

591768204

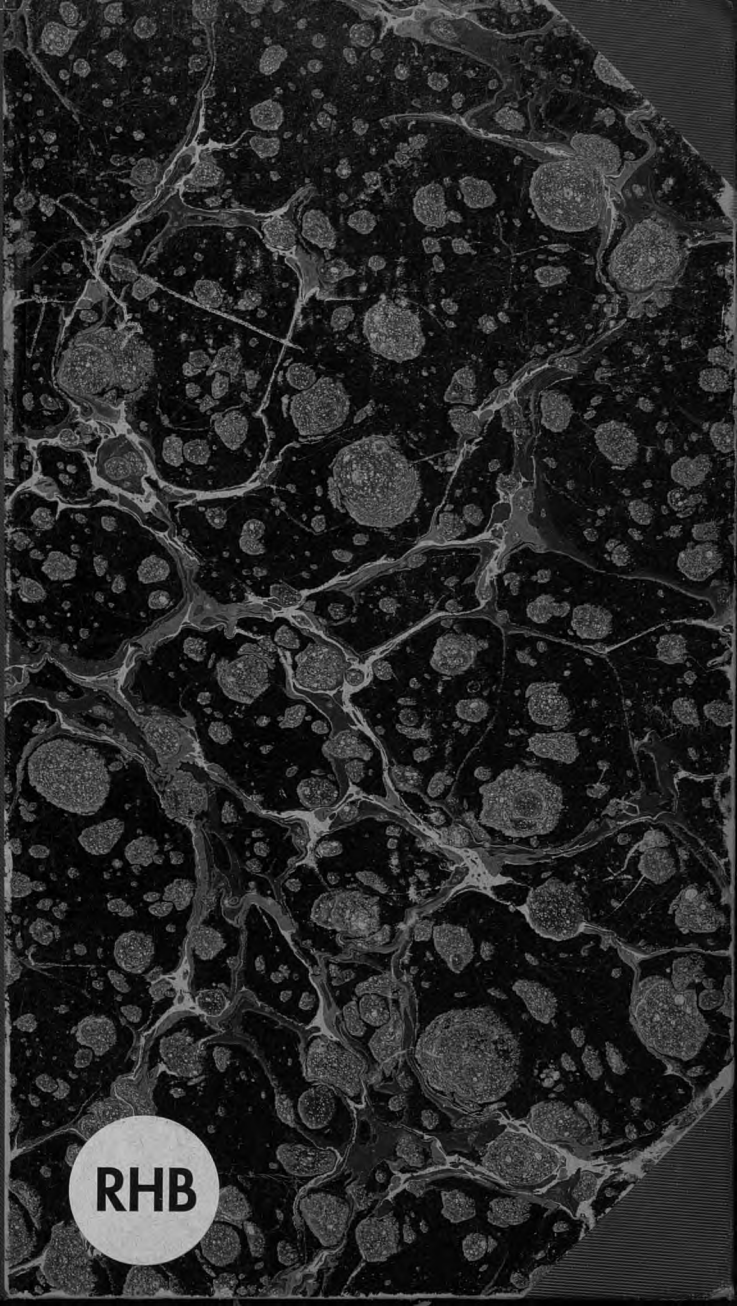

101 KØBENHAVNS
KOMMUNES
BIBLIOTEKER

Mag. 09.463 Ro

RHB

Mag

09. 463

Ro

Exl

Kjøbenhavn.

Illustreret Veiviser og Beskrivelse over Byen og Omegnen.

Af

Claudius Rosenhoff.

Med 50 Afbildninger, 8 Planer og 1 Grundtegning.

Kjøbenhavn.

Forlagt af Kittendorff & Aagaard.

I Commission hos Bog- og Papirhandler C. W. Stind.

Thieles Bogtrykkeri.

1857.

Handwritten text, possibly a name or title, written in a stylized, cursive script.

09.402

Ro 69

10

Faint, mirrored text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Handwritten text, possibly a name or title, written in a stylized, cursive script.

Faint, mirrored text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Handwritten text, possibly a name or title, written in a stylized, cursive script.

Handwritten text, possibly a name or title, written in a stylized, cursive script.

Faint, mirrored text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, mirrored text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

2544

Afbildninger.

Almindel. Hospital 106. Amagerport 28. Amalienborg 83. Børsen 90. Cancelliet 94. Catholisk Kirke 62. Charlottenborg 87. Christiansborgslot 68. Glasenske Bibliothek 121. Frederiksberg Kirke 186. Frederiksberg Slot 190. Frederiks Hospital 104. Frederiks tydske Kirke 59. Frelsers Kirke 55. Frihedsfløttten 179. Frue Kirke 38. Garnisons K. 51. Helliggeistes K. 49. Hercules Pavillon i Kongens Have 80. Holmens Kirke 53. Hovedvagten 131. Jernbanestationen 181. Inscript. paa Rundetaarn 48. Kongens Nytorv 16. Knippelsbro 31. Langebro 29. Lovens Kamp med Hesten 81. Marmorkirken 13. Nicolaitaarn 65. Nørreport 26. St. Petri Kirke 44. Pestgaarden 102. Prindsens Palais 73. Raad- og Domhuser 20. Reformeert Kirke 61. Regentens 101. Rosenborg Brøndanstalt 79. Rosenborg Slot 75. Runde Kirke 45. Schoustrups Gaard 18. Springvandet i Kongens H. 80. Synagogen 63. Theater (det kongelige) 130. Livolis Indgang 176. Thorvaldsens Museum 96. Toldboden 12. Universitetsbygningen 98. Vaaben (Stadens) Titelvignet. Vesterport 25. Østerport 27.

Planer i Texten.

Livoli og Omegn 178. Frederiksberghave 188. Kirkegaarden 198. Klampenborg 204.

Planer bag i Bogen.

Det kongelige Theater. Hofteatret. Casino. Hippodromet.

Grundtegnning af Staden.

Kjøbenhavn i Almindelighed.

Danmarks Hovedstad er ingenlunde en saa gammel Stad, at dens Oprindelse, Opkomst og Udvikling jo ikke retvel lader sig historisk bestemme og fremstille. Da Hensigten med dette Skrift imidlertid ikke er at omhandle Staden som den var, men saaledes som den er, saa skulle vi ikke dvæle ved dens Fortid eller beskrive, hvorledes den har været og har seet ud i ældre Dage, uden forsaavidt som det hist og her maatte være fornødent til bedre Forstaelse at kaste et Tilbageblik.

Kjøbenhavn (fordum Kjøbinghafn, Kjøbmannehavn, i Poesi: Arelstad, Lat.: Hafnia — ogsaa vel Portua Danorum — Tydsk: Kopenhagen eller Koppenhagen, Eng.: Copenhagen, Fr.: Copenhague osv.) ligger paa Sjællands Østkyst og tildels paa den lille Sund=Ø Amager ved Østersøen (her kaldet „Dreifundet“ eller ligefrem „Sundet“), under $55^{\circ} 40' 53''$ N. Br., $30^{\circ} 44' 20''$ D. L. fra Fero*) og $12^{\circ} 34' 57''$ D. L. fra Greenwich. Saaledes alt-
saa omtrent under samme Bredegrad som Edinborg, Glasgow,

Geographisk
Beliggenhed.

*) Længdegraden angives forskjelligt, saafom: $30^{\circ} 14' 51''$ — $30^{\circ} 14' 15''$ — o. fl. Paris er $2^{\circ} 20'$ D. for Greenwich, Kjøbenhavn $10^{\circ} 15'$ (nøiere $10^{\circ} 14' 20''$) D. for Paris; Pico 19° V. for Paris, Fero 20° V. for Paris. Efter dette vilde Længden blive = $30^{\circ} 14' 20''$. — Den nøiagtigste Bestemmelse turde være $30^{\circ} 14' 34''$, 5. D. L. fra Fero.

Rafan, Lund, Memel og Moskau, og har i Henseende til Længdegraden Middag noget nær med Leipzig, Rom og Venedig.

Climatistiske Forhold.

Stadens Clima er, som Danmarks overhoved, vel ikke det behageligste: Luften er ofte taaget, Veiret temmelig ustadigt, stundom raat, Himlen sjelden skyfri, og sandsynligviis ville de stigende Fabrik anlæg, Støberier ic. i og meget nær Byen med de mægtige Dampskorstene snart bidrage til end yderligere at fortrænge en reen Atmosfære. Imidlertid kan Kjøbenhavn ingenlunde betragtes som noget særligt usundt Opholdssted, og de Epidemier, som paa de senere Aar have hjem søgt Staden, skjøndt ikke i nogen foruroligende Grad, maae snarere tilskrives sanitaire Forhold og andre Omstændigheder end just de climatistiske. For største Delen er rigtignok Byen bygget paa opfyldt Grund, indtagen fra Havet og de omkringliggende ferske Søer. Den ligger derfor i Almindelighed noget lavt, dog imellem Vester- og Nørreport høiere. Bestemt udprægede Sygdomme, der kunne ansees som Følge af Stadens særegne Beliggenhed, har man ikke sporet, ligesaa lidt som at Opholdet her skulde fremstynde allerede medbragte Sygdomme eller bevirke nogen farlig Udvikling. Vel døde i Reglen flere i Kjøbenhavn end forholdsviis i Landets andre Stæder og navnlig paa Landet; men dette er en Omstændighed, som Byen har fælles med de fleste andre Hovedstæder, og det maa erindres, at Mange overalt fra hentye til Hovedstadens Hospitaler og Læger, uden at disse fremmede Individider, naar de døde, fradrages Dødslisten. Da „Dødsfødte“ spille en stor Rolle paa nævnte Liste, maa det ogsaa her fremhæves, at Kjøbenhavn har en Fødselsstiftelse, hvor aarlig c. 1000 Børn fødes, følgelig ogsaa en betydelig Deel døde, og de paa Stiftelsen Optagne ere fra Landets forskjellige Egne, ikke blot fra selve Hovedstaden. Forøvrigt fremvise de (vistnok ikke aldeles paalidelige) ugentlige Lister over Døde og Fødte i Kjøbenhavn siden den saakaldte Cholera tid (fra 12. Juni til Septbr. 1853) næsten altid et større Antal af Fødte end Døde.

Sundheds Tilstand.

Temperatur.

Inddeles Aarstiderne saaledes, at December, Januar og Februar ere Vintermaaneder; Marts, April og Mai Foraarsmaaneder; Juni, Juli, August Sommer, og September, October, November Efteraar, — da er, efter Etatsr. Prof. Schouws Sagttagelser,

Vinterens Temperatur = \div 0, 4, Foraarets = + 5, 2, Sommerens + 13, 8 og Efteraarets + 7, 6. Middeltemperaturen for hele Aaret bliver da + 6, 6. Efter Prof. P. Pedersen er Middeltemp. = $6^{\circ} 1'$. Man regner ogsaa Vintertemperaturen = \div $0^{\circ} 7$ og Sommertemperaturen = + $13^{\circ} 8$, Middeltemp. for hele Aaret = + $6^{\circ} 2 R$. Aaret kan ogsaa deles i tvende Halvdele: fra midt i April til midt i October betragtet som Sommer, og fra midt i Oct. til midt i April som Vinter; dog er det sjældent ret sommerligt førend over Midten af Mai, skjøndt Svalerne i Reglen komme i Løbet af nævnte Maaeneds første Trediedeel. De „lyse Nætter“ begynde for Kjøbenhavn den 6te Mai og ophøre den 7de August. Tusmørket forsvinder da aldrig ganske af Himlen og man har ingen egentlig Nat. — Middelforskjellen imellem Skygge og frit Solskin kan ved klar Luft antages at være 10 a 11° , den høieste Forskjel 22 a 23° . Den høieste observerede Varme (Juli 1834) har været = $27^{\circ} 5$, der i Solen steg til = 41° . Den største Kulde (Jan. 1789) = $18^{\circ} 2$, —; dog var den undtagelsesviis større i Vinteren 1854–1855, der tillige var usædvanlig langvarig, idet der allerede faldt Sne d. 11. Novbr. 54 og det sneede stærkt endnu d. 29. Mai 55. — Vindenes Guder ere næsten altid i Bevægelse her. Kun 10 Dage om Aaret regnes for Vindstille. Ellers har man 10 Gange Vest, 16 Gange Vestenvind og i samme Forhold omtrent de mellemliggende Vinde. I Reglen bringer Boreas klar, kold og tør Luft; Cirus tillægges at bringe Snue, Hoste, Halspine og alle saakaldte grippeagtige Sygdomme, dog synes Østenvinden paa de senere Aar hverken saa skarp eller tør som Nordenvinden; Notus bringer gjerne Forandring i Veirliget og er som Sydvest hyppig ledsaget af raat, fugtigt og ustadigt Veir; Zephyros er her, som overalt, den milde og listige, men kan dog stundom være barsk nok. — Vil man give en Generalcharakter over Kulde og Varme her, kan maaskee siges, at Kulden i Forhold til den nordlige Bredegrad maa betragtes som temmelig taalelig, hvorimod Varmen sjældnere nærmer sig til det egentlige Milde, men i hede Somre undertiden bliver trykkende og utaalelig, fordi Byen mangler fjølende Træer og paa mange Steder frit Lufttræk bag de lidet beskyttende, men meget beklum-

Vinden

Regnbage. rende Volde. — Regn- og Snemængden for Kjøbenhavn giver om Aaret et Gjennemsnit af 21 Tom. Man har ogsaa regnet 27 Tom. 11 Lin. og 12 Tom. 5 Lin. eller $19\frac{1}{2}$ Tom. Middeltal. Nedslagsdagene 137, hvoraf c. 32 Snedage. Mindst Vand falder i Marts, størst Vandmængde derimod i August.

Paa dette Sted kunde det maaskee være passende at berøre Byens Vandforsyning. Derover er der paa de senere Aar reist mange og svære Klager. Muligt er det vistnok, at hist og her raadne Træender, der tilføre Vandet, have afgivet mindre godt Drickvand, ja man tør end ikke negte Muligheden af, at forværrede Bødsler enkelte Steder i Byen have dannet sig Aarer til Vandrenderne og fremkaldt typhøse Sygdomme. Men desuagtet kunne saa Hovedsteder rose sig af bedre Vand til Huusholdningsbrug, og den Rejsende vil ved nogen Opmærksomhed ogsaa retvel daglig kunne sikre sig sundt og behageligt Drickvand, hvilket vi paa sit Sted nærmere skulle anvise. Forøvrigt er der nu talt, skrevet og forhandlet saa meget og saa længe om Vandsagen, at man tør haabe Afgjørelsesøjeblikket nærmer sig.

Idre
og Størrelse.

Kjøbenhavn regnes iblandt Europas skjønneste Hovedsteder. Den udmærker sig imidlertid ikke ved mange skystræbende Taarne. Byens smukkeste Prydelse i saa Henseende, Fruetaarn nemlig, blev i Bombardementet 1807 nedskudt af Engländerne, er vel senere opbygget paany, men har ikke erholdt noget egentligt Spir. Ligeledes er Nicolai kirke, der afbrændte 1795, forblevet uden høitragende Taarn, idet Levinger fra Branden ere benyttede til Bagtaarn. Kun Frelser kirke paa Christianshavn giver Staden, seet fra Søsiden, nogen Anseelse, ligesom Petri, seet fra Landet, paa enkelte gunstige Steder imponerer noget. Men sees Hovedstaden, paa Grund af dens noget lave Beliggenhed, saaledes intetsteds i længere Frastand som et smukt Panorama i sin fulde Udstrækning, saa har man dog fra selve Byen paa høie Steder den videste Udsigt, man kan ønske sig. Man seer med Lethed den 4 Miil fjernede Koestilde-Domkirke, Malms med Huse og Kirken, den gamle Domkirke i Lund, Vallø, Stevnsklint, ja endog Møen o. s. v.

Kjøbenhavns Størrelse angives forskjelligt. Indbefattet Fæstningsværkerne, hvormed Staden danner en næsten Rundkreds, er

Gjennemsnittet 5320 Al. Fra Østerport til Amagerport er 3590, fra Øster- til Vesterport 3230, og fra Nørre- til Amagerport 3100 Al. + 20 Al. eller $\frac{1}{4}$ Miil. Stadens Omfreds indenfor Voldene er 13,000 Al. eller over en Miil, med Fæstningsværkerne 17,000 Al. Efter en anden Angivelse er den indre Omfreds 12,600 Al. Længden fra Vesterport til Norgespotten i Citadellet 4140 Al. Bredden fra Nørreport til Amagerport 3120 Al. (Fra Vestervolde Grav til Castellets yderste Grav = 4333 Al., fra Nørreports Grav til Chyns. Ports Grav 3240 Al.).

Efter den seneste Folketælling havde Kjøbenhavn d. 1. Februar 1855 et Antal af 143,591 Indv., deraf 69,511 af Mandkjønnet og 74,080 af Qvindkjønnet. Størstedelen af Befolkningen hører til Folketirken, d. e. den evangelisk-lutheriske. Forøvrigt findes henved 3000 Bøder, e. 800 Catholiker, ikke fuldt 600 Reformerte, et Par Hundrede Baptister og e. 100 af den anglicanske Menighed.

Rigets Flaade ligger i en ypperlig Havn, og fra denne Havn gennemskjæres Byen af Nyhavns, Gammelstrands og Frederiksholms Canal. Tvende Broer, Knippelsbro og Langebro, forene Staden med Christianshavn, der rigtignok ligger paa Den Amager, medens selve Kjøbenhavn ligger paa Sjælland, men dog i de fleste Henseender kan henregnes til Hovedstaden, hvormed den — ved fælles Communalvæsen, Vandforsyning, Belysning o. s. v., samt især ved omtrent samme Prioritets Forhold — er nsiere forbunden end de lige saa nære Forstæder: Vester-, Nørre- og Østerbro, og de i stærk Opkomst værende øvrige Forstæder, s. Ex. Blaagaard, der navnlig med Hensyn til Demarcationsforhold, som have Indflydelse paa Laan i Eiendommene, Assurance o. desl., vise sig under lidet gunstige Betingelser. — Hvad Flaaden angaaer, da bestaaer den for tiden (1856) af 5 Linieskibe paa 390 Kanoner, 6 Fregatter (Dronning „Marie“ rasée) 290 Kanoner, 4 Corvetter 82 K., 1 Barkskib 12 K., 4 Brigger 56 K., 3 Skonerter 10 K., 1 Kutter (Kongens Lyfjagt „Neptun“) 6 Falconetter, Koflotillen 67 Stk., 19 Stk. Transportskibe, samt 9 større og mindre Dampskibe. Til Flaaden og Bærterne høre ialt c. 2000 Mand, de saakaldte „Holmens Folk“, der tildels hve i de lave, ved Østerport beliggende Huse, Nyboder, og erholde Kost, Klædnings-

Folkemængden.

Flaaden.

stykker o. s. v. Naar et større Skib løber af Stabelen, hvilket gjerne skeer fra Nyholm, hvor Linieskibs Betingelser findes, da er det en sand Festdag for Nyboder og man kan gjerne sige for Hovedstaden med; ved denne Leilighed kan da Arsenalet, hvori Skibenes Armatur, Artillerigods m. m. opbevares, med Letthed tages i Diesyn, hvilket til andre Tider er forbundet med større Vanskelighed.

Fæstningsværker.

Kjøbenhavn er Regeringens Sæde og i Reglen Kongens Residens. Staden er tillige Centralpunktet for Landets Intelligens, Videnskabelighed, Anstalter til dens Fremme: Universitetet, Bibliotheker, Samlinger oc., samt for Handel og Industri. Som Fæstning har den, efter de nuværende Fordringer, ikke stor Betydning. Imod Søfiden er den befæstet ved Batteriet Tre kroner og Citadellet Frederikshavn (almindelig blot kaldet „Castellet“), der tilligemed Batteriet Sextus behersker Indløbet, og i paakommende Tilfælde — Indtagelse ved Storm eller Oprør — kan lægge Byen i Gruus; imod Landfiden er den forsvaret ved Bolde og Grave, vistnok med behørlige Bastioner (25 Stk.), Halvmaaner, bedækte Veie og andre saadanne Fortifications Anstalter, men hvilke dog, efter kundige Militaires Mening, ikke antages at yde behørlig Sikkerhed. De smukke Bolde, der afgive en fortræffelig Promenade, og hvortil rundt omkring Byen (Castellet dog kun betingelsesviis) er aabnet fri Afgang, ere beplantede med Linde- og Kastanietræer, og besøges navnlig Aftenen før Bededag, som en Modesag, af Mangfoldige; selv de øverste Brystværn ere paa de senere Aar blevene tilgængelige for Spadserende, og herfra havest en herlig Udsigt over Glacieren. Igjennem 3 Porte, Vester-, Nørre- og Østerport, føres man ud til Sjælland, igjennem Amagerport gaar Veien til Amager; fra Castelsporten kommer man til Østerbro og den saakaldte Strandvei. Et Forbindelsesled er endnu Nysjenssteent, hvor Veien fører fra Langebro, forbi Badeanstalten, Tømmerpladsen, Enighedsværn og ud til Vesterbro. Flere Dvergængsbroer til Samværbselens Lettelse ere paataente, navnlig imellem Vester- og Nørreport. — Samtlige Porte, der just ikke ubmærke sig ved arkitektonisk Skjønhed eller synderlig Bequemmelighed, ere aabne for Fodgængere Dag og Nat uden nogen „Thorisperre“;

Kjørende og Kibende maae betale Bompeng, der efter et vist Klokkeslet forhøies.

Vigtigere end som Fæstning er Kjøbenhavn som Handelsstad betragtet. Handelsflaaden af over 300 Skibe har en Drægtighed af mere end 17,000 Comlst. Til Kjøbenhavn indføres aarlig c. 11 Millioner R Caffe, henved 400,000 R The og noget nær $1\frac{1}{2}$ Million R Tobak; men ogsaa for $1\frac{1}{2}$ Million Rdl. Staal, for over 5 Tdr. Guld Steenful, for $6\frac{1}{2}$ Td. Guld Tømmer, dog ikke for 2 Tdr. Guld Viin. — I Staden produceres aarl. omtr. 10 Millioner Pot. Brændeviin; betydeligt er ogsaa Omfanget af Brygningen af bairersk Ol , hvis Forbrug synes at være i stadig Stigen. Andre Etablissementer komme vi længerhen til at omtale.

Staden har ingen stærkt begrændset Inddeling. Man kan dog sjsjelne imellem 1) Gammel-Kjøbenhavn, 2) Ny-Kjøbenhavn, 3) Christianshavn, 4) Forstæderne og Broerne. Forøvrigt inddeles den i kirkelig Henseende i 9 Kirkesogne; i communal Henseende i Qvarterer, nemlig:

1. St. Annæ Vester Qvarteer.	8. Snarens Qvarteer.
2. St. Annæ Øster Qvarteer.	9. Frimands Qvarteer.
3. Rosenborg Qvarteer.	10. Kjøbmager Qvarteer.
4. Klædebo Qvarteer.	11. Strand Qvarteer.
5. Nørre Qvarteer.	12. Christianshavns Qvarteer.
6. Vester Qvarteer.	13. Holmene (tilh. Sø-Staten),
7. Øster Qvarteer.	

og med Hensyn til Fattigforsjorgelse i 12 Hoved-Districter, hvilke igjen inddeles i Forstander-Districter. En mindre væsentlig Inddeling i Districter er den, som iagttages ved Signaliseringen, naar Ald ubryder. Stadens seneste Inddeling i (3) „Bygnings-districter“ er endnu ikke fuldstændigt ordnet.

Foruden Torve og Pladse har Staden naturligviis ogsaa Gader; disse benævnes i selve Hovedstaden „Gader“, „Stræder“, „Gange“ o. s. v. I Nyboder er kun „Gader“, samt „Længer“, men ingen „Stræder“, og i Citadellet benævnes Gaderne „Stofke“.

Gadernes Antal angives forskjelligt: 210—230—233. Efter en anden Optælling faaar man neppe 200. Men det vil ikke sige synderligt, naar hensees til enkelte Gaders uforholdsmæssige Stør-

Handel.

Stadens Ind-
deling.

relse i Sammenligning med andre meget smaa. Bredgaden eller Norgesgaden er 1302 Al. lang og 22 Al. bred, Gothersgaden til Kongens Nytorv 1240 og Nyhavn med iberegnet indtil „Fovedet“ 2200½ Al. Store Kongensgade har en Længde af 1105 Al. og er 29 Al. bred. Husene ere numererede fra Nr. 1 og opadgaaende i hvert Qvarteer for sig. Bygges Huse, hvor før intet har været, eller adskilles Eiendomme i mindre, faaer hver enkelt et Bogstav tilsat Numeret, og man har saaledes f. Ex. Nr. 95 Lt. A, Nr. 95 Lt. B o. s. v., stundom ogsaa flere Numre og Litera'er sammenbandede. Ogsaa med Hensyn til Husenes Antal hersker nogen Unøiagtighed; der er vel ikke fuldt 5000, fordetmeste grundmurede Bygninger; kun hist og her, navnlig Baghuse og tilgaarden, samt paa Christianshavn sees endnu Bindingsværk. Denne mindre punktflige Angivelse maa tilbøielig tilskrives de ideligt stedfindende Forandringer. Byggelysten stiger med Trangen til Boliger og en alvorlig Udvidelse af Byen. Kjøbenhavn er langtfra nogen rolig Stad, der betragter sig som færdig og nøies med at foretage de nødvendige Reparationer, hvor Noget er brøstfældigt; nei — der nedrives, sammensmeltes Grunde, benyttes hver Plet, som blot nogenlunde kan anvendes til Byggeplads, uden Dphør og uden synderligt andet Hensyn end Entreprenørens Fordeel. Som Følge heraf har man altid ligesom en By i Opkomst for Diet, og dette er, som antydet, den væsentligste Grund til Usikkerheden i Angivelsen af Bygningernes Antal.

Fortogsret.

Gaderne ere alle brolagte og forsynede med Fortoqe, paa hvilke sidste det er vedtaget og ved Politiplacat (14. Febr. 1810) indskjærpet, at Enhver skal være pligtig at vige afveien for de Rødende, som have Hændeostenen paa deres høire Haand. Smidstid er man pligtig at gaae afveien for Skildvagterne (Pl. 30. Juni 1819) uden Hensyn til „Fortogsretten“. Det er ikke tilladt at bære Dragter, der forstyrre Passagen paa Fortogene, derimod er det ikke formeent Nogen at ryge Tobak, endog i Nærheden af Skildvagter, kun enkelte Steder fraregnet, hvor Ildsvaade kunde affædtkomes.

Bandsfornying og Belysning.

Steenbroen, der vel ikke overalt er lige god, lider ikke lidet ved hyppig Omlægning formedelst Vandrennerne, dels Pompe,

dels Springvandsrender, hvorved Vandet indledes fra Beholdningerne: St. Jørgens-, Pøblinge- og Sortedams-Sø, der ligger ganske nær ved Staden, samt den mere fjerne Emdrup-Sø. Vandværket kan imidlertid snart vente en gennemgribende Forandring, ligesom Lygteværket. For Dieblisset oplyses Kjøbenhavn endnu af c. 2000 Tranlygter; men man er især med et Gasanlæg og det tør forventes, at den Tid ikke er fjern, da Hovedstaden i saa Henseende ikke vil staa tilbage for andre Hovedstæder, for ei at tale om mindre Stæder i selve Danmark. Communalværket i Kjøbenhavn bestyres af en Magistrat, bestaaende af en Overpræsident, Borgemestere og Raadmænd, samt 36 Borgerrepræsidenter, hvilke sidste ere ulønnede og vælges af valgberettigede næringsdrivende Borgere. Til at varetage Ordenen i Staden haves et Politiet, der med Frie maa betragtes som velorganiseret og aarvaagent. Under Politiet sorterer Contoiret for Rejsende, ogsaa ligefrem kaldet „Pascontoiret“, hvilket, ligesom det egentlige „Politikammer“, har sit Locale i Raad- og Domhuusbygningen. Stadens Fattigvæsen, der har en administrerende Direction, er underordnet Communalraadet, kan tildels siges at staa i Forbindelse med Politiet, sørger for de Fattiges Sygehjælp, Børnenes Skolegang o. s. v.; og har sine Bestyrelsesmøder i Barton.

Over Ro og Sikkerhed om Natten vaager et Vægtercorps, hvis enkelte Medlemmer hver tildeles en „Post“, d. v. s. en Gade eller to, naar disse ere smaa, men kun en halv Gade, hvor de ere større. Disse Medlemmer, „Vægtere“ kaldet, der controlleres ved til ubestemte Tider udsendte Patrouiller, forkynde med høit Raab og ved at affynge et Vers hver Times Begyndelse fra Kl. 8 Aften indtil Kl. 5 Morgen, hvorhos de, naar Døds og Uorden finder Sted og Assistance behøves, støde i en lille Pibe eller Fløite, hvilket skingrende Signal i Forening med Raabet „Brand!“ ogsaa bruges ved udbrydende Ild, efterat Bagttaarnets Klokke ved Klemning har bebudet Faren. Er det andet end Skorfteensild, nemlig saakaldet „Huusild“, røres tillige Alarmtrommen. Vægterne ere uniformerede, passende til Nattefulden, med Raabuds og lang Overfrakke, have til Stads en saakaldet „Morgenshjerne“ i Haanden og til almindelig Brug en mere eller mindre plump Kjæp. Politiet

Dorighed.

Politi.

Pas-Bureau.

Fattigvæsen.

Vægtere.

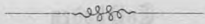
er ogsaa uniformeret, men uden blankt Vaaben, med Undtagelse af de egentlige Embedsmænd ved enkelte Leiligheder. Byen har til Borger=Corps. sit Forsvar ogsaa Borgercorpser, hvortil høre, foruden Kongens Livjægercorps (Livjægere) og Kongens Livcorps (Studenter), et Brandvæsen. borgerligt Infanteri og et dito Artilleri, samt Brandcorpset. Dette sidste, der tæller omtr. 4000 Medlemmer med en Brandmajor, en Vicebrandmajor og tvende Majorer som Meddirecteurer i Spidsen, foruden et Antal Capitainer, Premier= og Second=lieutenanter, Brandmestere, Straalemestere o. s. v., har i Mandsmunde medrette havt Ord for sit til Forvoventhed grændsende Mod, sin usfortrødne, opoffrende Iver, Nidkjerhed og Raffhed. Det synes dog nu at trænge til en Reorganisation: dets hele Masineri turde være for svært, flere af dets virksomste Folk, ja maaskee alle som betjene Sprøjterne burde vistnok gageres, navnlig af de florerende Assurance=Compagnier; og neppe kan det i ethvert Tilfælde være nødvendigt, at hele Staden, inclusive Christianshavn og Broerne, allarmes endog for den allerubetydeligste Ilds Skyld, selv om en saadan opkommer i de fjerneste Qvarterer og Udkanter af Byen.

Havnebidricter. Stadens Havne ere i Henseende til Toldvæsenet inddelte i Districter, nemlig 1) Toldbodens=, 2) Nyhavns=, 3) Børsens= og 4) Christianshavns Havnebidricter. Skjøndt det ingenlunde er reglementeret, i hvilken Havn de forskjellige Handelsfibe skulle søge Bolværk, har dog gammel Bedtægt og Hensyn til enkelte Ladnings= og Lodsningsbequemmeligheder indført et Slags Orden. Saaledes søge Brændeskibe gjerne Nyhavn, ligesom Kulskibe Knippelsbro; Finlapperne med Trævarer havne ved Nybørs; Bornholmere og andre Skippere fra Smaasøerne indtage den øverste Canal ved Holmens Kirke, medens Holstenerne med Smør, Ost, Bryn o. s. v. have Stade paa den modsatte Side eller imellem Holmens= og Høibro; Fisserbaade tye til Gammelstrand, og de saakaldte „Dvaser“ til Knippelsbro &c.

Forsyning med Levnetsmidler. Landproducter til Stadens Forsyning affættes almindeligviis paa Areltorvet, d. e. Gammeltorv, hvortil Bønderne fra Sjælland indbringe Sæd og Fedevarer. Frugt= og Grøntsager forhandles paa Amagertorv og Høibroplads, i mindre Udstrækning ogsaa paa

andre Torve. Med Kjøffenuurter forsynes Kjøbenhavn fra den lille Ø Amager. Kreaturſalg finder Sted et lille Stykke udenfor Veſterport paa den ſaakaldte „Trommesal“, hvor det kjøbes af Slagterne, der igjen udfælge Kjødet fra Boutiker paa Graabrødre-Torv og Pladsen ved Nicolaiſkirke. Mælk og Fløde erholdes hos Stadens Brændeviinsbrændere, der gjerne holde Køer, eller tilføres af Omegnens Bønder. Brændſel, ſom indkommer fra Landet (Tørv, Trækul, Qvas o. deſ.), ſælges i Reglen paa Kul- og Rørretorv, Hø og Halm derimod meſt paa Halmtorvet ved Veſterport.

Videre troe vi ikke at burde gaae i den almindelige Overſigt; hvad der forøvrigt er at ſige, formene vi mere paſſende at kunne omhandle ved at omtale Staden i ſine Enkeltheder. Forſt finde vi det dog henſigtsmæſſigt, at føre den Fremmede toers igjennem Kjøbenhavn, for at aſtikke ham ligesom en orienterende Hovedlinie, hvorfra de ſenere Detailler kunne udspringe.

Coldbøden.

En Tour igjennem Kjøbenhavn.

Stegen i Land ved

Coldbøden

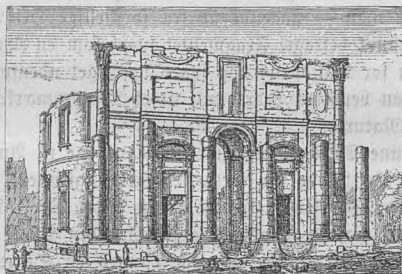
er den Rejsende — antage vi — ikke saa træt, at han just tyer til en Drosjke, hvilken forresten her strax tilbyder sig; thi da er rigtignok vor Veiledning oversflødig. Vi føre ham altsaa ned af Coldbødveien, da vi ikke agte at bestige Volden, for at føre ham rundt om Byen, men ville tage den i Gjennemsnit. Her, strax udnæder Coldbødporten eller Bagten, var for ikke mange Tider siden et gammelt Udsalgssted, „Broffensbod“ kaldet, hvilket især var bekendt iblandt den søfarende Almue og havde erhvervet sig et Slags nautisk Navnkundighed. Nu er dette uskønne Huus nedrevet, viggende Pladsen for en anstændigere Bygning, hvorved den Ankomne ikke mere mødes af et ubehageligt Skue, men snarere modtager et venligt Indtryk, især naar de tilsigtede øvrige Bygningsforetagender komme i Stand. Med Esplanaden („Grønningen“) paa høire Haand breie vi nu om tilvenstre, vælge

hverken den noget trivielle Store-Kongensgade, eller den fornemmere Norges- (ogfaa Bred-) gade, men begive os igjennem Amaliegade, kaster sig for Dieblisset blot et flygtigt Blik til Frederiks- og Almindeligt Hospital, der ligge paa hver Side af Gaden, tilligemed det Classenske Bibliothek, samt nogle andre Bygninger, og komme saaledes til Amalienborg.

Heller ikke her ville vi endnu dvæle, hverken ved de fire Palaier eller ved den smukke Nyttersstatue; men dog gjøre en lille Afstikker fra vor lige Vej ved at gaae igjennem Frederiksgaden til den mærkelige Ruin, vi der see, — en tung graa Steenmasse midt i den moderne Stiils lettere Omgivelser, nemlig

Marmor- eller Frederiks-Kirken.

Efter en saare storartet Plan blev denne Bygning — der udenfor Italien ikke skulde have sin Lige — begyndt under Frederik V, som lagde Grundstenen dertil paa Jubelfestdagen for den oldenborgske Kongestammes 300aarige Regering, d. 30. Octbr. 1749. Bygningsdirecteuren var Monsr. Sardin, og til Materiale

Marmor kirken.

valgtes norsk Marmor. Men man kom ikke høiere end 15 Alen over det meget dybe Fundament, der dog, som det hed, ikke var dybt nok. Planen var anlagt efter en Maalestof, der ikke svarede til Landets Pengemidler. Efter Grundtegningen udgjør Bygningens Længde 122 Alen og Bredden lige saa meget, dannende et græst

Marmorkirken. Kors, hvis Cirkels udvendige Diameter holder 69 og indvendige 48 Alen. Hovedbygningens høieste Spidse var ansat høiere end noget andet Taarn i Kjøbenhavn, nemlig til 132 Alen. Prof. Wiedewelt havde gjort Forslag til en Mængde fritstaaende Marmorbilleder, og Domen skulde ligne det romerfste Pantheon (Maria Rotunda) med Etage eller Reising paa Reising, tilsidst i Form af en Laterne, som allerværst har en lille Coupole, samt derpaa et Vble og et Kors. Paa Kirkens Sider skulde være tvende Taarne, og Utsningen gives fraoven. Efter at have slugt en utrolig Mængde Penge, maatte Foretagendet standse, optoges vel — efter en mindre omfattende Plan, hvortil Harsdorffs Tegning var lagt til Grund — i Slutningen af Aarhundredet, men opgaves atter. Nu er der længe stridt frem og tilbage om Anvendelsen af Ruinen og Pladsen. De seneste Forhandlinger have ført til, at Kirken skal blive staaende, men Pladsen alligevel søges afhændet. Dette er idetmindste Indenrigsministeriets Mening; Borgerrepræsentationen har overdraget Sagens Behandling til en — Comite (Kaysler, A. Ussing og Troels Lund), og saaledes tør for Dieblicket den endelige Bestemmelse anses for saare fjern. — Forøvrigt kan man — gaaende ud fra forskjellige Hensyn og Anskuelser — vistnok betragte Fragmentet snart som en Vre og snart som en Skam for Nationen; dog synes saameget udenfor al Tvivl, at Pladsen kan benyttes bedre end til et Mindesmærke af en saa problematisk Natur.

Amaliegade.

Efter denne Digression begive vi os tilbage til Amalienborgs eller Frederiks Plads og fortsatte Veien igjennem Palaiernes Træ-Colonnade, hvorfra vi komme i den anden Deel af Amaliegade, som ved nævnte Plads er adskilt fra den Deel, vi allerede have tilbagelagt, saa at der egentlig dannes en Store- og Lille-Amaliegade, skjøndt sædvanligviis denne Navneadskillelse ikke finder Sted.

Her have vi atter adskillige mærkelige Bygninger, saasom Casino, o. fl., hvorved vi dog nu ikke ville opholde os, men **Garnisonsplads.** stride raft fremad til St. Anneplads ogsaa — og almindeligere — kaldet Garnisonsplads efter den paa samme værende Garnisonkirke. Pladsen, der danner en Rectangel, er paa den

senere Tid bleven beplantet med Træer, og vil, naar disse voxe til, afgive et behageligt Spadsferested med en net Udfigt til en Arm af Sundet, en Forlængelse af Nyhavns Canal. Herfra kunde vi nu igjennem Lille- eller det sakrae Store-Strandstræde nærmest naae vort tilsigtede Maal; men vi foretrække at passere Pladsens Længde, for igjennem et Stykke af den smukkere Bredgade at naae:

Kongens Nytorv

tidligere kaldet Hallandsaas, fordi hallandske eller skaanske Bønder her forhandlede deres Fisk. Denne, den største af Stadens offentlige Pladse, kan vistnok taale en Sammenligning med de berømteste Pladse i andre Hovedstæder, skjøndt den ingenlunde udmærker sig ved nogen regelmæssig Figur. Torvets Størrelse angives til henved 83,700 \square Alen og danner ligesom Centrum for 12 større og mindre Gaders Rabier. Midt paa Pladsen, forsaavidt man her kan tale om nogen Midte, sees en Nytterstatue, forestillende Christian V, i hvis Tid Pladsen er anlagt. Denne Bly-Colos er forfærdiget af Abraham Cæsar l'Amoureux fra Aaret 1681 indtil 1688. Den har adskillige Gange været forgyldt, ligesom ogsaa engang omplantet med Lindetræer, der omhuggedes fordi de betog Synet af den; desuagtet skal den nu atter omgives med en Plantning. De om den temmelig høie Piedestal siddende Figurer: Alexander med den gordiske Knude, Minerva og Hercules (den hjerde siges at skulle være Dronning Artemisia) ere ligesom Hovedfiguren støbte af Bly og i overnaturlig Størrelse. Figuren, der vrider sig med Slangen under Hestens Fødder, skal forestille Avind og betegner — efter ældre Relationer —: „en vis Alliance, sluttet til Danmarks Skade.“ Den hele Statue har kostet betydeligt, ikke blot at opføre, men ogsaa at holde Vagt over. I mange Aar var ved den nemlig posteret en særlig Skilbvagt. Ikkedestomindre har den dog lidt megen Overlast, dels formedelst dens egen Vægt og slet beregnede Afstivning, dels ved Bombardementet, og dels endelig ved Steenkast og ved tidligere at tjene til gymnastisk Apparat for den kaade Ungdom. Tager man derhos i Betænkning, at især Hovedfiguren, i og for

Statuen
paa Kongens
Nytorv.

fig som Kunstværk betragtet, efter Smagdommeres almindelige Udsagn, er alt Andet end heldig, — saa maa beklages, at der ved Torvets Brolægning for nogle Aar siden netop for denne Statues Skyld maatte tages Nivellements Hensyn, der neppe bidroge til Torvets Forfsjønnelse eller Dmlægningens Hensigtsmæssighed, og at den endnu den Dag i Dag synes mere at være hensat til at forarsage Omvei og Ulemper, end til nogen sær Prydelse for Pladsen.

Blandt de mange offentlige og private Bygninger paa Kongens Nytorv, hvilke vi længerhen enkeltviis særligt ville omtale, nævnes her blot i Forbigaaende Thotts Palais, Charlottenborg paa Hjørnet ved den 1671 anlagte Nyhavns Canal, Gjet-huset, det kongelige Skuespilhuus, det saakaldte Erichsens Palais, Hotel du Nord, Hotel d'Angleterre og Hovedvagtten.

Kongens Nytorv.

Hovedvagtten.

Skjøndt sidstnævnte Bygning, der opførtes 1724 og ombygtes 1830, vel ikke er nogen Pragtbygning, fremhæve vi den dog her, fordi den, hvad Navnet antyder, er Stadens Hoved- eller fornemste Vagt. Vagtparaden, der stiller i Gothersgadens Exerцерhuus, trækker daglig op hertil med Sanitschmusik og fordeles herfra til de mindre Vagter. Musikcorpset spiller da hver Formiddag nogle

Stykker udenfor Bagten indenfor den Barricade i Form af et Sernrækbærf, som omgiver samme og som er beplantet med 3 Metal-Kanoner, benævnte efter Patriarkerne. At „høre Bagtparaden“ er en Yndlingsforneelse for Mange og hidbrager daglig en Mængde Mennesker. Forøvrigt benyttes Hovedvagten, der er forsynet med et godt Uhr, med Transparentflise om Natten, til Militairarrest, hvori ogsaa Forseelser, begaaede af Borgervæbningens Infanteristmedlemmer, affoses.

Idet vi nu fra Hovedvagten gaae forbi det store, smukke Hotel d'Angleterre (det Gramske Hotel, Kays's Gaard), behøve vi blot at dreie omkring Hjørnet, for at komme til Stadens mest befærdebe, om just ingenlunde skønneste Gade: Østergade. Det er en af Stadens ældste Gader. Her see vi Boutik ved Boutik, fordetmeste til Manufacturvarers og Galanterifagers Forhandling, dog — ironisk nok! — findes i Gaden ogsaa tvende Apotheker, ligesom Stadens smalleste Gyde: Peermadsjensgang løber ud til dette Odens Centralpunkt. Den altid levende Passage, denne Menneskevimmel fra Morgen til Aften har gjort det nødvendigt, at Rendesteneene ikke her, som i de fleste andre Gader, ere aabne.

Have vi trængt os igjennem Østergade og staae paa Amagertorv — negentlig kaldet saaledes nu, da Amagerne ikke søge mere her end andre Grønthandlere — saa tager sig herfra Cancellibygningen, Slotspladsen og Christiansborgslot særdeles malerisk ud tilvensstre hiinsides den Deel af Torvet, der benævnes Høibroplads, medens vi tilhøre have den ogsaa temmelig levende Rjømagergade, i eller paa hvilken Rundetaarn, Postgaarden og fl. a. Mærkeligheder findes. Vi foretrække dog at gaae ligefrem, og blive strax, hvor Vimmelskafstets krumme Strøm ligesom udmunder i Torvet eller det — særligt nok! — saakaldte Gamme Amagertorv, opmærksomme paa en smuk Steenbygning, kaldet

Amagertorv.

Schoustrups Gaard,

hvilken, skjøndt nylig godt oppudset og tidligere forandret, dog endnu udmærker sig ved sine gammeldags Gavle, Ornamenteer og sit hele antike Udseende. En feilagtig Tradition har gjort den til

Dyvekes (Christian II's Maitresses) Gaard, til hvilken Vildfarelse, skøndt ofte nok opklaret, Kjøbenhavnerne altid synes at vende tilbage. — Stedet er opført for ikke 250 Aar siden, altsaa et helt Aarhundrede efter Dyveke, der døde pludseligt i Aaret 1517.

Schonstrups Gaard.

Dets tydsk-italienske Stiil (Renaissancestilen) tyder vistnok ogsaa paa, at Bygningen er fra en yngre Tid, nemlig fra Christian IV's, ligesom Børsen, Rosenborg &c. Imidlertid er det historisk, at Dyvekes eller egentlig Sigbrits Gaard laa i Nærheden af den nuværende Schonstrupste; men denne har Nr. 3, hvorimod Sigbrits Bolig uden Tvivl har ligget, hvor nu Nr. 8 eller Hjørnet af Amagertorv og Lille Helliggeiststræde ligger, og brændte i Byens store Ildbrand 1728.

Vimmelskæfter. Efter at have gennemvandret Vimmelskæftets Slangebugter, med Helliggeistes Kirke tilhøre og forskellige bekjendte Bygninger (Brødrene Petersens Tomfrukoster, Løveapoteket o. fl.) tilvendsre, komme vi igjennem den lille Nygade atter i rum Sø paa et af Byens smukkeste og næst Kongens-Nytorv største Torve. Det er egentlig et Tvillingtorv, benævnt **Gammel-** og **Nytorv**, der dog staae i saa nøie Forbindelse med hinanden, at de kunne betragtes som en eneste anseelig Plads, til hvilken 8 Gader løbe.

Gammeltorv. Paa Gammeltorv, hvor, som allerede bemærket, Bønderne fornemmelig paa visse Torvedage holde med og forhandle deres Sæd

Springsvandet. og Fedevarer, see vi et ret smukt Vandspring, det eneste i Byen,

med Undtagelse af et Lidet i Rosenborghave. Af en massiv Steenstøtte bæres et stort Kobberbækket, forsynet med mange Tude eller Nabninger, hvorigjennem Vandet kan udløbe. Paa en Pjedestalt midt i Bækket staaer en forgyldt Bronzefigur, forestillende Barmhertigheden (efter Andre er det „Nærlighedens Billede“), holdende et Barn ved Haanden. Fra en Mængde fine Nabninger i Figuren udpreses da Vandet i Straaler paa en temmelig naiv, for ikke at sige ansjuelig, Maade. Ved solenne Leiligheder (Majestæternes Fødselsdag o. s. v.) „springe Guldbæler“, d. v. s. forgyldte hule Bliffugler bæres af nogle Vandstraaler og opfanges af mindre Bæknere, hidfætte i det nævnte store, hvorfra de, idet de falde i Bæknernes eller Staaflenes tragtformige Bund og tildække Nabningen af Vandet, drives i Veiret og spille paa Straalen. Springvandet, der er anlagt 1609 af Christian IV (samme Aar som Frederik III fødtes) har omkring Bassinet et Jerngitterværk og udenfor dette smaa Steenspiler med Jernlænker. — Her er Stedet for Balbyerne, der med Smør, Æg, Fjederkræ o. s. v. gjerne ere placerede omkring Springvandet.

Skjøndt Fruelirke paa Nørregade nu vinker os fristende til sig, ville vi dog vende os til Nytorv, den anden Deel af Pladsen, paa hvilken vi befinde os.

Her holde stundom de Bogue, der ikke kunne rummes paa Gammelstov, men især er det Markedsplads for Frislagterne og Landboere fra Byens nærmeste Omegn. Næsten hver Dag i Ugen torve de her med fersk og saltet Flesk og Kjød af alt Slags (Hestekjød undtaget) og udsælge det i store og smaa Partier.

Torvet har, som Stadens øvrige Torve, adskillige smukke Bygninger, endog forzirede med Frontespicer, Basreliefs og Altaner. Den vigtigste Bygning, men ligesom henlagt i en Krog af Torvet er dog

Raad- og Domhuset.

Af Raadhuse har Kjøbenhavn havt fem forskjellige før dette, hvoraf ikke færre end tre af de seneste i Løbet af mindre end to Aarhundreder bleve et Rov for Luerne. Det sidste afbrændte i 1795. Bygningen af det nuværende Raadhus — Noget af det Skøn-

Nytorv.

Raad-
og
Domhuset.

nefte, som den nyere Architectur hertilands kan opvise — begyndtes, efter Tegning af Overbygningsdirecteur, Conferentsraad Hansen, i Aaret 1805, samme Aar da de gamle danske Landthing ophævedes og Landsoverretter kom i Stedet. Kronprinds Frederik (VI) lagde Grundstenen; dog blev Bygningen først fuldkommen færdig 1815. Hensendt i det sydvestlige Hjørne af Torvet, fremtræder dette fortrinlige og under andre Omgivelser anselige Bygningsværk just ikke paa nogen imponant Maade; men den Omstændighed, at andre Bygningers sammenlagte Grunde skulde benyttes til Raadhusets Opsørelse, maa tilskrives den indflemte Plads, der altsaa ikke skyldes Bygmesterens frie Villie eller Smag.

Raad- og Domhuset.

Façaden ud til Torvet er i særdeles ædel Stil. 6 smukke joniske Søiler, simple og glatte uden Risper (Cannelurer) bære Hovedportalen. Noget bagved fire af disse Piller ere Nischer, bestemte til Thorvaldsenske Figurer; men de ere endnu tomme, ligesom Frontespicien, hvortil Bissen har komponeret et Basrelief, medens Andre mene, at et Slags Normal-Uhr vilde være hensigtsmæssigere paa dette Sted, og det kan jo ikke negtes, at et Uhrs Mangel paa et Raadhuus har noget Anstødeligt for Menigmand. — Mere tilbage fører en Granittrappe til den rummelige, høie Forhal, sædvanlig kaldet Raadstueørnsen, der dog er noget mørk. Frisen

under Frontonen har den velvalgte Indskrift: „Med Lov skal man Land bygge“, Begyndelsesordene til den af Valdemar Seir i 1240—1241 udgivne Jydske Lov.

Bygningen bliver overordentlig meget benyttet. Her har Magistraten, saavel som Borgerrepræsentanterne Forsamlingsaal. Mange Contoirer maae søges her, saasom Notarialcontoiret, Brandforsikringen for Gaarde og Huse 2c. 2c. En Deel af Raadhuset er indrømmet Politivæsenet og benævnes Politikammeret. Ligeledes har Lands-, Over- samt Hof- og Stads-Retten Locale her, med de til denne hørende Commissioner, Kamre og Contoirer, saasom: Forligelses- og Gjeldscommissionen, Overformynderiet, Vidne-kamre, Auctionscontoiret, Pantecontoiret o. fl. a., hvorhos borgl. Indrulleringscommissionen sættes her, Stadens Værnepligtige udskrives, Bægterne samles for at høre Parolen o. s. v., o. s. v.

Tilhøre for Hovedfaçaden er en lavere, slattaget Bygning, **Susteer-kammeret.** hvælvet som en stor Port. Denne benyttes for Tiden til Veierbod, og herfra udsælges justerede Lodder, Bismere, Alen og hvad der ellers hører til Bægt og Maal.

Paa den modsatte Side tilvenstre er en lignende Bygning, hvorved det Hele erholder Symetri ud til Torvet; men her er Buen en virkelig Port med Gjennemfart for Kjørende og Gaaende, og den danner tilligemed en anden Bue for Enden af den derved fremkomne lille Gade (Slutterigade) ligesom Forbindelsesbroer imellem Raadhuset og Stadens civile Arresthuus, der saaledes er i en særlig, men med selve Domhuset forbunden, Bygning. Over Porten eller Buen er en bedækket Gang, hvorigjennem Arrestanterne kunne føres til Forhør o. s. v.

Civile
Arresthuus.

Over Fængselsbygningens massive Dør, der vender ud til nævnte lille Gade, staaer: „For Almeensikkerheden“. Bygningen selv er opført i en noget bizar Stil, maaskee for at virke affrækkende. Her henfødte de Fanger, der vente paa deres endelige Dom (Varetægt), ligesom Fængsel paa Vand og Brød affønes her, tilligemed Straffen for mindre Forseelser. Afsondret fra Fængernes Locale findes Gjeldsarresten, „Slutteriet“ kaldet, hvori Creditorer kunne, paa egen Bekostning, berøve deres Skyldnere Friheden; dog, ifølge senere humane Bestemmelser, kun for en vis

Gjeldsarresten
„Slutteriet“.

Tid efter Gjeldens Størrelse og ikke, som tidligere, for Livstid. I Bygningen er ogsaa en net lille Kirke, Dombhuuscappellet kaldet.

Gaardene til Raad- og Domhuset ere meget smaa. Den, der hører til Arresthuset, er ved en høi Muur adskilt fra Gaden: Hestemøllestræde. Ligeover for denne Muur, paa den anden Side af Gaden, bemærke vi en lavere Muur med Byens Vaaben Materialsgaarden. og den pompeuse Indskrift: „Stadens Materialgaard“. Man maa ikke gjøre sig store Forventninger om disse Materialter; de indskrænke sig til Brolægningssvedfsaber, Rambufler og alffens Ros. Dog opbevares her ogsaa den nedtagne Ulfeldtsstøtte, Skafottet og andre uhyggelige Gjenstande. — Fra disse mindre lyse Betragtninger ile vi hurtigt bort, idet vi, følgende Raadhushbygningens andet Parti langs med Rattesundet, begive os til Frederiksberggade. Skjøndt ikke synderlig bred, er den dog en ganske net Gade, der selv snorret har den mærkelige Egenfah, at de til den løbende Sidegader, saasom nysnævnte Rattesundet, Smedebakken og Mikkellbryggergade alle have en paafaldende Skraaning. — Vi nærme os nu vor Vandring's Maal: Vesterport.

Halmtorvet.

Den Plads, vi her staae paa, kaldes Halmtorvet. Den hverken anseelige eller smukke Vagtbygning strax ved Porten gjør just intet gunstigt Indtryk, og Torvet er paa de senere Aar end yderligere blevet vanjiret ved den der henlagte Veierbod for hele Hø- og Halmflæs. Forøvrigt frembyder Pladsen intet Mærkeligt, uden maaskee et interessant Echo, der kan høres, naar man nærmer sig Torvets Sydside, hvor den firkantede, lave Steenbygning Bartou danner en Tilbagekastelses Muur for Lyden. — Tilforn sagde man, at Urligheden ophørte paa Halmtorvet, naar Ryggen vendtes imod Lavendelstræde. Oprindelsen til denne Talemaade er, at paa dette Sted foretoges Tirsdag eller Torisdag den vederstyggelige Execution, som kaldes „Ragstrygning“, undertiden med Brændemærke, og herefter betragtedes Maleficanten som gjort „uærlig“. Nu har i en Række Aar dette affhyelige offentlige Skuespil dog ikke været opført.

Vi kunde nu strax begive os ud af Vesterport og promenere uden for Byen, for at betragte dens Omegn. Men sagtens er den Rejsende træt af Vandringen, og vi ville derfor lade ham hvile her, medens vi gennemgaae Stadens Mærkeligheder enkeltviis, forbeholdende os da at komme tilbage til og atter gaae ud fra denne Plet.

Det vilde imidlertid være ugalant at lade ham staae paa Torvet, morende sig med at betragte den igjennem Porten mældrende Menneskevrimmel, Gaaende, Kjørende og Ridende, alffens Equipager fra de svære Omnibusser til de kun altsor lette Cabs, see den posthavende Skildvags mofomme Arvaagenhed, for at ikke Ud- og Indkjørende skulle carambolere i den snevre Port, og derhos dog have Nie med alle Decorede, for at den vedbørlige Honneur kan blive givet og Bagten efter Omstændighederne raabt i Gevær. Vi foreslaae ham derfor, da han sagtens ikke tager ind paa et af de paa Torvet værende Gjæstgiversteder, indtil vi vende tilbage at begive sig paa egen Haand over i Philosoph-Philosophgangen. gangen, der strækker sig fra Vesterport til Nykongensgade. Han vil der finde nogle Bænke og nogen Skygge — Philosopher møder han neppe, uden forsaavidt han er kommen til den maaskee ikke feilagtige Anskuelse, at Ammer, Børn og Bartouslemmer ere Philosopher. Skulde han forresten paa sin Enevandring blive opmærksom paa en ligesor Nyvestergade og ligesor det smukke symetriske Christiansborgs Lot beliggende meget skjæv og meget usfjøn Bygning — et Ridehuus —, da lad det ikke ærgre ham! Det nye Garde-Ridehuus. Vare vi tilstede, skulde vi fortælle ham en Historie om en forhenværende Krigsminister og en Proces i denne Anledning; men nu, da vi jo have fjernet os, maae vi nøies med at anføre, at den skjævtatte Bygning staaer der endnu og at dens frifundne Inventor neppe bliver Vresmedlem af Forskjønnelsescomiteen.

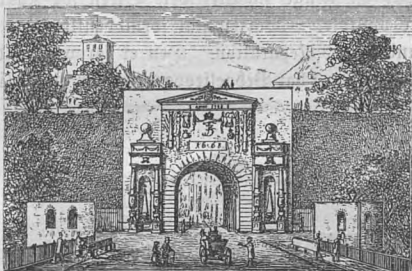
Som allerede bemærket, have vi paa vor Tour fulgt By-Cirkelens Diameter, som den korteste Vei. Man kan naturligiis ogsaa følge Peripherien og enten langsmed eller oppe paa selve Paa Volben. Sidstnævnte Spadseretour er i mange Henseender ikke uinteressant: dels undgaaes de haarde Brosteen og dels afgive Trærnes Krone en behagelig Skygge. Udsigten er

paa mange Steder fortrinlig og tilmed af en høist forffjellig Charakter. Saaledes vil en Nedsken af den lange Gothersgade til Nyhavn gjøre et ganske andet Indtryk end f. Ex. et Blik langs ned af Christianshavns-gader, hvor navnlig et Sted seet fra Bolden de smaa usle Baghuse gjøre Front, netop som om denne lave Omgivelse skulde give det høie majestætiske Frelserstaarn yderligere Relief. Ogsaa Udsigten ud over Landet har sin store Forffjellighed, hvad enten den tages fra en Bastion ud over det idyllistiske flade Amagerland, eller imod Nord over mere romantiske afvejlende Egne. Forøvrigt er der paa Boldene høist og her anbragt Bænke til de Spadsferendes Bequemmelighed, derimod ingen Forfriskningssteder; ogsaa ere, med ganske faa Undtagelser, alle Byens Vindmøller placerede her, fordetmeste nu saakaldte „Hollandske Møller“, kun enkelte „Stubmøller“ sees, saaledes navnlig en lige for nysnævnte Torv og Lavendelstræde. Neden for Bolden ud imod Stadsgraven er fra Nørreport indtil Rysensteens Bastion en Promenade, der har det fristende Navn Kirsekirsebærgangen. Egentlig skal der hos Commandantskabet løses Tegne og Røgle hertil; men de senere Aars liberalere Anskuelse have ogsaa her aabnet en tildels fri Afgang, især for Børn og Barne-piger, hvortil Gangen ogsaa fortrinlig er skillet, affondret fra Kjørende og Ridende, der ofte nok gjøre Bolden farlig at passere.

Stadens Porte.

Jungen af disse udmærker sig ved architectonisk Skjønhed, ja ikke engang for Diebliffet ved en anstændig Oppudsning, og — vi tør ikke negte det — endnu mindre ved Hensigtsmæssighed. De ere alle saa snevre, at tvende Bogne ikke tør mødes derinde, og naar en bred, svært belæsset Fragtvogn, Diligencen eller Omnibusser skulle igjennem, da ere Fodgængerne i siensynlig Fare for at tage Skade paa Liv og Lemmer. Det er virkelig et helt Mirakel, at ikke flere Ulykker høres imellem Aar og Dag, naar man betragter den levende Gjennemfærdsel i Forhold til den enge Passage. Vel har man søgt at raade Bod paa denne Ulempe ved at anlægge Hjelpeveie over Bolden for Fodgængere; men faa have Lyst til en Omvei, og tilmed er denne leret i Regnveir,

glad i Vinterføre og til alle Tider umagelig for gamle Folk og Brystsvage. Blive Voldene derfor ikke snart sløisede — hvad Mange rigtignok mene vilde være det fornuftigste, — saa burde de idetmindste saaledes gennemskjæres, at Aabningen til Bogues Gjennemkjørsel blev dobbelt saa vidt som nu, og dernæst en affondret Gjennemgang for Gaaende. — Vi begynde med

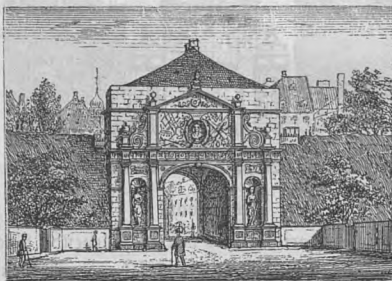
Vesterport,

den nylig omtalte, hvorigjennem den mest levende Passage finder Sted og som er bygget af Frederik III. I Stadens Beleiring blev den haardest angreben og mistede da sit Taarn med Spir. Nysnævnte Konge lod derfor 1668 Façaden istandsætte og udadtil pryde med Armatur, Kanonspiler og Krigsemblemer, hugne i Steen. I 1830 blev den restaureret og er senere oppudset paany. Den er kun 6 Alen bred og $7\frac{1}{2}$ Alen høi. Foroven er den flad og aaben, saa at man derfra har en fri Udsigt til alle Sider og navnlig over Stadsgraven til Broen og Kirsebærgangen, til hvilken sidste udenfor Porten her er Indgang paa begge Sider, ligesom de ovenfor omtalte Overgange over Volden findes her.

Norreport.

Dennes Hvalving er den høieste og Portalet det anseeligste af Stadens Porte, nemlig 21 Al. bred. Porten selv er dog kun 7 Al. bred og $10\frac{1}{4}$ Al. høi. Den er opført af Christian V, samme Aar da en ny Adel af Grever og Baroner stiftedes, da den første Rangforordning udgaves, da Kongen salvedes, da Fre-

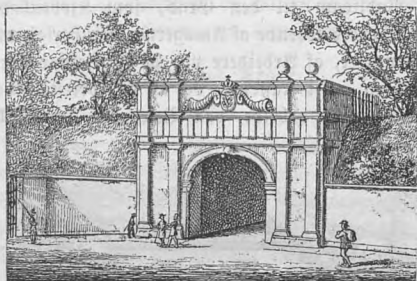
derik IV fødtes og da de første 19 Riddere af Dannebrog udnævntes, nemlig 1671. Udenfor Porten sees bemeldte Konges Buste, og paa Siberne, imellem doriste Colonner, hans Symbol, fremstillet ved Gudsfrøgtens og Retfærdighedens Billeder i mere end naturlig Størrelse. Disse Figurer ere betydeligt medtagne: Vindet er løst fra Retfærdighedens Zine, Sværdet brudt og Vægten har saa længe maattet veie Steen for Raadheden, at Skaalerne ere opslidte. — Porten skal formodentlig dog nu tilligemed Broen underkastes Reparation. Den er forøvrigt indrettet som Hums med Tag over og har Beboelsesværelser for en Militairperson-

Nørreport.

Førend 1671 var Nørreport ved Nørregades Ende (ligesom Vesterport laa for Enden af Vestergade); men det fandtes hensigtsmæssigt at flytte den nogle hundrede Alen længere hen imod Østen. For ikke hundrede Aar siden saae man endnu Mure af den gamle Nørreport. Men for saa Aar siden fandt man i selve Volden ved at grave til en Bygning paa en af Bastionerne en mærkelig Ruin, hvis stærke Muurværk og tilstrømmende Vand gav Anledning til megen Tale og Skrivning, uden at dog de forskjellige Gissninger have fundet tilstrækkelig authentisk Afgjørelse. Sandsynligst er dog nok den Anskuelse, at det er Ruderer af den tidligere Port, man ser, eller et Slags Udenværk, som har staaet i Forbindelse med denne. — Vi maae endnu kun gjøre opmærksom paa det smukke Skue, som Rundetaarn afgiver, naar man kommer udefra og faaer Lie paa det i Nørreport.

En mærkelig
Ruin i Volden.

Østerport.

En Port af samme Navn har i ældre Dage ligget omtrent i Midten af Østergade og senere, indtil 1608, for Enden af samme Gade. I 1708 blev den muret op paany under Frederik IV kort før Kongens Udenlandsreise, fra hvilken han synes først at have medbragt den Smag for Bygningsarbejder, der just ikke spores med Hensyn til denne uanseelige Port. Skjøndt den nu vender imod Nord, har den dog beholdt sit tidligere Navn; i Begyndelsen kaldtes den rigtignok Ny-Østerport. — I Nærheden er det med dobbelte Grave og Volde omgivne Citadel Frederikshavn, hvis Porte — stive, strenge og kolde, svarende til Fæstnings Alvor og Castels Disciplin, — intet Mærkeligt frembyde, der her behøver at omtales.

Amagerport,

som er paa Christianshavn, kaldes saaledes, fordi den vender ud til Amager-Land. Den er opført 1618; men Façaden, der kun er af ringe Anseelse, er opbyggt 1724. Til Porten gaaer paa begge Sider Christianshavns vold, hvorfra haves Udsigt til Kallebodstrand, samt til Gøtchens- eller det faste Batteri (Søstatens Batteri) o. fl. Punkter paa Amager.

Skjøndt Amagerbro og adskillige Districter af Amager paa de senere Aar forskjøntes ved smukke Bygninger og Aulæg, nærer dog Størstedelen af Hovedstadens Indvaanere en vis Aversion i Henseende til Amagerport, som derfor heller ikke endnu passerer af

Aversion
for Amagerport

det elegante Publicum til den Grad, som Kjøbenhavns Porte, ihvorvel den befærdes levende af Amagerne, der heriggjennem bringe Staden Kjøffenuurter, af Arbeidere ved de forffjellige større Fabrik-anlæg paa Broen og i Kastrup, og af de forreste Byers Huusmænd, hvoraf mange arbeide paa Bærsterne som Skibstømmer.

Amagerport.

Ketterstedet.

Aarsagen til hiin fornemme Ulyst er vel dels de ubyggelige Idee-forbindelser, der opstaae ved Tanken om, at Renovationspladsen og Ketterstedet (Genrettelsespladsen) befinde sig strax udenfor Amagerport, dels den Omstændighed, at en Spadseretour paa Amager ikke leder til noget egentligt Maal, saaledes som ud af de andre Porte, og dels endelig, at — som bemærket — først paa de senere Aar Amager er blevet forffjønnet. Danens Magt er stor hertillands; men vænnes Folk først til ogsaa at erindre denne sin Kjøffenhavn, da vil man sikkert ikke fortryde Besøget. Naar vi komme til at omtale Kjøbenhavns nærmeste Omegn, faae vi Leilighed til nærmere at omtale Amager.

Andre Indgange
til Byen.

Foruden at benytte disse Porte kan man komme til Byen fra Østerbro igjennem Citabellet Frederikshavn, ligesom man ogsaa ad en Vej, der findes nærved Langebro, kan fra Vesterbro forbi „Enighedssvævn“, Lømmerspladsen og Nysstenen komme ind i Byen. En ny Communications Vej er aabnet i 1856, idet

der imellem Vester- og Nørreport er anlagt en Bro over Fæstningsgraven for Fodgængere, førende til Ladegaardsveien.

Stadens Broer.

Ved „Bro“ forståes ogsaa — men uegentligt — Forstæderne udenfor Kjøbenhavn, saasom: Vester-, Nørre-, Øster- og Amagerbro. Her mene vi dog nærmest saadanne Bygningsværker, som, enten af Steen eller Træ, danne en Bei over Canaler, Havne eller andet Vand. — Da Danmark, altsaa heller ikke Kjøbenhavn, ingen Floder har i Ordets virkelige Forstand, saa ere dets Brobygninger heller ikke af nogen synderlig storartet Natur; imidlertid ere dog nogle ikke ganske smaa, og deriblandt først

Langebro,

den ene af de Broer, der forbinde Kjøbenhavn med Christianshavn. Den er af Træ og har sit Navn af dens 220 Alens Længde (opvindelig 292 Al.). Den er anlagt 1686 og blev kun bestemt for Fodgængere, uden for det Tilfælde, at den anden Bro til Christianshavn var under Reparation, da man saa ogsaa aabnede Bommen for Kjørsel, hvisaarsag endnu findes et Bomhuus ved Broen. Mere beqvem end smuk har man ved at gaae over den et ret interessant Rundmaleri omkring sig: den store Strand, levende befærdet af Sandbaade og andre smaa Fartøier, imod Syd,

og fremragende Taarnpartier saavel fra Kjøbenhavns som fra Christianshavns Side paa den modsatte Kant. Det Materiale, hvoraf Broen bestaaer, kræver idelige Reparationer; en større saadan er for saa Nar siden foretaget.

Badehuse.

I Nærheden af Langebro ere Badehusene, tvende fra hinanden adskilte Entrepriser, beliggende. Den vigtigste af disse Anstalter er oprettet paa Actier og ligger med sin Hovedbygning paa den Bei, der fører til Tømmerpladsen, og man har desuden en smuk og behagelig Bei dertil, naar man enten fra Vesterport eller over Bolden gaaer igjennem Kirsebærgangen. Bygningen er adskilt i tvende Afdelinger for de forskjellige Kjøen, har i affondrede Kamre kolde og varme Bade, et Restaurationsværelse og andre Bequemmeligheder. Paa Strømmen er henlagt et svømmende Badehuus til Søbade og Fiskalbadehuse længer ude, hvortil de Besøgende transporteres ved Roebaade. Vandet er imidlertid ikke altid godt, da Strømmen undertiden medfører Ureenlighed fra Stadens Side; forsaavidt ere de gamle Badehuse til enkelte Tider at foretrække, skjøndt disse igjen have andre Ulemper. — Som offentlig Svømmeplads for Ungdommen og Almuen har i mange Nar Kjøkkenkurv, ligeledes ved Langebro, været bekjendt. Her seer man, navnlig om Aftenen efter varme Dage, unge Haandværksfolk og Andre, Børn og Bøgne i hundredevis tage sig et gratis Bad, enten forknytt holdende sig ved Kanten, eller modigere vadenbe ud til Estacaderne, pladske og svømme omkring, roe udenfor Indløbet i leiede Baade, dukke hinanden, „træde Vand“ og vise deres større eller mindre Kunstfærdighed — Alt uden at agte paa den ringe Bequemmelighed, der ydes Badegæsterne; thi Stedet maa i Virkelighed kun betragtes som Surrogat for en anstændig Badeplads.

Kjøkkenkurv.

Andre
Badeanstalter.

Da vi her tale om Badning, kunne vi maaskee ved denne Leilighed endnu berøre, at der udenfor Citadellet ved Raskbrænderiet ogsaa findes nogle Badesteder, navnlig er den nye Søbadeanstalt paa Citadelsveien dagligen fra Morgen til Aften til Afbenyttelse med varme Søbade og kolde Styrtebade. Paa den Side af Byen er Vandet meget behageligt. Ligeledes er paa Vesterbro oprettet et Par Badeanstalter; kun er Veien der

ubtil temmelig lang og kjedelig. — Russiske Damp-Bade erholdes i Amaliegade (158), hvilken Anstalt er godt og beqvemt indrettet. Ogsaa paa Frederiks Hospital kunne saadanne Bade under visse Omstændigheder erholdes. — Brøndanstalten (i Gothersgade, langsmed Rosenborghave), ogsaa et Actie-Forehavende, bereder kunstige Mineralvande; men har ikke vundet meget Ry som Cuurhuus. — Egentlige Badesteder, i Lighed med fremmede Landes, hvor Badegjæster optages som Kostgjængere i Cuur og Pleie under egne Badelægers Tilsyn, har Kjøbenhavn ikke, trods Byens gunstige Beliggenhed. Den nærmeste saadanne Anstalt finde vi først ved Klampenborg (hvorom nærmere længerehen).

Knippelsbro

er Navnet paa det andet Forbindelsesled imellem Kjøbenhavn og Christianshavn. Broen er anlagt tværs over Havnen i Aaret 1620 og er c. 150 Al. lang. Strømmen er her temmelig stærk, og da megen Kjørsel ogsaa finder Sted, saa maa Træværket idelig vedligeholdes. Førstnævnte Narfag maa vel tilskrives, at denne vigtige Bro ikke er bleven muret og hvælvet; thi selv saaledes, som den nu er bygget, betragtedes det tidligere, da man endnu behjælp sig med Færger og Baade til Overfart, som et Vidunder af Bygningskunst at løse en Opgave, man formedelst den rivende Strøm og tilmed det fortærende Saltvand holdt for en Umulighed. De paa Siderne anbragte Figurer af Træ have kun lidet Værd som

Brospærring.

Kunstværf. Ligesom nogle andre af Havnebroerne er den til at trække op i Midten for gjennemgaaende Skibe; hvilken Opheisning, skjøndt Arbeidet fleer temmelig hurtigt, dog foregaaer saa tidt paa Dagen og til saa forffjellige Tider, at Samferdselen lider betydeligt. Ofte seer man en Række Bogne og en Mængde Fodgjængere standsede paa begge Sider, og da myldre over, naar Spærringen hæves. Under Broen ligge i Ruæform de store Bly-Render, som lede det ferske Vand til Christianshavn.

Broen deler Kjøbenhavns ypperlige Havn — berømt som en af de smukkeste, rummeligste og sikreste ved Østersøen, og som med en Dybde fra 8 til 20 Fod kan rumme over 800 Skibe — i to Bassiner: det inderste imellem Knippelsbro og Langebro, det yderste og største imellem Knippelsbro og Toldboden. Begge Partier afgive interessante Prospector; man sporer her overalt det Liv og den Virksomhed, der udmærker et Hovedpunkt for Handel og Skibsfart.

Andre Broer.

Ved blot et flygtigt Blik paa Planen over Byen, seer man strax, at Christiansborgslot, Thorvaldsens Museum, Børsen, Banken, Cancellibygningerne, Proviantgaarden og flere — tilbels offentlige — Bygninger ere opførte paa en D. Som Følge heraf er da denne af Canaler omgivne Deel af Byen — Strand-Dvarteer kaldet — forsynet med flest Broer. Ikke færre end 5 saadanne forbinde den med de øvrige Stadens Dele, ligesom den ved nysnævnte Knippelsbro er forenet med Christianshavn.

Disse 5 Broer ere:

1) **Holmensbro**, førende fra Slotspladsen til Størrestræde ved Holmenskirke, er for saa Nar siden solid ombygget i en reent, simpel Stil.

2) **Høibro**, fra en anden Side af Slotspladsen ved Slotskirken, fører til Gammelstrand og Høibroplads. For Bogne er den mindre god at passere.

3) **Stormbroen**, fra Pladsen ved Thorvaldsens-Museum førende til Stormgaden, — (saaledes kaldet, fordi de Svenske

under Carl Gustav ved den mislykkede Storm paa Kjøbenhavn, Ratten til d. 11. Febr. 1659, her gjorde haardest Anfald) — er ligeledes nylig bleven ombygget saa godt som fra Ny af.

4) **Marmorbroen**, den smukkeste Bro i Byen, fører som egentlig Slotsbro fra Slotsgaarden, Ribebanen og de saakaldte „Løngange“ til Frederiksholms Canal nærved Prindsens Palais, i Flugt med Ny-Vestergade, ogsaa benævnt Wigandsgade efter en i Begyndelsen af forrige Aarhundrede derboende dristig Grosserer Wigand. Den er heelt igiennem af Muurværk og beklædt med Sandsteen. Paa begge Broens Sider er istedetfor Bolværk eller almindeligt Færgelænder et orneret Brystværn af gjennembrudt Arbejde, hvis Materiale er norske Marmorblokke. Overgangen selv er midtvejs brolagt; men de ophjæede Sider til højre og venstre, hvortil nogle Trin føre, ere belagte med Marmorfliser. Forneden har Broen tre Buer, prydede med Medaillons, hvorigiennem Baade kunne roe og Smaafartøier med neblagt Mast til Nød stage sig igiennem; men aabnes for større Skibe, saaledes som Knippelsbro, kan den ifølge sin Construction naturligtvis ikke.

Marmorbroen.

5) Prindsensbro, ogsaa benævnt Tøihusbroen, fordi den fører til Tøihuset fra Canalen, er ligesom Nykongensgade. Den befærdes ikke meget og er for Diebliffet under Ombygning.

Paa Christianshavn finder man: Børnehusbroen, Snorrebroen og Wildersbro (Bjørnebro), hvorom ikke er Noget at bemærke; de ere samtlige af Træ med simpelt Færnværk. Broerne over Stadsgravene, i Kastellet og paa Holmene ere almindelige Fæstningsbroer, uden Fordring paa Andet end saa tarveligt som muligt at svare til deres Hensigt. — Vesterports Broer over Fæstningsgraven ere dog noget forføjnede, navnlig med ret jirlige, af Færn støbte Rækværk.

Stadens Torve og Pladser.

Man regner i Almindelighed 17 større og mindre offentlige Pladse. Vi have allerede i Forbigaaende omtalt: Amalienborg eller Frederikspladsen, St. Anneplads, Kongens Nytorv, Svibroplads og Amagertorv, Gammel- og Nytorv,

Slotspladsen, samt Galmtorvet, om hvilket sidste vi dog endnu maae bemærke, at det har tabt sin Betydning som Markedsplads, hvorimod det tidligere, da — urigtigt nok — Hestetorvet var i Byen og holdtes her, afgav et godt Næringsstrøg.

Blandt de øvrige Torve ville vi særligt blot fremhæve

Graabrødretorv,

saaledes nu atter benævnt efter det paa denne Plads førend Reformationen staaende Graabrødrelofter. En Tidlang efter dette oprindelige Navn kaldtes det Ulfeldtsplads, fordi Christian IV's Svigersøn, Rigshofmester Corfitz Ulfeldt der havde sit Palais. Efterat Ulfeldt ved Højesteretsdom af 24. Juli 1663 var bleven dømt fra Ære, Liv og Guds, og — in effigie — var henrettet d. 13. Novbr. s. A. paa Slotspladsen i Kbhvn., hensatte Frederik III. en Skamstøtte, hvor Paladset havde staaet, med den Paaskrift: „Forræderen Corfitz W. F. til ævig Spott, Skam og Skændsel“. I Byens første store Pldebrand (20—23. Octbr. 1728) laderedes Støtten; men Christian VI. lod en ny opsætte ifølge Resc. af 4. Aug. 1741. Saaledes stod den fæle Graasteenspyramide da der igjen, stod der i over et Aarhundrede, og Pladsen var skummel, stug og skyet, overladt Jernhandlere, Pjaltekrammere og Rødsteenskoner, indtil den ridderligsindede og kunstdannede Konge Christian VIII. med Fjæie fandt det stridende imod en humanere Tids Aand, at lade en Skamstøtte henstaae igjennem Aarhundreder paa en offentlig Plads i en Stad, som indenfor sine Volbe ikke engang eier nogen Værestøtte for sine mange fortjente Mænd. Ulfeldtsstøtten blev altsaa nedrevet, henslængt — som vi tidligere have anført paa „Stadens Materialgaard“, og Torvet gjort ryddeligt. Man fandt nu, det var en ret smuk Plads, og ved den stigende Byggelyst og Trang til Bygninger opstige snart adskillige saadanne i en moderne Stil. Senere har Kommunen ladet opføre 16 Slagterboder af Muurværk og støbt Jern paa Pladsen til Bortforpagtning. Herved er Torvet, der nu kom til at hedde Graabrødretorv paany, vel ikke blevet forskjønned; men det har dog, hvad jo er vigtigere, gjort denne Deel af Byen mere levende og besøgt.

Vi nævne nu

Nicolai-Plads

fordi denne ogsaa er bleven benyttet til Slagterboder af nysomtalte Construction, men her dog til et Antal af 78, foruden nogle Boder til anden Bestemmelse. Tilforn var her lave, smudsige Trækasser paa Hjul, kolde og ubequemme for Sælgerne, modbydelige at see til for Kjøberne. Paa Grunden har Nicolaikirke med tilhørende Kirkegaard staaet. Ved længerhen at omtale Nicolaitaarn, komme vi tilbage til Pladsen, i hvis Nærhed en ny Gade, Nicolai-gade, med smukke, høie Bygninger paa den senere Tid er fremkommen.

Endvidere ansøe vi

Frueplads

ved Fruekirke, hvilken Plads for en Deel nu er afspærret med Lænker for Kjørende, paa det at Foredrag o. s. v. i den lige over for Kirken beliggende Universitetsbygning ikke skulle forstyrres. Man har i denne Tid forsynet Pladsen med en eiendommelig Steenbro og en lille Træplantning, for hvilke Byen nu synes at faae Smag.

Fremdeles finde vi

Bandkunsten,

saaledes kaldet fordi der i ældre Dage her har staaet en kunstig Vandmølle. Det lille, langagtigt firkantede Torv, til hvilket bl. A. den meget smalle Gaasegade og det meget brede Raadhuusstræde, for ei at tale om det krumme, skumle Magstræde og det af Mange fornegtede Vandmøllestræde føre, er anvist Smaahandlere med Frugt og Grønt, men er i Reglen kun lidet besøgt som egentligt Torv.

Af Kultortorvet, Nørretorv (tæt ved Bolden) og Hauserplassen, alle tre i samme Egn af Byen, skjøndt beliggende i to Qvarterer (Rosenborg- og Klædebo-Dv.), er Kultortorvet det vigtigste, skjøndt det ingenlunde udmærker sig ved Skjønhed eller Regelmæssighed. Færdselen her er temmelig livlig, især formedelst Nordkantens Bønder (Kulsviere), der her torve med Torv, Kul og desl. Brændsel.

En Deel af Høibroplads er Fiskekorvet, sædvanligviis kaldet Gammelstrand, hvor Fiskekonerne have deres Stade under aaben Himmel. Man har vel paatænkt „Galler“, men Udførelsen lader endnu vente paa sig. Det er et meget levende Strøg af Byen.

Paa Christianshavn have vi kun at nævne en eneste Plads, Børnehøstorkorvet kaldet, der er Slagtertorv for dette Dvareers Beboere.

Stadens
Nivellement.

At vide Høidebeliggenheden af Stadens forskjellige Terrains over Havets Overflade (dagligt Bunde), er vistnok af stor Vigtighed for Communalautoriteterne med Hensyn til Indretninger som Vandrender etc.; men det kan ogsaa være af Interesse og Nytte for Enkeltmand, saaledes blot f. Ex. i Henseende til Sundheden, da et Steds høiere eller lavere Beliggenhed i visse Sygdomme kan have stor Indflydelse, ligesom finere Barometerundersøgelser jo vel ogsaa maae tage Stedhøiden i Betragtning. Man har derfor paa den allerjævneste Tid, dels sagtens efter ældre Nivellementsarbejder og Kort, dels vel ved nye Eftermaalninger paa Stedet, angivet disse Høider ved en paamalet Jerntavle, anbragt paa selve Husene i forskjellige Strækninger. At anføre alle disse Tal her, vilde være overflødig og udover denne lille Bogs Plan; vi skulle blot henlede Opmærksomheden paa, hvad Hensigten er med disse Tavler eller Plader, der lettelig falde Forbigaaende i Sie. Forøvrigt maa det angivne Maal i danske Fod med Decimaler vistnok forstaaes til Tavlens Høide, altsaa c. 2 Fod over det egentlige Jordsmøn. Naar der saaledes f. Ex. paa Hjørnehuset ved Halmtorvet og Frederiksberggade staaer 21⁹⁸ og ved Helliggeiststræde 17⁷¹, saa bliver det sandede Niveau-Maal 19 og 15 med Broen.

Paa Kjøbenhavns Nivellements-Kort ligger dagligt Bunde, bestemt ved Vandmærkerne paa Gammelholm og Dokken, 25,085 Fod under Overfladen af Søkkelstenen paa Hjørnet af Gøthersgade og Nørre-Vold. Dagligt Bunde er da paa Kortet taget som Nulpunkt; og vi ville, for at give idetmindste en Idee om Byens Særegenbed i omhandlede Henseende, anføre nogle af Korthøiderne:

Nyhavn	4, 6 à 8 Fod.
Toldbodveien	5 à 6 —
Prindsenspalais	8 —
Amalienborg	8 à 9 —
(Ved Statuen f. St..	9, ²⁰⁵ —)
Christiansborgslot	9 à 13 —
Kongensnytorv	9 à 14 —
Gammeltoiv	14 à 23 —
Rosenborghave	16 à 22 —
Cyerceerpladsen	24 —
Petrikirke	27 —
Fruekirke	28 —
Ved Nørrevold	32 à 33 —

Stadens Kirker.

Ret mange Kirker har Kjøbenhavn vel ikke; men dog imidlertid nok, for at kunne tilfredsstille den Trang, der idetmindste for Diebliffet spores hos Beboerne til at deltage i den offentlige Gudsdyrkelse. Skulde denne Trang stige i nogen synderlig høi Grad, saa vilde det maaskee blive vanskeligt nok i den noksom benyttede og bebyggede By at finde passende Plads til anstændige Gudshuses Opførelse, især da ældre og nedlagte Kirkers Terrain med communal Deconomi er anvendt til andre, temmelig heterogene Indretninger, uden Hensyn til den stedse vøgende Folkmængdes aandige Fornødenhed og — med Diebliffets Krav for Die — uden Tanke om, at den religiøse Indolents jo meget vel engang, være sig sent eller snart, kan forandre sig og en modsat Stemning eller Tilstand da gjøre sin Ret gjældende. Man har allerede paa Nørrebro, der dog ligger Byens større Kirker temmelig nær og ved den tidligere omtalte Forbindelsesbro er rykket dem endnu nærmere, følt Mangel paa en Kirke og derfor paatænkt en ny opført paa selve Broen. Grundstien dertil lagdes af Frederik VII d. 20. Juni d. A. (1856), og Kirkens Navn blev St. Johannes.

Byen har ingen
Overskødighed af
Kirker.

Kirkerne ere ikke
til alle Tider til-
gjængelige.

Naar ikke netop Barmhaab, Bryllup eller desl. finder Sted, saa ere Kirkerne ikke aabne uden om Søndagen, visse Helligdage og tilbels om Fredagen, nemlig for offentlig Gudstjeneste og Altergang. At lade Kirkerne være aabne og tilgjængelige for Alle og Enhver til hvilkensomhelst Tid og Time, har man ikke endnu troet at turde vove paa, dels fordi det ikke kan betale sig, da stadigt Opsyn i saa Fald vilde blive nødvendigt, dels fordi man maaskee ikke finder det stemmende med den protestantiske Læres Aand at tye til Herrens Huus, naarsomhelst man føler Trang dertil, uden Hensyn til det reglementerede Klokkeslet. Det kan heller ikke negtes, at vor Ungdom navnlig endnu ikke har den Respekt for offentlige Kunstværker, at den kan være sit eget Politi, at den vel lige saa lidt vilde skaane den indre Helligdom, som den har skaanet og skaaner den ydre for raa Behandling. — Den Rejsende, som i Almindelighed er indskrænket i sin Tid, vil derfor heller ikke, naar han ønsker det, kunne bese vore Kirkers Indre uden videre Uleilighed. Smidlertid kan han dog ved at henvende sig til Bedkommende erholde Afgang, og vi skulle derfor ved Hovedkirkerne anføre, til hvem han i saa Henseende har at melde sig.

Uden forøvrigt at iagttage nogen streng Rangfølge, der desuden vilde have Banffeligheder, med Hensyn til Kirkernes Dmtale, troe vi først at burde omhandle

frue Kirke.

Denne Stadens Hovedkirke udmærker sig hverken ved høitstræbende Spir, stærke Forgylbninger, snirklede Udziringer eller deslige Erværdigheder fra den tidligere gothiske Bygningskunstes mystiske Tid. Dens Form er simpelt tænkt, og Tanken kunstløs udført; man kalder det sædvanligviis den græskromeriske Stil, og vi skulle her ikke strids om Udtrykkets

Correcthed. Pladsen, der er paa

Nørregade, ligeoverfor Studiiſtræde, ikke langt fra Gam-^{Beliggenhed og} meltorv, danner en næsten Kvadrat, og er begrændset af Nørre-^{Dmgivelfer.} gade, Dyrkjøb, Lille=Fiolſtræde og Universitetsbygningen, hvilken ſidſte indtager hele den nordlige Side. Dmgivelferne ere af en lige ſaa blandet Natur ſom deres forſkjelligartede Architectur. Mod Øſt har man ligeoverfor Alterkuppelen (hvor Lysning falder fra oven og hvilken Almuevittigheden har lignet ved en Bagerovn) den i en ſimpel, reen Stil opførte Metropolitanaſkole; mod Nord den i en kunſtig, blandet (ægyptiſk?) eller ſammensat gothiſk fremtrædende Universitetsbygning; imod Veſt, foruden nogle høie i den indbringende „Caſerneſtil“ udførte Bygninger, den kun lidet anſelige Biſpegaard, indvendig ſmykket med afdøde Biſkop Münters ægyptiſke Udsager, og endelig imod Syd ſeer man Bagsiden af „Troſtens Bolig“, bygget i H=Form, og nogle andre Gavle. Pladsen ſelv er — ſom før bemærket — bleven afſpærret for Kjørende, brolagt paa en eiendommelig Maade ſom Moſaik og forſynet med nogen Træplantning.

Hvor Fruekirke nu ſtaaer, ſtod i ældre Dage en vidt og bredt berømt Kirke af ſamme Navn. Den brændte i Kbhvns. ſtore Ildbrand 1728, opførtes ſnart paany og var, ſom Taarn betragtet, ^{Dpbyggelse efter} Hovedſtadens ſkjønneſte Prydelſe indtil den, efter at være ſkaanet i ^{Branden.} den anden Ildbrand 1795, i Bombardementet fra 2—5 Septbr. 1807 ſaldt Ratten imellem 4—5 Septbr. for engelliſke Bomber og Brande. Krigsaarene og Finantſtilstanden forſinkede dens Gjenopbyggelse. Paa Reformationens tredie Jubelfeſt d. 1. Novbr. 1817 lagde Frederik VI. Grundſtønen til Alteret, og førſt d. 7. Juni 1829 paa 1ſte Pintsjedag indviedes Kirken til Gudſtjeneste.

Overbbygningsdirecteur Conferentsraad Hauſen har fra Begyndelſen til Enden foreſtaaet denne Bygning, og mange Aar ere hengaaede, inden man er bleven nogenlunde forſonet med dens ydre Udſeende. Uden her at ville fornye den Smagsſtrid, ſom derom har været ført, ville vi kun anføre, at der med Henſyn til Soliditeten er fra alle Parter ytret en viſtnok mindre tvivlſom Anke, idet de ellers ſmukke Colommer og Hvalvingen ſelv ere af Træ. Ved et Slags Jubilæum, der fandt Sted Pintsjedag 1854

(Bispevielse) nedfaldt et Stykke af Hvalvingen og en betydelig Reparation maatte foretages, altsaa allerede 25 Aar efter Opførelsen.

Størrelse.

Den indre Længde af Kirkeskibet er 66 Al., Bredden 24 Al., Choret af samme Brede, har 34 Al. i Længde.

Ingen Farverragt eller Malerier.

Da fornævnte Conferentsr. Hansen var nogen Ynder af Couleurer, havde Fruekirke oprindelig heller ingen Farve: den var hvid udvendig og hvid indvendig med en ringe Tilsætning af Gult. Nu har dens Ydre faaet et lyst Cementanstrøg og idetmindste Baggrunden i det Indre i Nischen til Christusfiguren en dunkel rød Farve, for at fremhæve Statuen. Decorationer og Malerier har Kirken ikke at opvise, det skulde da ene være med Undtagelse af et Maleri i den sydlige Sidegang, nemlig Bygmesteren selv, bemeldte Hansen, malt af D. Monies, — der, formodentlig som verdslig Mand ikke kan blive ophængt i Pantheon bag Alteret.

Men har Malekunsten saaledes ikke forherliget Tømpet, saa har Sculpturen saa meget mere bidraget til at pryde det; og hvis Thorvaldsen ikke havde faaet noget eget Museum for sine Værker og sin Udbødelighed, vilde han dog have fundet det her i „Metropolitankirken“, hvor Diet overalt møder hans uovertræffelige Arbejder. Det er disse Arbejder, der ville give Fruekirke Værdi og Anseelse ei blot for den forevigeede Mesters Fædreland, men ogsaa for den hele Verden, saa langt som Kunstens Rige naaer og har sine Dyrkere, — en Anseelse og Berømmethed, Bygningen selv, blot som Bygningsværk betragtet, ikke kan og vel heller ikke har villet gjøre Krav paa.

Thorvaldsens Arbejder til Fruekirke.

Vi ville i Korthed anføre disse Arbejder.

Førend man træder ind i selve Kirken har man i Frontonen over Peristylens sex doriske Søiler den skønne Johannes Gruppe, der afbøddes paa Kunstnerens Fødselsdag, d. 19. Novbr. 1838. Den Trekant, som Frontonfeltet danner, er udfyldt uden synlig Tvang derved, at Compositionens 16 Figurer, eller 4 Grupper og 8 fritstaaende Figurer, i staaende, liggende og knælende Stilling naturligt forme sig om Hovedfiguren Johannes. Den lille Pige tilhøire, der skjelmst nærmer sig Søgerens Hund, skal være et

Billede af Thorvaldsens egen Datter, Fru Eliza Paulsen. — Figurerne ere desværre kun af Terracotta og — hvad der end er ubehageligere — man har givet dem et Lag af Oliefarve, der gjør et fornyet Lag nødvendigt i Tidens Løb, hvorved deres oprindelige Skjønhed efterhaanden vil gaae tabt. — Der siges, at Bygmesteren erklærede Portalet for svagt til at bære Andet end til Nød et Vasrelief.

Over Hoveddøren strækker sig Vasreliefet Forløserens Indtog i Jerusalem, 4 Fod høit, 48 Fod bredt, udført i Kjøbenhavn af yngre Kunstnere efter Thorvaldsens Skizze. Under dette Værk sees fire Nischer, der vare bestemte til Propheter, men endnu staae tomme, ligesom Kirkemurens Nischer endnu vente paa Bisfens og Jerichaus Broncefigurer: Moses og David.

Ved at træde ind i Kirken, har man med et eneste Blik det ophøiede Skue af Kristus og de 12 Apostle. Tidnævnte Bygmester havde oprindelig bestemt dem til at staae i Nischer, hvis Spor endnu sees paa Muren; men ved en særdeles beleilig Feiltagelse af Maalet, vare Figurerne bleve større end Nischerens Rum, og saaledes maatte de da henstilles frit paa Piedestaler i Kirkens Gange, tæt udenfor de Piller, hvor deres Grav var muret. Hvad Kirken herved, efter Bygmesterens Idee, tabte i Ryddelighed, vandt Figurerne i Skjønhed, da de ved denne „Feiltagelse“ som sagt bleve fritstaaende, en Omstændighed, hvis heldige Virkning strax bliver indlysende ved Kristusstatuen, hvor en Nische netop svækker Indtrykket. Statuen er 10 Fod 6" høi, og man har søgt at bøde paa Indslutningen ved først at forgylde, senere at rødmale Baggrunden. — Paulus er den af Apostelstatuerne, som mere end nogen af de andre er udført af Thorvaldsen selv. — Charakteristisk er Petrus, med det krusede Haar og Skjæg, betegnet som den himmelske Portner. — Ikke mindre klart er den forhenværende Tolder Matthæus ved den smukke knælende Engel fremstillet som Evangelist. — Jakobus major paa Vandringsskab med Pilgrimsstaven i Haanden og den bredskyggede Hat paa Ryggen, kan man ikke blive kjed af at betragte. — Den vantroe Thomas, der med Vinkelen i venstre Haand lige som vil maale sig til den Sandhed, Troen ikke ret vil give

ham, er den personificerede Tvivl og Speculation. — Oldingen Philippus med Rørkorset, — Jacobus (Alphai Søn), hvis traditionelle Lighed med Christus er antydet ved Loffernes Skilning, — Simon Zelotes med Martyrsaugen, — Bartholomæus med Kniven som Martyrmærke, og Andreas med det liggende Kors og den halvaabne Kulle: have hver for sig deres eiendommelige Skjønheder, og den rige Afsværling i Bevandterne, lige saa naturlig som malerist, viser Kunstnerens Genialitet og vil være en uudtømmelig Kilde til Studium for yngre Kunstnere. — Ubeskrivelig yndigt er den blide, fromme Johannes gjengivet; den lille Tavle, Griffelen og Ornen antyde Apostelens evangelistiske Function. Endelig er der Thaddæus, med Hellebarden eller Stridsøren, som hvilende imellem begge Arme betegner hans Martyrdom ved denne. Statuen er først udført 1827 (de øvrige 11 inden 1824) og ved Kunstnerens Død, d. 24. Marts 1844, var den, ligesom Andreas Figuren, kun af Gips; nu ere samtlige Statuer af Marmor og i overnaturlig Størrelse. — Daabens knælende Engel, holdende en stor Concha mellem de fremstrakte Arme paa det høire Knæ, med en Rosenkrands om det herlige Hoved, er sikkert den skønneste Døbefont, nogen Kirke har at fremvise. Over Alteret, i den Halvcirkel, der under Halvkuppelen danner Kirkens Baggrund, sees Christi Vandring fra Pilati Hus til Golgatha, en 72 Fod lang og 6 Fod høj Frise, hvis mange Figurer tilbøls ere Hautreliefs. Over Choret's Døre findes Christi Daab og Madverens Indstiftelse, hvert Basrelief $6\frac{1}{2}$ Fod bredt og $3\frac{1}{2}$ Fod høit og modellerede i Kjøbenhavn 1820 under Thorvaldsens Ophold her. Fremdeles maae nævnes de tvende yndige Basreliefs over Fattigblokkene; nemlig tilvenstre fra Hovedindgangen Caritas, hvortil knytter sig et ædelt Træk af den store Kunstner, og tilhøire Barnets Skytsengel — et af Thorvaldsens skønneste, mest poetiske Værker, der har noget saa ubeskriveligt Rørende ved sig, at det maa henrive Enhver, som har Die og Sands for det Guddommelige i Kunsten, og hvilket gjør Sagnet troværdigt: at Mesteren ved Barnet har tænkt sig selv, og ved Skytsenglen sin Genius.

Af andre Seeværdigheder har Kirken endnu tvende Basreliefs i den nordlige Sidegang af Prof. Freund, nemlig: Monument over Biskop Dr. F. Münter og en Eusebia til Minde om Prof. S. Møller.

Kirkens Orgel, der er spillet af Mestere som Weyse og Hartmann, er ikke forjiret saaledes som ældre Orgler, det har imidlertid en ret god Tone, idetmindste bruges det hyppigst ved Orgelconcerter. Prædikestolen er maaffee mindre heldigt placeret, og Candelabrene foran for Alteret, der oprindeligt skulde leveres af Thorvaldsen, ere støbte af Bronze.

Af Skrifter om Kirken haves:

„Vor Frue Kirke i Kjøbenhavn før og efter Branden i Aaret 1807“. Kbhvn. 1818.

„Vor Frue Kirke“, kortelig beskrevet af Fr. Thaarup. 1840.

„Frue-Kirke, som den er, 25 Aar efter Indvielsen, Pintsedag 1829“, hos Kittendorff & Aagaard. 1854, med Afbildninger (23) af samtlige Statuer, Friiser og Basreliefs (Pr. 40 Skill.). —

Offentlig tilgængelig er Kirken de sædvanlige Søn- og Helligdage, men derhos ogsaa om Onsdagen Kl. 9, naar Ugedagsgudstjeneste afholdes. — Til andre Tider forevises den af Kirkebetjentene, der samtlige boe i Nærheden, nemlig: Klokkeren Drum, Krystalgade 242. Overgraver Zweidorff, Studiiistr. 56. Graver Leerbeck, Studiiistr. 94.

St. Petri Kirke.

Ikke langt fra nysomtalte Kirke, paa Hjørnet af St. Pederstræde og Nørregade med en af Murene til Larsleistræde, kneiser Petri Kirke med sit smukke 124 Alen høie Tårn, hvis Spir paa 72 Alen til Vindfane er prydet med hiin Hane, der minder om „Klippen“, den fornegtende, bitterligt grædende Himelportner. — I tidligere Dage har den været Landsbyen Seritslevs Kirke, blev kort Tid efter Reformationen nedlagt, fordi den, saa nær Frue Kirke, ansaaes for overflødig og benyttedes endog til Gjethuus (Støberi), men blev af Frederik II atter bestemt til Gudshuus, navnlig for de mange tydske Familier, der formedelst Religionsforfølgelse og andre Omstændigheder vare tyede

Menighedens
Forrettigheder.

til Danmark. Siden da er den vedbleven at være Kirke for den tydsk-lutherske Menighed, hvis Medlemmer hvoe adspaltede i hele Staden og have visse Rettigheder fremfor andre Menigheders, navnlig den: kun at betale Præstepenge til deres egen Præst, uden Hensyn til Sognet, hvori de opholde sig, samt Ret til selv at vælge denne Præst, hvorimod Regeringen dog sanctionerer Valget. Denne sidste Begunstigelse har maaskee bidraget til at forskaffe Kirken dygtige Prædikanter, saasom: Resewitz, Münter, Marezoll, Kochen og den senest afdøde Dr. Johannsen. For nærværende Tid er Schmalz Sognepræst eller „Hauptpastor“, efter at Regeringen havde havt Betænkligheder med Hensyn til den af Menigheden først attraaede Dr. Schweitzer.

Bemeldte Spir, der er tækket med Kobber, hvormed Kirken i 1756 forhøjedes, er opsat af den bekjendte Boye Junge og har kostet 20,000 Rd. Noget ramponeret i Bombardementet 1807, blev Kirken ved adskillige Leiligheder, saasom Jubelfesten 1817, udbedret, men navnlig i 1842 oppudset og forgyldt udbvendig. Kirken selv er en Korskirke, 76 Al. lang og 30 Al. høi til Taget, vel ikke meget pragtfuldt og kostbart udstyret, men luun, hyggelig og indbydende, hvorhos den er stor nok til ogsaa at rumme Andre end just Menighedens Medlemmer. Den har et smukt Maleri, Christi Himmelfart, af Krok, nogle mindre massive Lysekroner, et godt Orgel, der i sin Tid spillede af den blinde Organist og Componist P. Jensen, en net Kirkegaard og et Liigcapel, hvori mange smukke Epitaphier over bekjendte Statsmænd og høie Adelspersoner; ibl. A. sees et Par Monumenter af Wiedewelt.

St. Petri Kirke.

Ved at nævne Ordet Kirkegaard troe vi her at maatte bemærke, at ifølge de senere Aars meget fornuftige Bestemmelse maa nu intet Liig mere begraves i Hovedstaden, men alle Affjælede skulle jordes udenfor Byen paa de dertil anviste Begravelsespladsje. Som Følge heraf ville efter et vist Tidsrum efterhaanden samtlige Kirkegaarde indenfor Boldene, de saakaldte „Urtegaarde“, bortfalde og Pladsen omkring Kirkerne blive ryddeliggjort.

Ingen Begravelse finder mere Sted i Byen.

Da Vægtergangen paa Petritaarn (hvis Uhrsiver desværre mangle Minutviser) er temmelig lavt nede, er Udsigten derfra ikke synderlig viid og tilmed ubequem at bestige. I Taarnets øverste Affats over de forgyldte Kugler findes rigtignok smaa Lemme, der afgive et betydeligt høiere Standpunkt og altsaa større Synskreds, men Opgangen dertil kan kun finde Sted i Reparationstilfælde.

Endnu maae vi gjøre opmærksom paa den Synderlighed, at den almindelige Søndagsgudstjeneste i denne Kirke ikke begynder paa samme Tid som i andre Kirker, men noget senere, nemlig først Kl. 10. —

Senere Gudstjeneste.

Trinitatis Kirke.

Paa Hjørnet af Store Njæbmagergade og Landemærket, som Nr. 1 af Qvarteret, ligger Trinitatis- eller — som den sædvanligere kaldes — Runder Kirke. Til denne mærkværdige Bygning af den store Byggherre Christian IV. lagdes Grundstenen d. 7de Juni 1637 og den fuldbændtes af Frederik III. 1656; det store Aarstal 1642 omkring Indskriften paa den ydre Taarnmuur synes saaledes hensat omtrent midt i Bygningstidens Aaremaal. — Da Kirken med sit lille Kuppelspir og det egentlige saakaldte Rundetaarn, om end nogle forbundne, dog ligesom danne tvende forskjellige Bygninger, ville vi betragte hver for sig.

Kirken.

Kirken var først bestemt til Universitetskirke, og blev der i saa Henseende virkelig ogsaa deri en Tidlang holdt saakaldet Tolvsflets Prædiken paa Latin. Men fra 1683 gjordes den til Sognekirke for andre Borgere, hvorimod den dog forblev ligesom under Universitetets Tilsyn. Som dens Bygmester nævnes Jørgen Scheffel, og uuegtelig gjøre Formerne hans Smag Væ. Kirken er temmelig stor og af en anseelig Høide; Prædikestolen og Alteret ere prydede med mange Figurer og forfærdigede af Eeg. I Choret staaer Feltmarschal, Grev Hans Schacks Marmor-Monument, ligesom der findes Monumenter over den af den oldnordiske Historie saa fortjente Prof. Arnas Magnæus (Arne Magnussen), Johannes Gram o. fl. A. Paa Kirkegaarden hviler Johannes Ewald under en simpel Steen, ligesom Herman Wessel skal være begravet i dennes Nærhed. Kirkens tvende Nader Piller ere ottekantede, meget høie og smalle, hvisaarfsag den har en lys og rummelig Anseelse. I den store Ildbrand 1728 led den vel noget, hvilket navnlig er synligt paa nysnævnte Schack'ske Monument, dog blev den, da dens tykke Mure trodsede Ilden, og kun Taget samt de indre Ornamentter ødelagdes, inden 3 Aars Forløb igjen saaledes istandsat, at den kunde tages i Brug. Ved Reformationstesten 1817 foretoges en fuldstændig Reparation, og Kirken brugtes derefter i nogen Tid ved adskillige solemne Leiligheder. I Aar (1856) d. 1ste Juni høitideligholdtes Kirkens tohundredaarige Indvielsesdag. — Over Kirkens Hvelvinger strækker sig en stor Sal (81 Al. l., 30 Al. br. og 7 Al. høi, oprindelig 84 Al. lang), der for Tidligere er Universitetsbibliothekets Locale. Underst, bag Bibliotheket, over Kirkens Loft opbevaredes og fremvises en Tidlang nordiske Oldsager. Disse, der senere ere blevne overordentligt forøgede, have nu fundet et anstændigere og rummeligere Sted, ligesom Bibliotheket, der har faaet betydelig Tilvæxt og idelig forstørres, snart forventes flyttet. Forøvrigt har Kirken et lidet, tarveligt Kuppelspir, Klokker, men ingen Uhrskive.

Taarnet.

Taarnet — Rundetaarn —, hvilket vi nu skulle omtale, menes at være opført efter et Udkast eller i alt Fald ifølge Tilskyndelse af Astronomen Christ. Longomontan (f. 1562, † 1647 i Kbhvn.), en af Tycho Brahes kjæreste Disciple, og udførtes

af Christian IV's bejendte Bygmester Hans Steenvinkel d. 9. Det er 57½ M. høit til Platfonden og 24 M. i Gjen-nemsnit (ældre Angivelser lyde paa 75 M. høi og 30 M. bred). Opgangen er som en Bindeltrappe, dog uden Trin og belagt med Muursteen. Dennes Hvalving støtter sig paa den ene Side til en muret huul Cylinder og paa den anden til Ydermuren under en 5° 47' Vinkel imod Horizonten. Ad denne Sneglegang, fra hvilken en Døyr fører til det nysnævnte Bibliotheksrum over Kir-ken, kan man, som paa en noget steil Landevei, i al Magelighed gaae op næsten til Platfonden, idet man dog underveis først betragter de i Væggen hist og her, ligesom Milepæl, placerede Runesteen og andre oldnordiske større Steensager, samt maaskee kaster et Blik ud over Staden igjennem de aabne, men gitrede Binduesluger. Adskillige Konger skulde have ført op ad denne Bindeltrappe=Veii. Saaledes ved Peter den Store, da han fra 17. Juli til 27. Oct. 1716 opholdt sig i Kjøbenhavn, op og ned af samme, medens han lod Czarinden Catharine kjøre med sig i Kareth. Lidt fra oven standses denne sære Gang ved et Afslutte, der efter Bankning med en Dørhammer aabnes af vedkommende Portner, og nu fører en magelig bred Trætrappe og dernæst en lille snevrere Steendito op til det flade Tag, Platformen eller Terrassen, der er omgivet med et meget kunstigt udarbejdet og solid Jernrækværk. Midt paa Platformen er opført et Huus, det egentlige astronomiske Observatorium, indrettet 1780 istedetfor det tidligere runde, hvor ibl. flere kostbare Instrumenter den berømte, af Tycho Brahe forfærdigede, Himmelglobus af 6 Fods Dia-meter befandt sig, men brændte i 1728 tilligemed mange andre Skatte, saasom alle D. Rømers vigtige Observationer paa 3 Dages nær. Hvad de nuværende Instrumenter angaaer, da ind-tage de ikke nogen synderlig høi Rang, — den ophøiede Videnskab, der i Danmark har talt saa mange og saa verdensberømte Dyrkere, fra T. Brahe til Th. Bugge, synes nu at skulle hensygne og søger forgjæves om en værdig Repræsentant. Observatoriet bruges, saavidt skjønnes, ikke til Andet, end at man derfra regelmæssigen hver Onsdag og Lørdag opheiser et Flag kort før Middag og lader det falde Kl. 12, for at usiagtige Folk efter dette Signal

Observatoriet.

funne stille deres Uhre og maale deres Tid. Taarnet selv forfalder mere og mere, og istedetfor et anstændigt ærverdigt, Urania viet Tempel, ligner det et aflægs Bagtaarn, hvortil de Sernstænger, man har anbragt i de aabne Binduesbuer til Selvmords Forhindrelse, ikke bidrage lidet. Maa det nu end indrømmes, at et Observatorium, saaledes som Videnskabens fine Maaleinstrumenter nu kræve det, ikke er heldigt placeret midt i en Hovedstad, hvor Skorsteensrøg og Bytaage betage en klar Horizont, og Bognenes Færdsel ryster Bygningsgrunden: saa er det dog vistnok uforvarsligt, at lade en saa mærkelig Bygning forfalde eller henstaae i en saa uanstændig Stand, istedetfor at frede om den som en Nationalhelligdom.

Udvendig paa Taarnmuren findes en Indskrift, der er stor og læselig nok (forsaavidt Mangel paa betimelig Reparation ikke gjør den utydelig), men derfor dog ikke just mere forstaaelig. Det er en Blanding af Latin, Hebraisk og Tegnsprog eller Hieroglypher af Prof. Th. Bang, lydende: *Doctrinam et justitiam dirige Jehovah in corde coronati Regis Christiani Quarti*; men saaledes afbildet paa Muren:

Almuevittigheden har fortolket Indskriften — hvilken man nu vilde kalde en „Rebus“ — saaledes: „Doktren med den lange Kniv (Sværdet) rager Krimskrans (de hebraiske Bogstaver) i Hjertet paa Christian den Fjerde“. Symboloff har S. L. Heiberg (i „Tycho Brahes Spaadom“) antydet, at Sværdet skal være en Erindring om det Saar, Chr. IV slog ved som nittenaarig Yngling at forstøde L. Brahe, og Hjertet et Tegns paa den Anger, han følte som Mand.

Afgangen til det Dverste af Taarnet, hvorfra naturligviis haves en herlig Udsigt over Staden og Omegnen, er aaben for Alle hver Onsdag og Lørdag fra 12 (naar Flaget er strøget) til 1, uden Betaling. Til andre Tider ville Fremmede ved at henvende sig til Portneren, oppe hvor Sneglegangen ender, imod en lille Recognition lettelig erholde Entree.

Helliggeistes Kirke.

Omgivet af nogle af Byens ældste Gader: Vimmelskaflet (Gml. Amagertov), Lille Helliggeistestræde og den en næsten Retvinkel dannende Røkkegade, ligger denne lille, nette Kirke, der tidligere havde et stadseligt Spir og et kunstigt Sangværk, men efter den tidnævnte Ildbrand 1728 kun erholdt en Kuppel eller italiensk Hat, da Taarnets Mure fandtes for svage til at bære Andet. Man tvistedes engang meget om, hvad enten Kirkens Navn var taget efter den hellige Gæst eller den hellige Geist

(Mand), skøndt Duen over den venstre Kirkedør tydeligt nok synes at betegne, at Helliggeistes Kirke maa være det Rette, ihvorvel Benævnelsen da er halvtydsk. — Taarnet er 102 Alen høit, Kirkens Længde 88 Al., Hviden til Taget 22 Al. Alteret er dels af norff, dels af italiensk Marmor og under Chr. IV. hidbragt fra Rbhvns. gamle Slotscafel. Balustraden, som adskiller Choret fra Kirken, er prydet med 4 fritstaaende Figurer (Gudsfrugtigheden, Troen, Seiren og Opstandelsen), forærede af Stadens Magistrat. Orgelet, Prædikestolen og Ornamenterne ere meget zirligt udarbejdede. Det rigt smykkede Portal skriver sig endnu fra den ældre Bygning; man seer Christian IV's Navneciffer og Aarstallet 1620. Det hvælvede Vigcapel, ved Kirkens vestre Ende, har i tidligere Dage været et Refectorium, da Kirken i det femtende Aarh. var et Kloster, hvis Opførelse et Sagn tillægger Dronning Margrethe. — I Kirken sees bl. A. et temmelig stort Maleri af den for tidlig afbøde Adam Mülller, forestillende Luther paa Rigsdagen i Worms 1521, foræret Kirken af „Kunstforeningen“ i Aaret 1837; men hvilket Stykke dog turde være mindre heldigt placeret.

For saa Aar siden blev Kirken repareret og fuldstændigt opudset udvendig og indvendig. Hvorvidt dette er skeet med god Smag, derom synes at herske nogen Tvivl. Ved denne Leilighed fik Taarnets 4 Uhrskiver Minutviser, og en Transparentskive, der oplyses naar det er mørkt, vendende ud til Vimmelskafstet. Senere endnu (1855) er — paa Skjønhedscomiteens Agitation — den gamle, med Steenfigurer over Indgangen smykkede, Kirkemuur ud til en Deel af Kollegade og Vimmelskafstet nedbrudt, og Kirkegaarden til nævnte Sider idetsted omgivet med et friere, om end temmelig plumpt støbt Jerngitterværk. Derved er bl. A. vundet, at Forbigaaende ere fritagne for det profane Skue af Comedieplacater, Auctionsbido og andre verdslige Bekjendtgjørelser, til hvis Opklirring den lange Kirkemuur tilforn benyttedes. Kun Skade, at den til Helliggeiststræde vendende Deel af Muren er forbleven staaende, og foruden de saakaldte „Lærredsboder“ i sine Nischer afgiver hyderst smudsige og for en Kirke i Hovedstadens Midte uanstændige Boutiker, hvorfra udsælges Pindebrænde, gamle

Klæder, rustne Jernsager og andet saadant Klude- og Metal-
framleri!

Garnisons Kirken.

Denne Kirke, der er beliggende paa St. Anne- eller Gar-
nisonspladsen*), frembyder just intet Mærkeligt for den Rei-
sende. Den kaldtes tidligere ogsaa „den Herre Zebaoths
Kirke“, blev opført under Frederik IV. 1704 og indviedes d. 24.
Marts 1706. Dens Taarn er ikke meget anseeligt eller høit,
nemlig kun en lille Kuppel, som Helliggeistes eller endnu mere
lignende Trinitatis Kirkespir. Indvendig er den derimod temmelig
stor, og formedelst de dobbelte Gallerier istand til at rumme en
god Portion af „Garnisonen“, der her — idetmindste tidligere —
commanderedes til Kirkegang, hvorved rigtignok det Gode op-
naaedes, at Præsten — hvad enten han prædikede Dansk eller
Tysk — kunde gjøre Regning paa et Antal Tilhørere. Paa
Prædikestolen seer man, synderligt nok! Frederik III's og Dronning
Sophie Amalies Navn; formodentlig stfyles denne Anachronisme
den Omstændighed, at Rudera af det ved Operabranden d. 19de

*) Den til samme stødende Canal (St. Anne-Canal) ved Dværst-
huusgade skal nu opmudres og udbygges, for at danne en ordentlig
Indløbshavn for Dampskibe, med Quæier af Granit.

April 1689 ødelagde Amalienborg Slot (der forøvrigt aldrig blev fuldfærdigt) toges til Garnisonskirken. — Altetavlen er af norsk Marmor, Orgelet godt og for vedkommende Sognepræst skal Kalbet være et af Stadens bedste. Ved Kirken er et Skuur til Stadens Liigvogne.

Som den anden Kirke for Militairet kunne vi vel paa dette Sted, skjøndt det er et betydeligt Spring, passende berøre

Citadellens Kirke,

om hvilken heller ikke er Meget at sige. Den er smukt frit beliggende imod den store Paradeplads i Fæstningen, med Volden, en Mølle og den store, fremspringende „Kongens Bastion“ i Ryggen, Commandantboligen i Fronten og Bageriet m. fl. a. desl. Bygninger i Flankerne. Opført samtidig med nysnævnte Garnisonskirke (1704) har den et lignende Skuppelspir; forresten er den lille og net. Først havde man maaffee isinde, her at opføre et kongeligt Palais, da Kirken tidligere hed: Frederikshavns Slotskirke.

Vi kunne nu passende gaae over til det for den anden Deel af Forsvarskirken — Marinen — oprindelig bestemte Gudshuus, nemlig:

Holmens Kirke.

I denne, nær Holmensbro og ved den store Canal beliggende, Kirke, der tilforn ogsaa kaldtes Bremerholms Kirke, møde vi atter et af den store Heltefonge Christian IV's mangfoldige Bygningværker. I Aaret 1619 blev Grunden (oprindelig en af det gamle Kjøbenhavns Bastioner, som udelukte Den Bremerholm fra Smedeværksted, Navigationskole &c.) anvendt til Kirke for Søetaten; men da denne snart befandtes for lille, gjordes den allerede 1640 ved Tilbygning til en kobbertækket Korskirke, paa hvis Midte kneiser et gjennebrudt Spir, hvilket især seet gennem Slotsbuen ved Zahlkamret tager sig smukt ud. Bemeldte Konge pleiede ofte at besøge denne Kirke, og paa Facadens Muur ud til Størrestræde sees, tilligemed hans Navnechiffre og Aarstallet 1641, hans Valgsprog **R**(egna) **F**(irmit) **P**(ietas) d. e. Gudsfrugt styrker Land og

Rige; hvormod her atter Almuevittigheden har udlagt R F P til: „Niget fattes Penge“. — I de svære Ildbrande, som ere overgaaede Staden, synes det, at den store Konges Skygge har beskyttet denne hans Kirke; navnlig var det mærkeligt, at den skaanedes af Luerne 1795, skjøndt Ilden opkom paa Holmen bag Kirken og antændte den fjernere liggende store Nicolai kirke.

Holmens Kirke.

Kirken, der er 82 Al. lang, er prydet med store Iysekroner, mange Malerier, Reliefs og udstaarne Billeder, samt har et sunkt Orgel. Alteret og Prædikestolen, oprindelig af brunt Egetræ, ere udarbejdede meget kunstfærdigt, ifølge Tradition, af en norsk Bonde med en Tollekniiv, efter Andre af en blind (?) Mester; nu nævner man A. Schrøder som Kunstneren. Kirkegaarden („Linden“) er net og vel vedligeholdt, i Murene sees zirligt udarbejdede Jernporte. Men især maa fremhæves Kirkens store, rummelige Liigcapel, hvortil Indgangen er fra Choret. Det danner et muret Galleri, der i Begyndelsen af det attende Aarhundrede opførtes paa et Fundament af hugne Steen ud til Canalen og synes at skulle have været et Mausoleum eller Pantheon for danske Søhelte. Under disse lyse Hvalvinger hvile ogsaa bl. A. Niels Juel († som General-Admiral-Lieutenant d. 8. April 1697), hvis Brystbillede og en Fremstilling af otte Søseirvindinger sees i Marmor-Basreliefs, med en Forklaring af Th. Ringo, hvis Begyndelse efter vore Dages poetiske Fordringer klinger noget underlig:

Holmens-
Gravcapel.

Juel og
Lorbenstjold.

„Staa Vandbringsmand og skue en Søe-Helt an i Steen,
 Og est du selv ey Flint, da ær Hans døde Been re.“ —
 fremdeles Peder Tordenskjold (dræbtes 29 Mar gl. som Vice-
 admiral i Duel af Oberst Stahl, d. 12. Novbr. 1720), hvis Kiste
 tidligere aabnedes, saaledes som Naturalamlere engang imellem
 aabne deres Kasser, for at give Insecterne frisk Campher re., men
 fra 1817 mere passende nedlagdes til Fred, hvorhos Frederik VI.
 bekostede en ny sort Marmorliste.

Har Kirken, som alt bemærket, ikke lidt ved Ild eller synder-
 ligt af Tidens Tand, saa har den døiet bestomere under „Kunstens“
 Hænder. Den er bleven repareret, restitueret og oliemalet ganske
 upaaklageligt i forskjellige Henseender, kun ikke i Overensstemmelse
 med dens hele ældre Charakter. — I Aaret 1687 holdtes Guds-
 tjeneste her hver Helligdag Kl. 12 for hollandske Familier i deres
 Lands Sprog; men snart forenede disse sig med Petri Menighed.
 Forøvrigt har Holmenskirke gjerne altid udmærket sig ved gode
 Prædicanter.

Vor Frelses Kirke.

Endsskjøndt beliggende paa Christianshavn, er dog Frelses
 Kirke i mange Henseender saa interessant og mærkelig, at vi
 troe, allerede nu at burde omtale den, førend vi ere blevene færdige
 med de adskillige mindre Kirker, vi endnu have at berøre i selve
 Kjøbenhavn. Efterat Christianshavn var bleven anlagt af Chri-
 stian IV., tænkte han ogsaa paa at give Beboerne en egen Kirke.
 Han lod derfor 1640 opføres en lille Trækirke, forsynet med to
 „lempeelige“ Klokker og det gamle fløiels Alterklæde og Messehagel
 fra Slotskirken. Hermed behjalp man sig indtil 1696.

1682, d. 19. October, lagde Christian V. den første Steen
 til den nuværende prægtige Kirke, efterat Christian IV's Eftermand,
 Frederik III, formedeltst Krigsurolighederne og Finantfernes Til-
 stand var bleven forhindret i at opføre et anstændigt Tempel.
 Under den dygtige Generalbygmester Lambert von Havens
 Tilsyn udførtes Bygningen i 12 Aar, nemlig til 1694; dog blev
 den først færdig til Indvielse d. 19. April 1696 (ved hvilken Lei-
 lighed Hoffet holdt ud fra Kl. 9 til 4½ og Herskaberne fik hverken

Noget at spise eller drikke hele den lange Dag). Dengang var der endnu intet Spir paa Taarnet. Først under Frederik V. i Aaret 1749 begyndtes efter Generalbygmester L. de Thurahs Udkaft paa det smukke, eiendommelige Spir, saaledes som det nu sees. Det fuldendtes i August-1752 og fortjener tilvisse en nærmere Omtale, ligesom en Angivelse af de vigtigste Dimensioner.

Vor Frelzers Kirke.

Paa Taarnmurens Tindehjørner, $73\frac{1}{2}$ Al. fra Jorden, ere Frelzers-Taarn. Udvenlig.
de fire Evangelisters colossale Steenfigurer anbragte. I Taarnet selv findes fire Alkover til Vægterne, et godt Uhr (dog kun med Timeviser) og fem Klokker, af hvilke den største 1676 er tagen i Benneborg i Sverrig og foræret hertil af Statholderen i Norge, Grev Ulrich Fr. Gyldenløve. Paa en 15 Alen høi Ottekant, med otte Portaler, hvorfra haves en fri Udsigt, hæver sig Spirets 42 Alen høie Pyramide. En aaben Spiralgang, stedse smalere og smalere, snoer sig uden om samme og har 393 (Taarnet har 243) kobberbelagte Trin, samt er forsynet med et høit, smukt

udarbejdet forgyldt Jernværf eller en Balustrade, prydet med Vasen og andre Firater, saa at man i fri Luft ret beqvemt kan gaae rundt om Spiret til den 2½ Alen høie Vase. Denne bærer en Kugle, 4 Alen i Gjennemsnit, paa hvilken en Kobberfigur, forestillende Frelseren og 5 Al. høi, som Seirsfane holder Fløistangen, der er 7 Al. eller 2 Al. over Figuren, endende sig i en lille Knap. Hele Høiden er saaledes 144 Al. fra Jorden til bemeldte Flagets øverste Knap. At der saavel fra Portalerne, hvis Forgyldning ic. vel har lidt noget af Tiden, saavelsom fra Snegletrappen er den hertigste Udsigt fornemmelig imod Syd og over Sverrigs Kyster, er overslødigt at bemærke. I Kuglen selv, der siges at skulle kunne rumme over ti staaende Personer (en anden Relation paastaar, at 3 eller 4 Stomagervende maageligt kunne arbejde derinde), kan man ikke komme ind uden i Reparationstilfælde ad en tilsat Stige igjennem en paa Siden imod Vest anbragt Lem, hvilken kan sees af et skarpt Die fra Gaden, hvorimod man ved selve Taarnopstigningen ikke seer Globen og Figuren formedelst Vasens brede Fod. — Ligesom Taarnet er et Vagtaarn, hvorfra Udebrand signaliseres, saaledes afgiver Spiret — det høieste i Danmark — et vigtigt Sømærke.

Seldigviis har man ladet Kirkebygningens Ydermuur, der er smykket med joniske Spiler, beholde sin oprindelige røde Steenfarve. Der var en Tid, da „Perlesfarve“ dominerede i Hovedstaden; syndeligt nok undgik Frelserkirke denne Viisdommens trivielle Couleur.

Kirken
indvendig.

Kirken skal indbefatte et Fladerum af 4266 Al. og angives at være 90 Al. lang, 75 Al. bred, 39 Al. høi. Den har omkring sig en smuk Kirkegaard med mange Epitaphier; men ogsaa paa denne temmelig fjernt og temmelig frit beliggende „Artegaard“ maa nu for Conseqventens Skyld ingen Begravelse finde Sted. Over Hovedindgangen til Kirkegaarden staae store Steenvaser med Dødningshoveds-Firater.

Kirkens Hovedindgang er under Taarnbygningen. Portalen er prydet med corinthiske Spiler og Chr. V's ornerede Navnetræk med hans Symbol: Pietate et Justitia. Foruden denne har Kirken

endnu tvende andre Indgange for Menigheden og en særlig, fra Kirkegaarden til Sacristiet, for de Geistlige.

Hvad nu Kirken selv angaaer, da er den lys og gjør et godt Indtryk. Choret er 22 Al. br. og 10 Al. dybt. Skibet er opdelt i fire Stolepartier, hvert af 15 Al. Længde og 10 Al. Brede, dannende en rummelig Korsgang. De tvende Pulpiturer — med en Stol for Kongehuset — have en Længde af 22 Al. og en Dybde af 15 Alen.

Alteret, hvortil Chr. V. gav Materialet: hvidt carariff Marmor, var længe under Arbeid og aabnedes først 1732. Det antages for det pragtfuldeste og kunstigste i Landet. Det fremstiller Christus i Gethsemane, med Jehovas Navn i Transparent; men synes — idetmindste hvad Baggrunden angaaer — ved senere Reparationer at have forladt den oprindelige smukke Idee. Altersmykkerne ere kostbare, Bordet selv er af „svenst“ Marmor og gullandsk Sandsteen, og bl. A. ere Stagerne af Sølv og 1/2 Alen høie.

I Sacristiet, bag Alteret, er et Alterbord med en af Høier malet Altertavle (Religionen) og et Par Vasrelief i Steen. Over Døren er et stort Maleri: Christus paa Marias Skjød legende med Johannes. — I Choret hænge to sarmede Messinglysekroner. — Prædikestolen er af stort Omfang; den er vel kun af Træ med riig Forgylbning (Chr. V. havde ladet forarbejde i Norge en af Marmor, men den forulykkede underveis hertil), dog, forfærdiget efter Harsdorffs Tegning, er den et sandt Kunstværk og kunde fortjene en egen Dmtale. Den indviedes 1773.

Opmærksomhed fortjener ogsaa Orgelet, der bæres af tvende Elephanter og er prydet til Overlæsning med en Masse af Billedhuggerarbejde. Den berømte Orgelspiller Abbed Vogler m. fl. har erklæret det for det bedste Instrument i Staden; men nu synes det dog at trænge til en gennemgribende Reparatur.

I et Capel tilhøre under Orgelet er Frederik IV's Frille, Grevinde Bierck (eller Bieregg) bisat. Hun døde d. 27. Juni 1704, niende Dagen efter hendes Forløsning, og har en besynderlig Gravskrift, der slutter saaledes:

Mærkværdig
Gravskrift.

„Die Lieb ist mit mir aus; ein Gräßlich Kind allein,
Das mag von meinem Glück und Unglück Zeuge seyn.“

Barnet, der i Daaben fik Navnet Frederik Gyldenløve, var imidlertid ikke længe Vidne, hverken til Lykke eller Ulykke; thi det døde c. 8 Maaneder efter Moderen, nemlig d. 9. Marts 1705, og befattedes sammesteds. Forresten har nævnte Dame, efter Sigende, foræret Døbefonten til Kirken. Ogsaa denne er et sjældent Stykke, forfærdiget af Allabaft, med Basreliefs forestillende Jesu Daab, hans Vandring med Emausdisciplene og hans Nadver med dem. Dertil hører et af en Anden skænket, nu noget skrøbeligt Sølvfad, der veier 162 Lod og en, ligeledes foræret, stor breven Sølvkande. Pladsen, hvor Fonten staaer, er 30 Al. i Kvadrat og belagt med blaae og hvide Marmorfliser.

Om de store, til Kirken oprede Messinglysekroner og flere andre Seeværdigheder kan udførligere læses i det af Kirkens nuværende Præst Dr. Bloch Suhr udgivne Skrift:

„Vor Frelsers Kirkes og dens Geistligheds Historie“. 1853. Nysnævnte Aar, 1ste Paaskefestdag, blev Kirken efter en større Reparation taget i Brug, og iblandt flere ikke ubetydelige eller billige Reparationer maa nævnes en i 1825, der alene kostede 40,000 Rd.

Bed at henvende sig til Overgraver Stephensen (Dronningensgade 261 ligeoverfor Kirken) kan man saavel blive foreviist Kirken som blive sat istand til at bestige det høist interessante Taarn, imod en billig Betaling af 1 Rd. for et Selskab af indtil 12 Personer.

Frederiks (tydske) Kirke.

Smedens vi ere paa Christianshavn, maae vi omtale denne temmelig nye og dog saa at sige forældede Kirke, hvortil Frederik V. lagde Grundstenen d. 31. Marts 1755 og som fuldendtes 1769. Den tydske Menighed var dengang saa stor, at den ogsaa behøvede en egen Kirke paa Christianshavn, og beholdt den ved Hjælp af — et stort Lotteri. Bygningen selv er beliggende ved Strandgaden og Lillekongensgade med Laboratoriet i Ryggen. Den er meget zirlig, næsten elegant, beklædt med Dva=dersteen og forsynet med et Skantet Taarn, der er prydet med

forgyltde Vaser, Guirlander og andre Zivater; men forøvrigt, hvad Stilen angaaer, ikke synes at behage Antidenss Architecter, idetmindste ikke med Hensyn til det noget klodsede kobbertakte Spir, ihvorvel det dog i alt Fald er taaleligere end Tegningen efter Eigtveds oprindelige Plan, paa hvilken Taarnet sees ende i en affumpet Pyramide. Som Bygmester nævnes Hofbygmester Anthou. Ved Basernes Opsættelse hændtes, at en Forgylber (Balthasar Rosenhoff) nedstyrkede, saldt uskadt paa Kirkegaarden og kunde snart derefter begive sig til Arbeide igjen, skjøndt Kirken er 112 A. høi og ommeldte Vaser befinde sig øverst ved Taarnets Affats. — Noget Mærkeligt for Rejsende frembyder Kirken ikke.

Frederiks (tydske) Kirke.

Paa Christianshavn var endnu en tredie Kirke, nemlig paa Torvet, hvor den uheldige Kay Lykkes Gaard har staaet. Det var den saakaldte Børnehusskirke, bestemt for Fangerne i Tugt-, Rasp- og Forbedringshuset, og opført eller dog indviet 1739 af Christian VI. Midt paa den store Tugthuusbygning, der indtog den hele ene Side af Torvet, dannende en regulair Quadrat, besaandt Kirken sig med høie buede Vinduer, flade Søiler, Kirkedør med Inscription oc., samt et lille gjennembrudt Spir, temmelig ligt det, der endnu sees paa Tøihuset. D. 25. Juli 1816 (Næret efter Frederik VI's Kroning d. 31. Juli 1815) antændte Fangerne under en Tumult Straffeanstalten. Den vidtløftige Bygning afbrændte og med den tillige Kirken, paa hvis Løfter et Oplag af Værk og brændbare Stoffer fandtes. Senere

Børnehusskirken.

er Kirken selv ikke bleven opført, men Bygningen anderledes indrettet.

Slotskirken.

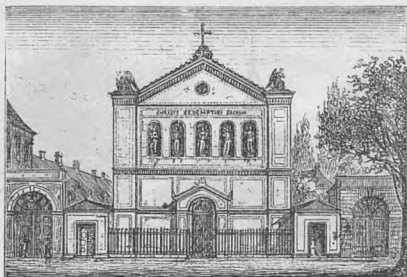
Idet vi nu atter vende tilbage til Kjøbenhavn, for at omtale de øvrige Gudshuse, møde vi nærmest Slotskirken, en med Christiansborgslot noie sammenhængende, men dog særskilt Bygning, hvis Ydre just ikke svarer til det Begreb, man i Almindelighed gjør sig om en Kirke. Man seer nemlig ikke hine lange smalle Vinduer, buede foroven og med smaa Ruder; thi her ere de ligefrem firkantede (paa et større halvrundt nær), ligesom Privathuses. Ei heller hæves Tanken mod det Høie ved noget Taarn eller Spir; midt paa det næsten flade Tag er et lavt Stykke Cylinder, en glat hvid Muur, over hvilken hvælver sig som Tag en halvrund Kuppel, sammensløbende i et toppet Vindue, som nedsender den farlige Lysning fraoven. Façaden ud til Slotspladsen, hvor Portalen findes med fire urisledede Sandsteens søiler, er en jevn, godt pudset Muur, uden mindste Forziring. Som Udkaft til Frontonen haves i Basrelief af Thorvaldsen Christi Opstandelse (fra 1835), men Udførelsen lader vente paa sig. Man kalder det en simpel, ædel Stil, og det tør vel være rigtigt; men om det, i mere indskrænket Betydning, er Kirke-Stil, det er et andet Spørgsmaal. — Indvendig frembyder Kirken — der toges i Brug 1826 — kun lidet af Interesse. Man seer et godt Stykke „kongeligt“ Arbeide for sig, fortreffelig Stucatur, bestemte regelmæssige Former og en Kæenhed, der ikke forðæves af nogen Farvepragt — det Hele er tørt, kolbt, forstandigt. Som formeentlig Prydelse ere hensatte de fire Evangelister i colossal Størrelse af det ædle Stof — Gips. Den ene Statue — Lucas — er dog af Prof. Freund. Nogle mindre Arbeider af Thorvaldsen (tre Engle med en Guirlande) og Bissen findes her imidlertid ogsaa. Paa Alterfoden, bestemt til Christusfiguren, er placeret et stort Kors. Ved Slotsbranden d. 26. Febr. 1794 rebbedes et Sølv Døbefad, dette er kommet nærværende Slotskirke tilgode. Kirken har et godt, klangfuldt Orgel.

Reformeert Kirke.

Efter det nantiske Edicts Ophævelse, forstjaffede Christian V's Dronning, Charlotte Amalia, idetmindste nogle af sine Troesfæller, de fra Frankrig fordrevne Hugenotter, Tillæbelse til at opholde sig her. De erholdt d. 11. April 1685 fri Religionsøvelse og adskillige Privilegier, ligesom bemeldte Dronning d. 20. April 1688 lagde Grundstenen til Reformeert Kirke, der er beliggende imellem Nabenraa og Gothersgade.

Efterat denne Kirke med saa mange andre i 1728 var lagt i Afse, blev den ved Hjælp af en Collect i Tydskland, Schweiz, Holland og England atter opbygget og indviet d. 4. Marts 1731. Det er en net, noget tarveligt udstyret, men dog med et smalt Spir prydet Kirke, hvis Klokke — som det hedder — ikke maatte erholde Kuevel, hvorfor den slaaes med en Hammer. Den har en ret smuk fri Beliggenhed; men en streng, mørk calvinist Tone synes dog at hvile over den. I Aug. 1748 var den nær ved at afbrænde paany, idet en Lynstraale slog ned i Kirken og antændte nogle Bjæsker. — I blandt dens Organister udmærkede sig Aug. Daniel Heger, ogsaa bekjendt som Componist. For Diebliffet prædiktes i Kirken Tydsk af Hr. Theobald, Fransk af Hr. Good til forskjelligt Klokkeslet (9½ og 11) paa samme Søndag.

Catholisk Kirke

er i Bredgade og udmærker sig især ved en pompens Façade — en Dienslyst, som den ostenævnte Conferentsr. Hansen søgte at fjerne fra alle sine protestantiske Bygninger. Den er opført i 1842 efter Prof. Hetschs Tegning og under hans Tilsyn. Den 21de Aug. lagde Baron Langenau Grundstenen, og d. 1ste Novbr. stede den høitidelige Indvielse. Det er Skade, at den smukke Bygning, der kunde være en Prydelse for Gaden, ikke har kunnet erholde nogen friere Plads. I Nisjerne ndvendig sees Statuerne Moses, Aaron, David, Esaias og Elias støbte i Zink, og over disse Indskriften: Christo Redemptori Sacrum (Helliget Gjensløveren Christus). Indvendig tilbrager navnlig Platsfonden sig Opmærksomhed ved velbereguede Farver og rigelig Forgylbning. Kirken — eller „Capellet“, som man hyppigst siger, — blev isjor (1855) særdeles smukt oppudset. — Der prædikes paa Tydsk af Vicarius Kohues; „Andagt“ paa Dansk; stille Messe, Høimesse o. s. v. — I Almindelighed er Kirken godt besøgt, hvilket naturligtviis ogsaa har sin Grund i andre Troesbejnderes Nysgjerrighed, Gang til mystiske Ceremonier o. s. v.

Synagogen

er ligeledes en af Prof. Hetsch construeret Bygning, der er beliggende i Krystalgade, og deler den Ulempe med flere af Stadens karakteristiske Bygninger, at man formedelst Pladsens uheldige Situation ikke retvel kan see dem fra Hovedsiden. —

Efterat Jøderne i Byens anden store Ildbrand (5—7 Juni 1795) havde mistet deres Synagoge, havde de delt sig i Smaaamenigheder, hver med sin Kirke, saa at der endelig fandtes 15 saadanne. Da Menighedens nuværende Præst, Dr. Wolff, i Aaret 1829 kom hertil, var Traangen til en fælles Synagoge og Dnsket om en saadan voget saaledes, at de Bestræbelser, der i saa Henseende udgik fra hans Side, fandt en modtagelig Jordbund. Det lykkedes snart hans Veltalenhed og hans daværende Yndest at begeistre Menigheden for Sagen. Savnet blev afhjulpet; d. 12te April 1833 indviedes den nye Synagoge.

Synagogen.

Stilen skal ganske være betinget af den jødiske Ritus, og saaledes er Alt fjernet, hvad der ligefremt kunde minde om christelig Bygningskunst. Synagogen danner en langagtig Firkant, 46 Al. lang, 35½ Al. bred og 24 Al. høi i Skibet. De mandlige Medlemmer have Plads paa Gulvet, de qvindelige, affondret, paa et Slags Galleri ovenfor. Smod Ost er en stor Nische, hvor den altid brændende Lampe hænger til de Dødes Ihukommelse, og hvor et Forhæng skjuler Døren til det hellige Skab, der gjemmer Pergamentsrullerne med de fem Mosebøger. Foran Nischen er en lille Prædikestol, og længer fremrykket en ophøiet Plads til Forsangeren og Choret. — I Kirken prædikes nu stadigen Dansk, og Gudstjenesten, der skeer efter den authoriserede Agende, foregaaer med mønsterværdig Orden. Sangene ere smukke Compositioner

og ledes med Omhu. Som Prædicant har Dr. Wolff erhvervet sig velfortjent Anerkjendelse.

„Meiers Minde“. Bag Kirken, hvis Grund forøvrigt synes mindre solid, ligger „Meiers Minde“, en Frihøiig for trængende Jødefamilier. Tilforn var Synagogens Plads beplantet med Træer og benyttedes af Stiftelsens Beboere som Grønnegaard til at spadsere i. Vi nævne Stiftelsen leilighedsviis her, for tillige at kunne bemærke, at dens Inspecteur, der boer i Stuen, foreviser Kirken for Reisende, forsaavidt den ikke er aaben til almindelig Gudstjeneste, i hvilket Tilfælde da andre Religionsbekjendere naturligviis ogsaa have Afgang, imod at underkaste sig den ikke altid just ubehagelige Ceremoni: at beholde Hatten paa, uden Hensyn til Portalens smukke Indskrift: „Viid, for hvis Afsyn Du staaer!“ —

Et simpelt, tilstrækkeligt høit Jerngitter affondrer Bygningen fra Gaden.

De øvrige Kirker i Staden ere:

Andre Kirker.

Bartou Kirke, henhørende til Bartou Hospital, vender egentlig ud til Løngangsstræde med sin Facade, hvorimod Indgangen er i Stiftelsens Gaard, fra Farvegade eller Halmtorvet. Da Kirken ved Bartous Ombygning eller Tilbygning nu undergaaer en heel Forandring, og den i samme stedfindende Gudstjeneste er henlagt til Slotskirken, vil det være overflødigt her nærmere at omtale samme; kun troe vi at burde bemærke, at Kirkens Præst er den saa bekjendte Skjald N. F. S. Grundtvig.

Brodre-Menigheden har sin Gudstjeneste i Stormgade i en lige saa hyggelig som beskednen Forsamlingsaal.

Den græsk-catholske Menighed (Russer), med neppe 20 Personer, har foran i Reverentsgade en egen Bygning, der for saa Aar siden er bleven indrettet til gubelig Brug og har et fra andre nærliggende Huse fremtrædende Ydre.

Den engelske Kirke, for Tiden i store Kongensgade 51, repræsenteres af Mr. N. S. Ellis.

Almindeligt Hospital og **Abel Cathrines Stiftelse** have ligeledes egne Kirker, hvor idetmindste Høimesse afholdes.

Den saakaldte „evangelisk-lutheriske Frimenighed“ — et efter Grundlovens Emanation paa den senere Tid opstaaet Troessamfund — har Gudstjeneste med Høimesse, Catechisation og Aftenfang i Adelgade 242 og en Hr. Grunnet til Præst.

Endnu have vi kun at nævne:

Nicolai Taarn.

Denne „afrundede“ Brandtårn har kun uegentlig Plads her iblandt „Kirker“; thi den er blot et Bagtårn, hvorfra ringes Tolv hver Middag og signaliseres med Lygter eller Flag, naar Ildbrand udbræder.

Nicolaitårn.

St. Nicolai Kirke var en af Stadens skønneste og ældste Kirker, ligesom den i sin Tid repræsenterede det største og folkerigeste Sogn. Foruden et meget stort Tårn med et i gothisk Stil opført prægtigt Hoved-Spir, havde det tre mindre og var udstyret med Kostbarheder i alle Henseender: Malerier af Carl v. Mandern, en stor Solstive indrettet af Tycho Brahe og Longomontanus, rigt udsmykkede adelige Begravelser og Marmorarbejder, et overordentlig melodieuft Orgel o. s. v. Her blev holdt den første evangeliske

Prædiken af Magister Martin Reinhardt under Christian II. (Decbr. 1520), Hans Tausen prædikede her under Frederik I. (fra 1529) og ligeledes har Dr. Joh. Bugenhagen (1537) under Christian III. holdt Gudstjeneste her. Efter at Kirken undslap Bestadigelse i den store Ildbrand 1728, blev den dog et Rov for Luerne i den anden Brand, Fredagen d. 5. Juni 1795. Gnister fra Gammelholm, hvor Ilden opkom og angreb et stort Forraad af Seil og Lougværk, antændte Kirkens af andre brændende Bygninger allerede gennemvarmede Træværk. Al. 8½ Aften

styrkede Taarnet og antændte ved sit Fald mange omkringliggende Huse. — I en Række af Aar henstod denne Brandruin med sine colossale, nøgne Kirkemure og forbrændte, rustne Jernvinduer, saa skjodesløst efterseet og nedbrudt, at i 1816 nogle Piller af Kirken omblaste og flere truede dermed. Først da foranstaltedes Kirkeslængen saaledes nedrevet ved Menneskekraft, at Omegnen var betrygget imod Fare. Derefter hengik atter nogle Aar. Paa at bevare Ruinen som et architectonisk Mindesmærke tænkte man ikke, endnu mindre paa at gjenopføre nogen Kirke af det Overblevne. Derimod besluttedes i 1820 at benytte Resten til et Vagttaarn, formedelsst Beliggenheden omtrent midt i Byen. Ved Hjælp af en Skat og en Collect tillempedes da det staaende Stykke af Taarnet og erholdt et Ydre, der nogenlunde karakteriserer Bestemmelsen. Portalen ud til Kirkestræde viser endnu Spor af, hvilken Bygning det oprindelig har været. En smuk Bolig for en Brandofficiant (med Locale til „Fagtsprøiten“) er indrettet paa den modsatte Side af Taarnet, hvor Kirkemuren begynder. Pladsen, hvor Kirken og Kirkegaarden have været, er hensigtsmæssig indrettet til 78 Slagterboder af støbt Jern og nogle andre Boder. Fra Taarnet klemtes visse Slag i Ildbrandstilsælde og udhænges Flag om Dagen, Lygter om Natten til den Kant, Ilden er. Ved enkelte Leiligheder — navnlig naar høje Gæster forventes tilføes — signaliseres med Flag fra øverste Terrasse eller Taarnets Platform. — Udfigten fra Vagtergangen er smuk, men endnu fortrinligere fra de øvre Luger. Upgangen er ud imod Vinggaardstræde ved Hvalvingen, og for en Bagatel kan man erholde Udgang; imidlertid ere Trapperne ikke meget magelige at bestige.

Stadens Slotte og Palladser.

Christiansborg Slot.

Aaret for Stadens ofte nævnte anden store Ildbrand 5—7 Juni 1795, nemlig Onsdag og Torsdag d. 26. og 27. Februar, fra første Dags Eftermiddag Kl. 4 indtil anden Dags Formiddag,

afbrændte Christian VI's forføngelige og ødsle Dronning Sophie Magdalenes Pragtbygning Christiansborg, med dens 133 A. høie Spir og al dens Luxus af Kostbarheder og Kunstskatte. Mindre Tid end et Døgn tilintetgjorde 10 Aars Arbeide og Millioners Værdi, efter at Slottet kun i 54 Aar havde brummet i sin Glæde, til liden Glæde og megen Forbandelse.

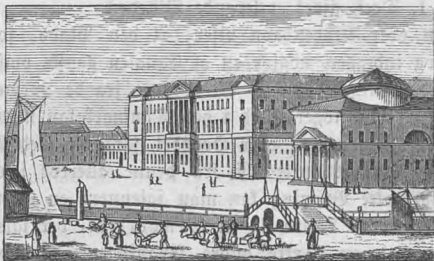
[Af Slotsbranden har ibl. A. Prof. H. Steffen i „Walseth og Leith“, 1. Deel, givet et levende Billede.]

Planen over Kjøbenhavn viser, at den Plads, som Christiansborg indtager, udgjør en af Canalen ganske omslynget Ø, til hvilken de tidligere nævnte Broer føre fra de øvrige Stadens Qvarterer. Neppe noget Sted i hele Danmark kan man gaae saa lang Strækning med Tag over Hovedet, som her med Christiansborgslot til Udgangspunkt; thi fra denne allerede i og for sig store og vidtstrakte Bygning kan man igjennem en Corridor over „Zahlkammeret“ begive sig til Cancelliet, der igjen staaer i Forbindelse med en Række andre Bygninger: Stempletpapircontoiret, Generalitetsbygningen (Krigsministeriet) o. fl. indtil den i elegantere Stil opførte Lærkes Gaard („det lerkesse Hotel“), hvor endelig denne forunderlige Combination af Bygninger, af helt forskjelligt Ydre og Bestemmelse, ophører.

I Grunden til Slottet skal være nedbrummet 9200 Pæle, og en Tradition vil endog vide, at Flæskesider i Mængdevis ere nedlagte, for at dæmpe Fugtigheden. Den øverste Ende af Pælene staaer 3 A. under Horizonten, hvorpaa først Kampesteen og brændte Steen ere murede til Fundament. I Kjelderen har Muren en Tykkelse af 5 A. 4 T. og aftager efterhaanden i Hsiden.

Den her ofte nævnte Conferentsr. Hansen blev det anbetroet at gjenopbygge Kongeborgen, med Bibenyttelse af det fra Branden Staaende. Det lykkedes ham at udlaase og gennemføre Planen; og hvad man end ellers kan have at indvende imod den af ham anvendte saakaldte „italienske Stil“, vil man dog vistnok ikke kunne negte, at Christiansborgslots Gjenopbyggelse — endog under mangehaande ugunstige ydre Forhold — gjør hans Udholdenhed og Dygtighed Væ. — I det vi nu gaae over til en nærmere Beskrivelse af dette colossale Bygningsværk, maae vi foreløbigen bemærke, at

Kirken (den tidligere omtalte Slotskirke) blev først færdig, nemlig i Aaret 1826 [Jubelfestaaret for Christendommens Forlyndelse i Danmark for 1000 Aar siden], og Slottet selv forsaavidt var beboeligt 1828, at Prinds Frederik Carl Christian (den nuværende Konge Frederik VII.) kunde holde Bryllup der med Frederik VI's Datter, Vilhelmine Marie, d. 1. November.

Christiansborg Slot.

Slottet ubvendigt
betragtet.

Vi ville begynde fra den alt i det Foregaaende beskrevne Marmorbro, saa meget mere som denne Side navnlig udmærker sig ved en herlig Symmetri. Indførselen er her igjennem Slotsporten, dannet af tvende „Pavillons“ af Ovader, smykkede foroven med afskillige store Steenfigurer, samt Chr. VI's og Sophie Magd's. Navnetræk, indvendig forsynede med massive Steenbanke. Disse til Gjennemgang aabne Pavilloner maae betragtes som Rame eller Stolper til Stablerne (Cardo), hvori tilforn hang uhyre Fløiporte af smedet Jern, hvilke beundredes som et Mesterværk af Smedekunst, men nu ere forsyndne, saa at Indførselen til alle Tider er aldeles fri og uhindret — symbolisk særdeles skjont! — undtagen naar Rigsdagsforsamlingen finder Sted, da saa al Rørsel i denne Omegn er forbudt. — Herfra kommer man til Forgaarden, almindelig kaldet den aabne Ridebane, der nylig er bleven forsynet med en Træplantning og danner en halvrund Plads af 230 Al. Længde og 190 Al. Brede. Denne er omgivet af to Buegange, de saakaldte „Løngange“, lignende dem ved Peterskirken

i Rom, og dannet af i alt 86 Arcader, hvorunder man kan gaae tørt i Regnveir; ovenfor ere aabne Altaner. Til Buegangene støtte sig Staldbygningerne (med Krybber af norff Marmor). Bag Arcaderne er til Venstre en høiere Bygning, det lukkede Ridehuus, hvor Heste tilrides og hvilket er forsynet med Galleri og lukket Voge. Salen er 95 Al. lang, 35 Al. bred og 21 Al. høi. Til Høire er en lignende høiere Bygning, Hoftheatret, der nærmere særskilt vil blive omhandlet. Fra denne Side af Buegangene seer man Slotskirkens Kuppel, ligesom Bronzefigurerne over Thorvaldsens Museum fremrage. Fra den modsatte Side piner man Børsスピret og Toihunstaarnet. Løngangene — nogle Steder belagte med Muursteen paa Høikant, andre Steder med Asphalt — søges meget af svagelige Folk som en formedelst Staldenes Nærhed formeentlig velgjørende Promenade. Tilhøire er det saakaldte Kongens Bageri.

Hovedbygningen selv bestaaer af fire Fløie. Den vestre, for hvilken vi nu staae, er gjenembrudt og forenes ved en Colonnade af 32 doriske Søiler i 4 Rækker, hvis Altan danner Overgangen fra den adskilte Fløis udspringende Frontbygninger. I denne pompeuse Colonnade er Dgang paa hver Side til Slottet, til Høire navnlig til Rigsdagsalen o. s. v. Façaden er 180 Al. lang og 46 Al. høi og bestaaer af 6 Etager, iberegnet de tvende Mezzaniner og Kjelderer. Naar man igjennem nævnte Colonnade har passeret den firkantede Slotsgaard, kommer man igjennem Hovedudkjørselen ud paa Slotspladsen, hvorfra vi ville tage den østre Fløi, der maastee ogsaa kan betragtes som Hovedfaçade, i Liefyn. — Den er af samme Længde og Høide som den vestre og parallel med denne. Midtveis er den store Port, over hvilken læses en latinsk Indskrift, der tilkjendegiver, at Chr. VI lod Kongeborgen opføre, men da den 54 Aar derefter var ødelagt ved en skrækkelig Ildbrand, befalede Chr. VII. dens Gjenopbyggelse. Fr. VI. gjenopførte da pragtfuldt Borgen og indviede den høitideligt 1828. Paa hver Side af Porten ere tvende Nischer med colossale Malmfigurer, støbte af Dahlhoff og componerede af Thorvaldsen; nemlig: Hercules, Minerva, Nemesis og Esculap, hvoraf dog kun Hercules er udført af Th. selv, men de øvrige af Bissen efter

Bue- eller
Løngangen.

Slottets
vestre Fløi.

Østre Fløi.

hans Skizze. Over disse fire Nischer sees fire Marmormedaillons med Thorvaldsens skønne Basreliefer, to paa hver Side af Indskriften. De forestille: Hercules og Hebe — en af den store Mesters smukkeste Compositioner, — Minerva og Prometheus, Jupiter og Nemesis, og Æskulap og Hygæa, hvert 4 Fod 9 T. i Diameter. Det skal være Allegorier paa de nævnte store Bronzefigurer i Nischerne, betegnende ligesom disse: Styrke, Klogskab, Retfærdighed og Sundhed (hvilken sidste egentlig skulde have været „Sandheden“, men ved en Skriv- eller Læsningsfeil i Bestillingsbrevet blev til Sundheden). — Hovedportalen over Porten og Nischerne er smykket med sex slanke corinthiske Søiler og bære Frontespicen med det store Basrelief: Jupiter thronende over Dyrefredsen, omgivet af Minerva, Nemesis, Oceanus og Jorden, skizzeret af Thorvaldsen, modelleret af Freund og udført i Terracotta tildels af Borup. — Den nordre og søndre Fløi, hver 195 Al. lang, frembyder intet Særligt at omtale. En grandios Simplicitet i Formen vil navnlig kunne iagttages, naar man fra Pøngangene følger den søndre Fløis hele Strækning og har den regulære Bibliotheksbygning til Højre, for igjennem Zahlkammerbygningens Bue at begive sig ud paa Slotspladsen til Børsen, Banken o. s. v. Fornævnte Zahlkammerbygning danner, som allerede anført, Forbindelsesleddet imellem Slottet og Cancelliet, der atter støder op til en Mængde offentlige Bygninger: Proviantgaarden, Bibliotheket, Tøihuset ic. Ved Hjørnet af denne Slotsfløi, i den Vinkel, som samme danner med Zahlkammeret, staaer en mere berømt end af Ydre anseelig Post, den saakaldte Absalons Brønd, hvis Vand er meget søgt. Paa Grund heraf er Posten stundom forsynet med Laas og Lukke, men dog tilgængelig visse Timer daglig. Derfra forsynes de mange Cancellirer i Cancellibygningen o. s. v. med godt Driffvand, og det er et af de Steder, fra hvilke vi maae tilraade Rejsende at lade deres Vand hente af paalidelige Sendebud. Forøvrigt er Vandbeholderen nok en almindelig Brønd, og det er ikke, som man har villet paastaae, en fra Koeskilde ledet Kende, der afgiver dette i over Mands Munde saa yndede Vand. — Den nordre Fløi er imod Høibro tildels dækket af Slotskirken, hvilken allerede er om-

Søndre Fløi.

Absalons Brønd
med godt
Driffvand.

Nordre Fløi.

talt, og nede imod Stormbroen af Thorvaldsjens Museum, hvorom længer hen ligeledes vil blive talt. Ved Stormbroen er en almindelig tilgængelig Passage igjennem Stalden, hvorfra man kommer ud til den aabne Ridebane foran Slotsfagaden. Ved Siden af denne er en lille Indgang til den lukkede Ridebane, eller det tidligere omhandlede Ridehus, hvilket forresten ogsaa stundom er benyttet til Andet end Hestedressur, saasom til Concerter, Festiviteter o. s. v.

Af Slottets Indre maa først nævnes den i storartet Stil konstruerede Ridderhal, 60 Al. i Længden, 24 eller 25 Al. i Bredden og 22 Al. i Høiden. Salens Galleri bæres af 16 corintiske Søiler, over hvilke sees Salsens Friise Ceres og Bacchus-toget med c. 300 Figurer i Stuccatur. Over Frisen er et forgyldt Jernrækværk og over hver Søjle en Piedestal med Candelaber. Loftet er svagt isabellegult og inddelt i Casetter med Forgyldning, det tavlede Gulv er lagt af ædle Træsorter. Bæggene, i hvis Hjørner fire meget store Speile ere indmurede, have en noget stærkere Farve end Loftet, medens alt Betræk og Drapperi er af en dyb Rød. Foruden de nævnte Candelabre i Galleriet har Salen 3 Vykroner, 24 Bronzekroner og endeel Lampetter, saa at den alene kan glimrende belyses med 700 à 1200 Bortfjerner. I Forværelset til Ridderhalen findes Thorvaldsjens, i Marmor udførte, saa vidt bekjendte Værk: Alexanders Triumphindtog i Babylon (3 Fod 6½ T. høi). Th. har selv kaldt det sit „Indlings-Arbejde“, og Italienerne gave ham efterat Modellen dertil var færdig Navnet „Basreliefets Patriarch“. Han betingede sig for det 15,000 Specier, og Prinds Chr. Fr. (Christian VIII.) skrev egenhændig til Kunstneren om Frisen, idet han meddelte ham, at Salen, hvor den skulde anbringes, var 24 Fod bred og 39 Fod lang, og af Bygmesteren, Hansen, blev decoreret i Overensstemmelse med Kunstværket, nemlig ganske i Marmor. Som bekjendt haves paa forskjellige Steder Gjentagelser af denne berømte Friise, men her fremtræder den dog i sin Fuldenndthed og med flere tilføiede Figurer. — Dernæst er der den saakaldte Høieste-retsal, men som nu ikke mere anvendes til nævnte Brug, idet den Skil, at Kongen den første Torsdag i Marts selv var tilstede

Slottet ind-
vendigt betragtet.

Ridderhalen.

Alexandertoget.

Caryatiderne
bestemte for
Polen.

og præsiderede ved Høiesterets høitidelige Aabnelse, efter Grundlovens Vedtagelse er ophørt. Nu holder bl. A. Folkethinget sine Møder i denne smukt hvælvede Sal, der for hver Ende har et lille Galleri og forøvrigt afgiver en efter Omstændighederne tilstrækkelig Plads for Tilhørerne. — Endvidere maae nævnes: første Cavaliergemak, med Malerier af Lund, og det pragtfulde Throngemak med Malerier af Eckersberg. I sidstnævnte Sal seer man ogsaa Thorvaldsjens Caryatider efter Vitruv. De bære nu den danske Thronens Baldachin, medens de oprindelig vare bestemte for og bestilte af Polen, nemlig til at bære den Architrav, hvorunder en Ertstave skulde indsættes med Keiser Napoleon 1's Løfte til Polakkerne i 1812 om Gjenoprettelsen af Polen som Kongerige. — Fremdeles Statsraadsværelset, ret karakteristisk fremvisende kunstigt i Figurer udskaarne danske Træsorter og et Bord, der, skjøndt Pladen indeholder 11 A. i Omkreds, siges at skulle bestaae af et eneste Stykke Træ fra de forhen værende danske Besiddelser i Ostindien. — Kongens Dagligværelse, Cabinet og Parole-Sal, med Malerier af Lorentzen, Gebauer og Eckersberg, i sidstnævnte Sal tillige en Friese af Eddelin. Den smukke, 630 □ A. store Appartementssal, Kongens smagfulde Spillesal. Andet Marschalsstafel, med Friends paabegyndte og ved Bisjen fuldførte 180 Aen lange Basrelief: Gudernes Undergang i Ragnarok. Endelig maae nævnes: Dronningens Damegemak, Throngemak og Dagligstue, med Malerier af Møller. — At gjennemgaae flere af denne vidtløftige Bygning's Værelser vilde overskride Rummet her; det maa være nok, i Almindelighed at bemærke, at de alle ere udstyrede med anstændig Pragt, smykkede med Malerier, Vaser og Statuer af de fortrinligste Kunstnere.

I øverste Mezzaini-Stage er Malerisamlingen; men da denne længere vil særligt blive omtalt, kunne vi forbigaae den paa dette Sted.

Iblandt de Trapper, som danne Hovedopgange, maae naturligviis fremhæves Kongens Trappe fra Gaarden ved Slotspladsen, hvor tvende colossale Bronzeløver ligesom danne Portnere, og Dronningens Trappegang, der fører fra den indre Slots-

gaard. Begge have Mahogni-Trin og Bronze-Kætværk. Svælvingerne til den første er i hver Etage støttet af fire Piller af norff Marmor og hvert Affats er belagt med Marmorfliser.

[Paa Forubbestilling og imod Erlæggelse af 3 Rdl. for et Selskab af indtil 12 Personer, forevises Christiansborg Slot af Slotsford. Lüders — Bredgade 197].

Prindsens Palais.

Ikke efter Rangfølgen, men fordi nævnte Palais er beliggende i Nærheden af og ligeoverfor nysomtalte Christiansborg Slot hidsides Frederiksholms Canal, omhandle vi nu denne Bygning, der har havt mange forskjellige Bestemmelser inden den paa sine aldrende Dage er bleven et Slags Asyl for Videnskaben, idet ikke færre end 5 Museer, der hver for sig senere ville blive omhandlede, her have deres Local, ikke at tale om de tvende ansete Instituter: Videnskabernes Selskab og Landhuusholdningselskabet.

Efter den tidligere nævnte Kjøbmand eller Grosserer Wigand købte Frederik IV. den oprindelige Bygning, samt nogle hosliggende Gaarde og lod det Hele indrette til interimistisk Bolig, medens det gamle Slot var under Opbygning. Derefter beboedes Stedet af Kronprinds Christian (Chr. VI.) med Gemalinde Sophia Magdalena. Bygningen blev da saaledes udvidet og forbedret, at Hovedfaçaden imod Canalen kom til at udgjøre 100 Alen, og den anden Side imod Nyvestergade eller Wi-

gandsgade 150 N. Da denne nye Bygning 1743 skulde tjene til Bolig for Kronprinds Frederik (Fr. V.) og den engelske Prindsesse Louise, med hvem han den 11. Decbr. s. A. havde haft Bryllup, befandtes den imidlertid dog ikke stor nok endnu. Efter de Thurahs Plan blev Hovedbygningen imod Canalen derfor aldeles nedbrudt, og den rette Hovedbygning (Corps de logis) rykket længer ind ad imod Haven, saa at der udenfor blev en Forgaard, indsluttet med en Forbygning, der er lav nok til, at den smukke Hovedfacade kan sees over den. Denne Forbygnings Tag er fladt og prydet med Vaser og Figurer af Sandsteen; Porten svarer til Frontespicen paa Palladset selv. Kun ud imod Wigands=Gade er Sidesløien saa anseelig, at man deraf faaer et Begreb om Bygningens Dybde. — At fornævnte to Kronprindsere have boet her, har givet Palladset Navnet „Prindsens Palais“. Haven er zirlig anlagt, var engang meget smuk og navnlig bekjendt for sine store gamle Morbærtræer. — Af fyrstelige Personer har her bl. A. boet Sophia Carolina, Enkefyrstinde af Slesvigs=Land, og Keiser Alexanders Datter: Fr. Wilh. Ph., Prinds af Würtemberg og Gouverneur over Nbhvn., med Gemalinde. Sidstnævntes Søn blev født her (5. Novbr. 1801), døbt i det hele Kongehusets Nærværelse og blev holdt over Daaben af Chr. VII. — Den samme Leilighed beboedes senere af General Bülow, Fr. VI's Favorit, og end yderligere af Generalinden, ligesom Palaiet Tid efter anden blev Fribolig for en Masse dels tjenstgjørende og dels affledigede Hof=Embedsmænd, saa at det tilsidst erholdt Spotnavnet „det adelige Bartou“. — Høiesteret har i en lang Arrække her haft sit Locale indtil 1852. — Nu anvendes den vidtløftige Bygnings Ruin, som alt bemærket, til forskjellige Kunstsamlingers Opbevaring og offentlige Fremviisning, samt afgiver passende Mødesale for videnskabelige Selskaber.

Rosenborg Slot.

I dette smukke, men tildels ubeboede Slot, der tilligemed sammes Have og Terceerpladsen indtager en stor skæv Firkant, omgivet af Nørrevold, Gothersgade, Kronprindsessegade og Sølvgade, træffe vi atter og atter et af Fjerde

Christians mange pragtfulde Bygværker. Det er opført i Aaret 1604 (samtidig med Tøihuset), men var dengang udenfor Staden. Da denne i 1608 udvidedes, blev Slottet med dets Omgivelse imod N. og V. draget indenfor Volden.

En Englænder, Inigo Jones, nævnes som Bygmester, og Stilen er den italieniserende, en elegant Udvikling af den ældre germaniske Bygningsmaade, ogsaa kaldet Renaissancestilen eller den nederlandske, med Gavle i Form af Sniikler, mange og rige Ornamenter. Forskjellige — mere eller mindre heldige — Opbudninger have betaget den særdeles smukke Bygning en Deel af dens oprindelige arkitektoniske Virkning, og givet den en vis moderne Zirlighed, hvilkens den i og for sig formedelst de meget gjennembrudte lette Spir dog ikke manglede. — Hovedbygningen har tre Etager, foruden Kjelberens, med et stort Taarn paa syv Etager ud imod Gæstecorpladsen og tvende mindre paa fem Etager imod Slotsgaarden, foruden et fjerde, der intet egentligt Spir har, men hvori Bærelsernes Hovedopgang er anbragt. Slottets hele Længde er 76 Al., Bredden 38 Al., Høiden til Tagryggen 35 Alen; det største Taarn er 74 Al. høit indtil Spiret, de to mindre, ligeledes til Spiret, 53 Al., og det mindste 32 Alen.

Dimensioner.

Rosenborg Slot.

Udførelse af Slottets Bærelser ere vel blevne forandrede i Decorationen og tillempede Tidens Smag under senere Konger, som have boet der; imidlertid have dog andre bibeholdt deres

oprindelige Udseende fra Christian IV's Dage, baade med Hensyn til Meubler og til Decoration.

Bærelser.

I nederste Stages nordligste Sal er Christian IV's Audiensgemak, hvis Egetræspaneel, med udskåret Billedhuggerarbejde, har i sine Fyldninger 79 Malerier af hollandske Kunstnere (deriblandt af Momper og Breughal). Malerierne i Loftet ere dels paa Træ, dels paa Lærred. Over Marmorkaminen staaer Narstallet 1615 og Kongens Chiffer, og i Salen er anbragt et Talerør af Kobber, som i en Længde af 75 Al. løber i Muren under Kjelderens og op i det yderste Gemak i Slottets sydlige Ende, saa at man fra Kjørets tvende Udløb kan correspondere med hinanden, uagtet af Tredeemand. — Historisk mærkeligere er Christian IV's Sovestue til høire Side fra Audienssalen. I dette Bærelse hensov nemlig den store Konge, d. 28. Febr. 1648, efter at være reist syg fra Frederiksborg d. 21. Febr. Foruden forskjellige Portraiter, sees her Prospector af Venedig, og i Loftet Medor og Angelica. Væggene ere beklædte med grønt vatret, guldblommet Mor, Gulvet belagt med gullandske Steensliser. — Bærelset til venstre Side for Audienssalen er panelet i chinesisk Smag, i Loftet Malerier og Stuccatur. I disse tre Bærelser findes Gjenstande fra Chr. IV's Tid, ligesom deri opbevares, hvad der høves fra tidligere oldenborgske Konger. — Sager fra Fr. III's Tid opbevares i et med rødt Damast og hvidt Silkestof beklædet Bærelse, samt i et andet, beklædet med grønt, hvidt og rødt vatret Silkestof, med Plafondmaleri af Coiffre. — Marmorgemakket, med Vægge af Gipsmarmor, Gulvet indlagt med Marmor i forskjellige Farver og Loftet Stuc., — det røde Gemak, beklædet med Hautelisse-Tapeter, — samt Taarngemakket, med figureret chinesisk Plyds paa Gulvgrund, gjemme Sager fra Chr. V's Tid. — Gjenstande fra Fr. IV's Tid opbevares tildels i følgende Bærelser: det brune Gemak, med Hautelisse-Tapeter, hvori mythologiske Forestillinger ere indvævede, og en stor, med Bjergcrystal behængt tolvarmet Lysekroner, — Speilcabinet (i anden Etage), hvis Loft, Vægge &c. ere beklædte med folieret Speilglas, ligesom der i Midten af Gulvet er indlagt en temmelig berøget stor Oval af Speilglas, med farvet Træ og Been til Ramme, —

endelig Ridderjalen (i øverste Etage), hvilken fortjener en nærmere Omtale. Indtagende hele Slottets Længde og Brede, har Salen et hvælvet Loft, decoreret med Stuccaturarbejde i 5 Afdelinger og med Malerier paa Væggene af Heinr. Krock; en Stuccaturgesims, marmoreret af Charles Bracht, med allegoriske Fremstillinger af Verdensdelene og Vindene, samt Sidesvæggene behængte med de af Brødrene van der Eichen fra Holland, men her i Kjøge forfærdigede 12 Hautelisse-Tapeter*), fremstillende Scener af Chr. V's Krige med Sverrig. I den nordre Ende af denne 75 Alen lange Sal er opreist en kongelig Throne; et ovalt Bord, hvis Fødder ere dannede af fire Sølvspinxer, og en hvirvlet Thronstol, broderet med Guld og Sølv, baaret af to Spinxer og Løvekløer. I den søndre Ende er en Kamin med Indfatning af broget Marmor, Skjermen af drevet Sølv og store Sølv-Barmekugler. Ved Siderne i Salen sees to Sølv Confolborde og 16 store Sølv Gueridoner, med drevet og graveret Arbejde, samt sex Kænestole og tolv hvirvlede Stole, med Betræk, der er syet af Frederik IV's Moder og hendes Damer. — I det nordøstlige Taarn ved Siden af Ridderjalen findes Glas cabinetet, Væggene betrukne med grønt Damass, Panelet og Dørene forsvævede og med forgyldte Lister, Loftet med Plafond. Det er Opbevaringsstedet for sjældne og kostbare Glasarbejder, tildels fra Benedigs Omegn. — I det nordre Taarn er et Værelse til Sager fra Chr. VI's Tid. — Et Cabinet ved Siden af Ridderjalen gemmer Gjenstande, henhørende til Fr. V's Tid. — I det lange Galleri i Stue-Etagen, „Steengangen“, hvis Vægge ere behængte med Malerier, findes Skabe med de kongelige Klæder og Garde-robefager, ordnede efter de forskjellige Tidsaldre fra Chr. IV. indtil de nyeste Tider, baarne ved Kronings- og Formælings-Høitideligheder, samt andre Keiligheder.

Ridderjalen.

*) Hautelisse kaldes et Tapet af Silke og Uld med under Bevægningen lodret staaende Kjøde eller Mending. Ligger Mendingen horisontalt, kaldes Tapetet Basselisse.

De mærkeligste Sager i hvert Bærelse ville længerhen nærmere blive omtalte under Kunstsamlinger. Men allerede her bør anføres, at ligesom de væsentligste Oplysninger om Slottet og dets Skatte ere meddelte i et lidet Skrift af Fr. Stouenberg: „Rosenborg Slots historiske Mærkværdigheder“, saaledes forevises Slottet daglig, naar man derom henvender sig forud til Forvalteren i Mellembygningen, imod en Betaling af 3 Rd for et Selskab af indtil

Rigsflenodierne.

12 Personer. Dog maa bemærkes, at selve Rigsinsignierne ikke forevises med de øvrige Kunstgjenstande, uden særlig Tilladelse af Hofmarschallatet.

Om det fgl. Mynt- og Medaillecabinet, der indtager 5 af Slottets Bærelser, vil ligeledes længerhen nærmere blive talt.

Rosenborg Slot var omgivet med tilbels murbefædte Volde, samt Fæstnings-Grave, ganske efter Datidens Bygningsmaade og Borgsmagen. Ved en Bindelbro „den grønne Bro“ — i hvis Grav Grev Frants Rantzau, forlovet med Chr. IV's Datter, Anna Catharina, druknede 1632 — fattedes Hovedbygningen i Forbindelse med den tilstødende Have. Paa Grund af disse quasi-Fæstningsværker, ansattes en Militair til Forvalter og erholder Ravn af „Commandant“, ligesom „Fæstningen“ havde et Slags Besætning, en Vagt fra Stadens Garnison, der først i Aar er bleven betydelig reduceret. Tidligere have Livjægerne haft Vagtholdet her, ligesom her var Arreststedet for disse, naar Tjenesteforsøelser vare begaaede.

Slottet som gammel Fæstning.

En meget gammel Sundhedsviin.

I Kjelderen under Rosenborg nedlagdes ved Christian IV's Kroning (29 Aug. 1596) et Fad god Rhinsviin, hvoraf aarlig er blevet udtappet nogle Flaasker til meget syge Patienter, men ligeledes aarlig tilføst frisk Viin, saa at Fadet aldrig tømmes, følgelig ogsaa altid har Noget tilbage af den oprindelige ædle Saft, der altsaa maa være henved 300 Aar — forsaavidt den endnu maatte findes der.

Kongens Have.

Rosenborg Have, i Almindelighed kaldet „Kongens Have“, er vel ikke mere, hvad den tidligere har været, da den — 925 Al. lang og 600 Al. bred — som en af Stadens største Herligheder

indeholdt en Overflødighed af Lystquarterer, Fontainer, Statuer, Pavilloner og Drangerier i fransk Stil, hvoraf en stor Deel senere er forvandlet til Exerceerplads — (paa denne var det, hvor for endeel Aar siden Akrobaten Noat mistede Livet, idet han foretog en Ascension paa en fra det store Taarns øverste Vindue til Pladsen spændt Line, hvilken ved Frictionen i Vindueskarmen knak), — Exerceerhuus, Caserner, Brøndanstalt og andre practiske, men prosaiske Niemed. Smidlertid træffer man dog

Rosenborg Brøndanstalt.

endnu Spor af fordums Glæds, og Haven afgiver stedse en søgt og behagelig Promenade, den bedste og noget nær eneste indenfor Kjøbenhavns Volde, ihvorvel de, som ikke elske Børn og Barneverdenen føle sig noget generede ved, at flere af de mest yndede Havepartier ere blevne saakaldte „Nimmestuer“. — Man kan dog her med nogen Romantik og lidt poetisk Sands have sig i Erindringerne, de gamle Lindes og Kastanietræers Hamadryader hviske maangt et Sagn fra hine haade mere ridderlige og mere spidsborgerslige Tider, navnlig fra Struensees flygtige Glædsperiode, til Enhver, der forstaaer at lytte.

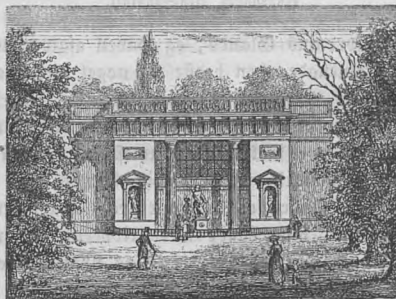
Haven, der senere omdannedes i engelsk Stil, er senest underlagt „Landskabsgartneren“. Den gennemskjæres af Cavaliergangen imod N. og Damegangen imod S., dannede af Lundealleer fra Chr. IV's Tid. I Rundingen er et Springvand,

Springvandet. hvor altid har været en Amor ridende paa Svanen, hvilken nydelige Idee er gjenudført af Freund, efter en Bladstrid, om Vandet burde udstraale igjennem mange smaa Rør, eller i en fælles stor Straale fra Svanenøbet.

Springvandet

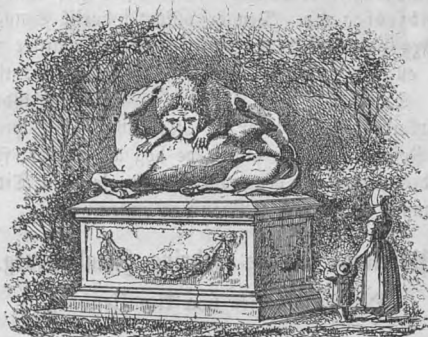
I Cavaliergangens østlige Ende er det saakaldte Hercules Tempel (Loge) opført i en ædel og sfsjon Stil af Harsdorf

Hercules - Pavillouen.

(1773) og forestillende et antikt Tempel, der desværre tilbøls er af Træ. Her sees en Hercules (eller Samson), oprivende Struben

paa en Løve, af hvidt Marmor, forfærdiget 1709 i Florents af Johan Baratta, samt to mindre Marmorstatuer: Orpheus og Eurydice. — To høie Granitstøiler med Kobberkugler fra Chr. IV's Tid ere for faa Aar siden gjenopsatte ved Indgangen til den grønne Bro efter en Tidlang at have været borttagne. Ved Broens Gitterdør findes to hvilende Kobberløver, og i Nærheden seer man den geniale Bronzegruppe: Løvens Kamp med Hesten,

Løvens Kamp med Hesten.

støbt 1618 i Glückstadt efter en Antik og tidligere forgyldt. Den historiske „Hensigt“, som Chr. IV. skal have villet betegne ved Gruppen, hvor Hesten besejres af Løven, er nærmere udtalt ved en Medaille, hvorpaa den samme Kamp er afbildet, med følgende latinske Distichon paa Reversen:

Frustra te opponis, frenande Caballe, Leoni.

Albus eras, rubeus, si modo pergis, eris.

Hesten (Lüneborgs Baaben) skal da alludere til Hertug Georg af Lüneborg, der i Tredivaarskrigen forlod sin Allierede Chr. IV. og gik over til Keiserens Parti 1626, hvilket Aar (17 Aug.) Kongen tabte Slaget mod Tilly ved Lutter am Barenberg. Allegorien skulde altsaa være udfunden 8 Aar efter at Gruppen var støbt!

Om de nye, smukke Blomsterpartier og Anlæg skulle vi her ikke videre tale, da de altfor meget ere Modens Omstiftelser, Aarstidernes Forandring og andre Omstændigheder underkastede, til at kunne ret længe svare til Beskrivelsen. Nogle Parter af Haven ere affaarne og aflukkede til Dannelse for vordende Gartnere, og findes tilligemed de kongelige Driverier ved den anden Indgang fra Nørrevold.

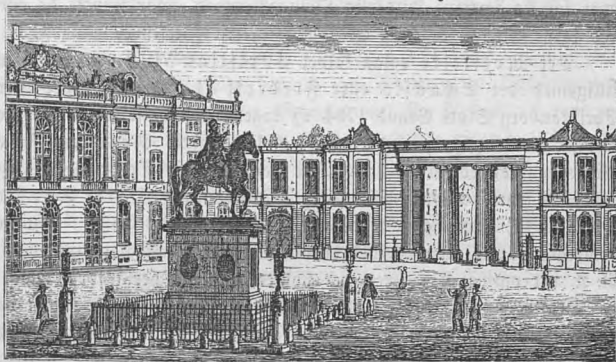
Hovedindgangen er derimod fra den smukke, næsten suorlige Kronprindsessegade. Den er opført i dorisk Smag af Prof. Meyn. Fra Gaden er Haven adskilt ved et Jerngitter med endeel Pavilloner eller Boutiker i en simpel og god Stil, ligeledes af nysnøvnede Stadsbygmester Meyn. — Hvor ubetydelige disse Bygningsarbejder end i og for sig ere, navnlig i Sammenligning med selve Rosenborg Slot, ansees de dog af Kjendere for interessante Mindesmærker om den gode Smag, som en Tid begyndte at fremblomstre hertilands i Bygningskunsten.

Palaierne paa og omkring Amalienborg.

De fire Palaiier paa Amalienborg.

Da Frederik V. anlagde den nye, efter ham benævnte Deel af Staden, blev Pladsen 1749 skænket uden Betaling og endda med adskillige Friheder til dem, der havde Egne til at bebygge Grundene. Efter at disse vare afdelte — eller hvad man nu kalder parcellerede — i 6 Quadrater, blev først anlagt den offentlige Plads Amalienborg eller Frederikspladsen, hvorom vi tidligere i Forbigaaende have talt. Midt paa denne ottekantede Plads opreistes den af det asiatiske Compagnies Interessenter bekostede særdeles smukke Statue (Statua Equestris), modelleret af Maler- og Billedhugger-Directeur Saly og reist af Mechanikeren Zuben 1771. Statuen forestiller Frederik V. til Hest, er støbt af Bronze og skal veie halvfemte Hundrede Centner. Fodslykket er af Marmor, paa Siderne ere anbragte store Metaltavler med latinske Inscriptioner. Monumentet er i det Hele 36 Fod høit, er omgivet med et smukt Gitter af hamret Jern og tager sig fra alle Sider overordentlig imponerende ud.

Rytterstatuen
paa
Amalienborg.

Amalienborg.

Den herlige Plads danner ligesom Slotsgaard til fire Palaiser, byggede af lige saa mange adelige Familier: Moltke (Verkentin), Schaack, Brocksdorff og Levezau (eller Levekov), hvoraf hver opførte sit, ved Bygmestrene Eigtved og Jardin, saaledes, at de alle indtage lige stort Rum og ligne hverandre fuldkomment. Hovedfaçaden paa hver af disse Bygninger, c. 28 Alen høi, 73½ Alen lang og 30 Al. bred, har foruden Kjeldere 3 Etager, hvoraf den øverste er Mezzanin. Den nederste Etage er af Rustic Bygning, de tvende øverste af jonisk Orden. Midt paa er et saakaldet Forspring, som bærer sex fritstaaende joniske Søiler, og oven paa disse ere Altaner med stærk Frontespice, forestillende de respective grevelige Baabner, hvorhos den Balustrade, der udgaaer deraf til begge Ender, har Overdelen besat med Statuer, Vaser og deslige Pryddelser. Foruden denne Hovedbygning har hvert Palais ved begge Sider en Pavillon, hvis øverste Etage staaer frit, men nedenfor ved en lavere Bygning søies til Hovedfaçaden, saa at man fra den gaar over et fladt Tag til Pavillonen. — Unegtelig ere Palaiserne, som opførte i den nyfranske Smag, altfor overlæssede med uhensigtsmæssige Zirater til at de i architectonisk Henseende

Palaiserne.

hver for sig fortjene synderlig Opmærksomhed, hvor smukke de end ved første Ziekaft tage sig ud som symmetrisk Zirkfløver.

Det Moltkeske
og Schackske
Palais.

Det Moltkeske ogsaa kaldet Christian VII.'s Palais blev tilligemed det Schackske eller Frederik VI.'s Palais kjøbt efter Christianborg Slots Brand 1794 og taget i Besiddelse af de nævnte Konger. Navnlig var det Schackske Palais Frederik VI.'s Vinteropholdssted indtil hans Død her, d. 3die Decbr. 1839, og beboedes senere af hans Dronning, Enkedronning Marie Sophie Frederike, som ogsaa døde her d. 21de Marts 1852. Nu er bemeldte Palais, der ligesom de andre er blevet Statens Eiendom, bl. A. indrømmet Høiesteret, der holdes offentlig her i første Etage. — Det Moltkeske Palais benyttes af Overhofmarschallatet og Udenrigsministeriet. Tidligere var her Vagtsue for Garden tilføds (Livvagten), med Fourchetter, Skilderhuse og den gamle pjaltede Fane ud til Pladsen. I en Stuelænge til Garden er et fortrinligt, Privatmand tilhørende, ornithologisk Cabinet, hvorefter nærmere vil blive talt længer hen under Samlinger. — I det Moltkeske Palais findes forøvrigt endnu interessante Levninger af oprindelig Herlighed. Vestibulen er prydet med 8 graae Marmor Spiler, imellem dem af hvidt italiensk Marmor Andromeda, Persens og Spuhvret. Gemaffer, Cabinetter og Salene ere rigt decorerede med Tapeter, Gipsarbeid, Forgylbning og Maling. Men den kostbare Malerisamling, som tilhørte Eieren, Ove Adam Gottlob Moltke, og nu eies af Sønnen, A. W. Moltke, og hvilken indeholder Arbeider af Mestere som v. d. Werft, Tennier o. fl. s., er flyttet derfra til det Thottske Palais, paa Hjørnet af Kongens Nytorv og Bredgade, hvor samme nu er tilgængelig for Publicum og skal paa sit Sted omstændeligere blive omtalt. Flere andre kunstneriske og videnskabelige Samlinger, som ogsaa fandtes i Palaiset, hvoriblandt et sjældent Naturalie-Cabinet, ere tilbøielig stængede til offentlig Brug. — De nævnte tvende Palaisere ere forresten forbundne med hinanden ved den berømte Harsdorffske Colonnade, der — desværre! — ganske er af Træ og saaledes snart vel kan siges at have været.

Colonnaden.

Hvad de tvende øvrige Palaisere angaaer, da er om disse intet Synderligt at sige. Det Levetøvske ogsaa Christian VIII.'s

Palais, ligeoverfor Moltkes, kjøbtes i sin Tid af Arveprinds Frederik, nedarvedes til hans Søn, Christian VIII., gif derpaa til Statens Søn, Frederik VII., og afhændigedes derpaa til Staten. Det beboes om Vinteren af Enkedronning Caroline Amalie. Det Broddorff'ske Palais, ligeoverfor Schads, kjøbtes allerede før Slotsbranden, nemlig 1768, til Staten og indrettebdes til Landcadetacademi; 20 Aar derefter blev det til Søcadetacademi, og da Fr. VI.'s Datter Wilhelmine 1828 (1. Novbr.) formælede med Prinds Fr. Carl Christian, d. e. Frederik VII., lod den kongelige Svigerfader Palaiet betydeligt modernisere i det Indre og kostbart meublere, for at skænke det til den Nyformælede. Nu beboes det af Landgrevinde Luise Charlotte af Hessen (en Søster til Chr. VIII. og Arveprinds Ferdinand) og Gemal, Landgrev Wilhelm af Hessen.

Det Levesøvske
og Broddorff'ske
Palais.

Det nævnte smukke eller „fornemme“ Qvarteer af Staden er bl. A. endvidere prydet med følgende Pragtbbygninger:

Det Schimmelmannske Palais. — Skjøndt dette af Grev Berkentin opførte Palais ligger saa godt som midt i Gaden (Norgesgade), tager det sig dog vel ud, dels fordi det er lagt lige overfor Drommingenstergade, dels formedelst dets Forgaard, hvorved Hovedbygningen træder tilbage og affærres fra Gadelinien ved et jirligt Jerngitter, hængt imellem vaseprydede Sandsteenspiller. Om denne „kostbare Jern-Sprinkelverks Balustrade“ har man det Sagn, at den skal være en Allusion til, at en af Stedets tidligere Eiere, der formedelst en (maafsee) politisk Forbrydelse dømtes til at sidde bag Jernstænger, ved ser kongelig Naade paa denne Naade eludere Dommen, idet han kom til at bo i dette tilgitrede Palais. — Hovedfacaden har et Forspring af 8 fritstaaende joniske Spiler af norsk Marmor. Frontespicen bærer det grevelige Berkentinske Vaaben, og Cornichen er decoreret omtrent som Amalienborgs. Gemakkerne i alle tre Etager ere vel afdelte og meublerede og Gaardens begge Ender indesluttede ved adskillige Bygninger: Stalde o. s. v. I Aaret 1761 led Bygningen ved en i samme opkommen Ildbrand. Ihvorvel Palaiet uregelmelig

kan regnes iblandt Kjøbenhavns smukkeste Bygninger, synes der dog at hvile noget Uhyggeligt og Trist over samme, hvilket enten maa tilskrives den mørke Afspudsning, eller de Ideeforbindelser, der maaskee fremkaldes ved Stedets sjerne Lighed i Stilen med Frederiks Hospital, der er forsynet med en lignende Forgaard, har ogsaa — om end et mindre smukt — Jerngitter foran sig, og er beliggende i samme Gade.

Det Dehnske og det Bernstorffske Palais. Disse hinanden fuldkommen symmetrisk lige Palaier ligge paa samme Side af Norgesgade som nysomtalte Palads, lige over for Marmorkirken og kun adskilte fra hinanden ved den imellem dem løbende Frederiksgade. Facadernes Prydelse over Vinduer og Porte, samt det brudte Tag med fine Pavillons i Form af smaa Dømer give Bygningerne en rig og prægtig Anseelse. Vestibulen er her ikke midt paa, men ved Enden. Derfra gaar de hængende eller aabne Trapper af norsk Marmor til de øverste Etagers Gemakker, ved hvis Tapeters Malninger og Meublers Beskrivelse vi her saa meget mindre tør opholde os, som alt Sligt jo er Tidens og Modens hyppige Forandringer underkastet. Saavel indvendig som udsvendig ligne disse Palaier hinanden i Indretning. Det, der er nærmest Kongens Nytorv, er opført af J. H. E. Bernstorff (†. 19. Febr. 1772 i Hamborg) og beboes nu af Arveprinds Ferdinand med Gemalinde; det andet, nærmere imod Tolbodveien, er bygget af Baron Dehn og tilhører fortiden Prinds Frederik af Hessen.

Endnu maa kortelig nævnes i Qvarteret: **Moltkes Palais**, paa Hjørnet af Bredgade og Dronningens Dvergade, hvor tilforn det grevelige Danneskjold-Laurvigske Palais indtog en Strækning paa 250 Al. og betragtedes som Stadens største og herligste Palads. Det har senere tilhørt Conferentsraad Brun, hvis Hustru „Friederike Brun, geb. Münter“, ogsaa i Udlandet er kjendt som Skjønaand og som Klopstocks, Matthiisjons, Zoegas, Fru Stäels, Angelica Kaufmanns o. m. Fls. Veninde. Nu tilhører Palaieret Grev A. W. Moltke til Bregentved. — Endelig er der det saakaldte „gule“ eller Kronprindsessens Palais i Amaliegade, der for Tiden beboes af Prinds Christian til Danmark, den af

Conferentsr. Collin senest beboede mere mærkelige end just smukke Bygning i Amaliegade Nr. 155, og det Thottske Palais, paa Hjørnet af Kongens Nytorv og Bredgade. Det Sidstnævnte er opført eller dog ombygget af Geheimeraad Otto Thott, prydet paa den ene Side med corinthiske, paa den anden Side med doriske Pilastre og over Frontespicen sees det thottske Vaaben, maaskee det ældste i Norden. Tidligere have Greverne af Dannefsjold til Samsø eiet Paladset.

Charlottenborg.

Naar man veed, at den store Thorvaldsen ei blot her nød sin første Kunstdannelse, men ogsaa her tilbragte nogen Tid som fuldenbt Kunstner og endelig — efter 40 Aars Ophold i Rom — her i sine sidste Leveaar havde Bopæl og Atelier, for endelig herfra at begraves (thi han ubaandede, som bekjendt, i Theatret ikke langt herfra ved en pludselig Død d. 24. Marts 1844): — saa vil man vel tilgive os, at vi dvæle noget længere ved dette Slots Historie, dets Oprindelse, tidligere Beboere o. s. v.

Charlottenborg.

Det forhen berørte monstrøse Dannefsjold=Laurvigske Palais blev oprindelig opført af Ulrik Fr. Gyldenløve og — da det ikke strax fandtes tilstrækkeligt for Familien — tilbygget af hans

Søn Ferd. Anton, Greve af Danneffjold. Men forinden havde Forsmævnte paa Hjørnet af Kongens Nytorv og Nyhavns Canal i Aaret 1672 og følgende Aar opført en stor og regulair Bygning, hvilken han afstod til Charlotte Amalie, Enkedronning efter Chr. V., som gav Paladset sit Navn „Charlottenborg“, hvilket det senere har beholdt, og residere der om Vinteren, naar hun ikke var paa sit Enkesæde: Nykjøbing Slot paa Falster.

Efter hendes Død paa Charlottenborg (27. Marts 1714) arvedes Slottet af Prinds Carl og Prindsesse Sophie Hedevig, efter hvis Død det i nogle Aar stod ledigt, indtil Frederik V. som Kronprinds, tilligemed sin første Dronning Lovise, i nogle Aar holdt Hof her. Som Konge indrømmede han 1754 de fleste Værelser af Charlottenborg til det i s. A. d. 31. Marts stiftede Academi for de skjønne Kunster, hvis Præsæs blev Grev Adam Gottlob Moltke (senere har det været kongl. Prindsen) og hvis Directeur var den tidligere her nævnte S. F. S. Saty. Desuden havde det i Aaret 1745 begyndte Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog (stiftet af S. Langebek) her sine Forsamlinger og sit Bibliothek, ligesom her var indrettet et kgl. Naturaliecabinet. — Senere tilfaldt hele Bygningen Kunst-academiet, benyttes til Beboelse for enkelte Professore, til Tegne- og Modelstoler, Udstillingsale o. s. v., og har kun undtagelsesviis været benyttet til Industriudstilling. — Forøvrigt har Slottet vistnok været anvendt paa mangehaande heterogene Maader. Under Fr. V. var den mellemste Sal, der gaaer igjennem de tvende øverste Etager, indrettet til en italiensk Operasal; under Chr. VII. maatte Stue-Etagen er Tidlang gjøre Tjeneste som Politikammer og Kjælderne som Arrester, og under Fr. VI. havde man det lidet glædelige Syn, at see Tallotteriets Træfning foregaae udenfor Kunstanstaltens Port og hiin fordærvelige Indretnings Bestyrerer fra Academiets Altan blotte deres ærværdige Hoveder for den hujende Hob under Paukers og Trompeters skingrende Fanfare.

Den i sin ædle Simpleshed særdeles smukke Bygning selv er 80 M. bred ud imod Pladsen og 100 M. lang imod Nyhavn. Den danner en Firkant, omgivet med fire Længder, af hvilke den Fagade, der vender ud imod Kongens Nytorv, har et Forspring

af tvende Karnaper paa Enden og er forziret med adskillige Decorationer. Pilastrene ved Indgangen have i deres Capitæler Orne-hoveder isædetsfor Snirkler.

Iblandt Salene fremhæves Figursalen, der ved høitidelige Feiligheder ogsaa tjener til Academiets Forsamlingsaal. Paa Contra-Façadens Tag til Gaarden viser sig et lidet Taarn.

Slotshaven er forvandlet til en mindre vel beliggende botanisk Have, der 1778 er forenet med Universitetet. Denne staaer aaben for Publicum hver Torsdag fra 8—2 Form. og 4—7 Eft.; dog kan den ogsaa til andre Tider af Rejsende tages i Diesyn, naar man derom henvender sig til den paa Stedet boende Gartner, hvor Indgangen er ud til Nyhavn.

Den botaniske
Have.

Ogsaa med Academiets nærmere Indretning ville Rejsende kunne gjøre sig bekendt, ved derom at henvende sig til Slottets Portner sammesteds, eller — vel bedre — ligesvem til en af de der boende Herrer Professorer. I Udstillingstiden, først paa Foraaret, erholdes Afgang (med Betaling af 1 Mark) til at tage de Malerier og Kunstarbejder i Diesyn, som navnlig indenlandske (dog ogsaa fremmede) Kunstnere have udført i Aarets Løb og offentlig udstillet.

Som Palais, idetmindste af Navnet, maae vi endnu kun fremhæve:

Gribskøns Palais paa Kongens Nytorv ved Holmens Canal, forhen tilhørende Grosferer, Conferentsraad Gribskø, en særdeles smagfuld Bygning i lys og nobel Stil. Forsiden udmærker sig ved en meget stor bedækket Altan, med aaben Udsigt til Torvet, dannet af sex fritstaaende joniske Spiler. Over Frontonen er et smukt Basrelief af Gianelli, forestillende Vindstibeligbed og Kløgt ved Overflødighedens Alter. Sidesaçaden ud til Canalen er decoreret med sex joniske Pilastre. — Værelsernes Loftmalerier (af ikke uberømte Mestere) ere tilbøds bleevne udslettede eller overkalkede af sædelige Billedstormere. Efterat Hoved-Stagerne i endeel Aar have været benyttede til — Café, afgive de nu ogsaa Magazin for Hof-Stolemager C. B. Hansens (Stedets Eier) elegante og solide Membler.

Det Holstein-Lethborgske Palais eller Høtel i Stormgade, ombygget af Conseilsminister Joh. Ludv. Holstein, Greve til Lethborg. Portalet er af graat og lyst Marmor, med tofskafte Pilastre, Hovedtrappen af Marmor, og Tagets Kant prydet med Statuer, Vasjer og det grevelige Vaaben. I dette Palais og under bemeldte Greves Præsidi havde det d. 13. Novbr. 1742 stiftede kgl. danske Videnskabernes Selskab sit første Møde i Begyndelsen af 1743. Nu findes her det naturhistoriske Museum, om hvilket nærmere vil blive talt under „Samlinger“.

Andre Pragtbygninger.

Børsen.

Ved den absolut monarkiske Regjeringsforms Overgang til en fri repræsentativ Forsfatning maatte, som man vel kunde formode, adskillige Bygværker, der hidtil vare „Kongens“, enten gaae over til Nationaleiendom eller af Staten realiseres, d. v. s. sælges til privat Brug. Det Sidste blev Børsens Stjæbne. Dette — ogsaa

Børsen.

et af Fjerde Christians herlige Mindesmærker — afhændedes for faa Aar siden til Grosferersocietetet for en Sum, der ikke staaer i Forhold enten til Bygningens egen Kostbarhed eller til Gien-

dommenes nærværende høie Pris; men som dog vistnok finder sin Undskyldning i de Betingelser, hvorunder Kjøbet affluttedes, og hvortil naturligtviis hørte den, at den ydre Form skal bibeholdes, og Selskabet selvsjælgelig bekoste de Reparationer, som et saadant Pragtværts Vedligeholdelse udkræver i Aarenes Løb. Hertil kommer ogsaa, at den indre Ombygning og Istandsjættelse, svarende til Tidens og Forholdenes Fordring, ikke vil blive uden betydelig Opoffrelse.

Børsen, der, som allerede antydet, er opført under Christian IV., tillægges Hans Steenvinkel d. Y. til Bygmester. Den er beliggende nær ved Slotspladsen, ligeoverfor Gammel Holm paa Canalens søndre Side. Man synes at have arbejdet mange Aar paa dens Fuldbærelse, idetmindste staaer paa det vestlige Portal Aarstallet 1624, medens der paa det østlige staaer 1640. Imidlertid nævne Andre, at den er opført i to Aar, nemlig fra 1622—24; vist er det, at bemeldte Konge allerede i 1624 beskaffede Børsens nederste Etage til at modtage i de numererede Galler eller Kjælbere, hvad enhver leiende Kjøbmand der vilde indlægge, især alt Slags grove Vare, saasom Jern, Hamp, Huder, Hør, Humle, tør Fisk, Salt &c.

Den er sikkerlig en af Stadens mest interessante Bygninger, i Renaissance=Stilen, og uagtet dens Længde (203 Al.) i Forhold til Bredden (33 $\frac{1}{4}$ Al.) synes at stride imod Reglerne for en smuk Form, gjør dog det Hele et behageligt Indtryk, især da Børsen ligger — eller dog oprindelig skulde ligge — frit til alle Sider uden at berøres af andre Bygninger, omgivet mod Nord og Syd af Canaler, hvilken Skjønhed end yderligere gaaer Haand i Haand med Forsigtighed og Bequemmelighed, nemlig hiin med Hensyn til Ildsvaade og denne for at lette Transporten af Kjøbmandsgods fra Canalsiderne, — et Gode, som nu trues med at tilintetgjøres ved adskillige paatænkte Forandringer i Benyttelsen af Terrainet.

Den nordre Dypgang, Bygningens vestlige Endeside, ud til Slotspladsen begynder i en Brede af c. 45 Al., hvor tvende Steenfigurer (Mercur og Neptun) ere anbragte, og løber smalere op ad en Skraaplan med en Træplantage, der indesluttet af en

Sandsteensmuur, til den meget prægtige Portal, som bl. A. udmærker sig ved fire toscanske Piller af sjældent Marmor (Porphyritis), over hvilke en lang latinsk Indskrift med forgyldte Bogstaver kan læses. Ved den anden eller østlige Endeside ud til Knippelsbro var tilforn Opgangen dobbelt med en til begge Sider affaldende Flisetrappe. Denne, der vistnok var meget ubequem, navnlig i vaadt Føre, er nu bortfåaet og Bygningen bleven forsynet med en „lige Indgang“, saa at man har Trappegangen inde i Huset. — Begge Længdesiderne ere prydede med en Masse Steenhuggerarbejde, Arabesker, Snirkler &c., og som flere andre deslige gothiske Bygninger opført af røde Steen med en Mængde indlagte Sandsteen. — Den nederste eller Kjælberetagen har store Hvelvinger, der, som bemærket, tjene til grovt Kjøbmandsgods, nu ogsaa beboes af forskjellige Næringsdrivende, ville vel snart undgaae en betydelig Forandring og have forøvrigt just intet Tiltrækkende. Den øverste Etage er meget høi og har ni smukke, slanke Karnaper eller Niviste symmetrisk til hver Side. Det bag de mellemste større Niviste fra Blytaget sig hævende Taarn knejser i en Høide af 88 eller 90 Al. Spidsen dannes paa en egen Maade af fire Drager eller Lindorme, som ligge paa Bugen, med Hovederne udstrakte imod de fire Verdenshjørner, medens Halerne kunstigt slyngede i hverandre, strække sig smekket ivoiret, endende med tre over hinanden anbragte Kroner imellem Kugler og en zirklig Fløi. At dette eiendommelige Taarn ikke er noget Krigsbytte fra det d. 3. Aug. 1611 erobrede Calmar=Slot, saaledes som et Sagn paastaar, viser sig allerede deraf, at det ikke er det oprindelige opfattede, men efterlignende dette opført under Christian VII.

Børsstaarinet.

Indvendig har Børsen for Diebliffet endnu sine tre oprindelige Afdelinger. Gjennem nævnte vestlige Hovedportal træder man først ind i den vel rummelige, men ikke synderlig smagfulde Børsalen, det daglige Forsamlingssted for Grossererer og Kjøbmænd i den dertil bestemte „Børstid“. Her noteres den i indre Bærelser satte Cours, affluttet Handeler og gjøres Forretninger. Pagsiden af den med gulige Piller forsynede Sal viser et stort Maleri, skænket i sin Tid af Grosserer=Societetet og malet af C. Høier. Det forestiller Chr. IV. som ung Konge med Rigs=

Børsalen.

raaderne besøgende Tycho Brahe paa Hveen. Maleriet, som just ikke er kunnet blevet hængt i den helbigste Belysning, synes at være sleet Overlast og i det Hele ikke at være holdt i god Stand. Om dets Kunstværk ere Meningerne delte. — Fra Børsalen føre tvende Døre til den smukke, i amphitheatralst Form af Hornbech byggede Auctions-sal og til Sø=Assurance=Compagniets Comptoir. — Den anden Afdeling er et Slags Bazar, der nu kun indeholder en Afglands fra tidligere Dage. Indtil for kort Tid siden var her endnu aabne Boutiker, hvori saaes Arbeider fra Fredesø-risværk, Agerdykningsredskaber, Galanterivarer, Høsekræmmer-artikler, hornholmske Stuehøje, et lille Meubelmagazin og en ikke ubetydelig Boglade. Dermed vil nu undergaae en Forandring, som for Tiden endnu ikke er bekjendt. — Den tredje Afdeling endelig omfatter nogle Comptoirer, navnlig Brandforsikrings Compagniets for Meubler og Effecter. Tilforn anvendtes denne Deel til Comptoirer for den i 1736 oprettede kgl. octroyerede Verel- og Laane-Bank. — Forøvrigt er hele Børsen i en Række af Aar benyttet som Gade eller som Gjennemgang fra Kjøbenhavn til Christianshavn, da den almindelige Passage, som meget befærdet og snever, ikke har været uden Fare.

Som bemærket laa Børsen tidligere frit; men for endeel Aar siden fandt man det — desværre! paa Skjønhedens Beføstning — hensigtsmæssigt at sætte den ved en Tværbygning i Forbindelse med:

Banken, hvortil en bedækket Gang fører fra Børsalen. Banken selv er en massiv, for nogle og halvsjærdfindsthye Aar siden opført Klobset, firkantet Dvadersteens Bygning, i hvis brandfrie, hvælvede Kjældere den under 4. Juli 1818 paa 90 Aar octroyerede Nationalbanks Skatte ligge. Det maa vistnok glæde Enhver, at denne virksomme Institut, der unegtelig, efter tunge Offere fra Borgernes Side, har den Fortjeneste, endelig at have bragt Landets i Grundvolden rystede Pengevæsen i usselig Orden, at den — sige vi — nu har kunnet udvide sin Virksomhed saaledes, at Bygningen ikke længer kan afgive Rum for samme; men paa den anden Side maa det dog meget beklages, dersom, — hvad Talen er om — at der skal skee Tilbygninger af en saadan

Banken.

Natur, at den nofsom frænkebe Børs end yderligere døffes. — —
 Sin Vagtsikkerhed har Banken hidtil hentet fra den lige over for
 den beliggende:

Slotsholm.

Slotsholm, en smudsfig guul Bygning, der just ikke bidrager
 til Omegnens Forfjønneise, og som vi her kun i Forbigaaende
 nævne. Her er Vagthold til Banken, Zahlkammeret o. s. v., og
 faa findes her Maleværks Consumtions=Comptoirret. —
 Denne Deel af Staden kaldes „Vag Børsen“ og her strækker sig
 ogsaa den Combination af Bygninger, som vi med et Fællesnavn
 for det Første ville kalde:

Cancelliet.

Som allerede bemærket ved Dntalen af Christiansborg Slot
 (S. 67) er Cancellibygningen sat i Forbindelse med nævnte Slot
 Zahlkammeret. ved Zahlkammerbygningen og danner saaledes en meget lang
 Strækning, der kan gjennevandres med Tag over Hovedet. —
 Paa det Hjørne, hvor Cancelliet nu staaer, ligeoverfor Børsen,
 stod fordm et kongeligt „Vold=Huus“, hvilket Frederik IV. lod
 nedrive og Pladsen anvende til anden Brug. Bemeldte Konges

Cancelliet.

Buste af hvidt Marmor, omgivet af Trophæer og Ornamentter i
 hugget Steen, sees derfor ogsaa paa den store runde Frontespice
 over Hovedsagaden. Den vidtløftige Bygning har indadtil tre
 Fløie, der paa den fjerde Side af den derved dannede Cancelli-

gaard lukkes af **Proviantgaarden**, — en solid, vidtstrakt Bygning, Proviantgaarden. sikret ved stærke Mure, Lynafledere o. s. v., og Hovedoplagsstedet for Marinens, navnlig Nyboders Proviantering. Foruden Kjeldeetagen har Cancelliet tre Etager af forskjellig Høide og holder i sin Hoved=Facade c. 100 Al. Den nederste Etage er overalt hvælvet og forsynet med Terndøre og Vinduesluger, fordi den tildels benyttes til Arkivet. Tidligere havde det fgl. danske Cancelli sit Sæde her, tilligemed Rentekammeret, Toldkammeret og alle øvrige til Statsmassineriet hørende Apparater og Departementer. Ved den foregaaede Statsforandring er naturligviis endeel Omflytning og Ombygning skeet; dog findes her endnu de vigtigste Comptoirer vedrørende Statsstyrelsen, og Bygningen, hvortil Hovedopgangen er ad en Steentrappe paa Slotspladsen, har beholdt sit gamle Navn.

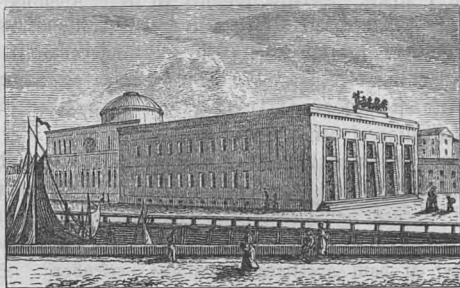
Op til Cancelliet støder en mindre Bygning, den saakaldte Rentekammerbygning, hvor Stempelpapirs=Comptoir Stempelpapirs Comptoir findes med Udsalg af Stempelpapir hver Søgnebag fra Al. 9 Form. til 7 Aften. Derefter kommer en større Bygning: Generalitetet, saaledes kaldet fordi General=Commissariats=Collegiet der havde Sæde, foruden Enkekassen, Bygningscomptoir Bygningscomptoir o. fl. a. Bygningen er nu bleven forhøiet og i Gaarden ere mange Forandringer skete efterat Krigsministeriet har taget den i Besiddelse, Krigsministeriet. saa at forskjellige af dettes Comptoirer endog glide over til en ny og den sidste Bygning i Rækken, nemlig: **Lerkes Gaard** eller det grevelig Lerkiste Høtel. Efter Christian VI's Befaling opbygtes samme til Tjeneste for Hertugen af Würtemberg=Dels, og kjøbtes siden af General=Dverrikssecretair Grev Lerke, som spiede Gaar Lerkes Gaard. den til det af ham oprettede Stamhuus Lerkensborg. Senere beboedes det en Tidlang af General=Feltmarschal Grev Saint Germain. Den udbortes regulære Bygning — Bønder ogsaa bekendt som „Amtstue“ — udmærker sig ved jirlige Dpgange, er i det Hele taget opført i en lettere og lysere Stil end Cancelliet og har bagtil endog en Lysthave med et sprublende Springvand. Foruden den nævnte Andeel som Krigsministeriet har erobret sig, findes her ogsaa Cultusministeriets Comptoirer. — Finants= Cultus= ministeriet. ministeriets Bureau, ligesom Ministeriet for Monarchiets Fælles=

anliggender findes derimod i Cancellibygningen, der, som anført, ved Gjennembrydning er sat i Forbindelse med hele Bygnings-Suiten.

Thorvaldsens Museum.

I det vi længerhen komme til at omhandle Museets uvurderlige Indhold af Kunstfætt, have vi her for Dæblikket kun dets Ydre, som Bygning betragtet, at dvæle ved.

Paa Foranstaltning af Kjøbenhavns Commune og efterat omtrent en Trediedeel af de anslaaede Omkostninger ved Subscription var tilveiebragt, overdroges det Architecten Prof. G. Bindesbøll († 1856) at benytte den af Frederik VI. mere velvilligt end heldigt skjænkede Sidebygning af Christiansborg Slot til Oprettelse af en den store Kunstners Mesterværker værdig Museumsbygning. En saadan opførtes da fra 1839 til 1847, saa at Museet kunde aabnes d. 17. Septbr. 1848, Tiaarsdagen efter Thorvaldsens Ankomst til Kjøbenhavn.

Thorvaldsens Museum.

Unegtelig er Pladsen bag ved Slottets colossale Mæsser alt Andet end gunstig; men den var den bedste, der da var til Raadighed og en længere Udsættelse truede det hele smukke Foretagende med at strande.

Den fritstaaende Bygning, 110 Al. lang, 60 Al. bred og til en Hvide af c. 28 Al., danner en langagtig Firkant. Den har to Etager foruden Kjelderens, er holdt i antik Stil, indvendig rigt decoreret og udvendig malet al fresco, eller egentlig er der ved Indlægning af forskelligfarvet Cement i Muren frembragt Billeder, hvoraf det ud til Canalen forestiller Thorvaldsens Modtagelse i Hovedstaden d. 17. Septbr. 1838, det andet derimod paa den modsatte Side antyder hans Værkers Indbringelse i Museet. — Ovenover den skønne Facade ud til Stormbroen, foran hvilken en Plads af omtr. 300 Alens Længde er beplantet, sees den af Christian VIII. givne, af W. Bissen modellerte og af J. B. Dalhoff i Bronze støbte Victoria, standsende sin Quadriga; Seirsgubinden er udført efter Th.'s Skizze, den ene af Hestene efter en af hans Modeller.

En bred Trappe fører til Hovedindgangen imod Vest [den almindelige Indgang er paa Siden ved Slottet, hvor Inspecteuren og „Custoden“ boe]; derpaa træder man ind i en 55 Al. lang, 15 Al. dyb og 20 Al. høi Sal, Forhallen, hvori de colossale — navnlig Rytterstatuer ere opstillede. Denne Sal har tre Døre, hvoraf den mellemste fører til en Korsgang, Corridor, der omgiver den elegisk beilige Gaard, hvor det Forkrænkelige af Kunstneren hviler, omgivet af det Uforkrænkelige, saa at Museet tillige maa betragtes som hans Mausoleum.

Museets Indhold er et dobbelt. Foruden de væsentligste og vigtigste af Thorvaldsens egne Mesterværker, gjenmer det ogsaa ægyptiske, græske, etrusiske og romerske Oldsager, Afstøbninger af Antiker, Malerier, Mynter, Bøger, den store Mesters sidste og ufuldendte Arbejder, Bohave m. M., som af ham er samlet og hertil skjænket.

Det maa bemærkes, at Bygningens Architektur størstedels er laant fra de gamle græske og etrusiske Gravbygninger, navnlig minde de smukke Decorationer paa Murene, der omgive hans Hvilested, om de antike Graves Prydelse. Loftdecorationerne m. B. i det Indre ere ogsaa udførte efter antike Mønstre eller Motiver.

Museet eier en Capital af c. 75,000 Rdl., legeret det af Thorvaldsen. De aarlige Renter heraf anvendes dels til at be-

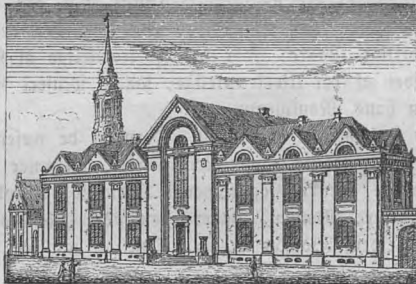
fride Administrationsomkostningerne, dels til at udhugge flere af hans Værker i Marmor.

Universitets-Bygningen.

Ligeoverfor Fruekirke ligger Universitetsbygningen, og saa titligere kaldet Studiegaarden, hvilken efter mange Ulykkes-tilfælde omsider lagdes i Aske, da Kjøbenhavn bombarderedes 1807.

I Aarene 1831—1836 blev den endelig gjenopført fra Grund af, med et Par Tønder Gulds Beføstning, ved Bygmester Prof. Malling, som dertil valgte en særegen blandet Stil, der vel mindre rigtigt betegnes som ægyptisk, men nok snarere maa betragtes som en sammenfat gothisk.

Faagaden er 110 Al. lang; Sidepartierne indtil Taget have en Høide af 21 Al. og den mellemliggende Deel er 36 Al. høi. Over Indgangen, udenfor hvilken ere anbragte et Par plumpe, men maaffee antike Candelabre, sees en opflynvende Drn med den

Universitets-Bygningen.

Dmskrift: Coelestem adspicit lucem. Paa de store, glatte Side-mure ved Hoveddøren ere anbragte Navneskrifene: C I. og C III. (Den Første funderede Abhøns, Universitet d. 4. Oct. 1478, indviede det d. 1. Juni 1479, og den Sidste gav det 1537 en ny og forbedret Indretning ved Bugenhagens Hjælp), samt F. VI. —

1836 som Instaurator. Indgangen fører til den 24 Al. lange, 22 Al. brede og 20 Al. høie Forhalle, til rummelige Corridorer og brede Trapper, der gaae op til anden Etage.

Fra Forhallen (Vestibulen) træder man ind i Solennitetsfalen (Aula), hvor de academiske Feste feires. Den er 34½ Al. lang, 22 Al. bred og 21½ Al. høi. Et Galleri løber omkring Salen i en Høide af 17 Al. Ligeover for den kgl. Tribune er Talerstolen med en græst Indskrift. Af Auditorier gives der 10 af forskjellig Størrelse, alle ret beqvemt indrettede. Fra Aulaen fører en Dør til den gamle ærverdige Bygning, der i over 300 Aar har tjent det academiske Senat til Forsamlingssted og endnu bruges af samme; det kaldes derfor Consistorii Huus, og er en Deel af de fordums catholske Biskoppers Residents, naar de fra Koeskilde kom til Kjøbenhavn. I de store Ildbrande, der ere overgaaede Staden, blev denne Bygning skaanet. Consistorii Sal blev i 1836 smukt oppudsjet, og er prydet med en Række Portraiter af Universitetets Velgjørere og Patroner.

Den paany opførte Universitets-Bygning blev indviet d. 13. October 1836, men det varede længe førend man saa sig istand til at afholde de Beføstninger, der udkrævedes til at de simpelt anstrøgne Vægge paa Gangene, i Forhallen o. s. v. kunde fremtræde i en værdigere Skikkelse. Og først nu, efter 20 Aars Forsøb, seer man Kunstet realiseret, navnlig leverer nu Vestibulen Beviserne for, med hvilken Dygtighed omtrent Nutidens Kunstnere kunne arbejde efter antike Mønstre og formaae at trænge ind i Oldtidens Aand. — Vi maae dog saa meget mere afholde os fra en detailleret Dmtale af dette Kunstværk, som det for ikke lang Tid siden har været Gjenstand for en Polemik, vi ikke kunne ønske at fornøje, og indskrænke os derfor til at bemærke, at Decorationerne tilbøds ere af Hilder, de mythologiske Compositioner af Const. Hansen, og de store Statuer Apollo og Minerva af Bispen; til disse har afd. Bindesbøll construeret Piedestalerne ligesom til Forhallens Bronzedør.

Ud til Nørregade, stødende op til Consistoriet, sees den 155 Al. lange, men kun lidet anseelige **Communitetsbygning**, i hvis

store Sal forudm var Fribord til 100 uformuende Studenter, der nøde Godt af Frederik II.'s Gave, idet han d. 25. Juli 1569 stiftede Communitetet. Efter Ildbranden 1728 opførtes Bygningen paany, men Fælles-Bespisningen ophørte da og istedetfor gaves 180 Studenter (Alumni) Kostpenge — (5, 8 à 10 Rdl. maanedl.). I det store Rum findes nu endeel Comptoirer og adskillige videnskabelige Samlinger, henhørende til Universitetet, ligesom nogle Professorer her have frie Boliger.

Professor-
boliger.

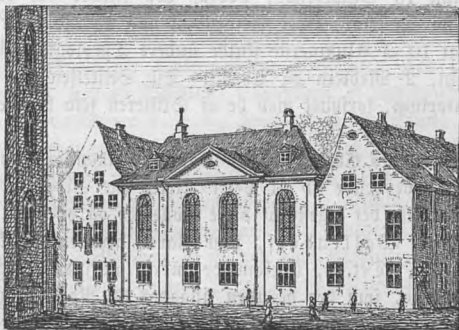
Førovrigt ere Professor-Embedsboliger tildels ophørte. Førend tidmeldte Ildbrand 1728 stode 15 saadanne saakaldte Professor-Residentser. Førend Branden 1795 kun 11; men efter 1807 ikke flere end 4. De nedbrændte Huse opførtes nemlig ikke; man solgte Grundene og gav de sex ældre ordentlige Professorer en aarlig Erstatnings Sum. Senere ere 2 af Resten indrømmede den polytechniske Læreanstalt og 1 bortsolgt, saa at kun 1 er bleven tilbage til sin oprindelige Bestemmelse. Fribolig in natura have dog, foruden bemeldte Professorer i Communitetsbygningen, Professoren i Botanik ved den botaniske Have, samt en overordentlig Professor, der er anviist Bopæl som „Regentsprovst“. — Kunstacademiets Professorer henhøre ikke her og derom have vi allerede talt.

I Forbindelse med Communitets Stipendiet staaer en Bygning lige over for Trinitatis Kirke og vendende ud imod de tre Gader Store Kanikstræde, Krystalgade og Rjøbmagergade, nemlig

Regentsen.

I Aaret 1623 stiftede Christian IV. Regentsen, Collegium regium (domus regia), og gjorde den til en Fribolig med Brændsel for de Studerende, der havde erholdt Fribord, dengang 100. I 1728 blev Bygningen vel noget beskadiget, men dog ikke anderledes, end at man endnu kan gjenfende den kongelige Bygherres Spor. To og to Studenter have her, sædvanlig for tre Mar, et Par smaa Værelser, og Antallet er vistnok i Almindelighed langt over 100. I den saakaldte Regentskirke, den sidste Længde, Alumnernes tidligere Befal, henstaaer nu tildels Communitetets Bibliothek. — Regentsianerne have haadt et særligt Be-

nescium, ved tidligere, siden Pesten 1711, at fungere som Liigbærere. [I Myerups Est. om Regentsen 1809 findes Anviisning

Regentsen.

betræffende de academiske Beneficier, navnlig hvad angaaer Regentens.]

Her kunne vi maaskee endnu nævne nogle andre Stiftelser, bestemte til Fribolig for Studerende, skjøndt de ikke kunne henregnes til „Pragtbygninger“.

Elers Collegium, skrives ogsaa Ehlersens Col. (Collegium Elersianum) i Store Kanikestræde skraas over for Regentsen, stiftet i 1691 af Etatsr. Jørgen Elers, som ved Testamente gav 30,000 Rdlr. til Bygningen og et Stipendium for 16 Studerende (deriblandt 3 Theol., 2 Medic., 2 Hist., 2 Phil., 1 Astron. og 1 Geom.). I 1838 udvidedes Antallet med 8. Foruden Fribolig er tillige forenet en Pengeunderstøttelse med Stipendiet; men i det Hvieste kan den Studerende kun benytte Hjalpen i 5 Aar. Til Stedet er en lille Have. Fjærend Ildbebranden var dermed forbundet et „Aritet=Cabinet“ og et Bibliothek. Til Bygningens Gjenopbyggelse maatte Stipendium i nogle Aar formindskes.

Borchs Collegium (Collegium Medicæum) ligeledes beliggende i Kanikestræde. Ved Testamente af 1689 gav Stiftelsen, den berømte Lærde Ole Borch, 23,500 Rdl. foruden Gaard og Grund.

Andre
Friboliger
for
Studerende.

Efter Ildbranden 1691 opbygtes Stiftelsen paany; dog er den nærværende Bygning først opført 1824. Ogsaa denne optog oprindelig kun 16 Studerende, hvoraf dog enhver har et eller to Bærelser for sig selv. Hver Stipendiat nød 60 Rdl. aarlig, med Vilkaar, at 10 af Alumnerne skulde studere Theologi, 3 Philologi, 1 Mathesin, 2 Medicin og Chemi. Til Stiftelsen var indrettet et Laboratorium, forsynet med de af Stifteren selv brugte Instrumenter.

Walkendorfs Collegium (Collegium Walkendorfanum) i St. Pederstræde, vendende ud til Petri-Kirkens ene Side. Det er det ældste, men ikke det rigeste af disse Collegier og er stiftet 1595 af Christoffer Walkendorf, som Aaret derefter befuldte til Rigshofmester. Det er, ligesom de andre, oprindelig bestemt for 16 Studerende, som her desuden tillagdes 38 Rd. aarlig hver og Brugen af et godt Bibliothek, hvilket reddedes i Branden 1728. Bygningen har forsaavidt historisk Mærkelighed, som den tidligere har været et Carmeliter-Kloster.

Postgaarden.

Idet vi længerhen færlikt komme til at omhandle Postvæsenet, have vi her blot at betragte nævnte Gaard som Bygning.

Postgaarden, eller — som den i daglig Tale kaldes — Posthuset, er en stor, dybtgaaende, for det fælles Postvæsen ind-

rettet Bygning paa Hjørnet af St. Kjøbmagergade og St. Helligs-
 geiststræde. Dens Hovedsagade er prydet med et ganske net Portal
 og vender ud til førstnævnte Gade. Over Vinduerne og Porten
 ere Steenornamenter; men oprørigt har Gaarden hverken indven-
 dig eller udvendig noget Tiltrækkende. Angaaende den gamle
 Bygnings Historie ere Optegnelserne ubestemte. For endeel Aar
 siden fandtes, ved et Tilfælde, i Gaarden et underjordist Muur-
 værk med Hvalvinger o. s. v., hvilket gav Anledning til megen
 Dmtale og mange Gissninger. Efter at man i nogen Tid havde
 kunnet stige ned til disse quasi-Katakomber, tillastedes de; en Pro-
 tocol skal rigtignok være bleven optagen og befinde sig i Postvæse-
 nets Archiv, men Almeenheten har Intet senere derom erfaret. —
 Tilhøre i den første Port er Brevpostens Afdeling, hvor nu ogsaa
 alle med Frimærker forsynede Breve kunne nedlægges. Pakkeposten
 er paa den modsatte Side. — At Befordringsvæsenet, Personposten,
 ogsaa er henlagt til Gaarden, turde være mindre heldigt, da de
 svære Deligencer og Dagvogne ved hurtig Udførsel af Porten i
 en saa befærdet Gade lettelig kunne afgangne Ulykker. — Med
 Postgaarden staaer i Forbindelse:

En underjordist
 Bygning.

Telegraphstationen. — Den electro-magnetiske Telegraphs
 Bureau er en lille, nyombygget to Stages Bygning i St. Helligs-
 geiststræde. Den har ikke videre Anseelse uden forsaavidt at der
 midt paa Huset i en Niche eller en Forbygning i Muren er ind-
 sat H. C. Ørstedes Buste, galvanoplastisk udført af Caspar
 Møller, med Omkrift „Electromagnetismens Opdager“. — Lo-
 calet er imidlertid allerede befundet uhensigtsmæssigt og vil for-
 modentlig snart blive henlagt til et andet Sted, maaskee til selve
 Postgaarden.

Telegraph-
 Bureau.

[Forresten er der hist og her i Staden og Forstæderne ud-
 hængt Brevkasser, hvori Breve kunne nedlægges og besørgeres af-
 leverede til Posthuset, for derfra at distribueres efter Adressen. —
 Paa samme Maade modtages og befordres Breve med Fodposten,
 d. v. s. Breve, som ønskes afleverede til Folk i Staden eller i For-
 stæderne, naar de af Bedkommende ere forsynede med Frimærke.
 Skjøndt det Nærmere herom vil blive omhandlet under „Post-
 væsen“, ville vi dog allerede her bemærke, at Fodpostfrimærket kun

Post-Frimærker.

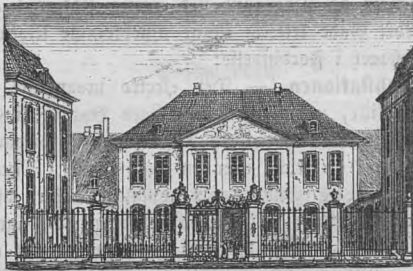
koster 2 f., men at dette blot gjælder for Breve i Kbhvn., hvorimod Breve udenfor Staden maae frigjøres med tvende saadanne 2 f. = Frimærker eller et almindeligt Postfrimærke til 4 f.]

Hospitalet.

Frederiks Hospital.

Dette Frederik V.'s smukke Mindesmærke har, som tidligere bemærket, ved en overfladisk Betragtning nogen Lighed i Bygningsanordning med det Schimmelmansske Palais. Det er af nævnte Konge, som dertil henlagte sine Indkomster af den norske Postkasse, opført i Aarene 1752—57 og har sin Grundtats af 6. August 1756. Den 31. Marts 1757, den kongelige Stifters Fødselsdag (s. 1723), indlagdes den første Patient, saa at altsaa Hospitalet i Aar, 1857, hæderligt kan feire sit 100 Aars Jubilæum.

Et
Jubilæum.

Frederiks Hospital.

Den ikke meget høie, men temmelig store og vidtløftige Bygning, bestaaende af en indbygt Kvadrat, som strækker sig tværs igjennem Dvartret fra Bredgade til Amaliegade, med Indgang fra dem begge, kan gjerne siges at være kongeligt udstyret, og dens Indretninger ere, især naar tages Hensyn til sllige Stiftelsers Lærelighed i ældre Dage, beundringsværdige. Men, idet man med ædel Humanitet ikke har taget i Betænkning at henlægge et Glen-

dighedens Asyl i det fornemste og stolteste Stadsquarteer, vistnok i den Formening, at det var den sundeste og frieste Deel af Byen, har man desværre! neppe lagt Mærke til, at den opfyldte Grund selv er meget fugtig, hvorhos man i Byggeplanen heller ikke har tænkt paa Kjeldere. Senere Aars Erfaring har viist, at denne vistnok luftigste Egn af Staden ingenlunde i hygieist Henseende og naar Epidemier herse har været den heldigst valgte. Dog altid fortjener det Amerkjendelse, at Landsfaderen, eller hans Raadgivere, — hvad maa formodes — gif ud fra hine menneskefjærlige Anskuelser, hvortil maaskee ogsaa kom den Omstændighed, at denne sjerne Egn i Bombardementstilsælde fra Landsiden fandtes at være den mindst udsatte.

Under de anseelige Portaler, prydede med Steenhuggerarbeide, seer man i Frontispicens Basreliefs Fremstillinger, der fortælle Stiftelsens skjønne Formaal (den barmhjertige Samaritan); og som et Talbeviis paa, hvorledes dette Maal er tilstræbt, ville vi blot nævne, at der f. Ex. i et af de første Virksomheds Aar, nemlig 1762, indlagdes 1462 Patienter, hvorimod der i 1841 nød 4258 Personer Cuur og Pleie. Heraf var omtr. $\frac{2}{3}$ fritliggende Syge, idet mange Belgjørerere have skænket betydelige Summer til dette ædle Niemed, hvorom de i Gangene ophængte Tavler underrette Efterkommerne. Det lave, men omfangsrige Corps de Logis kan optage 300 Patienter og deres Opvartere, men desuden ere Hjørnerne dækkede med fire høiere og ret anseelige Forbygninger, saa at man regner paa 350 Senge. Chroniske og syphilitiske Syge optages ikke paa dette Hospital, men forøvrigt har det sin chirurgiske og medicinske Afdeling og sit eget Apothek i Nærheden.

Nu har det Plads til over 400 Senge, hvoraf c. 230 til den medicinske og 170 til den chirurgiske Afdeling. Sygestuernes Antal er 47, med fra 2 indtil 20 Senge, foruden 17 Officiantværelser og en Veilighed med 2 Værelser, hvilken rigtignok ogsaa betales med over 2 Rdl. daglig. Den øvrige Betaling er normeret til $45\frac{1}{2}$ sk. daglig for Fællestuer og 1 Rdl. paa Officiantværelser. Hospitalet eier i egne Midler og Legater, efter Fradrag af bets Gjæld, over $1\frac{1}{2}$ Million Rdl. Hvad det har virket i videnskabelig Retning og for Lægekunsten, som practist Skole for yngre

Læger ved kliniske Dvælses o. s. v., skulle vi her ikke indlade os paa at bedømme, — Sligt lader sig ikke beregne efter Tønder Guld eller kan indregistreres i Tabelværker.

Almindeligt Hospital.

Med mindre trøstelige Betragtninger vilde Bestueren vistnok dvæle ved nysomtale Hospitals nærliggende yngre Søster, der i ligefrem Almuetale kaldes „Almindeligheden“, hvis han tilfulde kjendte al den menneskelige Glendighed, som disse Mure have indestuttet, og alle de bitre Grindringer, der knytte sig til denne Stiftelse og have gjort den til en Gjenstand for de Ulykkeligsses Frygt og Gysen, naar de nødes til at søge Fattigvæsenet. Ja, det tør ikke negtes: at gives Udsigt til at blive „Lem“ paa „Almindeligheden“ er — med eller uden Grund — noget nær den frygteligste Forhøvelse! Man har nemlig her begaaet det store Misgreb, hvis Ulemper Aar for Aar blive tydeligere trods alle Brandmure, at gjøre Bygningen paa engang til et Syge- og et Lemmehospital, en Helbredelses- og en Forsørgelsesanstalt, og man har derhos underlagt Begge Fattigvæsenets Bestyrelse, der — let forklarligt — kun maatte gjøre Ondt til Værre. —

Almindeligt Hospital.

Almindeligt Hospital er beliggende i Amaliegade (127-128) ved det Classenske Bibliothek. Hovedbygningen har en Længde af 305 Fod til Gaden, er 45 Fod dyb og inddelt i 31 Fag, for-

uden to Indførselsporte, som have optaget 3 Fag hver. Det har 4 Etager med brudt („gebrokken“) Tag, der giver en Mansard=Etage, og har tre store Frontispicer over lige saa mange Udspring, hvoraf de i Enden af Bygningen optage hver 3 Fag og den midterste 5 Fag. Mansard=Etagen har store Tagvinduer, og den nordøstlige Frontispice bærer Fr. V. Navnetræk, medens den sydvestlige har Chr. VII. Mod Gaarden har Bygningen to Sidesløie og i Midten et Udspring af 20 Al. Sidesløiene ere 20 Fod l., 30 F. br. og af samme Hvide som Hovedbygningen. Udsfillige Forandringer og Tilbygninger ere skete i Aarenes Løb.

I Aaret 1765, under Fr. V.'s Regjering, da Ministeren Joh. Hartv. E. Bernstorff var Præsæs for Dir. Commiss. for Fattigvæsenet i Kbhvn., blev Hospitalets Opbyggelse besluttet og forberedt. Den 24. Juli 1766 — (Fr. V. var død d. 14. Jan. s. A.) — blev Grundstenen lagt. Arbeidet, der var opbudt til Licitation, udførtes af Bygmester Conradi og Brandmajor Muurmester Place. 1769 indviedes Hospitalets Capel eller Kirke. 1771, under det Struensee'ske Ministerium, blev det Hospitalet paalagt at modtage fattige Syge, hvis Modtagelse forhen var paalagt Fr. Hospital. I Aaret 1800 afskilttes Lemme- og Sygehospitalet fuldkommen (?) fra hinanden i Henseende til Locale o. s. v. Efter Slaget paa Rheden 1801 og efter Kbhvns. Bombardement 1807 optoges en Mængde Dvæstede. I 1808 kjøbtes den Dumtzfeldt'ske Gaard til Hospitalet for 30,000 Rd. I 1809 henlagtes de syphilitiske Patienter, der tilforn havde henhørt under St. Hans Hospital, til dette, efterat kort forinden Koppe=Patienter ogsaa vare dertil henviste. 1831 oppudsedes den ydre Façade for de af Geheimr. Brun dertil givne 3000 Rd. (han har desuden legeret 6000 Rd.), og 1832 kjøbtes det Dumtzfeldt'ske Handelskuffets Palhuus til Lemmeafdelingens Udvidelse.

Skjøndt Hospitalet har ikke ubetydelige Indtægter, navnlig i Legatrenter, er dog den aarlige Underballance stor og maa indvindes ved Fattigsfatten. — Hospitalet har forøvrigt kun fælles Stuer, ikke særskilte for betalende Syge. — Det for Patienter bestemte Antal Senge er c. 300, men Hospitalet har i et Aar havt 343 Syge paa samme Tid, og senere vel endog flere. Lemmernes

Antal stiger i en foruroligende Progression; det var f. Ex. i 1830: 700, i 1832: 800, i 1840 over 1000, og skjøndt Cholera=Året ryddede sørgeligt op, turde dog Sammenstuvningen atter have naaet en mindre søffelig Høide.

(Som en lille Mærkelighed kan maaskee anføres, at det store Segl, som Hospitalet tilforn brugte til sine Documenter, og hvilket forestillede Lazarus liggende paa Halm og Hundene slikkende hans Saar, har Aarstallet 1630, er altjaa langt ældre end Stiftelsen.)

Guldhuset.

Garnisonshospitalet. Dette Hospital, bestemt for syge Land= militaire, er beliggende østlig for Rosenborg i Rigensgade, og indrettet i en Bygning, der endnu kaldes med det pompeuse Navn „Guldhuset“, fordi det, i Året 1668, opførtes af Fr. III. til Brug for Alchymisten Dr. Burrhi, der her skulde frembringe Guld. Da dette naturligviis ikke vilde lykkes — (skjøndt der paa Rosenborg Slot findes en Kaarde, hvis Fæste, Hage og Dopsko skulle være af det Guld, som Burrhi (ikke) har forfærdiget) — brugtes Stedet en Tidlang til et Dvæsthuss, derefter anvendtes det i Chr. V's Tid til en Klædefabrik, der skulde forsyne Armeen med de fornødne Udstykker; men heller ikke i denne Henseende indbragde det Landet synderligt Guld, og selv for Diebliffet svæver en famøs Guldhunnsag for Retten. — Under Fr. VI. blev det viet til sin nuværende Bestemmelse. Bygningen er forresten, som den nu staaer, ikke den oprindelige, da den største Længde ud imod Gaden afbrændte omtrent for et hundrede Aar siden, og da gjenopførtes langt større og anseeligere, saa at Fabrikken kunde holde over hundrede Væverstole i bestandig Gang. — Hospitalet har tre Afdelinger og bestemtes til 60 Sygestuer, forsynede med 514 Senge, samt skulde have en Overlæge og tvende Underlæger.

Søetatens Hospital, stiftet d. 11. April 1806, er beliggende i Nyboder, indrettet paa at optage 200 Syge og fornemmelig bestemt for Statens faste Mandskab saavel som deres Familier. Det har en af 3 Directeurer (hvoriblandt Stabslægen) bestaaende Direction, en Inspecteur og en Præst som Sygetrøster.

Her kunne vi maaskee passende nævne: **Søqvæsthuset**, det ældste Sygehospital i Staden (stiftet 29. Decbr. 1674) ifjøndt det i Reglen ikke er belagt med Syge, uden i paa kommende Tilfælde af Epidemier, s. Ex. Kopper, Cholera &c. Det har sine Indtægter fra Laaneanstalten Assistentshusets Overskud, er beliggende paa Christianshavn (Obergade o. B. 176) og tæller for Diebliffet iblandt sine Beboere Etatsraad J. L. Heiberg.

(En anden Bygning af samme Navn „Sø=Ovæsthuset“ er beliggende i Nærheden af Nyhavn. Den opførtes 1683 af Chr. V. til Pleieanstalt for qvæstede eller lemlæstede Søfolk. Men da der — Gud ske Lov! — var Mangel paa saadanne, overgik den til Lemmehospital og Skole for Sjøetatens fattige Børn, senere til Caserne &c.)

Fødsels- og Pleiestiftelsen, oprettet af Dronning Juliane Marie ved Gavebrev af 8. April 1785, er beliggende i Amaliegade og var tidligere forenet med Frederiks Hospital. Generalmajor Classen har hidraget betydelige Summer til denne Anstalt, der foruden sit oprindelige Niemed som Accouchementhus tillige er en fortreffelig Skole for Fødselsjælpere og Jordemødre, hvilke Sidste herfra udgaae til hele Landets Forsyning. Om trent 1000 Børn fødes her aarlig, og naar Moderen er ude af Stand til selv at forfærge sit Barn, udsættes det størstedels paa Landet; medtager hun det fra Stiftelsen og er uformuende, erholder hun i nogle Aar en Understøttelse til dets Opfostring. Efter at en epidemisk Sygdom en Tidlang havde truet Anstalten med Undergang, dels standsets Virksomhed og dels tvunget den til at søge et andet Locale, er den Foranstaltning nu truffen, at der i selve Bygningen paa eengang kun optages indtil 20 Patienter, som indlægges etageviis, medens den ubelagte Etage udluftes; er der da ikke Plads for alle de Søgende, henvises Vedkommende til Jordemødre i Byen, hvem det tidligere var forbudt at huse eller indtage ugifte Fruentimre i deres Barselsærd (Pl. 24. Decbr. 1787). — Stiftelsen eier c. 5 Tønder Gulb.

Hospital for Sindsfvage har Hovedstaden ikke. Saadanne Ulykkelige modtages vel en kort Tid til Behandling paa Frederiks- eller Alm. Hospital, men befordres da, naar Omstændighederne

udkræve det, til Vidstrupgaard i Nærheden af Roeskilde eller en fjernere Daareanstalt.

Instituttet for Blinde, stiftet i Aaret 1811 ved Sammenfud af velbædige Borgere („Kjæden“), yder de blinde Elever Kost, Klæder, Bopæl og Underviisning enten gratis eller for en ringe aarlig Betaling. Dermed er forbunden en Forsørgelsesanstalt for 12—13 af de værdigste og mest trængende Elever. Navnlig dyrkes Musikken, og den som Componist bekjendte blinde Organist P. Jensen er saaledes udgaaen fra Instituttet, der tilhører Stedet Nr. 130 i Tugthunsporten.

Instituttet for Døvstumme, stiftet d. 17. Apr. 1807, er beliggende udenfor Østerport paa Kastelsveien. Elevernes Antal varierer imellem 80 og 120. For Kost, Klæder, Pleie og Keenlighed erlægges en noget høiere Betaling end i Blindeinstituttet, hvilken Betaling i Tilfælde af Uformuenhed udredes af vedkommende Amts eller Kjøbstads Fattigkasse. Eleverne nyde en hensigtsmæssig Underviisning (Instituttet forterer under Cultusministeriet), der sætter de Fleste istand til senere at erhverve sig deres Udkomme. Man støder ikke sjældent paa Elever, der skrive særdeles smukt og godt for sig.

Foruden de allerede nævnte større Hospitaler have ogsaa de fleste Arbejdshuse og Fattigforsørgelsesanstalter locale Sygestuer og Lægetilsyn, navnlig har Frelsens Sogn en Helbredelsesanstalt. — Paa de senere Aar er ved privat Goddædighed oprettet et særligt **Børnehospital**. Læt udenfor Staden er ogsaa nylig oprettet en **Idiotanstalt**. — Et offentligt **Vaccinationsinstitut** (Viingaardstræde) er gratis for Alle, der ville benytte samme, da Vaccination her er lovbefalet. — Et **orthopædiskt Institut** havde en Kammerraad Langgaard oprettet udenfor Byen (først paa Strandveien, senere paa Gamlekongevei), men trak sig tilbage fra denne Virksomhed, der fortsattes af den ogsaa i denne Retning helbdigt virkende Prof. Bodø. — For Dienpsyge har Prof. Ridder Lehmann aabnet en meget besøgt Anstalt; og overhoved maa det siges til Roes for den danske Lægestand i Almindelighed, at den med sjælden Iver, Dygtighed og Uegennyttighed røgter sit ædle Kald, saa at det i Reglen er Enhvers Skyld, der i saa Henseende

vanfægter uden Hjælp. Flere Selskaber have stiftet sig til det Siemød at yde Sygebistand, Laugene have Sygekasser, og Dyndets Forpleining kan man sikre sig ved et Slags Assurance, idet man imod en billig aarlig Indbetaling kan erholde det frit indlagt paa Hospitalet.

Veterinairskolen, hvor alffens sygt Dvæg behandles og Elever oplæres til Dyrlæger, er for Tiden paa Christianshavn (St. Annegade 283); men forlader nu vel snart sin ikke meget gamle Bygning, idet man er isærd med at reise den en mere storartet imellem Gml. Kongevei og Kollighedsveien — maaskee dog vel nær Staden. Skolen selv har, navnlig i P. Chr. Abildgaards Tid, havt en god Klang iblandt deslige Anstalter. — Det veterinaire Sundhedsraad er oprettet d. 8. Juni 1851 og forterer under Indenrigsministeriet.

Apotheker, som vi her maaskee bedst kunne nævne i Forbindelse med de øvrige Helbredsforanstaltninger [over hvilke det d. 13. Mai 1803 oprettede fgl. **Sundhedscollegium** har vedvarende Tilsyn under Justitsministerens Overbestyrelse], findes fordelte over hele Staden i temmelig passende Forhold, skjøndt ikke just heldigst Beliggenhed, idet flere ligge temmelig nær hinanden, hvilket vil sees af følgende Fortegnelse:

Apotheker.

Gammel-Torvs Apothek (Gml. Torv), Løve=Ap. (Vimmelfastet el. Gml. Amagertorv), Militair og Waisenhuus Ap. (Kjøbmagergade), Salomons Ap. (Østergade 50), Svane=Ap. (Østergade 71), Hjorte=Ap. (Gothersgade), Elefant= eller Hof=Ap. (St. Kongensgade), Christianshavns=Ap. (Lille Torveg.), det allerede nævnte Frederiks=Hospitals Ap. (Bredgade 142), samt tvende paa Broerne. — Som Bygning betragtet maae vi særligt fremhæve Løveapotheket, paa Hjornet af Gml. Amagertorv og Hyffenstræde. Stedet selv er allerede smukt, men end mere fortjener Apotheket Opmærksomhed formedelst Størrelsen, idet samme gaaer igjennem to Etager i Hviden og forøvrigt er smagfuldt decoreret. — Mest Søgning synes Waisenhuusap. i en Narrække at have havt; men forøvrigt anwise vore større Læger gjerne et eller andet Apothek, hvilket de have taget i særlig Protection.

Andre Hospitaler.

De hidtil nævnte Bygninger under Navn af „Hospitaler“ have tildels været Helbredelsesanstalter; vi skulle nu nævne nogle, som oprindeligt ere Forsørgelsesanstalter, saakaldte Lemmehospitaler, og ville begynde med:

Bartou.

Naar vi særligt dvæle ved denne Lemmestiftelse, hvis Bygninger danne den søndre Side af Halmtorvet og indtage et Stykke af Farvegade, Vestervold og Løngangstræde, da er det hverken for medelst dens tillokkende Ydre, idet Gaarden kun er lav og temmelig skummel af Udseende, eiheller formedelst dens indre, snart usortjent lovpriiste Herlighed, snart lige saa usor skylt ilde omtalte Udselhed; — men fordi, at der til denne Stadens ældste Velbædighedsanstalt knytte sig historiske Minder og fremdeles synes at skulle knytte sig saadanne til den.

Stadens
ældste
Hospital.

Den første Begyndelse til Helligaands eller Helliggeistes Hospital, i daglig Tale kaldet „Bartou“, skriver sig fra den oldenborgske Kongestammes Fader Christian I., der, tilbagekommen fra en Reise til Rom (ikke den berømte Romerreise 1474) i 1445 stiftede et Hospital for 20 Fattige, indrettet efter Saxia ab Ube i Rom, kaldet „Helliggeistes Huus“ (underlagt Munkene af Duebrødre-Ordenen — heraf Duen over Indgangen til Helliggeistes Kirke) og beliggende ved Helliggeistes Kirke. — Dette er Oprindelsen til Bartou Stiftelse; Bygningen derimod har en anden Historie.

I 1589 tilskjødede Chr. IV. Tyge Brahe tvende „øde“ Huse og en Bod i Farvegade, med den Forpligtelse, at han vel skulde kunne gjøre sig Eiendommen saa nyttig som mulig, men tillige sørge for, at et derværende Farveri kunde forblive i Drist. Da Tyge Brahe d. 29. April 1597 forlod Hveen, flyttede han ind i bemeldte sin Gaard; men efterat hans Vindsmænd, Rigshofmester Walkendorf havde skillet tvende „lærde“ Mænd til Uranienborg (deriblandt Thom. Fincke, Prof. Math. ved Kbhvns. Universitet), for at gjøre sig bekendt med T. Brahes Instrumenter, og disse gode Mænd i deres Visdom havde erklæret, at Instrumenterne

vare „ifkun unyttige Nedsfaber og altfor kostbar Curiositet“, saa lod Rigshofmesteren i Kongens Navn (Kongen var i Tydskland) ved Byfogden L. Brahe forbyde at fortsætte sine astronomiske Observationer paa det Taarn, man havde overladt ham paa Vesterholms Bastion ligeover for Bartou, samt sine „hymiske Tvæller“ hjemme i sit Huus i Farvegade. I Juni samme Aar forlod Tyge Brahe sit utaknemmelige Fædreland. Huset kom i den navnkundige Peter Wibes Hænder, eiedes derefter af Joachim Wind, og solgtes af denne i 1666 til Hospital, da Chr. I.'s lille Stiftelse, efter mangehaande fære Omflistninger og besynderlige Flytninger, netop var bleven huusbild ved at flytte fra et Leiehuus i Pilestræde til „Børnehuset“ paa Christianshavn. Fra 1726 til 1758 bleve de Bygninger, hvoraf Hospitalet nu bestaaer, til Farvegade, Volden og Løngangsstræde dels opførte, dels kjøbte; og den forhen omtalte Grev Berkentin lagde Grundstenen til Kirken d. 23. April 1754. Saavel i 1728 som i Ijdebranden 1795, samt i Bombardementet 1807 led Stiftelsen meget, navnlig forkom en Mængde Documenter; og muligen ere disse Uheld nærmest Foranledning til den Forvirring, der synes at være i Bartous Bogholderi og til den kummerlige Maade, paa hvilken man maa snøe sig i visse Conjunctioner, naaget de høist betydelige Legater og det „Hartkorn“ Stiftelsen eier.

Hospitalet — der forøvrigt nu atter omformes og udvides — har 428 Pladser for Trængende, der foruden den frie Bolig, som er maadelig nok, nyde 4 Mk. 3 ß. Hver ugentlig. Til flere af de saakaldte „Senge“ have visse Familier Belæggelsesret, som Privat-eiendom, der forbeholdes Testators eller Legators Efterkommere; de øvrige belægges, efter den adm. Fattigdirections Skjønnende, i Reglen med forarmede „Borgere“ eller deres Enker, men derfra skeer der dog, som det synes, enkelte Undtagelser. I Cholera-Tiden indtraf mange Vacancer; imidlertid udfyldtes snart Vacuener, og Pladserne søges nu som et Held. — En Stiftelse i Farvegade 134 for 17 Dagelinge og aldrende Fruentimmer staaer i Forbindelse med Bartou. Efter den Paagjældendes Alder kunne Pladserne kjøbes hertil for 3 à 500 Rd. Lemmerne erholde 4 Mk. ugentlig.

**Thorvaldsens
Fader.**

Det maa — mirabile dictu! — bemærkes, at den verdensberømte Conferentsraad, Ridder af mangfoldige Ordre og adskillige Kongers Ven N. Thorvaldsens gamle Fader boede i Barton (hvor han nødvendig vilde indlægges), — Noget, den store Kunstner allerede bittert sørge over da han endnu ikke var den rige Kunstner, men sikkert endnu dybere og smerteligere har følt, da han gjorde sit Testamente og legerede sit Museum saa store Summer!

**Belgjørenheds-
Anstalter.**

Abel Cathrines-Hospital eller „**Boder**“, i Dronningens Tvergade 341, stiftet af Enkedronning Sophie Amalies Hofmesterinde Wisch, betragtes som Trængendes Eldorado. Her forpleies 23 uformuende Fruentimmer, der hver har to Smaakamre og Kjøkken. I Stiftelsens Capel holdes offentlig Gudstjeneste om Søndagen.

Waisenhuset paa St. Kjøbmagergade 6, stiftet af Fr. IV. (11. Juli 1727) for trængende forældreløse Børn af alle Stænder. 70 Forældreløse opdrages paa Stiftelsen og c. 150 dels forældreløse Børn nyde fri Underviisning. Til Kjønnet tages intet Hensyn: Drengene og Piger ere samlede i een Skole og under samme Lærere. Tidligere vare alle Børnene samlede i et fælles Waisenhuus, men da dette, beliggende paa Nytorv, brændte 1795, fordeltes de Forældreløse til Pleie i Staden og nøde blot Underviisningen samlede. — Der sørges for Børnenes Anbringelse efter Skoletidens Udløb, ligesom Waisenhuset udreder en Sum til forældreløse Børns Opdragelse i Provindserne, samt en næsten lignende Sum til saadanne Børns Opdragelse paa Døvsomme-Institutet. — Sine Indtægter har Stiftelsen dels i Kenterne af sin Capitalformue (over 3 Td. Gulb), dels af nogle Privilegier (Bibler, Psalmebøger, Catechismer ic., et Apotheker-Privileg) og Leien af dens Gaard. Desuden bidrager Finantserne 2000 Rd. aarlig.

Opfostringshuset, St. Kongensgade 269, forterende under Fattigvæsenet, er stiftet af Fr. V. d. 29. Juni 1753 for et Par Hundrede fattige Drengene fra 5 til 12 Aar. Stiftelsen erholdt i 1754 et særligt Huus bag Frelsers Kirke med rund Frontispice og

Opffrist, men har senere været allehaande forandrede Bestemmelser underkastet. — Børnene nyde Bolig, Kost og Underviisning, navnlig i forskjelligt Haandarbeide. Tidligere vare adskillige Arbeider fra Opfostringshuset meget afholdte.

Til sidstnævnte Anstalt slutte sig de forskjellige Arbeidshuse og Friskoler, hvilke vi her blot vilde nævne: Holmens Sogns Arbeidshuus. Frue Sogns Dito og Skoler. Nicolai Dito. Frelserens Dito samt Helbredelsesanstalt og Skole, alle hørende under Fattigvæsenet, ligesom den større Anstalt: Tvangs- og Arbeidsanstalten paa Ladegaarden, i daglig Tale ligefrem kaldet „Ladegaarden“, der er beliggende udenfor Nørreport, engang afbrændt af Beboerne, men reist sig igjen i forstorret Stikelse til Optagelse af Betlere, Vazzaroner og alflens straffede Løsgjængere af begge Kjøen. Det er forøvrigt en kostbar Tvangsarbeidsanstalt, og der er delte Meninger om dens Hensigtsmæssighed.

For mindre Børns physiske og moralske Velvære sørges ogsaa ved Asyl, hvoraf Staden har adskillige til Optagelse af Børn, hvis Forældres Arbeidsforretninger ikke tillade dem at have Tilsyn med Hjemmet. De skylde for en stor Deel Enkedronning Caroline Amalies varme Interesse deres Tilværelse. Blandt dem nævne vi „Asylet til Frederik VI.'s Minde“ i Varsleistræde nærved St. Petri-Kirke, en ret net Bygning og passende indrettet til sit Niemed.

Asyler.

Blandt de Stiftelser, der ere oprettede i et veldædigt Niemed, men ikke høre under det egentlige Fattigvæsen, kunne nævnes:

Klosterlige Stiftelser.

Brødrene **Petersens Jomfrukloster** (Vimmelskafstet 36) med den Indskrift: Monumentum pietatis Petersenianæ, stiftet af Kjøbmændene Albrecht og Sebastian Petersen, d. 30. Dec. 1755 (confirm. 23. Febr. 1770) er bestemt for 16 (eller 13) Jomfruer over 35 Aar tilligemed en Priorinde. De tages enten af Testators Familie, eller af Kjøbmandsclassen, eller af den geistlige Stand, og skulle høre til eller have søgt Petri-Kirke. Hver erholder 2 Værelser og Kjøkken, samt 130 Rd. aarlig (Priorinden 160). — Fremdeles **Thymes Pleichuus** til 19 Fruentimmer, der

faae fri Bolig, 3 Mk. 8 f. hver om Ugen og en Favn Brænde. — Endvidere **Pelts Stiftelse** for 8 Borgere og 8 Borgerefter af Petri Menighed; de Første erholde 4 Mk., de Sidste 3 Mk. ugentlig, foruden fri Bolig. Begge Stiftelser ligge i Larsteistræde og samtlige tre Anstalter administreres af Petri-Kirkes Forstandere.

Det Harboeffe Enkefrue-Kloster (Stormgade 189, tæt ved det tidligere omtalte Holsteinske Palais). Stiftelsen stiftes Geheimeraadinde Kirstine (Christiane) Harboe, fød Baronesse Fjuren eller Fiuren (Fundats af 23. Novbr. 1785). — I Begyndelsen — 1741 — var Bygningen kun lidet omfangsrig; men 1758 opførtes en anden ny Bygning, parallel med den gamle og forenet med denne ved en lavere Forbygning, saa at begge corps de logis forestille et Par store Pavillons. Bagved er en lille Have. — Klosteret er bestemt for 13 Enkefruer, hvoraf den ældste er Priorinde og nyder 260, de andre hver 160 Rdl. aarlig, foruden 2 Bærelser med Kjøkken, hvorhos de 6 ældste Damer tillige have hver 1 Bærelse i 3die Etage af Klosteret. For at kunne erholde en Plads i Klosteret, der, ligesom den paafølgende Stiftelse, staaer under Kbhvns. Magistrats Direction, udkræves at være i en af de 5 første Rangclasser. — De senere Bygninger ere tilbøielig opførte efter L. de Thurahs Udkaft.

Budolphi-Kloster (St. Pederstræde 145), en lille Stiftelse, oprettet af Studenten Morten Budolp i 1725, forbedret 1735 og 1743, til Bolig for 8 Enker eller ugifte Fruentimmer, helst af Borgerstanden. Oprindeligt nyde Lemmerne ogsaa 3 Mk. ugentlig hver.

Fechtels Hospital, eller „Hamborger Sjøleboder“ (Myn-tergade 140), stiftet af Fr. II.'s Myntmester Poul Fechtel i 1570. — 14 aldrende Tjenesttyende nyde her Fribolig og en lille Pengeunderstøttelse.

Bombe-Bossen (Dybensgade og Svalbergade 167) stiftet d. 11. Aug. 1819 og stiftes størstedels Commandeur Søllings Iver sin Tilværelse. — 50 gamle Sømand have her Logis o. s. v. og om Vinteren Middagsmad hver Dag. De, der ere saa svage, at de Intet selv kunne fortjene, have desuden 8 f. daglig hver.

Trostens Bolig (egentlig Filial af Admiral Winterfeldts Stiftelse i Hoppenslænge, i Klærlegade ved Nyboder) yder 100 Familier Bolig mod en lav Leie. Med en anden Bygning af samme Navn og samme Formaal, beliggende paa Hjørnet af Dyrkjøb, er paa den senere Tid foretaget adskillige Forandringer.

Treschows Stiftelse (i Klærlegade) er oprettet af Conferentsr. Treschow og giver 28 Familier frit Huusly.

Stiftelsen for gml. kjøbenhavnske Haandværksmestere og deres Enker i trange Kaar (Hjørnet af Nykongensgade og Philosophgangen) har Fribolig til 64 Familier, der leilighedsvis ogsaa nyde nogen anden Understøttelse. Stiftelsen er oprettet 1835, og hvert Laug besætter nogle Pladse i Forhold til dets Størrelse.

Deslige Stiftelser, der enten for en ringe Leie eller aldeles uden Leie forskaffe Uformuende Bolig, opføres nu af de fleste Lauge og Corporationer, samt ogsaa af Andre, der søle for Trængende. Vi ville kun nævne: Urtekræmmernes Fribolig for 20 Familier (Hoppenslænge 87). Lorenzens Stiftelse (Hjørnet af Rigensgade), oprettet 1853 for gamle Folk af Middelfstanden; imod en ubetydelig Huusleie nyde 44 Familier Bolig. Den Ulrichsenske Stiftelse (paa Blaagaardsveien), med Bolig for 20 ugifte Fruentimmer mod en ubetydelig Huusleie. De jaakaldte Holms Huse (ved Langebro), hvor Leien ligeledes er modereret, o. fl. a.

Foruden den nævnte Stiftelse „Meyers Minde“ (i Krystalgade) til 33 Familier, har den mosaifke Menighed endnu følgende Friboliger: „Trostens Bolig“, stiftet af S. A. Eibeschiitz (Compagnistræde 66), med Friboliger til 14 Familier. „Goddjørenhed“ (Borgergade) til 21 Familier. Fraenkels Fattigbolig (Rosengaarden) og Melchior's Stiftelse (Løngangsstræde), hver med Friboliger til 8 Familier.

Som en Waifenshuset lignende Stiftelse kan her maaskee anføres det **Wærnske Institut**, en Opdragelses- og Underviisningsanstalt for afdøde Embedsmænds og Borgeres Døtre (paa Frede-riksberg), stiftet af Geheimeconferentsraadinde Wærn (fgl. Conferm. 8. Jan. 1813). Institutet har omtr. 16 Elever og arbejder med over en Tønde Guld foruden faste Eiendomme.

Friboliger
for
Medlemmerne
af
den mosaifke
Menighed.

Det vilde blive for vidtløftigt, om vi her videre skulde omtale alle Understøttelsesanstalter. Vi maae nøies med at nævne enkelte, saasom: Det forenede Understøttelsesselskab (stiftet 4. Juni 1788), der — særligt nok — har havt sin fornemste Indtægt af et Ugeblad „Vorgervennen“. — Dernæst: Caroline=Stiftelsen, Prinds. Charlotte Amalias Stiftelse, de saakaldte „Gestreueriske Stiftelser“ efter Fundator Hofmaleren Chr. P. Gestreuer (især for fattige Malermestere og disses Enker), forskjellige Enke=Understøttelses= og Brudegave=Selskaber, det Søsterlige Velgjørenheds Selskab o. fl. a.

Dampkjøkken.

Iblandt nyere Anstalter maa fremhæves **Kjøbenhavns offentlige Dampkjøkken** (lille Regnegade 182), hvor Alle og Enhver, enten paa Stedet eller ud af Huset, for en forholdsvis billig Pris kan erholde sund, varm Middagsmad. — Dog den Anstalt, der mest flourer, — den Anstalt, til hvilken — desværre! — flest af Stadens Trængende tyer, det er vistnok Laaneanstalten, i daglig Tale kaldet:

Assistentshuset.

Denne Laaneanstalt er beliggende i Nybrogade Nr. 1 og bestaaer af en stor solid Bygning, hvor Panterne opbevares og formedelst den nære Canal ere temmelig sikre. Allerede under Chr. V., d. 28. April 1688, stiftedes Anstalten, gik derpaa over i private Hænder, men kom ved Forordn. 29. Juni 1753 atter over i Regjeringens. — Imod sikker Pant erholdes her Penge tillaans, hvoraf svares en Rente, der ved Resol. 25. Novbr. 1837 vel er noget nedsat, men dog endnu synes trykkende nok, nemlig fra 6 til 12 pCt. efter Summens Størrelse, saaledes, at der ydes 12 pCt. for de mindre Summer fra 2 Mk. til 50 Rdl., hvilke naturligvis ere de, der hyppigst søges. Have Panterne staaet et Aar og ikke indløses, sælges de ved offentlig Auction, og Overskudet, efter Fradrag af den laante Sum, de paaløbne Renter og Auctionsomskostningerne, tilflyder Cieren af Pantet. Dog kunne Forsnyelser finde Sted, naar Renterne erlægges efter Aarets Udløb. Skjøndt man har gjort Meget paa de senere Aar, for at gjøre Anstalten saa billig og tilgængelig som mulig for de Trængende,

vidner dog den Mængde af „Sættekjeldere“ om, at man endnu er langt fra Maalet, og det er viensynligt, at Staden trænger til flere saadanne Anstalter. — Overskudet tilfalder Sogvæsthuset, og ved nævnte Resolution befales, at der skulde gjøres Forslag til videre Redfættelse af Renten, saasnart der maatte sees Mulighed i, at det kunde skee uden større Tab end Sogvæsthuset kunde taale. — Det er ikke ubetydelige Summer, der aarligen udlaanes; man kan vel idetmindste regne paa 5 Tdr. Guld og Auktionsbeløbet mindst til 50,000 Rdl. — Forøvrigt har Assistentshuset adskillige Forrettigheder, hvortil hører den, at det ikke udleverer et af en ubjæmlet Eier opsat Pant uden at Sættesummen med Rente af rette Eier først erlægges. Ligesom man paa den ene Side søger at lette Paanønstende Afdgangen, idet Forvalteren, naar man directe henvender sig til ham, paa bedste Maade forhjælper Enhver til Hensigtens Opnaaelse, — saaledes opdages ved Anstaltens Bistand ikke faa Tyverier imellem Aar og Dag, da Bestjaalne gjerne ile med at gjøre Anmeldelse. (Assistentshuset er aabent alle Sogne- dage til bestemte Tider.)

Foruden mange mindre Indretninger til Opsparelse i et vist Liemed, saasom Liigkasser og navnlig de til Laugene hørende Kasser, har Staden ogsaa en større Anstalt **Sparekassen**, der modtager Summer fra 2 Mk. indtil 50 Rdl. ad Gangen og forrenter samme. Men den lave Rente under de nærværende Pengeforhold, i Forbindelse med den Trængsel, imod hvilken man for-gjæves har søgt at raade Bod, der formedelst den stærke Søgning i Neglen finder Sted, uskelliggjør flere og andre lignende Anstalters Oprettelse, hvad ogsaa fra forskjellige Sider er paatænkt.

Underviisnings - Anstalter.

Biblioteker.

1) **Det store kongelige Bibliotek**, stiftet af Frederik III., bestaaer af over 400,000 Bind, hvoraf 15,000 ere Manuscripter,

og deriblandt adskillige værdifulde arabiske, indiske oc. — Bibliotheket er i den øverste Etage af en med det sydlige Fløi af Christiansborg Slot i Forbindelse staaende Bygning, der tildels hører til Arsenalet. Her — i Toihusgade 83 — er Indgangen, men det egentlige Locale strækker sig ligeoverfor Slottet hen til Proviantgaarden. Bibliotheket har været offentligt siden 1793 og er blevet betydeligt forøget ved store private Samlinger, ligesom det aarlig forøges navnlig derved, at hver Bogtrykker er pligtig til at levere Exemplarer af hvad der trykkes hos ham til samme. Læsesalen, der er 17 Al. lang, 11 Al. bred og henved 8 Alen høi, er prydet med Hjelmskjernes Buste af Thorvaldsen, og staaer daglig aaben fra 11—2. Udlaan skeer hyer Søndag fra 11—1, om Onsdagen kun fra 11—12. Den nærværende Overbibliothekar er den lærde Conferentsr. Werlauff. Moldenhav er Læsesalens Inspecteur. — Cataloget eller Catalogerne (man har henved 200) ere ikke endnu ganske i Orden, især med Hensyn til den nordiske Litteratur; men man er idelig isjærd med at oprette det Forsømte. — Den store Opstillingsaal (125 Al. L., 18 Al. bred og 9½ Al. høi) har et paa corinthiske Søiler hvilende Galleri; den mindre Bibliotheksal (af samme Høide og Brede, men kun 29 Al. lang) har ligeledes et paa saadanne Søiler hvilende Galleri. [Tilførn har Kunstammeret og Billedgalleriet indtaget Bygningens øverste Etage, der nu ganske er kommen Bibliotheket tilgode.]

2) **Universitetsbibliotheket**, for Diebliffet i Trinitatis Kirkes Overbygning eller Loft, med Indgang fra Dgangen til Rundetaarn, er tildels oprettet efter Byens sidste store Ibebrand og indeholder c. 150,000 Bind (henved 200,000) og noget over 4000 Haandskrifter, iblandt hvilke Arne Magnussens islandske og Kasl's orientalske. Forøvrigt have Grey J. G. Moltke, Etatsr. Schow, Assessor Møller o. fl. Al. ydet Bibliotheket betydelige Gaver, ligesom det ogsaa i Lighed, med det kgl. Bibl., har et Tilskud derved, at dertil af alle i Danmark udkomne Bøger maa leveres Exemplar uden Betaling. Skjøndt nærmest bestemt for Studerende, er der med megen Liberalitet ogsaa aabnet Andre Afgang til Bibliotheket, der i det Hele taget udlaaner med almindelig anerkjendt Forekommenhed, hvisaarsag det ogsaa hyppigst

søges. Bibliotheket er aabent hver Søndag fra 12—3 og Vedkommende erholde i Reglen de attraaede Bøger strax udeleverede, ligesom det har en daglig aabenstaaende Læsesal. Den i den lærde saavel som i den politiske Verden berømte og be kendte Madvig er Overbibliothekar. — Man er isørigt ifærd med at opføre en egen Bibliotheksbygning ved Fiolstræde, da Pladsen alt længe har vilst sig som indskrænket og u hensigtsmæssig.

3) **Det Classenske Bibliothek**, beliggende i Amaliegade Nr. 129 tæt op til Alm. Hospital. Det er stiftet af Generalmajor Joh. Fr. Classen († 1792), der gav sine Bogsamlinger til offentlig Brug og derhos en Sum til Bibliothekets Vedligeholdelse og Forsøgelse, ligesom Broderen, Geheimeconferentsraad P. Hersleb Classen († 1825) lod efter hans egen Tegning den meget smukke Bygning opføre. Bibliotheket, bestaaende af c. 30,000 Bind,

Det Classenske Bibliothek.

indeholder mange kostbare mathematiske, naturhistoriske, oeconomicke og geographiske Bærker. Bibliothekssalen, der gaaer igjennem to Etager og har rundt om et dobbelt Galleri af støbt Jern, er for ikke mange Aar siden bleven ombyggt ved Prof. Hetsch. Den er 34 Al. lang, henved 14 Al. bred og 12 Al. høi, hvorved den kan rumme hele den rige Samling. I Salen staaer den ældre Classens Buste, efter Sigende støbt af en af ham selv opfunden Metal-Composition. — Bibliotheket er aabent for Publicum hver Søndag 11—2. (Bibliothekar: Duffsen.) —

Der gives naturligviis flere andre større og mindre private Bogsamlinger i Staden, ligesom Communitetet, den botaniske Have, Veterinairskolen, Industriforeningen o. s. v. o. s. v. have særlige Bibliotheker. Nogen offentlig Læsesalon har ikke kunnet trives; Rejsende ere i saa Henseende henviste til Conditiorier og Caffehuse, hvor Dagbladene holdes, forsaavidt man ikke indføres i

Athenæum, et i A. 1825 stiftet Læseselskab, der ved et godt og beqvemt beliggende Locale (Zsterg. 68), et stort Medlemsantal, Anskaffelsen af de vigtigste Dagblade og periodiske Skrifter (ogsaa Journaler i forskjelligt fremmede Sprog), samt et betydeligt Bibliothek, fornemmelig belletristiske Værker, har hævdet sin Anseelse og er det eneste Selskab af den Natur, der i Hovedstaden har kunnet trods de politiske Forandringer og roligt holde sig udenfor Tidens Bevægelser. — Fremmede, der indføres ved et Medlem, erholde uden Betaling Afgangskort for 8 Dage, der imod nogen Godtgjørelse kan fornyes til en Maaned.

Boghandlere.

I nær Forbindelse med Bibliotheker og Læsesale staae Boghandlere, og derfor kunne vi vel mest passende her anføre de almindeligste, med den Bemærkning, at Nogle ubelukkende drive Boghandel, medens Andre tillige Papirhandel og atter Andre et Slags Kunst- og Nipshandel.

Bing & Søn (Kronprindsensgade og Pilestr.), Eibe (Løvstræde), Friedländer (Pilestr.), Gandrup, Gad (Wimmelskæftet), Gyldenbalske Bogh. (Klareboderne), Hagerup, Høst (Gøthersg.), Jordan (Pilestr., har tillige Leiebibliothek), Jversen (Kjøbmagerg.), Kittendorff & Mogaard (St. Helliggeiststr., har tillige xylographisk Etablissement, samt Udsalg af Rekviziter til Male- og Tegnebrug), Levy (Pilestr.), Løse & Delbancø (Gøthersg., ogsaa Musikhandel), Meyer & Søn (Zsterg.), Møller (Gml. Mynt), Myhre (Chvn. Brogade), Philipsen (Kjøbmagergade), Rée (Klosterstr.), Reitzel (Løvsræde), Schubothe (forhen Børsen), Schwarz (Sværtegade), Steen & Søn (Kronprindsensg.), Stinck (Spiboplads), Thaarup (Koffegade), Wøldike (Nygade), Wolff & Møller (Kjøbmagerg.) o. fl. A.

Som **Antiquarvoghandlere** maae nævnes: Lyng (Sæbveske Boghd., Rjøbmagerg.), Kiise (Skinderg.), Rubin (Grønæg.), Salomon (Gml. Strand) o. n. fl.

Iblandt **Musikhandlere** anføre vi: Cohen (Gml. Amagert.), Hornemann & Erslew (Amagert. Schoustrupsgaard), Olsen (Viingaardstr. Hofmusikh.), Pleuge (Pilestr.), Rée (Klosterstr.) oc.

Nogle **Bogtryffere** maae maafke ogsaa bedst finde her deres Plads:

Berlingske. Brill. Davidsen. Græbe (l. Helliggeistr.) Jrgens. Klein. Bianco Luno. Møller. Qvist (ogsaa Rodetryfferi). Salomon S. B. Salomon S. G. (tillige Rodetr.) Scharling. Schulz (Universitetsbogtr.) Thiele (st. Helliggeistr.) Trier. Vølkersen o. fl. A.

Stecetryfferi, Lithograph. Inst., findes ibl. A. hos: Ving & Ferslew (Østerg.), Barenzen & Co. (Rjøbmagerg.), A. Hansen (Østerg.), Hoffensberg (Rjøbmagerg.), Iversen & Solem (Østerg. og Integ.), Meyer B. A. & Søn (Østergade), Sivertsen (Rjøbmagerg.), Tegner Chr. M. (Amagertov), Tegner S. W. & Rittendorff (Garnisonsplads) o. fl.

Forskjellige Underviisnings-, Kunst- og Dannelses-Anstalter.

Universitetet.

Allerede Erik af Pommern erholdt d. 26. Mai 1419 af Pave Martin V. Tilladelse til Oprettelse af et Universitet; men da han ikke retvel kunde opfylde de Betingelser, der knyttede sig til Tilladelsen, maatte Chr. I. søge en ny Bevilgning i det pavelige Cancelli, og erholdt samme d. 19. Juni 1475 af Sixtus IV. — Tre Aar derefter gav han Universitetet sin første Fundats 4. Octbr. 1478 og d. 1ste Juni 1479 blev det høitideligt indviet. Først under Chr. III. vandt det imidlertid nogen Betydning og erholdt d. 10. Juni 1539 en ny anden Fundats efter Joh. Bugenhagens Forslag. Chr. VI. gav det d. 31. Marts 1732 en ny tredie Fundats, der allerede forandredes af Chr. VII. ved den fjerde, nugældende Fundats af 7. Mai 1788.

Forskjellige
Fundatser.

Profesorerne og de academiske Docenters Antal er c. 40, delte i fire Faculteter. Benævnelsen extraordinarii bruges kun om de Lærere med Professortitel, der ikke have nogen normeret Plads. Gagen er fra 2,600 Rb. (1ste Profess.) til 600 Rb. (2den Lector). — De Studerendes Antal er aarlig over 1000. Lærerne have den Forpligtelse baade at holde Forelæsninger og at prøve ved de forskjellige Examina &c. Den almindelige Gang for academiske Borgere er: i October holdes examen artium, et halvt Aar senere underkaste de Examinerede sig en philologist, eller et andet Halvaars Forløb en philosophisk Prøvelse (2den Examen), da staaer det dem frit for at begynde Embedsstudiet, hvortil i Reglen udfordres 3—4 Aar. Undtagelser ere naturligviis hyppige; men herom, saavel som hvad der videre vedrører Universitetets Anliggender, vil det her være usfordent at tale.

Den polytechniske Lærestiftelse. Denne med Universitetet forbundne Institution, der dog kan frekventeres af Andre end academiske Borgere, er stiftet af Frederik VI. d. 27. Januar 1829 og stiftedes fornemmelig H. C. Ørstedes ivrige Bestræbelser sin Oprettelse. Bemeldte store Naturkyndige var ogsaa Anstaltens første Directeur, hvilken Post f. T. beklædes af Etatsr. Prof. Dr. philos. Forchhammer. Anstalten har sine egne Bygninger, med Auditorier, Værksteder, Laboratorium &c., der ere beliggende i St. Pedersstr. og Studiistræde, forbundne ved et Gaardsrum. I 1833 forenedes det ældre Institut for Metalarbejdere med den polytechniske Anstalt hvad Bestyrelse angaaer, dog har det sin egen Funderats, egne Capitaler og Indtægter, særskilte Værksteder og særlig Rejsunderstøttelsesfond. Den polytechniske Anstalt har f. T. 11 Lærere, iberegnet Directøren, samt Forstanderen for Værkstederne (Mechanicus, Ridder Poulsen), hvoriblandt adskillige academiske Docenter. — Hvorlidet man end kan miskende den gavnlige Indflydelse, Anstalten i sine korte Virksomhedsaar har haft i adskillige Retninger, synes den dog ikke ganske at fyldestgjøre de Forhaabninger, der knyttede sig til dens Oprettelse. Det er altid en mismodig Følelse for Nationaliteten, at maatte see visse større Arbejder ledede og udførte ved Fremmede. Imidlertid maa tages Hen-

syn til de ugunstige Forhold, hvorunder man begyndte, og de svage Fængemidler, man hidtil har havt at byde over.

Med Universitetet er endvidere forbundet: **Det astronomiske Observatorium** paa Rundetaarn, hvorom vi allerede (S. 47) have talt. Det magnetiske Observ. paa Bolden kan maaskee ogsaa henregnes hertil. Det **mineralogiske Museum** forhen det grevelige Moltkefeste, under Etatsr. Forchhammers Direction. Det grevelige Moltkefeste, Universitetet tilhørende, **zoologiske Museum**, under Prof. Steenstrups Directorat. Universitetets **zootomisk-physiologiske Samling** (Statsr. Prof. Eschricht). **Den botaniske Have** (omtalt S. 89).

Her maa endnu nævnes det forhen. **chirurgiske Academi**, idetmindste som en smuk og smagfuld Bygning (Bredgade 181), bygget efter Prof. Meyns Udkast. Indgangen er prydet med to doriske Søiler, Hovedbygningen selv, der er 42 Al. l., 25 Al. br., 37 Al. høi, har tre Etager foruden Kjeldereren. Efterat en Sammensmeltning har fundet Sted imellem det chirurgiske og medicinske Facultet, benyttes det rummelige Locale tildels af sidstnævnte Facultet.

Skjøndt Skolevæsenet i Danmark unegtelig altid har nydt en særlig Omsorg fra Regjeringens Side og navnlig i Sammenligning med flere andre Lande ingenlunde kan kaldes forsømt, har det dog ved den friere Statsforms Indførelse erholdt et kjendeligt fornøyet Opving, idet Kultusministeriet nu virker hen til denne Grundpilles Befæstelse, saaledes bl. A. ved en ny fristudet Skolelovs Udstedelse og flere andre hensigtsmæssige Foranstaltninger, hvortil kommer Borgernes egen Interesse for Sagen, som end yderligere vil forøges, naar den i Arbeid værende Communallov kommer istand og faaer et Resultat i liberal Aand.

Som sluttende sig til Universitetet maae iblandt Skoler først nævnes:

Metropolitanaskolen, der er beliggende paa den østlige Side af Frueplads og opført efter Conferentsr. Hansens Plan i en noget tarvelig Stil. I Frontispicen læses: „Disciplina sollerti singitur ingenium“. — Efterat Chr. III. i 1548 havde grundlagt

en Trivial=Skole, der førte Navn af Frue= og Metropolitan=skole, maatte den i Byens store Ildbrande og navnlig i Aaret 1807 dele Skjæbne med mange andre Bygninger i dette ubeldige Ovar=teer. Først 9 Aar efter den sidste Ildelæggelse, kunde den nævnte nye Skolebygning indvies. Den har sin Rector, sine Overlærere og Adjuncter, samt en Inspector.

„**Borgerdyden**“ (Christianshavn) er Navnet paa en Skole, der i mange Aar ved en kraftig Bestyrelse har erhvervet sig en velfortjent Navnkundighed, og synes i Dimissionsheld (om vi saa maae udtrykke os), at have en værdig Medbeiler i

Det saakaldte **von Westenfske Institut** (Nørregade 46), der fra 1. August 1844 er under den dygtige Skolemand S. G. Chr. Bohrs Bestyrelse. Skolen har en egen Bygning med rummelige Localer til sin Raadighed, kan holde mange og gode Lærere, og tæller henved 600 Disciple.

Melchior's Borger=skole i samme Gade (Nr. 42) er en ligeledes søgt og fordeelig bekendt Underviisningsanstalt.

Der er selvfølgelig langt flere end de nævnte Instituter i Hovedstaden; men vi have her indskrænket os til at anføre nogle.

Almue= og Borger=skolevæsenet staaer under en Direction og har f. T. Prof. W. A. Borgen (som i 12 Aar har bestyret det v. Westenfske Institut) til Directeur. Der er fire offentlige Skoler, hver med sin Inspecteur, nemlig: den østre= og den vestre Betalings=skole, den forenede Friskole og Frelserens Sogns offentlige Skole. Den tydske Menighed har egne Real= og Friskoler, ligesom det mosaiske Troes= samfund.

„**Esterslægten**“ (paa Østergade) maa her kun nævnes; **Waisenhuus=skolen** have vi allerede berørt.

Desforuden er der paa mange andre Maader sørget for ei blot at fremme Underviisningen i den rette Alder, men ogsaa at bøde paa Manglen, naar en saadan er bleven forsoemt. Iblant deslige Anstalter maae fortrinlig fremhæves: **De maskmanns=ke Søndags=skoler**, stiftede d. 4. Mai 1800 af Pastor Maskmann og efter hans Død 1816 førende hans Navn. Henved 600 Personer, især Svende og Lærlinge af Haandværks=slaugene, nyde i disse Skoler visse Søndagstimer fri Underviisning i Skrivning,

Regning, Tegning, Geometri o. s. v. Aarlig afholdes offentlig Høitidelighed med Sang og Tale (i Trinitatis- eller i Fruetirke), der gjerne kivaanes af Kongehuset og ved hvilken Leilighed da uddeles Medailler og andre Hlidsbelønninger som Opmuntring til de Elever, der have udmærket sig. — Det **techniske Institut**, stiftet d. 18. Septbr. 1843, meddeler Underviisning i Tegning (henhørende til de forskjellige industrielle Fag), Decorationsmaling, Modellering, Graving og Eislering, Mathematik og Physik. Det har Prof. Hetsch til Underviisningsdirecteur, flere dygtige Mænd til Bestyrere og Krigsr. Kramp til Inspecteur. Institutet tæller e. 500 Elever og danner et Slags Dvergang til:

Academiet for de skjøne Kunster. Ved at omtale „Charlottenborg“ have vi allerede S. 87—89 berørt Kunstacademiet og Kunst-
eller
Maleracademiet. dets Virksomhed. Her skulle vi blot tilføie, at denne — meget forskjelligt bedømte — Anstalt har sin første Fundats af 13. (eller 31.) Marts 1754, der fornyedes 28. Juli 1814, confirmeredes 1. Marts 1842 og et fornyet Reglement af s. D. — Akademiet har Hs. Maj. Kongen til Protector, tæller iblandt sine Vresmedlemmer — foruden Keiseren over alle Russer, Kongen af Sverrig og Norge, Kongen af Preussen, Arveprinds Ferdinand — Folk som Fyrst Metternich, har en Directeur (Marstrand), en Deel Profesorer (deriblandt en anatomisk: Prof. Dr. med. Stein), nogle udenlandske Medlemmer, flere academiske Dito, Agreerte, samt endelig Informatorer og en Forvalter. — Underviisningen finder Sted hver Søguedagsaften 6—8 i Wintermaanederne og er enten gratis eller for en temmelig modereret Betaling i de lavere „Skoler“; i den høiere Skole gives Underviisning og Leilighed til Dvelse frit. For de bedste Arbeider udsættes mindre og større Sølvmedailler. Hvert andet Aar gjerne Guldmedailler, hvormed under visse Omstændigheder følger Reifestipendium. Den store Sølvmedaille berettiger til at blive anseet som Laugsvend, den store Guldmedaille som Mester. — Forøvrigt har Akademiet Tilsyn med de Tegninger, forskjellige Laugarbeidere maae gjøre, naar de aflægge Svende- og Mesterprøve, naturligviis fornemmelig Malerlaugets; selv har det et særegent Privileg, der dog ikke altid strengt overholdes: Ingen maa nemlig i offentlig Skole eller In-

stitut give Underviisning i nogen af de Kunster, der læres og øves ved Academiet, uden af dette at være erkjendt duelig dertil.

Kunstforeningen, der stiftedes 1827, kan maaskee betragtes som et Supplement til Academiet, idet samme søger at virke for Kunsten dels ved at affjøre Kunstnerne deres Malerier til en anstændig Pris, hvilke Malerier i Reglen bortloddes til Foreningens Medlemmer, dels ved ugentlige Udstillinger af danske og fremmede, ældre og nyere Bærker. Medlemsantallet er betydeligt. Dmtrent i samme Retning virker et nyere „Selskab for nordisk Kunst“. — Flere Kunsthandlere, saasom: Hornemann & Erslev (Amalgertorv), Stind (Højbroplads), Cohen (Vimmelskafstet), Rittendorff & Mogaard (Helliggeistsstr.), Bing & Søn (Kronprindsensg.) o. fl. A. forhandle Malerier, Lithographier &c., — og forskaffe danske Kunstnere nogen Afsetning udenfor egentlige Bestillinger.

Paa de senere Aar ere ogsaa nogle saakaldte „høiere Dannelsesanstalter“ opstaaede, sigtende vel navnlig til at uddanne unge Damer til Lærerinder og Gouvernanter. De synes ikke at vinde særlig Anerkjendelse i Publicum, skjøndt Tiemedet vistnok fortjener al Opmærksomhed. — For Handelsclassen er sørget ved Handels=Academier, hvoraf haves to (Haldur Grüners og Sverre Langkjers).

Blandt Militair=Underviisningsanstalter indtager den **fgl. militaire Høiskole** den første Rang. Anstalten er stiftet af Fr. VI. d. 12. April 1830, for at danne dygtige Folk til Generalstaben, Ingenieur= og Artilleri=Corpsen. — Efter den oprindelige Bestemmelse tør Antallet af Høiskolens Besøgende ikke overstige 30. I forskjellige Brancher haves for Tiden ingen fast ansatte Lærere. Øverste Autoritet er Chefen og Commandeuren.

Landcadetacademiet (Academig. og Bredgade) en meget smuk Bygning, opført 1704 af Belli (eller v. Platen) 101 Al. L., 32 Al. br. og 44 Al. høi. Navnet betegner Bygningens Hensigt; men oprindelig var dette, med doriske Pilastre prydede, dog uskjønt restaurerede Huus, bestemt til Operahuus. — Eleverne danne et

eget Corps, Landcadetcorpsjet kaldet, (Landcadet-Compagniet oprettedes i Juni 1715) under Bestyrelse af en Commandeur og en Capitain, 4 Skoleofficierer og foruden disse 10 Lærere (efter Plan af 1834 skulde Underviisningen gives af 9 Skoleofficierer og i det Hele 35 Lærere.)

Søcadet-Academiet (Bredgade 183) er stiftet af Fr. IV. og indviedes d. 9. Aug. 1701 til theoretisk Dannelsesanstalt for Søetatens vordende Officierer. Det har en Chef, 3 subalterne Officierer og c. 20 Lærere. Forøvrigt maa Academiet betragtes som en Fortsættelse af den Navigations-skole, som Chr. IV. 1647, Aaret før sin Død, grundlagde for sin Flaade.

Desuden have Garnisons-skoler, med Kbhvns. Commandant til Præsæs, og Prof. Maribo's Institut, hvori fornemmelig tages Hensyn til den militaire Løbebane.

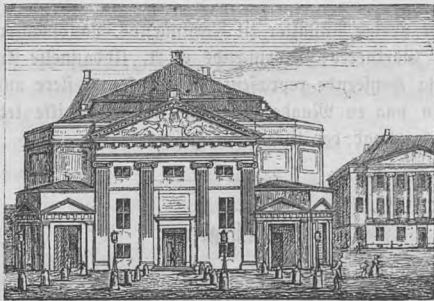
Om de øvrige Anstalter til Forsimænds, Landmaalers, Pharmaceuters, Gartners, Styrmands o. A. Uddannelse skulle vi ikke tale. I saa Henseende repræsenterer her, som i flere andre Lande, Hovedstaden paa en Maade Staten, og det er ikke let at trække Grændsen for hvad der tilkommer enhver.

Theatre.

1. Det kongelige Theater

beliggende paa Kongens Nytorv har en lang Historie, ved hvilken vi dog kun kortelig skulle dvæle. Bygningen er opført 1748 (aabnedes første Gang d. 18. December s. A.) med en lang latinisk Inscription paa Gavlen, der lovede Stadens Indbyggere Nytte og Fornøielse. I 1750 skændedes Staden Bygningen; men da Magistraten 20 Aar derefter ikke havde Lyst til at befatte sig med denne dens Værdighed og Belviished saa lidet sømmelige Gjenstand, saa ønskede den sig fritaget for sin dramaturgiske Function, og Regjeringen tog da sin Gave tilbage, samt beholdt den siden, forsaavidt som Theatervæsenet ikke nu ved Grundlovsforandringen kom til at

tilhøre Staten og underslagdes Rigsdagen — dog benævnes Theatret endnu stedsse det „kongelige“. — 1774 blev Bygningen udvidet, og som et Bidnesbyrd om den ædle og simple Smag, der herskede i den Harsdorff'ske Bygningsmaade, gjøre vi blot opmærksom paa hans Portal ved Comediehuset i den doriske Orden. Frontispicen er af Prof. Weidenhaupt. Desværre er den Udvidelse, som foretoges næstforrige Aar (1855) af Tilskuerpladsen (ved M. G. Bindesbøll) skeet noget paa det Ydres Beføstning; men der er nu ogsaa bleven 1370 Pladser, langt bequemmere end tidligere. Den vedheftede Plan giver tilstrækkelig Oplysning om Tilskuerpladsernes Beliggenhed og det hele indre Arrangement, hvortil navnlig som en antiqvarisk Mærkværdighed kan fremhæves, at Theatret endnu ikke belyses ved Gas, saa at man fristes til at formode, at det endnu virkelig sorterer under — Magistraten. — Over Pro-

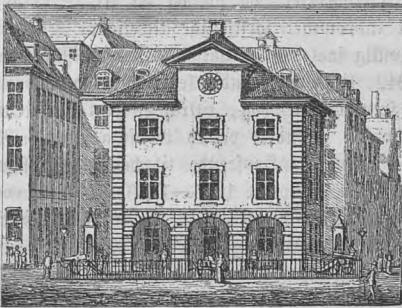

Det kongelige Theater.

sceniet læses den smukke og betydningsfulde Indskrift: „Et blot til Lyst“. Der spilles hver Aften i Saisonen, ene med Undtagelse af de høie Festsdage og i den stille Uge. Logerne ere i Reglen bortabonnerede, undtagen til Onsdag og Søndag. Billetter kunne tages om Aftenen ved Indgangen, men ogsaa tidligere imod forhøiet Pris. Theatret kan ikke bære sine Udgifter ved egne Midler og nyder derfor et aarligt Tilskud af Staten, betragtet som en „høiere Dannelsesanstalt“, hvad det uegtelig ogsaa er. — Det er

underlagt Cultusministeriet og har en Directeur (s. T. Prof. N. B. Dorph). Medlemmerne, saavel Capellets som Skuespil- og Balletpersonalet, ere størstedels kongeligt ansatte, altsaa Embedsmænd. Theatret er ikke indskrænket til nogen Skuespilart, men giver Tragedier, Comedier, Dramer, Lyttspil, Vaudeviller, Operaer, Syngespil, Balletter, Divertissementer o. s. v., alt efter Omstændighederne og Tidens Smag. I Tragedien staae endnu Dehlenschläger, i Comedien Holberg, i Vaudevillen S. L. Heiberg, i Dramet Hauch og Hertz, i Balletten Bournonville, i Lyttspillet Hostrup og Overskou som Repræsentanter, og give, navnlig de Førstnævnte, Theatret et nationalt Præg, naaget her, som vel overalt, fremmede Stykker udgjøre Repertoirets væsentligste Bestanddeel. Kunsten bør jo ogsaa være Cosmopolit! — Nærmere Oplysninger om Alt, det fgl. Theater betræffende, kunne Dramaturger erholde i de af den fungerende Scene-Instruc-teur, Prof. Overskou, i saa Henseende udgivne fortjenstlige Skrifter (Boghdlr. Stinck).

[I det vi ere paa Kongens Nytorv maae det være os tilladt atter at nævne

Hovedvægten,

belliggende skraas over for Theatret. Vel have vi allerede (S. 16-17) omtalt denne kun lidet anseelige Bygning, — og vel synes den ikke at staae i nogenstomhelst Berøring med „Theatre“ (det skulde da i

alt Fald være som profaisst Contrast); — dog maa bemærkes, at den har et Slags Normaluhr (transparent belyst om Aftenen), hvorefter man gjerne stiller Byens Uhr; og naar dets sex Slag lyde om Aftenen, aabnes præcis Indgangen til Theatret, hvilken Lyd er meget glædelig for de Ventende, især i slet Veir, naagtet de da have endnu en kjædelig Time at vente i indenfor, idet Forestillingen først begynder Kl. 7. Dertil er dog at bemærke, at faste eller numererede Pladser ikke behøve at tage Hensyn til Oplutningstiden, ogsaa træffer det sig undertiden, at Indgangen aabnes først 6½, hvilket da i Forveien er annonceret.]

2. Hoftheatret.

S. 69 have vi allerede foreløbigen omtalt Hoftheatrets Veligehed som integrerende Deel af Christiansborg Slots Udbygninger. Hvad dette ret hyggelige og smagfulde Theaters Historie angaaer, da vilde det føre os for vidt, om vi her skulde gennemgaae denne fra først til sidst. Det maa være nok at anføre, at det tidligere var taget i Beslag af en dramatisk Skole, hvis Elever her gavede Søndagsforestillinger (Uffland'ske og Kogebue'ske Stykker), samt benyttedes til Concerter, og nu og da til Maskerader. Det har ogsaa været indrømmet forskjellige tilreisende Kunstnere og Selskaber. Navnlig saaledes et italiensk Operaselskab, der i Vinteren 1841 og 1842, ligesom et andet senere her gav Forestillinger, og naagtet det fremmede Sprog, tiltrak et stort Publicum. Theatret blev derfor ogsaa oppubst paany ret smagfuldt. Men en større Forandring, navnlig i Henseende til hensigtsmæssigere Opgange, fandt Sted, da i Saisonen 1855—1856 Theatret overlodes nogle af det lgl. Theaters Medlemmer, der vare geraabede i Conflict med sidstnævntes daværende Directeur, Etatsr. J. L. Heiberg, for her at forsøge sig paa egen Haand. Under Rammerraad Langes Directorat dannede de med adskillige af Casino Theatrets tidligere Medlemmer et særligt Selskab, der rigtignok glædede sig ved et talrigt Besøg, men hvis Mangel paa Holdbarhed den noget sære Sammensætning og andre Omstændigheder gjorde indlysende. Nu er hiin Conflict udjævnet, og Theatret — om hvis indre Anordning med Hensyn til Pladser vedheftede Plan giver Oplys-

ning — er nu indrettet til Mafferader, under fornævnte Langes Bestyrelse.

3. Casino.

Som et Slags Supplement til Kbhavns. Sommer = Tivoli udenfor Byen (hvorum længerhen vil blive talt), opførtes efter dettes Entrepreneur Georg Carstensen's Plan i Aaret 1846 af Architect Stilling „Casino“ til Vinterforlystelser i Byen. Bygningen er beliggende i den fornemme Bykant, i Amaliegade, hvilket maaskee a priori har været dens om ikke eneste saa dog største Feil. Uagtet dens høist smagfulde Indretning med Vinterhave, Pergola, elegante Sale og yppige Beværtningshalle, vilde dog Anstalten som Entreprise ikke svare Regning eller give dens Actionairer Udbytte, indtil man i 1848 traf den kloge Foranstaltning, at benytte Theatret noget mere og navnlig som Skueplads for Folkecomedien. Hvad der oprindelig var bestemt til Biting, blev nu Hovedsag. I Begyndelsen var hver Foresillingsaften delt imellem et Skuespillerfjellfjabs og et Pantomimefjellfjabs Præstationer; den af det Kbhvnffe Publicum saa yndede Pjerrot gif jevnlig over Brædderne. Da Localet var smukt, Decorationerne nye og behændigere indrettede til Forvandlinger end det Kgl. Theaters større og forældede Maffineri tillader, Belysningen elegant, Musiken (Lumbyses Orchestet) populair, Entreen derhos billig og Pladserne langt beqvemmere end det Kgl. Theaters, — saa tiltraf Casino Theater sig snart den store Maffe; mange magelige Folk, der i adskillige Aar ikke havde seet noget Skuespil, bleve medeet flittige Comediegjængere; Foresillingerne gave fuldt Huus, og det fulde Huus hjalp paa den tomme Kasse. Efterhaanden maatte nu det Price'ffe Sellsfjabs Pantomime vige Plads for tidligere nævnte Langes Sellsfjabs, der alene ud = fyldte de 4 sædvanlige Spilleaftener. Men Lange blev uenig med Casinos Bestyrelse, og idet han oprettede det forhen omtalte Hof = theaterfjellfjabs, overtog den bekjendte Forfatter E. Bøegh Skuespil = directoratet, hvilket han endnu beklæder.

Man har med Hensyn til Bedømmelsen af Anstaltens Skue = spilvæsen sikkert været for streng. Uden at ville oppripe den i saa Henseende engang stedfundne Polemik, maae vi dog gjøre opmærk =

som paa, at det allerede var et stort Fremskridt, at bemeldte Selskab bragde det dertil, at det store Publicum lærte at undvære sin Pjerrot; dernæst at, som bemærket, Mange atter fik Smag for at gaae i Theatret istedetfor i Klubben, og endelig maa det ikke oversees, at man i Casino formedelst det fgl. Theaters Privileg er saare indskrænket i Valget af Stykker. Det er saaledes nylig blevet Selskabet formeent at opføre Holbergs „Zeppe paa Bjerget“, der var ansat til Opførelse, skjøndt det fgl. Th. ikke har forsmaaet at optage adskillige Stykker, der forlængst have været givne i Casino. Men sigter man nærmest til de franske Smaastykker, med flotte Fyre, der kun som flette Copier have hjemme i Virkeligheden her-tillands, med det løse Familieliv og de unge coquette Enker, der heller ikke er Noget hjemligt, men kun piquant: — saa troe vi, at „Nationaltheatret“ ikke just er berettiget til at kaste den første Steen, og der har været givet Stykker (s. Ex. „7 militaire Piger“, „Kjærlighed paa Nicplaitaarn“, „Aurelia“ — for ei at tale om „Korsridderne“ og Consorter) paa den fgl. Skueplads, der neppe have bidraget til at udbrede Smag, neppe have svaret til hiin Overtskrift: „Ei blot til Lyst“, og som næsten synes at gjøre det ønskeligt, at der havde været en Autoritet over det fgl. Theaters Autoritet.

Forøvrigt benyttes Salene stundom til Concerter, den store Sal ogsaa adskillige Gange i Vinterens Løb til offentlige Maske-rader.

Casino som
Afgangspunkt
for en vigtig
Demonstration.

Men denne Sal har ogsaa paa en Maade nogen historisk Navnkundighed. Her var det, hvor efter Christian VIII.'s Død (20. Januar 1848) og Visættelse (d. 26. Febr. s. A.), samt efter at en Forsamling af flensvigholstenske Standerdeputerede i Rendsborg (18. Marts) havde gjort det første Skridt til Oprør, den store offentlige Forsamling under afdøde L. N. Hvidts Præsibdie fandt Sted d. 20. Marts s. A. og havde til Følge, at en Deputation af Borgere, ledsaget af en stor Følgeskare, d. 21. Marts drog fra Raadhuset til Christiansborg. Ministeriet opløstes, et nyt dannedes den næste Dag, og en ny — en fri Statsforfatning blev Resultatet af den storartede Demonstration, men selvfølgelig fordi

den stødte paa Kong Frederik VII.'s egen gode Billie og Sympathi med Folkesfrihed, samt fordi Tiden dertil var moden. —

(Planen angiver Pladserne. — Bygningen har en med megen Smag indrettet Gasbelysning.)

4. Hippodromet.

Paa Nørregade Nr. 45 er opført en Bygning, hvis Niemed Navnet angiver. Den Tid nemlig, da Actievæsenet rasede her, fandt man, at Stadens mange Hesteyndere manglede en Kendebane, og Drangen blev afhjulpen. Men snart viste det sig, at Bygningen ene til denne Anvendelse ikke kunde forrente sig, og af og til benyttedes da dens Rum i andre Niemed, saaledes f. Ex. i den urolige Tid til democratiske Folkeforsamlinger. I 1855 omdannedes Localet til Theater og Circus. Vedheftede Plan giver i saa Henseende tilstrækkelig Oplysning. I Vinteren 1856 gaves her, under meerbemeldte Capitain G. Carstensen's Direction saakaldte „Wiener=Soirée“, med Styrkeprøver, akrobatiske Kunstner, Tableauer &c., ligesom de gamle Casortiske Pantomimer atter saae Dagens Lys med A. Price til Pierrot. Ogsaa nogle spanske Daubserinder have været engagerede. — Concerter ere ligeledes blevne givne i Hippodromet, der endvidere ogsaa har været benyttet af Kunstberiderselskaber, for at Publicum ikke skulde have nødig at gaae til det tæt udenfor Vesterport beliggende

5. Vesterbroes Theater.

Dette ved Ph. Petoletti først af Brædder, men senere noget tilmurede, opførte Theater var vel egentlig bestemt til Pantomimer, Linebands &c. og skulde være Sommertheater, som concurrerede med det længer ude beliggende „Morfskabs Theater“, hvor hine burlesque Pantomimer og equilibristiske Forestillinger, under Navn af „et stort Divertissement“, tidligere gaves. Morfskabstheatret gif ind, og Vesterbroes (nye) Theater forandrede saaledes, at det kunde forvandles til Circus for Kunstberider Selskaber, der da især om Vinteren her gave Forestillinger. Men forresten have Skuespilselskaber fra næsten alle Lande her prøvet deres Lykke. Saaledes have her spillet adskillige tyske, franske, svenske og italienske Sel-

faber. Beduiner, Persere, Chinese, Professore i den høiere Magi &c. &c. have tumlet sig her med mere eller mindre Held. — Ved Siden af er opført en mindre Bygning, hvor alffens Cabinet-sager, Marionetteatre, udenlandske Dyr o. m. a. S. nu og da fremvises.

6. Tivoli-Theater.

Ved at omtale Theatre maae vi dog ogsaa nævne dette i Forlystelsesanstalten „Tivoli“ beliggende Theater, saa meget mere, som man ogsaa der undertiden har givet Smaastykker: Vaudeviller og korte Lytspil, Farcer &c., hvorved Tilskuerne havde den Fornøielse at bestinde sig i fri Luft og i alt Fald vare sikrede imod den farlige Theaterbrand, om end ikke imod det ubehagelige Styrtedbad fra Himlens Sluser. I Almindelighed gives her i Tivoli-Saisonen Clownske Kunstter, Tableauer, Balletter og tillige Casortiske Pantomimer med og uden Variationer.

I Staden selv synes der at være Mangel paa et anstændigt Privattheater, hvor Talenter kunne faae Leilighed til at udvikle sig. Et Slags Berømthed have de saakaldte Studentercomedier. Flere Stykker, som oprindelig have været skrevne for Studenter, ere efter nogen Tillem্পning med Held blevne givne paa det kgl. Theater, og adskillige af de i disse Comedier først kun for deres Colleger med Familie spillende Studerende have forladt den academiske Købebane, for at søge deres Lykke paa den dramatiske og have virkelig ogsaa vundet et større Publicums Yndest. — Forskjellige Selskaber (Klubber) give indbyrdes dramatiske Forestillinger og have hist og her Smaatheatre. Flest af slige Selskaber søge Kanikestrædes Theater, saasom den dramatiske Haandværkerforening o. m. A., — et Locale, der har adskillige gode Momenter, som egne sig for et Privattheater, men som dels er i en forfalden Tilstand, dels ved mangehaande Profanationer er faldet i den finere Verdens Unaade.

Tilreisende Kunstnere, naar deres Fremviisninger ikke behøve et større Theater, vælge sig forssjellige Steder til Skueplads, hvad

enten Taler er om Glasspinderi, Panoramer, Dverge, afrettede Hunde o. m. S. De almindeligste Steder ere: Hotel du Nord og d'Angleterre paa Kongens Nytorv, i „Bildmanden“ paa Østergade 2c. Vilde Dyr ere i Reglen anviste til Vesterbro, tammere fremvises dog nu og da i selve Byen.

Med Hensyn til Musikken, da er det allerede anført, at samtlige Theatre stundom afgive Concertsale. Større Kunstnere (med Verdensberømmeth) indrømmes det kgl. Theater, dernæst Hoftheatret. Casino bruges i den senere Tid hyppigt i denne Hensigt, den større eller mindre Sal efter Omstændighederne. Man har endog stundom taget sin Tilflugt til Ridehuset ved Christiansborg Slot, for at erholde en rummelig Concertsal (saaledes D. Bull, Jenny Lind, Prümme o. fl.). — For den høiere Musik virker Musikforeningen, der navnlig for dens talrige Medlemmer lader aarlig udføre større Compositioner af berømte Mestere. — Den populaire Musik har, hvad Instrumental-Musikken angaaer, en værdig Repræsentant i Lumbye, der efterhaanden finder flere mere eller mindre heldige Efterlignere. — For den classiske Kirkemusik virker S. Kung. — I Henseende til Vocal-Musikken har man her, som andre vegne, Sangforeninger, saaledes have Studenterne, Møllerne, Haandværkerne 2c. hver et Slags „Liedertafel“ med eller uden Faner og Emblemer. — Angaaende Skolesangen tør vi ikke give samme noget særdeles glimrende Vidnesbyrd; Berggreen o. fl. have vel virket en Deel i denne Retning, men Underviisningen skeer i Almindelighed mere fordi den er lovbefalet, end fordi man indseer dens Nytte og Behagelighed for Livet, altsaa uden den sande Pyst og Iver. — Sangen i Kirken besørges ved udvalgte Børn fra Fri- eller Kirkeskolerne; men man har dog nyligen søgt et lille Skridt fremad til det Bedre ved fast Ansættelse af nogle Tenorister og Bassister fra herværende Sangforeninger. — Det Lumbyeske Orkester, C. C. Møllers Selskab og nogle andre saadanne à la Strauß sammenspillede Musikcorpsjer musicere paa forskjellige Steder, i Casino, Tivoli, Sommerlyst o. s. v. — Offentlig Musik høres ved Dagtparaden paa Kongensnytorv, ved

Musik.

Christiansborg Slot, naar Kongen residerer der, og i Castellet til visse Tider, sjældnere nu end tidligere i Kongenshave. —

Dands.

Med Undtagelse af de enkelte Mafferader i Vinterens Løb og nogle tilfældige, improviserede Svingom, har Kjøbenhavn ingen offentlig Dandsesalon for de noget høiere Stænder. Dandselystne ere i saa Henseende indskrænkede til private Baller i Klubber og Selskaber. — For de lavere — her kaldte gemytligere — Stænder er derimod sørget ved større og mindre Dandsesale og „Dandsboder“, saasom: „Kjeden“ (Dronningenstvergade), „Phonix“ (St. Helliggeiststr.), „Peters Gaab“ (Vesterbro), „Colosseum“ (Værnedamsveien ved Vesterbro) o. n. fl.

Folketorlystelser.

Passende kunde vi vel her gaae over til at berøre Hovedstadens andre Forlystelser, hvis der overhoved vare saadanne; men disse ere hverken af en betydeligere Natur eller have i det Hele taget Offentlighedens Præg. Folkefeste eller deslige finde kun sjældent Sted, idethøieste feires Grundlovsdagen aarlig d. 5. Juni, men endnu altid paa en noget treven Maade. — En egen Art af Folkefest var tidligere Borgernes Vaabensøvelser paa Fjælleben. Mangfoldige strømmede da ud for at see paa Exercitsen og senere i Hviletiden at indtage Forfriskninger med deres vaabentklædte Frænder. Da saae man de mest maleriske Grupper hist og her spredte over den store fredelige Slagmark; men nu har denne Fjælle-tour tabt meget af fordums Gemytlighed, og Fornøielsen er bleven til — „borgerligt Ombud“. — Ligeledes var det ogsaa en lille Fest, naar „Broderskabet“ paa den kongelige Skydebane udenfor Vesterport havde sin aarlige Fugleskydning. Vel finder denne endnu Sted hvert Aar; men Interessen for at bivaane samme som Tilskuer er ikke den tidligere, skjøndt Pladsen er fuld nok af pnyttede Fjøl, naar gunstigt Veir forskjøner Dagen. — Kongens Fødselsdag (d. 6. October) ihukommes ved nogle smaa Soleniter: Skibene slagre i Havnen, der affyres Kl. 12 Kanonsalver fra Holmen og fra Skydebanen, Springvandet paa Gammeltorv springer med Guldbæbler og om Aftenen høres „tyrkisk Musik“ ved Portene, Hovedvagten zc. som „Tappenstreg“; men ellers har man

hverken offentlig Fyrværkeri, Illumination, Optoge eller deslige. — Af særegen Interesse for Alle er det, naar et stort Skib skal løbe af Stabelen. Dette skeer i Reglen paa Nyholm, men naturligviis hyderst sjældent.

Som Følge heraf ere da de Forlystelsesøgende henviste enten Spadseregange. til at spadsere eller til Klub- og Selskabslivet. Hvad Spadseregangene angaaer, da have vi i Forbigaaende nævnt de almindeligste i selve Byen, og vi ville for Dieblicket idetmindste endnu dvæle bag Boldene. Man har til Promenade: Kongens Have, den lange Bold omkring Staden med Philosophgangen paa den ene Side og Kirsebærgangen paa den anden Side forneden, — Aftenen før Store=Bededag er Bolden især godt besøgt; endvidere har man Toldboden og Lange=Linie, med herlig Udsigt til Sundet og de forbiseilende Skibe; dernæst Esplanaden, det Rum, der ligger imellem Staden og Citabellet, og giver med sine i Rækker plantede Træer en behagelig Skygge. — Foretrækker man Menne=sker istedetfor Skibe og Træer, da kan man vælge sig Østergade, og vil man have det stillere og eensommere, saa maa man søge Løngangene ved Christiansborg Slot. —

Med Hensyn til Klubberne og Selskaberne, da ere vi i saa Henseende næsten indskrænkede til en tør Opgivelse af samme. — Kongens Klub er paa Østergade og har et smukt Sommerlocale tæt udenfor Vesterport. Musik-, Kunst- og Industriforeningen ere tre Selskaber, der egentlig ikke høre herhen og hvilke vi desuden allerede have omtalt. Studenterforeningen har for Dieblicket sit Locale i Boldhuusgade, men er i Begreb med selv at opføre sig et Huus. Det forenede borgerlige Selskab er ved Holmens Canal, den bestandig borgerlige Forening i Biingaardstr. „Thalia“, ny dramatisk Forening o. fl. a. ere i Kanikestræde; „Kjeden“ i lille Helliggeistsstræde. „Det skandinaviske Selskab“ har intet egentlig Locale, men dog et Kassere=Comptoir, Sviboplads 53, og et Bibliothek i Badstuestræde 129; der har forøvrigt været Tale om Selskabets Opøsning, da det — mener man — har opnaaet det Siemed, der var tilsigtet ved dets Oprettelse. — Fremmede ere saaledes saa godt som ene henviste til „Athenæum“, hvorom før er talt,

naar de ville søge selskabelig Underholdning, og den skulle de da just heller ikke finde der uden i Bøger og Blade. — „Industriforeningen“, der foruden sin øvrige Virksomhed: Foredrag, Udstillinger, Bedømmelse af nye Fabrikata og Opfindelser, tillige i sit nye, smukke og rummeligere Locale (Frederiksholms Canal) har en daglig aabensstaaende Læsesal og Conversationsværelser, tilstæder ogsaa Fremmede Afgang for en kort Tid. —

Frimurerlogen.

Som en særlig Mellemting af Selskab, Klub o. s. v. maae nævnes Frimurerlogerne (Zorobabel til Nordstjernen og Frederik til det kronede Haab, for ei at tale om en stoff Løge: Carl til Løven). Den mest bekendte har et eget Locale i Kronprindsensgade Nr. 31, — en let kjendelig Bygning, der udmærker sig ved en Portal i den toskanske Orden af Inspecteur Friis; men om hvis Indre vi som Uindviede ikke videre kunne tale.

Fabriker, Værksteder og Etablissementer.

Som Modsatning til Fornøielses Siden ville vi nu et Øieblik vende os til den alvorligere, til den industrielle Side af Byen; og vi maae da her strax gjøre den Bemærkning, som vi oftere have havt Leilighed til at fremsøre, at Kjøbenhavn ogsaa i saa Henseende mere ligner en i Opkomst værende Stad, end en ældre conservativ By. Det er nemlig først paa de senere Aar, at det industrielle Liv har faaet et mægtigt Opsving, at større Foretagender ere ret begyndte, at spredte Kræfter concentreres til Oprettelse af Etablissementer og deslige.

Som en ældre Anstalt, der dog ogsaa — med eller mod sin Villie — har søgt, ibetmindste saa nogenlunde, at følge Tiden og dens Fordringer, nævne vi først:

Den kongelige Porcellainsfabrik.

En stor graa Steenbygning, med Overflødigehedshorn over Porten, paa Store Kjøbmagergade Nr. 3, betegner det Sted, hvorfra — med Understøttelse af Statskassen og forterende under Indenrigsministeriet — det engang saa berømte og endnu altid ret

respectable danske Porcellain leveres. Fabrikken anlagdes i Aaret 1773 af den lærde Apotheker Müller og kjøbtes snart derefter af Regjeringen, om hvis altfor faderlige Godhed ved aarlig Tilskud ofte har været offentlig stridt, uden at man endnu har kunnet bringe det over sit Hjerte at unddrage Anstalten en Beskyttelse, d. v. s. Understøttelse, der vanskeliggjør enhver Concurrence. — Fabrikken administreres for Tiden af Kammerraad C. W. Bergsøe, har adskillige academiske Professorer til at paasee Arbeidets kunstneriske Udførelse, har dygtige Kunstnere til at arbejde for sig og fysisksætter vel c. 100 Arbeidere, der have egen Sygekasse &c. — Porcellainjorden erholdt man tidligere ubelukkende fra Bornholm; nu indføres ogsaa en lettere Masse fra Frankrig. — Paa de senere Aar har man især lagt Vind paa Viscnit-Arbeider (uglasseret Porcellain), størstedels efter Thorvaldsens Værker, og Fabrikken leverer i saa Henseende smukke Sager, saavel Vasreliefs som enkelte Figurer og Grupper. Hvad der især har høvedet Fabrikens Anseelse, er dens meget haarde Glasur; og det kjøbenhavnske Porcellain — de saa bekjendte, just ikke smagsfuldt tegnede, blaasprængte Kopper — har længe været betragtet som en Uundværlighed i ethvert nogenlunde respectabelt Huus. — Anstalten har paa de senere Aar maattet indrette en bequemere og anstændigere Boutik for Almeenheten, ligesom den har aabnet sit Magazins Forraad til aarlige, meget søgte Auktioner. Forøvrigt er Fabrikens Privileg af 18. Marts 1775 og den er ført for „kongelig Regning“ fra 1779. Den modtager og epperer, med ønskelig Iver, allehaande Bestillinger, lige fra Comptoir-Blader til kostbare Servicer, Stel, Basen o. s. v. med Landskaber, Portraiter &c. efter Bedkommendes Dnske. — Ligesom det allerede vil være af Interesse for enhver Udenbyes at bese det smukke Udsalgsstedes rige Indhold, saaledes kunne Fremmede, der ville tage Fabrikens øvrige Indretning i Diesyn, vente den velvilligste Imødekommen fra Administratorens Side. —

Bing & Grøndahls Porcellainsfabrik. — Skøndt hiin vægtige Begunstigelse, hvorunder den kgl. Porcellainsfabrik i en saa lang Aarrække har virket og kunnet forhindre Concurrence, vovede dog for saa Aar siden en entreprenant Privatmand, Hof-

Porcellainsfabriker.

Galanteri- og Kunsthandler Bing, i Forbindelse med den dygtige Fabrikant Fr. W. Grøndahl, at anlægge en Porcellainsfabrik paa Vesterbro 42 (Konges-, eller Landeveien til Frederiksberg). Denne Anstalt har i sin korte Tilværelse allerede udfoldet en særdeles respectabel Virksomhed, og leveret Arbejder, der i adskillige Henseender kunne stilles ved Siden af den kgl. Fabriks og i enkelte Henseender maaskee endog overgaae dennes. Ogsaa her ere de Thorvaldsenske store Forbilleder en righoldig Kilde til smukke Productioner; saaledes har Fabrikken leveret hele Johannes Gruppen, Gratierne, o. fl. saavel enkelte Figurer som hele Grupper, foruden diverse Vasreliefs. Dog holder man sig ikke til Thorvaldsen alene; ogsaa Bisjens Valkyrie, Apollo og Minerva, adskillige Bøster af Dirik, samt andre Kunstneres Værker finder man her godt gjen-givne. — Hvad der maaskee især kan fremhæves ved det Bingske Etablissement, foruden sammes kunstneriske Retning, er det Held, at man derfra seer temmelig lige brændt Gods, hvad desværre undertiden savnes ved den kgl. Fabriks Varer, især de noget større. — Uagtet fornævnte Grøndahl, beklageligt nok! ved ifjor (1856) at være bleven borttrykket af Døden i sin kraftigste Alder standsedes for tidligt i sin Virksomhed, fortsættes Fabrikken dog som hidtil, og vil Enhver i Bing & Søns Kunst-, Bog- og Papirhandel (Pilestræde og Kronprindsensgade 84) kunne overbevise sig om Værenes Godhed, Smagfuldhed og forholdsviis billige Pris.

Maskeværksteder
og
Støberier.

Baumgarten & Burmeisters Etablissement (Chvn. Overgaden nedan Vandet 170 & 171). Dette meget store Værksted, hvor der forfærdiges Skibs- og Land-Dampmaskiner, Sager til Mølleværker, Brænderier, Oliefabriker, Varmeledninger, Dampkogerier, Patent Jern-Vagerovne &c., — udvider sig Aar for Aar, og har navnlig ifjor kunnet foretage en storartet Ombygning. Det Maskineri, som Anstalten har leveret til flere Skibe, deriblandt ogsaa kongelige (f. Ex. til „Hermod“ o. A.), vurderes af alle Kyndige med fortjent Roes.

Gamst & Lunds Etablissement (Vestervold 216—17), tidligere især bekendt som Klokkestøberi, der ogsaa navnlig leverede gode Apparater til Fyrvesenet, hævder under den dygtige Mechanikus og Polytechniker P. J. Winstrups Medbestyrelse sin gamle

Anseelse og fysiske sætter ikke faa Arbeidere i flere forskjellige Fag. — Man har derfra paa den senere Tid lagt Vind paa en forbedret Construction af let transportable Haandsprøiter.

Her maa ogsaa nævnes **Naylors Filefabrik** (St. Pederstr. 124) med Lager af File og Raspe, som et ikke ubetydeligt Værksted. Fremdeles have **Cichhoff** mechanisk Værksted i Nyhavn 16 paa Byens Side; **Edouard Nissen**, Dvergade o. B. 186 A., der har leveret gode Bogtrykkerpresser, **Anderesen**, Maskinfabrikant, Gl. Kongevei (Svanholm) o. fl. A.

Af **Støberier** findes et ikke ubetydeligt Antal, der stedse synes at stige. Vi maae nøies med at fremhæve: **Lunde's** Kørrebro 37, der i en Række af Aar har været bekendt som et godt Jernstøberi og en omfangsrig Maskinfabrik, leverer navnlig Rulleplader til Brygger- og Brænderier og har sit Udsalgssted i L. Helliggeistsstr. 166. Fabrikeieren har paa de senere Aar ogsaa henvendt sin Opmærksomhed paa Leerfabrikata fra et Teglværk paa Bornholm, — en Gjenstand, der i disse byggelystne Tider maatte synes klogt valgt, naar Driften ledes med Indsigt. — **Løwener's**, Ebn. Dverg. o. B. 199, leverer ogsaa alt til Maskinfaget henhørende, saavel som Trykværker, Vandledninger, alle Slags Rørledninger, støbte og smedede brandfrie Pengekabe o. s. v. — **Meldahl's**, Besterbro 14, der især har lagt Vind paa Agerdyrkningsredskaber og udmærker sig ved en egal Støbning. Hsentr. **Werner** (Kul-torvet 203) har Udsalg af Støberiets Ploggoods.

Forsørigt møder man overalt paa Broerne og i Forstæderne mindre eller større Støberier, hvis Dmtale her vilde blive for vidtløftig.

Bryggerier, navnlig til Forsyning af det nu her ogsaa yndede bayerske **Øl**, findes ved **Balby** (Capitain **Jacobsen**), ved **Gml. Kongevei** „**Svanholm**“ (**Heymann**) og ved **Langebros** saakaldte „**Kabens Have**“. — Det **øgl. Bryghuus** (Bryghuusgade 259 ved **Langebros**) har endnu beholdt en Deel af sin gamle Anseelse, maaffee især med Hensyn til **Dobbelt-Øl**, **Hvidt-Øl** og andre ældre **Ølforter**.

Til **Ølproductionen** hører naturligviis Udsalgssteder. De fleste **Bevertningssteder** have nu vel bayersk **Øl**; men man har dog ogsaa

Bryggerier

og

Ølhaller.

higt og her indrettet egne Haller, eller **Ol-Tuneller**, hvor det udfjænkes efter fremmed Mønster og Tilsnit. Som et om Sommeren meget besøgt og virkelig ogsaa godt beliggende Klubsalg maa nævnes „Svanholm“ paa Gml. Kongevei. Foran i Frederiksberg-Allee findes tvende, hvoraf den saakaldte „Münchener-Halle“ er opført i en særegen tillokkende Stil, som man vel kunde kalde den Geo=Carstensenfke. — En i stor Stil anlagt **Ol-Tunnel** paa Øster-gade synes ikke at have den forventede Frequent.

Bærksteder.

Iblandt fremragende Bærksteder, hvor Kunst og Haandværk smukt gaar Haand i Haand, maa nævnes:

J. G. Schwartz & Søn (Sværtg. 170), et i mange Aar med Føie vel anseet Kunstdreier Firma, hvis Arbeider i Horn, Perlemor, Skilbpadde, Rav, Træ oc. kan sættes ved Siden af det bedste Udenlandske, hvorhos Familien Schwartz har stor Fortjeneste af Industrien ved at være opmærksom paa, hvad der rører sig andrevegne, og da søge at gjøre det til Danst. — Snedker og Hof=Stoelmager Hansens Meubel=Bazar (Erichsens Palais Kongens Nytorv 264), med et rigeligt Udvalg af smukke og moderne Meubler, have vi allerede tidligere haft Leilighed til at berøre; desforuden have Snekterne et Meubel- og Spiel=Etablisement (lille Kirkestræde 101 ved Nicolai Taarn), ligesom der paa flere Steder i Byen findes gode Meubelmagaziner og Dplag af færdigt Arbeide. — Firmaet Urban=Jürgensen's Sønner (Gothersg. 26) er ogsaa i Udlandet bekjendt som leverende fortrinlige Chronometre, navnlig til videnskabelig Brug. Noget mere mercantil maaskee fremtræder C. Ranch ligeledes med Chronometre og alle Sorter Uhre (Hjørnet af Østerg. 27). Paa Vesterbro 56, nærvæd Alleen, har H. Kuhl et Taarnuhr=Etablisement. Gode, men simple Stueuhre fra Bornholmske Fabrikker erholdt man indtil for kort Tid siden paa Børsen. — Rittendorff & Aagaard har (St. Helliggeiststr. 149) noget nær det eneste xylographiske Etablisement i Byen, idet dens første Xylograph A. C. F. Flinch (Pilestræde 84) ikke mere synes at drive Kunst=Professionen med Bærksteb. — Som musicalsk Instrumentmager har den Marschaltske Fabrik tidligere vundet stor Berømmelse; nu er Hornung & Möllers Pianoforte=Fabrik (Holmens Canal 259) mest

søgt, saa meget mere vel, som Firmaet ogsaa kan kalde sig Hof-Pianofortefabrikanter. Men forøvrigt besidder Staden flere gode musicalske Instrumentmagere, saasom Gade, Hjorth (Udsalg Fjergg. 8), Kirchhoff o. fl. — Iblant kirurgiske Instrumentmagere nævne vi Camillus Nyrop (St. Kjøbmagerg. 5); Thiele (samme Gade 52), Jul. Nissen (ligeledes 12), Kap. Nissen (Gl. Amagertov 10) ere mere bekendte som optiske, physiske og meteorologiske Instrumentmagere. Endvidere kunne i denne Retning nævnes J. E. A. Hansen, som Eier af Prof. Smiths i sin Tid saa agtede Etablissement for phys. og opt. Instrumenter (Pilestr. 113), fremdeles Noor (Kongens Nytorv 353), Korfigen (Østerg. 33) og Cornelius Knudsen (St. Kjøbmagerg. 53), hvilken Sidstnævnte sikkert er en af vore dygtigste Mechanici og Optici, men har nu fornemmelig kastet sig over Fabrikationen af Camphinlamper og Camphinolie, — en industriel Retning, der ogsaa har hidbraget James Johnson (Graabrodrertov 112), kun med den Forandring, at denne især interesserer sig for Photogen. — E. Møllers galvanoplastiske Arbejder, med mange skjønne og interessante Sager, findes nu i Norgesgade 196. — Ogsaa kan vel fremhæves her Axel Løfgreens Elektropletfabrik (Udsalg St. Kjøbmagergade 60); Drewsen & Sønners Papirer, billige og stærke Tapeter (Udsalg Gml. Strand 154); Hof-Leverandeur E. D. Meyers Lager af Gutta Percha og Gummi-Sager, vandtætte Klæder &c. (Højbroplads 51); Fritz Meyer, Hof-Blikkenslager og Lakere, har (Gøthersgade 23) Udsalg af alskens Lamper, Præsenteeerballer i moderne Form og Decoration, samt andre Blikklædere og Messingarbejder. — Iblant flere solide Guldsmede, indstrænke vi os til at fremhæve P. Hertz (Kjøbmagerg. og Kronprindsensg. 40.)

Daguerrotypister søges gjerne af Fremmede og til Hovedstaden kommende Folk fra Provindserne. Da de have let kjendelige Skilte, og man neppe kan antage, at Nogen, der ikke kan præstere taalelig veltlykt Arbejde, vil sætte sig for de med et Atelier forbundne Udgifter, — saa vil det være overskødigt at fremhæve nogen Enkelt, være sig i Byen eller i Forstæderne; kun

Daguerrotypi.

skulle vi bemærke, at ligesom M. Alstrup her har været den første Daguerrtypist, saaledes synes han endnu ikke at være overtruffet af senere Concurrenter; han er en expedit, billig og heldig Arbejder. For Dieblisset har han sit Atelier paa Østerg. 78; men da han for ikke lang Tid siden har erholdt en egen Eiendom i Staden, tør vel forventes, at han indretter sig et større Locale.

Nogle
Dampanlæg.

Blant de Etablissementer, der drives ved Damp (hvortil ogsaa hører Brødrene Thieles Bogtrykkeri St. Helligestfr. 149), maae nævnes: Chr. Kehlets Chocoladefabrik (St. Kongensgade 234, med Udsalg paa Østergade 37), hvis velsmagende Fabrikat i en Række af Aar har havt Publicums fortjente Yndest og idelig kan glæde sig til en betydelig Affætning. — Dampbageriet (Marstrands, Silleg. 45) er for nogen Tid siden afbrændt, og da der oftere har fundet Ibebrand Sted i dette i et meget bepakket Kvarteer beliggende Anlæg, er nu med Føie Gjenopførelsen af et lignende Etablissement paa sammes Ruiner forbudt af det Offentlige, og Maskineriet solgt. — Den saakaldte „Grynmølle“ (ved Langebro 261) maler under Firmaet C. & L. Møller. — Fremdeles maae anføres Riis- og Meelmøllen paa Bodenhoffs Plads, Em. Messerschmidts seeværdige Dampgarveri og Tørreindretninger (Vesterbro 18 ud til Gl. Kongevei), Holmblads til forskjellige Fabrikata, Malermestrenes Færdemølle (Grønnegade), Salomonsens Tøifabrik (Nyhavn 16), Fineerskjæreri og m. Fl., for ei at glemme den Combination af Fabriker, som et Actieselskab driver under Navn af „Fredens Mølle“ paa Amagerbro, og hvis første og ledende Directeur for Tiden er Grosjerer Joseph Dwen.

At nævne og derved ligesom anbefale andre Haandværkere eller Industridrivende, der kunde være Folk, som komme til Hovedstaden nyttige, lige fra Hattemagere og Barberer ned til Skomagere og Galoschefabrikanter (for ei at tale om Tanddoctore og Ligtorne-„Operateurer“), ansee vi her for mindre sømmeligt, saa meget mere som de fleste have tydeligt Skilt ude og findes uden vor

Anviisning, hvorhos de ikke forsumme i Dagbladene selv at tilfjendegive deres Tilstedeværelse. Men vi troe dog at kunne nedskrive den Bemærkning i Almindelighed, at hos de danske Haandværkere — og som saadanne Handlende — ikke let skal findes Spor af det Optraekkeri i Henseende til Fremmede og Udlændinger, hvorover — med mere eller mindre Føie — andrevegne klages, og som derfor muligens gjør slige Adresser eller Anviisninger nødvendige. — Som Følge heraf ville vi da heller ikke nævne de forskjellige Bøgelcomptoirer, eller andre saadanne Anstalter, hvormed Rejsende kunne faae at bestille; men nøies med at anføre de almindeligste Hoteller, der mest søges af Udlændinger, og Gæstgivergaarde, der i Reglen mest indlogere „Folk fra Landet“. Hiere: Hotel d'Angleterre (Kongens Nytorv 356) — Hotel Royal (Gammelstrand 152, ligeover for Christiansborgflot) — Hotel Phœnix (Norgesg. og Dronningensstøveg. 188) — Hotel du Nord (Kongens Nytorv 1); fremdeles Hotel Løven (Nyhavn v. Side 11), Skandinavisk H. (Gøthersg. og Store Kongensg. 28—29), H. de Christiania (Nyhavn v. S. 34), H. Stockholm (Lille Strandstr. 64), H. Stadt Flensburg (Nyhavn v. S. 14), H. St. Lübeck (Lille Strandstr. 74), H. Dannevirke (Nørrevold 222 B.), Stadt Alsborg (Nyhavn v. S. 10), St. Lauenborg (St. Strandstræde 78). Disse ere:

Danmark (Nørrevold 162). Farvergaarden, Gardergaarden, Garvergaarden, 3 Hjorter, Kronen, Prindsen, Rosen, Skibet og Viinkanden (alle paa Vestergade). Gammel Avlsgaard (Suhmsgade 196-97 B). Nordstjernen (Hauersgade 204 G. 1). Solen (Pustervig 195). 3 Kroner (Tornebustegade). Knapsteds Gaard (Galmtorvet 64). Holland, den forgyldte Nøgle (begge paa Nørregade). Sjælland (Gammeltorv 7). Den hvide Hane, den (store) norske Løve (begge ved Vesterbold). Det hvide Lam, den hvide Svane, de 3 Roser (Studiestræde). Suhrs Gaard (St. Larsbjørnsstr. 178). Holger Danske (Farvergade 139). Tolbbod=Viinhuus (Tolbbodveien 292). Bjørnsdal, det hvide (eller forgyldte) Lam, Skibet, Sommersteds Gaard (samtlige paa Vesterbro).

Hoteller.

Gæstgivergaarde.

Til godt Logi hører naturligviis ogsaa god Bevertning. Denne kan nu vistnok af Rejsende og Fremmede erholdes paa selve de nysnævnte Steder; men man foretrækker dog ogsaa stundom Saadant i enkelte Retninger udenfor Huset.

Caffehuse.

Egentlige Caféeer af første Rang har Kjøbenhavn maaskee aldrig haft. Tidligere havde de „Vinkjeldere“ at modarbejde, og nu vanskeliggjør den stigende Udriksen Oprettelsen af slike, i andre Hovedstæder saa velansete Anstalter. Af anden Rang findes derimod adskillige, hvilke vi dog blot i Forbigaaende ville nævne.

Restaurationer.

Iblandt Restaurationer har Restauratrice A. Hencel's (Nsterg. 53) i mange Aar staaet i fortjent Ry; saavidt vides har hun nu overgivet Entreprisen. Fremdeles kunne nævnes: Betchmann (Gl. Amagertov 35), Brusch (Lill. Kirkestr. 43), Ginderrup (Gl. Torv 98), Gravesen (Gl. Strand 14), Guioni (Graabroretov 106), Restauratrice Laura Hansen (Amagertov 37), Kølher (Pilestr. 117), P. Olsen (Admiralg. og Fortunstr. 104, med Café-Salon), Pfeil (Gothersgade 349), Vincent (Kongens Nytorv 5) o. m. A. Capozzi (Kongens Nytorv 208), Hof-Victualiehandler og Restaurateur, søges vel især af Rejsende fra sydligere Lande.

Conditiorer.

Conditiori findes bl. A. paa følgende Steder: Minis (Kongens Nytorv 3), Stephan a Porta & Comp. (Nytorv 89), Grandjean (St. Strandstr. 159), Gianelli (Kongens Nytorv 6—7), Otto (Gl. Amagertov 38), Rodewalbt (Norgesg. 162. Hofconditor). Endvidere: Caccavajo (St. Kongensg. 43), det saakaldte Pleisch's Conditiori (Gl. Amagert. 2), Martin Boldt (Kronprindsensg. 35 — har ogsaa Dame-Café.)

Andre Bevertningsstæder.

Af almindelige The- og Caffehuse findes en stor Mængde, saa at neppe nogen større Gade i Byen ikke jo har et Par Stykker deraf. Som meget besøgte nævne vi kun tvende i Lill. Kongensg. ligeoverfor Nicolaitaarn, nogle i Gothersg., ligeledes i St. Kongensg., paa Kjøbmagerg., Nstergade o. s. v.

Søger man „Gemyrlighed“, da maae fremhæves: Em. Petersen („Dunkel Toms Hytte“, Løderstr. 29), E. Mortensen (der med sin Bevertning forener et Kunst- og Naturaliecabinet m. m. — f. T. Hjørnet af Rattesundet og Frederiksbergg. 10), dernæst Amager=

torv 4 og flere andre Steder, som Almuevittigheden har tillagt særlige Navne fra „Himmerige“ og „Paradiset“ lige ned til „Helvede“.

Paa de fleste af disse Steder findes de sædvanlige Spil og navnlig Willard til Gjæsternes Afbenyttelse; men man holder tilige de almindeligste indenbyes Blade (paa nogle større Steder ogsaa fremmede), og vi kunne vel derfor her benytte Leiligheden til kortelig at omtale den periodiske Presse.

Dagbladene ere følgende:

Den Berlingske Tidende, der udgaaer hver Søndagdag baade Morgen og Aften, er det eneste endnu privilegerede Blad. — Morgenavisen indeholder fornemmelig Avertissementer og retslige Bekjendtgjørelser, samt et kort Referat af nyere Postefterretninger, naar saadanne af særlig Bigtighed just ere indløbne. Aftenavisen, Hovedbladet, der fører den lange Titel „Den til Forsendelse med de kongelige Brevposter privilegerede Berlingske politiske og Avertissements-Tidende“, leverer Uddrag af fremmede og indlandske Aviser, ledende Artikler, Skibs- og Varelistes, Embedsbesættelser, Udnævnelser, Handelsefterretninger, Telegraphdepecher o. s. v. — Bladet udgives og forlægges af „Brødrene Berling“ og redigeres af den fortjente, mangeaarige, nu alderstegnede Journalist Grosserer L. M. Nathanson, R. af D. Feuilletonen, fordetmeste bestaaende i gode Oversættelser, redigeres af Prof. og Ridder S. P. Holst.

Dagblade.

„Fædrelandet“ udkommer ligeledes daglig, Helligdagene fra-regnet, og har tillagt sig selv at søge sin Læserkreds i de høiere Samfundsclasser. — Hvad man end af Parti- og andre Hensyn ellers kan have at sige imod denne Journal, har man dog en Følelse af, selv om man ikke vil indrømme det, at samme endnu er de høiere Interessers og Ideers mest intelligente Bærer, og fremfor andre Blade mest har frigjort sig for de fleste, om ikke alle Hensyn til Høire og til Venstre, til Opad og til Nedad. — Bladet er trykt med Antiqua (latinske Bogstaver), har et anstændigere Ydre end de fleste øvrige Blade og indeholder fornemmelig

ledende eller Redactions Artikler. Dog leveres ogsaa Efterretninger fra Ind- og Udlandet (især fra de nordiske Nabolande), Telegraphdepecher og en Rubrik for „skandinaviske Beskjendtgjørelser“, samt for andre saadanne, der indrykkes mod en Betaling af 4 β. for Petitlinien. Dets Feuilleton har dels oversatte Fortællinger (navnlig af Ch. Dickens) og dels Afhandlinger fra den nyere Naturvidenskabs Gebeet. Det udgives af Candidaterne J. F. Gjørdvad og C. Ploug, hvoraf Sidstnævnte er dets ansvarlige Redacteur.

„Dagbladet“, redigeret af Cand. C. St. A. Bille, har omtrent samme Tendents som „Fædrelandet“, er liberalt og et Oppositionsblad, hvad altid med Hensyn blot til Popularitet er misligere i en constitutionel end i en absolut monarchist Stat; men det udmærker sig mere end hint sit Forbillede ved en flot, Skjønaands Tone, der dog synes mindre heldig paa sit Sted i et Dagblad end i et Heftekrift eller noget Lignende, hvor den besindige Eftertænkning lettere kan hemme det øieblikkelige Lunens og Overgivenhedens tidt altfor frivittige og tøilesøje Vingeflugt. Bladet maa derfor ogsaa idelig plages med de saa fatale Injurieprocesser, og lader forresten til at have gjort sig til en af sine Livsopgaver at ville tage Luven fra:

„Flyveposten“, redigeret og udgivet af G. Siesby og J. Davidsen. Formedelst en vis Forhoppelse i sin Tid efter Nyheder og en vis, let forklarlig Naivitet i at gjøre Brug af dem, er dette Blad, der retvel kan betragtes som et mærkeligt literairt Phænomen, engang kommet i Miscredit i Henseende til „Avisænder“, for hvis Servering forøvrigt intet Dagblad kan sige sig aldeles fri; men er — naar man kun holder sig til Facta, og lader alle mulige og umulige Motiver ude af Betragtningen — ingenlunde nogen Nullitet, hvortil man har villet gjøre det, ved uheldige Forsøg paa at bevise, istedetfor simpeltthen — at ignorere dets Existents. Tør man ikke dette og kan man ikke hint, saa maa man indrømme, at selv den rastløse Higen efter Nyheder er en Fortjeneste, der i flere end een Henseende kommer Publicum til gode. Trods alle Ansegtelser har Bladet heldigt krydset sig igjennem Forsatningsforandringens Storme, har holdt alle Medbeilere Stangen, og hvad vi især troe at kunne fremhæve, er den gunstige

Omstændighed, at adskillige dygtige Mænd, der formedelst divergerende politiske Anskuelser og ved andre Conflicter ere blevne fjernede fra „Fædrelandet“, have valgt „Flyveposten“ til Organ for deres Meddelelser, fordi det er et „meget læst Blad“, uden hvilket altsaa muligen ikke faa interessante Oplysninger havde været tabte for Offentligheden. Meget til Bladets heldige Bestaaen bidrager maaskee dets til særlig Indbinding skiftede Feuilleton med en Masse Tillægsart.

„Kjøbenhavns Adressecomptoirs Efterretninger“, ligesvem kaldet „Adresseavisen“, vedbliver endnu at betragtes som et privilegeret Blad, hvad det ingenlunde mere er. Trods al Concurrence og trods Alt hvad man end med og uden Høje har havt at anke imod det, søges det dog til den Grad, at der til Hovedavisen idelig gives „Tillæg“, der i Julengen endog er steget til 6 Ark daglig, hvilket noksom vidner om den Trang, Hovedstadens Borgere føle til et Organ for deres materielle Interesser. Forøvrigt findes i Bladet alle mulige Besjendtgjørelser; men ingen politiske Efterretninger og ingen Redactionsartikler — det er et Blad, som har hele Publicum til Medarbejder og Redacteur.

„Avertisements-tidenden“, et Slags Actieblad, for at fortrænge Adresseavisen, hvilket dog ikke synes at lykkes det, udg. af Commerceraad H. Grüner og redigeret af Cand. F. L. Liebenberg. — Det forekommer os, at et Blad, som gjør Avertisementer til Hovedopgave, naar det dog vil inblade sig paa andre Gjenstande: Politik, Theaterfager, Literatur, Feuilleton o. s. v. — hvad jo vistnok kan have sine Behageligheder og være i Abonnenternes saavel som i Actionairernes Interesse, — helst burde unblade at criticere, tage Parti o. s. v.; thi derved forskaffer det sig unegtelig efterhaanden flere og flere Venner og Modstandere, hvilket atter forringer Bladets Abonnementantal, hvad dog vistnok er det Vigtigste for et Annonceblad, da en stor Læserkreds vist mere lokker Folk til at annoncere end en billig Indrykkelsespris, bedre Tryk eller andre saadanne Fordele.

„Morgenposten“, red. af Rigsdagsmanden S. A. Hansen, og „Tiden“ (der dog kun udgaaer Tirsdag, Torsdag og Lørdag, og maa betragtes som en Fortsættelse af „Forstædernes Avis“)

red. af D. E. Rugaard, der ligeledes er Rigsdagsmand, ere for nye Blade under deres nærværende Redaction, til at vi tør vove at karakterisere dem, selv om de ikke, som et særligt Parties Organer, vare de Fluctuationer underkastede, der forbyde deres videre Berøring i dette Skrift. De ere forøvrigt redigerede tilbøds i demokratisk Aand.

Af belærende og underholdende Billedblade opstaae idelig og atter nye, der snart igjen ophøre. En længere Tilværelse synes det af Bogtr. Trier udg. og af D. F. Bræmer red. „Skandinaviske Folkemagazin“ at have forskaffet sig, ligesom det af Kitten i Orff & Aagaard udgivne Blad „Hjemmet“ (forhen „For 3 Skilling“) formedelst sine mange Billeder og overordentlig billige Pris maaskee har sikret sig en varigere Tilværelse. — De ere begge Ugeblade.

I Lighed med andre Stæder har man da her ogsaa nogle charivaristiske Blade (om vi saa maae sige), der hverken ere bedre eller slettere end saadanne i Reglen ere andrevegne. For Tiden existere tre saadanne: „Folkets Nisse“, „Uglen“ og „Microscopet“, der samtlige ere Ugeblade og forsynede med Træsnit o. s. v.

„Departementstidenden“, forhen Collegial-Tid., publicerer Regjeringsforanstaltninger, Avancementer o. desl.

Nogle Selskaber og Foreninger have ogsaa egne Blade, saasom „Industriforeningen“ („Dvartalsberetninger“, der ogsaa levere industrielle og techniske Artikler), „Borgervennen“, „Folkeforeningen“, „Arbejderforeningen“ o. fl. — Bladet er vel nærmest bestemt for de resp. Selskabers Medlemmer, men da det tilbøds leveres til andre Selskaber og henlægges paa nogle offentlige Stæder, maa det vel betragtes som offentlig Eiendom. — „Juridisk Ugeskrift“ og „Danst Haugetidende“, der udkomme ugentlig, have deres Forklaring i Navnet. Sidstnævnte er Organet for det herværende Haveselskab og redigeres af dets Gartner, Benzien.

Noget egentlig belletristisk Uge- eller Maanedsskrift, nogen critisk Journal, et Kunstblad eller Theaterbidt existere for Dels ikke. Ofte har man begyndt deslige, men altid maattet standse efter kortere eller længere Tids Forsøg. Senest har den her ofte nævnte G. Carstensen begyndt et „Søndagsblad“, der

tilsigtede at afhjælpe Mængden; men han afgik ved Døden netop som dets første Nr. udkom. — Nogle musicalske Maanedskrifter udkomme vel; men bestaae, med en enkelt Undtagelse, kun ved Dandsemusik og Løkkemiblet: Lotto-Præmier.

Heftekrifter, vedkommende Theologi, Medicin, Militairvidenskaberne, Marinen &c., troe vi — som mere henhørende til Staten end just til Staden — her ikke at burde inblade os paa at omtale. Som fortjensfligt i saa Henseende maae vi dog tillade os at fremhæve Dr. Steinstrups „Dansk Maanedskrift“, der værdigen træder i Prof. Schouws Fodspor og skal tælle c. 1100 Subscriventen.

Som et særegent Ugeskrift, et Slags „Intelligensblade“, maae vi endnu berøre den vistnok geniale, men politisk mindre paasidelige Raisonneur eller Kenitent Cand. M. Goldschmidts „Nord og Syd“, der paa den senere Tid har taget et Tilløb, ved ogsaa at levere Illustrationer.

Vi have her nævnt og i Korthed omtalt de væsentligste i Kjøbenhavn udkommende Journaler. Dertil maae vi knytte den Bemærkning, at det fornemmelig er skeet fordi de fleste af dem, navnlig de førstnævnte og iblandt disse især „Fædrelandet“, hver Dag meddele en „Erindringsliste“. Rejsende, Folk fra Landet og hvo, der ellers besøger Hovedstaden, kunne med Lethed i deres Høtel, Logis eller paa de almindl. offentlige Steder faae disse Blade ihaende, og da bedre end af nogen Bog see, hvad den næste Dag giver, saavel med Hensyn til Theatret, Prædikanter o. s. v., som i Henseende til saakaldte Seeværdigheder, hvis Afgangstid man tilligemed andre saadanne Noticer ellers pleier at anføre i Haandbøger for Rejsende; men som vi troe at kunne udelade, fordi Tiden dog hyppigen forandres og Dagbladene som sagt levere en langt bekvemmere Oversigt.

I det vi derfor nu ret strax skulle gaae over til at omtale Byens „Seeværdigheder“, bede vi altsaa Enhver, med Hensyn til Tiden, hellere at rette sig efter fornævnte „Erindringsliste“ i Bladene end efter andre Opgivelses, hvad enten de allerede findes hist

Dagbladenes
Erindrings-
liste.”

og her i denne Bog, eller søges i den almindl. Kbhvnstte „Revisers“ Rubrik: „Tiden og Stedet, paa hvilke nogle offentlige Samlinger og Mærkværdigheder forevises.“ — Kun endnu en ikke uvæsentlig Bemærkning maae vi dog først tillade os:

Vi havde i vor foreløbige Plan til dette lille Skrift bestemt os for, i Lighed med andre saadanne Haandbøger for Fremmede, som udkomme i Frankrig og Tydskland, paa sit Sted at levere en Fortegnelse over de vigtigste Gjenstande, der hist og her kunne tages i Tiesyn. Men vi have troet, at burde opgive denne vor Hensigt, dels fordi en saadan Fortegnelse, der dog vanskelig vilde kunne blive fuldstændig, maatte forbyre Bogen, især dersom den skulde være raisonnerende og ikke en blot Navneliste, og dels fordi den lettelig vilde lede til Conflicter med dHr. tidligere Catalogudgivere, hvis Forarbejder man ikke retvel kunde undgaae at benytte. Vi mene derfor, at da Afgangen til de fleste Samlinger og Mærkværdigheder er aldeles gratis, og det kan ventes, at det meget snart vil blive Tilfældet overalt, saa bør Vedkommende ikke frye den ringe Udgift, som er forbunden med at kjøbe de Veiledninger eller Cataloger, der kunne faaes paa de fleste af selve de omhandlede Steder.

Postvæsenet
i Almindelighed.

Noget Pignende bede vi gjort gjældende i Henseende til Postvæsenet. Ogsaa herom udbrede gjerne Fremmed=Haandbøgerne sig med en Bidtløstighed, der Intet lader tilbage at ønske uden den vistnok høist vigtige Omstændighed, at Noticerne, Listerne &c. &c., hvor nøiagtige de end maatte være, naar de nedskrives, efter kortere eller længere Tids Forløb dog forandres i Virkeligheden, hvorved Angivelserne blive vildeledende isædetfor veiledende. Hvortil da alle disse Tal, Afgangs- og Ankomsttider, Taxter, Reglementer, Drovschers Holdsteder, Omnibussers Gort o. s. v. o. s. v.? Der er vist kun saare Faa, som hente deres Oplysning af disse Anviisninger, især da den hele Postindretning isølge sin Bestemmelse ikke kan være stabil og heller ikke paa de senere Aar har lagt en saadan chineesisk Tendents for Dagen, men derimod med anerkjendelsesværdig Iver tilegner sig enhver Forbedring — altsaa Forandring — til sit Formaaals Opnaaelse. — Her, saavel som andre Steder, er Postvæsenet delt i Hovedbrancherne: Brevpost (med Fodpost),

Pakkepost og Personpost. Forsendelsens og Befordringens Hurtighed er naturligviis betinget af Aarstiden, hvorvidt Dampskibe ere i Gært o. s. v. — Blandt flere derhen hørende tabel- og lariske Oversigter, som Tid efter anden udgives, tilbøds af Postofficiauter og andre Indviiede, skulle vi her blot henlede Opmærksomheden paa:

„Coursbog for det danske Monarchi“, udg. af Faber & Wichmann, der i Maanedbester giver Udsligt over Post-, Jernbane- og Dampskibs-Routerne, med fuldstændigt Route- og Veilængde-Kort for det danske Monarchi.

At der hiit og her er udbængt Brevkasser, saavel i Hovedstaden som i dens Forstæder, have vi allerede tidligere havt Leilighed til at bemærke. Heri kunne Breve, der ere forsynede med Postfrimærker (hvilke erholdes ibl. A. i enhver Urtebod à 2 sk. og 4 sk. Stk.) nedlægges, og besørjes da efter Adressen, hvad enten det er til Folk i Byen (Fodposten) eller til udenbyes Voende og fremmede Steder. Disse Kasser tømmes flere Gange om Dagen, og paa selve Postgaarden kunne Breve indleveres fra 8 Form. til 9 Aften alle Søndage, samt Søn- og Helligdage fra 11 til 2 Form. og 6—9 Estermiddag.

Museer, Kunst- og Naturaliesamlinger, samt andre Seeværdigheder.

Mærkværdighederne paa Rosenborgslot.

Pag. 74 og følgende Sider have vi allerede omtalt ovennævnte Slot selv, saavel dets Ydre som dets Indre. Her have vi altsaa blot at dvæle ved de historiske Mærkværdigheder, som sammesteds findes opbevarede. Afgangen til at tage disse i Die-syn maa, som ogsaa allerede er bemærket, betales; og er det end ikke nogen betydelig Sum, der erlægges for et „Selskab“, især naar hensees til, at dette kan bestaae af indtil 12 Personer, — saa vilde det dog være høist ønskeligt, at Tilgjængeligheden ogsaa her blev frigjort, saa meget mere, som det altid er vanskeligt at faae

et Duzin Personer samlede under een Hat, og at den Enkelte da i Reglen kun faaer Indtrykket af et broget Mosaik, betragtet med et flygtigt Overblik, fordi han i sin Detaille-Beskuelse abstraheres af selskabelige Hensyn.

Sagerne ere her ordnede efter de forskjellige Tidsalbre, hvor- til de høre. — I den nedre Etage, hvor Gjenstande fra Chr. IV.s Tid opbevares i tre Bærelser, gjemmes ogsaa saadanne Ting, der have fra tidligere oldenborgske Konger. — Deriblandt maa mærkes: det berømte oldenborgske Horn, der vel er henved 400 Aar gammelt, men hvis egentlige Oprindelse er ubekendt og knyttet til ældre, kun lidet trolige Sagn. — Fremdeles sees en Gulbring, der menes som Formælingsring at have tilhørt Christian II.s Dronning Elisabeth, Keiser Carl V.s Søster. — Fred. II.s Dronning Sophias Toilettspeil. — Et i Stadsgraven fundet Sølvbæger, der har tilhørt Chr. III. — Et Taffeluhur fra 1561 og nogle flere andre værdifulde Antiquiteter.

Efter Chr. IV. selv have mange interessante Gjenstande, hvoraf nogle maae betragtes som sande Reliquier. Dertil høre f. Ex. nævnte store Konges Vaaben og Instrumenter, saasom hans Stok, hvori Compas, Kniv, File, Vinkel, Passer og Menmaal, nogle af hans Klædningsstykker fra Søslaget ved Fehmern: hans Høilschue, Halskrave o. s. v., samt Kommetørklædet, paa hvilket endnu sees Pletter af den saarede Konges Blod. Forøvrigt findes forskjelligt kostbare Smykker af Guld og Sølv, besatte med Edelstene, foruden Kunstfager, Uhre o. desl. Ligesom ogsaa otte Sølvkruse og Bægere, besatte med Meldebladsdalere. De veie tilsammen over 1000 Lød og ere vundne af Kongen ved Ringrenden i Hamborg. Endelig — for ikke at tale om Portraiter og Malerier af samtidsige Mestere og gjengivende berømte Personligheder — ere ogsaa her opbevarede nogle Kunstdreierarbejder, forfærdigede af den kraftige, practiske og vindsfibelige Konges egen Haand.

Sager fra Fr. III.s Tid gjemmes i tvende Bærelser. Ogsaa her sees Portraiter, Malerier, Vaaben, Meubler og Kostbarheder af ædle Metaller. Vi maae, foruden Majestaternes kunstigt udarbejdede Kroningsstole med Genhjørningspiller og allegoriske, i Metal drevne Figurer, noies med at fremhæve: en Kaarde, hvis

Fæste, Hage og Doppfo ere af det Guld, som Kongens Alchymist, Italieneren Dr. Burri skal have fabrikeret i Guldbuset, samt flere Sager fra nævnte Konges tidligere Function som Erkebiskop i Bremen, saasom Commandokaarden. Yndere af Vaaben ville vi gjøre opmærksomme paa en Riffel, der lades bagfra med 30 Skud. Den er forfærdiget i Flensborg 1646.

Chr. V.s Sager indtage tre Bærelser. Her seer man bl. A. i Glas og Kamme det danske originale Vaaben af Sølv, emaillet med dets rette Farver. Ogsaa efter denne Konge har man kunnet opbevare Carroussel=Præmier. — Iblant Malerierne maae nævnes Kongens Portrait, broderet af Eleonore Christine Ulfeldt, samt et Miniaturportrait af den berømte, ulykkelige Statsmand Peter Griffensfeldt. Af Rariteter fremhæves det lille Skibsanker, som fæstede Kongens Liv i en Storm i Østersøen efter at alle udfastede større Anker vare tabte. Ankeret er forgyldt, og den malmfulde Psalmedigter Biff. Th. Kingo's Vers i denne Anledning findes vedhæftet samme. — Et Slags Metal Harmonica paa $3\frac{1}{2}$ Octav, med overmaade smukke Sølvtoner, vil sikkert interessere Musikelskere.

De Bærelser, der omfatte Gjenstande fra Fr. IV.s Tid, fremtræde allerede med en vis Elegance og fremvise noget modernere Sager end de tidligere. — Speilcabinettet, og Glascabinettet med Pocaler, Opsatser o. s. v., navnlig fra Murano, tilbrage sig gjerne Alles Opmærksomhed og ere i det foregaaende berørte. Af Kostbarhederne maae fremhæves: den sølvforgylde Døbefont med drevet Arbejde, der bruges til de kgl. Børns Daab, og ved deres Navns Anførsel paa samme ligesom danner en Kirkebog (den veier henved 1000 Lød); flere Guldbægere og Sølvpocaler; et Sølvtræ med sex Druer af flebne Smaragd og nogle sort emailleerede Negre indfattede med Diamanter; en stor ægte Perle, formet som en Svane, med diamantbesatte Ringer og liggende i en Guldkurv paa to mindre Perler. Iblant historiske Sager anføre vi: Carl XII.s Kaarde med forgyldt Kobberfæste; Fr. IV.s egen Kaarde, hvis Guldfæste blev læderet ved et Fald, da Kongen kom i Livsfare ved en Kanonstøbning; samt et Oliemaleri, udført af den svenske General Magnus Stenbock og forestillende ham selv. — I

Riddersalen tilbrage sig foruden den kgl. Throne 2c. de vævede Tapeter Opmærksomheden. De forestille Momenter af Chr. V.s Krige med Sverrig og under hvert af de 12 Stykker er indvævet et forklarende tydfk Vers. Forøvrigt maae vi henvise til S. 77, hvor Salen allerede er omtalt.

Chr. VI.s Sager have kun eet Bærelse, beliggende i det nordre Taarn. Vi skulle blot fremhæve: den Sølvsee, hvormed Kongen murede Grundstenen til Christiansborg Slot; Dronning Sophia Magdalenes Jagtflint, og Tafferne af et Krondyr, som bemeldte Dronning nedlagde i Fredensborg Dyrehave med høfistegne Haand, samt et Par Elfenbeens- og Kavarbeider af Kongen selv.

Fr. V.s Cabinet ved Siden af Riddersalen, i det store Taarn, fremviser ikke faa kunstfærdige Sager, dreiede saavel af Kongen selv som af hans tvende Dronninger: Louise og Juliane Marie, saasom Snegletrapper, Spinderocke, chinesiske Taarne, Daaser og Templer af Elfenbeen og Ibenholt, med Besætning og Indfatning af Knav og Skildpadde. Iblandt Vaabensager sees Dronning Louises Riffel med blaat anløben, kantet Pibe og Kolben foret med grønt Fløil, samt abskillige smukke Jagtgeværer, brugte af Kongen.

Fra Chr. VII.s Tid findes ikke mange, men dog ret interessante Sager. Ved den ulykkelige unge Dronning Caroline Mathildes Billede dvæler vistnok Beskueren med fæve Tanker og Ideeforbindelser. — Man sees her Kongens Diplomer fra Cambridge og Oxforbs Universiteter, samt hans Patenter som Borger (Guldsmed) i London; endvidere en sølvbeslagen Hirschfænger, foræret ham af Ludvig XV., nogle marokkaniske Sager 2c.

Efter Fr. VI. er ogsaa opbevaret en Muirsee af Sølv og nogle Sager, som Kongen egenhændig har benyttet: en Riffert, et Skridtuhr o. s. v., o. s. v., samt hans Diplom som Ridder af Hofsebaandsordenen. Mærkelig er den chinesiske Voo-e, Sindbilledet paa Lykke, foræret Kongen som Venkskabsemlen tilligemed Portraitet af en chinejsk Hong-Kjøbmand i Canton. Iblandt Vaabensykkerne sees Fred. VI.s Gyvergevær som Kronprinds og det Jagtgevær, som Kongen benyttede da han sidste Gang var paa Jagt; endvidere de Pistoler, han brugte til Skiveskydning i Ama-

lienborgs Hæve), hans Reise- og Sæddelpistoler, samt en tyrfisk og en maurisk Sabel, den sidste med Guldfæste og sendt fra Dronningen af Aquapion.

I Stue- og Etagens lange Galleri ere Skabe, hvori opbevares fgl. Klæder og Garderobesager, ordnede efter de forskjellige Tidsalbre fra Chr. IV.s til de nyeste Tider, baarne ved Kroninger og Formølinger eller til Jagt og Carrousel. Dette Galleri er vistnok et sandt Skatkammer navnlig for Historiemalere og historiske Forfattere; men Garderoben vil ogsaa hos Andre ved Beskuelsen fremkalde historiske Minder og Betragtninger, og medens Phantasten isører disse brogede og bræmmede Hylstiere de Personer, der engang have baaret dem, ville lyse og mørke Grindringer svæve levende forbi den tænkende Beskuers Sjel.

Det kongelige Mynt- og Medaillecabinet.

Vi maae faa meget hellere nu omtale denne, af Fred. III. grundede, værdifulde og stedsse vorende Samling, som den findes paa det Sted, vi nylig have forladt, nemlig paa Rosenborg Slot, efterat den i tidligere Dage udgjorde et særligt Cabinet af „Kunstkammeret“, hvorfra den flyttedes 1781 efter at være bleven forøget med andre fgl. Samlinger af Medailler, Skuepenge og Mynter. Cabinettet har erholdt en betydelig Tilvæxt, idet at Chr. VIII. dertil skænkede sin høist kostbare Privatsamling, der især var rig paa Mynter fra det sydlige Italien. Ogsaa Andre (deriblandt D. Devegge) have betænkt denne i historisk og videnskabelig Henseende saa høist interessante og vigtige Samling, der kan maale sig med de bedre i Udlandet, og her findes opstillet med mønsterværdig Orden i 5 Bærelser, hvoraf dog de to ere forbeholdte Fagmænd.

Cabinettet er ordnet i 10 Afdelinger, nemlig 1) græske Mynter, 2) romerske og byzantiske M., 3) skandinaviske M. og Medailler fra den ældre og nyere Tid, 4) fremmede Landes Mynter fra Middelalderen indtil Aaret 1520, 5) fremmede Landes Mynter fra den nyere Tid, 6) fremmede Landes Medailler, 7) Medailler over Privatpersoner, 8) ældre orientalske Mynter, 9) nyere orientalske

M., 10) Afstøbninger af Mynter, som endnu mangle i Cabinettet. Disse sidste ere tilbøjs Svovlaffstøbninger og udgjøre over 20,000 Stk., medens Antallet af Original-Mynter i Cabinettet beløber sig til over 100,000. Iblant Medailler fra den danske Stat gives der Guldstykker til 100 a 140 Ducaters Vægt og flere af stort Kunstværk. De antike Mynter udgjøre den fuldstændigste Samling i hele Norden og tælle i en temmelig uafbrudt Suite c. 20,000 Stk. (Prof. Ramus — den tidligere afdøde — har i 1816 udgivet en Fortegnelse derover). Af de forskjellige fremmede Mynter udgjøre de svenske en ikke ubetydelig Deel.

Baade Mynter og Medailler ere fremlagte til beqvemt Skue i pultformede Glasfabe, og Cataloger findes henlagte til Enhvers Benyttelse paa Bordene.

Man siger, at Cabinettet i Omfang og indre Rigdom er det femte i Rangen iblant Verdens Mynt-Cabinetter, men skal overgaae dem alle i videnskabelig Anordning.

For Publicum i Almindelighed er Cabinettet aabent fra 1 Mai til 1 Novbr. hver Mandag fra 12—2; for Studerende og Andre, som ville arbejde i Cabinettet, Mandag, Onsdag og Fredag fra 12—3.

For Tiden er Conferentsraad Thomsen Directeur, Professor C. L. Müller Inspecteur og Kammerassessor L. A. Læssøe Copist ved Cabinettet.

Thorvaldsens Museum.

Som allerede bemærket (S. 97) er Museets Indhold dobbelt, nemlig de af Thorvaldsen selv udførte Værker, og de Kunstgjenstande fra Oldtiden og den nyere Tid, hvilke han havde samlet og tilligemed det Øvrige ved Testamente ffjænket Kjøbenhavn. Da der foruden en Haandcatalog, som faaes paa Stedet, ogsaa haves en detailleret Beskrivelse over alle Museets Skatte i 8 Hft., udgivet paa dansk og paa fransk, — saa kunne vi her indskrænke os til en summarisk Angivelse, og skulle derfor blot bemærke, at Thorvaldsens egne Værker udgjøre et Antal af c. 80 Statuer og Grupper, hvoraf en Trediedeel colossale, 3 Friser, 220 andre

Reliefer og 130 Bøster, foruden endeel Skizzer og Variationer af Modeller. 3 Marmor ere: 13 Statuer, Frisen Alexandertoget, 57 Reliefer og 15 Bøster. Desuden have 8 Statuer og nogle Reliefer, der ikke vare færdige ved Mesterens Død, men nu efterhaanden fuldendes efter Modellerne. Dette er tilbels Grunden til, at adskillige Pladse staae tomme, ligesom ogsaa at nogle Arbeider kun indtil videre ere henstillede, for successivt at vige Plads for andre.

Iblndt Statuerne maae naturligviis fremhæves Kristus og de tolv Apostle. Beskueren vil her have Velighed til at iagttage de enkelte Forandringer, Kunstneren har troet at burde gjøre, især hvis man ret levende har bevaret Indtrykket fra Fruekirke, der, som meldt, omfatter disse herlige Værker. Fremdeles ville Pius VII's Monument, Gutenberg, Copernicus, Venus, Amor, Hebe, Ganymedes med Ornen, Hyrdebrengeu o. s. v. tiltrække sig Opmærksomheden, hver ved sine eiendommelige Skønheder. Frontongruppen: Johannes den Døbers Prædiken, bestaaende af 16 Figurer, som her kunne betragtes i Mag og uden Paasmøring, vil ikke mindre have Interesse. Iblndt Relieferne ere det jo især Frisen Alexanders Triumf tog og de heilige, poetiske „Dagen og Natten“, der have vundet Berdensberømtbed og i mangfoldige Efterligninger ere bleveu kjendte over hele den civiliserede Jord; men med Velbehag vil man vist ogsaa dvæle ved Briseis's Bortførelse fra Achilles, Priamus hos Achilles, de sørgende Gratier og andre yndige Compositioner.

Hvad den anden Afdeling af Museet angaaer, da udgjør den følgende Samlinger: 1) Malerier mest af samtidsige Kunstnere, saasom: Eckersberg, Blomstermaler J. P. Jensen, A. Kähler, E. Meier, Sonne, Schleisner, Bunzen, Lunde, Lundbye o. fl., blandt Andet Bendz' fortrinlige, sidste Arbeide: Caffehuset i München; tilsammen 315 Numre. 2) Tegninger, dels af Thorvaldsen selv, dels af andre, især nyere Kunstnere. 3) Kobberstik, Raderinger, Lithographier o. desl. 4) Medailler, forstørstedelen af Kunstnere fra Thorvaldsens Tid. 5) Ægyptiske, græske, etruskiske og romerske Oldsager af forskjellige Slags. 6) Antikke Gemmer og Paster, 1828 Numre. 7) Antikke Mynter, mest græske,

ialt 3466 Numre. 8) Gipsafføbninger, især over Antiker. 9) Kobberværker og Bøger.

Men iblandt Bøelserne vil sikkert det 44de vække den Besøgendes særlige Deeltagelse. Det indeholder Thorvaldsens sidste ufuldbendte Arbejder: Buste af Luther og Kridt-Udkastet til et Relief: Billedhuggerkunstens Genius, siddende paa Skuldbren af Jupiters Statue. — En anden, den kunstneriske noget underordnet Interesses ville hans Meubler o. s. v. have.

Afgangen til Museet er aldeles gratis for Publicum, om Sommeren 3 og om Vinteren 2 Gange ugentlig. Tiden behøve vi, i Henhold til hvad vi allerede have ytret, ikke videre at angive.

Museets Direction er f. T. Geheimeconferentsraad Collin, Statsr. Prof. Thiele, Prof. Dr. Clausen, Prof. Bispen, Conferentsr. Bentley. — Prof. Dr. Müller er Inspecteur og Conservator. Dannebrogsmænd C. F. Wilckens Custode.

Det kongelige Kunst-Museum.

Prindsens Palais ved Frederiksholms Canal er, som allerede tidligere anført, Samlingsstedet for adskillige Museer, hvis Cabinetter dog endnu ikke ganske ere kunne bleve ordnede. — Kunst-museet deler sig i to Afdelinger 1) den antike Tids Sager: asyriske, græske, puniske, romerske og ægyptiske Oldsager; og 2) Middeltalberens og den nyere Tids Sculptur. Heraf er dog kun Antik-Cabinettet tilgjængeligt for det større Publicum, hvorimod den anden Afdeling endnu ikke ganske er opstillet. — Conferentsr. Thomsen er Inspecteur, Kammerr. A. Strunk Assistent.

Det ethnographiske Museum er bestemt til at vise de forffjellige Folketslags Cultur, Kunstfærdighed og hvad der karakteriserer dem, forsaavidt dette kan sees af Sager. Museet er delt i følgende Hovedafdelinger: 1) de Folketslag, som ei smede eller forarbejde Metaller; 2) de, som vel smede, men som ei have nogen selvstændig Literatur; 3) de, som have disse Hovedbetingelser for Cultur. Fornævnte Conferentsr. Thomsen er Museets Inspecteur og C. L. Steinhauer Assistent. Sidstnævnte har leveret en Cata-

log som en næsten uundværlig Veiledning, hvilken faaes tilkjøbs i Museet. Dette er aabent fra 1ste Mai til 1ste Novbr. Løvedag 12-2, Onsdag 5-7 (October 3-5), og i Vinterhalvaaret 1ste Novbr. til 1ste Mai hver Søndag fra 12-2, til denne Tid er da ogsaa Localet opvarmet. — Det er en Selsølgge, at Museet idelig forsøges. Saaledes er det i Aar blevet beriget med Baaben fra Borneo (fra Capt. Poost), med mexikanske og indiske Sager (fra Grosferer Wilder), Sager fra Cap (fra Prahl jun.), russiske og chinefiske Sager (fra Engel), grønlandske Dragter (fra Regimentsch. Møller), endvidere have Enkedronningen, Bang i London o. fl. A. stjænket interessante Gjenstande til Museet.

Det kgl. Museum for de nordiske Oldsager.

Dette er stiftet 1807, saavidt vides efter Prof. Nyerups Idee 1806, og førend han døde (1829), havde han den Glæde at see Meget samlet til dets Fundament. Museet fristede imidlertid i en Række af Aar en om ikke kummerlig, saa dog altfor besteden Tilværelse paa Rinde-Kirkes Loft, og havde sikkerlig uden en eneste Mands uførtroede Udholdenhed, Anstregelse og Energi ikke været bragt til dets nærværende respectable Standpunkt. Det er tidmeldte Conferentsraad Thomsen, Museets nuværende Inspecteur, der har den uafdisputerlige Fortjeneste som Samler og Ordner, ligesom han endnu er en utrættelig og navnlig med Hensyn til Fremmede høist forekommende Foreviser. Fra nævnte Loft, bagved Bibliotheket, flyttede Museet 1832 til Christiansborg Slot, hvor der indrømmedes det 7 Sale (længerehen 12) tilsvendte i Colonaden; men herfra er det senere kommet til Prindsens Palais. Museet bestaaer af c. 16,000 Numre, (langt flere enkelte Stykker), og man antager, at det aarligt forsøges i Gjennemsnit med 600 Numre. Offentliggjørelsen af Givernes Navn, Beretningen om den Sum, der samvittighedsfuldt gives Jindere af værdifulde Metalsager (ogsaa for andre, sjældne Gjenstande ydes stundom Douceurer), og den stigende Oplysning i Bondestanden, der nærmest fremdrager disse Oldsager, maa vel fornemmelig tilskrives denne stærke Tilvært, hvortil naturligviis kommer den Omstændighed, at Museet altid har været offentlig tilgængeligt, hvorved Interessen

for denne Skat som Nationalsskat er bleven fælles. Man sætter i mange Egne en Glæde og Stolthed i at bidrage Sit til Forøgelsen, ligesom Præster, Amtmænd og øvrige Autoriteter ved Opmuntringer og Tilskyndelser indvirke gunstigt og anspore Opmærksomheden for en Gjenstand, der tidligere ikke paaagtedes. Ogsaa vil vel succesfult tilskyde Museet de forskellige mindre og større Samlinger, som findes hist og her, naar Samleren dør eller taber Lysten til at fortsætte, hvad nu dog ikke ligeoverfor saa mægtig Concurrent kan blive til noget Stort.

Museets Numre ere fordelte paa 3 Afdelinger: 1) Gjenstande fra Hedenold, som atter deles i Gjenstandene fra Steenalderen, fra Broncealderen og fra Jernalderen; 2) Gjenstandene fra Middelalderen, delte i toende Afdelinger, den ældre fra Christiendommens Indførelse til Begyndelsen af det 14de Aarhundrede, og den yngre til Reformationen; 3) Gjenstande, som vel ere yngre end Reformationen, men som dog ved deres Lighed med ældre Gjenstande kunne tjene til at oplyse og nærmere bestemme disse, eller som ere i en eller anden Henseende characteristiske eller historisk mærkelige. — Hermed er forenet et **Cabinet for amerikanske Oldsager**, hvis Gjenstande fra den nyere Tids uculiverede Nationer give Leilighed til interessante Sammenstillinger, ligeledes har Museet et antiqvarisk-topographisk Archiv. Museet er aabent for Publicum hver Torsdag fra Kl. 11 til 1 og fra 1ste Juni til 1ste Octbr. tillige Mandag Eftermiddag 5—7. — Foruden Conferentsr. Thomsen ere ansatte ved Museet Prof. Worsaae, der har Inspectoratet over de antiqvariske-nationale Mindesmærkers Bevaring, og Kammerraaderne Herbst og Strunck, den første som Secretair, den anden som Assistent. — Af Skrifter herhenhørende findes adskillige. Som brugbare ældre i fremmed Sprog skulle vi kun nævne „Leitfaden zur nord. Alterthumskunde“ (Hamburg, Perthes u. Besser 1837); men især fortjene at fremhæves: „Afbildninger fra det kgl. Museum for nordiske Oldsager i Kjøbenhavn“, ordnede og forklarede af S. S. A. Worsaae, tegnede og raderede af Magnus Pedersen; Chemtyperede af Nagaard i Kittendorff & Nagaards Etablissement, trykt paa Sidstnævntes Forlag i Thieles Bogtrykkeri. —

Man har her 459 troe og vellykkede Ufbildninger af Museets udvalgte Sager. Bogen vil saaledes, som det hedder i Fortalen, kunne tjene som Veiledning i Kundskab om de danske Oldsager, ligesom den ogsaa vil kunne give Besøgerne af Museet i Kjøbenhavn en Grindring om det Mærkeligste af dets Indhold. — Den faaes i Commission hos Boghandler Stinck og paa selve Stedet for den forholdsvis billige Pris 1 Rdl.

Den kongelige Kobberstiksamling, der ligeledes findes paa Prindsens Palais, bestaaer af systematisk ordnede Blade (c. 150,000) i omtrent 500 Portefeuiller, har Etatsr. Prof. J. M. Thiele til Inspecteur og er hver Tirsdag og Fredag Formiddag Kl. 11—2 til Afbenyttelse for Videnskabsmand og Kunstfere. Samlingen, der indeholder mange Sjeldenheder, var tidligere (for 1831) henlagt under det kgl. Bibliothek. Den var dengang inddelt i tre Afdelinger, nemlig: den gamle Samling, bestaaende af 47,228 Nr. i 56 store Bind; den nyere, der kjøbtes efter Conferentsr. Wasserschleben, og udgjorde 29,016 Nr. i 312 Bd., og endelig de af Conferentsr. J. A. Müller samlede 4500 Nr. i 24 Bd. — Bibliotheket havde et Registratur, ved hvis Hjælp man meget godt kunde orientere sig, især i den Wasserschleben'ske Samling, der var ordnet efter Skolerne og efter hver Skoles Mestre. Over den Müller'ske Samling havde et fuldstændigt haandskrevet Catalog, ligesom en trykt Oversigt, hvoraf fremgik, at Samlingen indeholdt samtlige Arbejder af alle danske Kobberstikkere, som ogsaa de af udenlandske Kunstnere, der i en eller anden Henseende stode i noget Forhold til Danmark. — Imidlertid var den hele Samling ikke blot faare ufuldstændig, idet man havde forsynet at tilføje de senere Aars Frembringelser; men tillige meget ukunstnerisk behandlet med Hensyn til Opbevaringen. Efter nu at være bleven ordnet og forøget, har den fra 1843 været aabnet for Publicum, og maae iblandt dens Statte vel fornemmelig fremhæves de mange nederlandske Original-Raderinger. Den Fortjeneste, som Conferentsr. Thomsen har som Samler og Ordner af det oldnordiske Museum, har fornævnte Etatsr. Thiele af Kobberstiksamlingen, idet han i en Række Aar, med en Nidhærhed, næsten svarende til hin, har virket til dens Forøgelse og bedst mulige kunstneriske Ordning.

Det gamle
„Kunstkammer“.

[Idet vi nu forlade Prindsens Palais, maae vi bemærke, at der i ældre Tider eksisterede et saakaldet „Kunstkammer“, oprettet af Chr. V. i 1674, men allerede paatænkt af Fr. III. Dette, vistnok noget besynderligt sammensatte Kunst- og Naturaliecabinet havde sit Locale i samme Bygning, som det store kgl. Bibliothek, og da nu Arsenalet befandt sig paa en Maade ogsaa sammesteds, saa havde man ligeoverfor Slottet det sæere Kløverblad: Tøihuus, Kunstkammer og Bibliothek, der betegnedes ved de tre Indskriftsord: Mars, Ars, Lex. — Da Bibliotheket imidlertid udkrævede en Udvidelse, saa maatte Kunstkammeret fortrække, blev døbt om til et Kunstmuseum og erholdt en Bygning i Dronningens Tvergade Nr. 274 til sin Disposition. Derfra endelig blev det i 1839 forflyttet til Prindsens Palais, hvor det undergif tidsvarende Forandring, idet de meget heterogene Bestanddele indordnedes i nye Museer. Den Vigtighed, som det gamle Kunstkammer engang havde havt og hvis sidste Straaleglands ligesom udsluffedes med den kunstfækkende og kunstforstandige L. Spengler, kunde i en bedre oplyst Tid, efterat Kunst, Videnskab og Industri havde faaet et mægtigt Opsving og nogenlunde været „bragt i System“, — ikke mere være tiltrækkende eller taales. Ogsaa med Hensyn til Entreen gjorde Tidsalderen og Tidsaanden sin Ret gjældende. Tidligere maatte man være et Selskab og erlægge 3 Rdl. for Afgangen; i Dronningens Tvergade fremvistes de enkelte Afdelinger for 16 sk. pr. Pers.; men nu er Museet eller Museerne gratis aabent for Publicum. — Imidlertid synes man ikke at være kommen paa det Rene med den endelige Ordning, eller at være enig om, hvad der skal udslydes og hvad bibeholdes af „Rariteter“. Mange Sager ere vistnok blevne ilde medtagne af Tidens Tand, andre ere af den Beskaffenhed, at de ikke fortjene at opbevares. — Hvad der er udsondret, findes i „Antik-Cabinetet“, som indtager 7 Værelser i Palaiet og hvortil hører Chr. VIII's Samling af Vaser, der udgjør et eget Cabinet; hvorimod det egentlige Kunstmuseum, der navnlig skal indeholde udmærkede danske Haandværksarbejder og Prøver paa Kunstfærdighed, endnu ikke er tilgængeligt for Publicum.]

Det naturhistoriske Museum.

Dette er i Stormgade Nr. 187 (i det tidligere omtalte hofsteinsteinste Høtel) og forevises gratis; den zoologiske Afdeling nemlig hele Aaret igjennem hver Tirsdag 11—1 Fiske og Krypdyr, og hver Søndag og Torsdag 11—1 Pattedyr og Fugle, hvorimod den mineralogiske Afdeling kun forevises hver Tirsdag Efterm. 3—5 i Lidsrummet fra 1ste Mai til ult. October. Sidstnævnte Afdeling indeholder vel adskillige Sjeldenheder og Kostbarheder, og den første Afdeling kan vistnok forstaafe Bestuere i Almindelighed et Par ret interessante Timer; men nogen stor, sig til Fuldkommenhed nærmende Samling kan man dog neppe kalde den. Fuglesamlingen synes at være mest yndet og har i mange Aar vakt mest Interesse; men den lader dog i mange, ogsaa videnskabelige Henseender Meget tilbage at ønske.

Her troe vi passende at kunne nævne Dr. Rjærbøllings **Fuglesamling**, tilligemed hans andre naturhistoriske Samlinger (nævnlig alle europæiske Fugle og PEG), som have Plads i Christian VII's Palais paa Amalienborg. Den er vel ikke aaben til bestemte Tider; men med Fornøielse foreviser Eieren, der er en ogsaa i Udlandet anerkjendt Ornitholog*), disse Samlinger, naar man derom henvender sig til ham selv, enten paa benævnte Palais, hvor han i Reglen træffes imellem Kl. 10—12 Form., eller paa hans Bopæl, St. Kongensgade Nr. 260, Kl. 3—5 Efterm. — Det vilde være meget at beklage, hvis disse righoldige Samlinger, disse godt præparerede og conserverede, tilbøds sjældne Exemplarer enten enkeltviis eller samtlige ved Salg skulde gaae udenlands og afspreedes; men under de stedfindende Forhold tør det Unfselige vel neppe betragtes som det Rimelige: at man paa en eller anden Maade træder i Underhandling med den stittige Samler, sikrer Landet Samlingerne og lader dem blive videnskabeligt

En privat
ornithologisk
Samling.

*) Han har bl. A. udgivet et fortjenstligt Værk: „Danmarks Fugle, beskrevne af N. Rjærbølling,“ hvortil et Billedeværk med 304 naturtroe, colorerede Afbildninger.

af ham ordnede og opstillede i et hensigtsmæssigt Locale, til Gavn og Glæde for Alle.

Den kongelige Malerisamling.

Denne befinder sig i øverste Etage af Christiansborg Slot, er dannet af de bedste Malerier, som hist og her fandtes paa Slotte og andre kgl. Bygninger, og har siden 1824 været tilgængelig for Publicum, nemlig fra 1ste Mai til 1ste Novbr. hver Tirsd. Efterm. Kl. 3—7 og Fredag Form. Kl. 11—3. I Septbr. om Tirsdag Efterm. Kl. 2—6, i Octbr. 1—5. Om Søndagen er den aaben fra 12—2. — Over Samlingen ere nærmest ansatte Conferentsr. Thomsen og som Inspecteur Prof. Høyen. — Hvad der er, bestaaer af c. 600 (?) Malerier, men vistnok lige saa mange hængelige paa — Loftet, idetmindste har en Fortegnelse fra 1839 opført 1071 Numre, og allerede dengang vare mange udfødte af Samlingen, navnlig af den hollandske Skole, der rigtignok har været repræsenteret indtil Overflod. Malerierne ere nu temmelig heldigt placerede og forøges med danske Kunstneres bedste eller for bedst ansete Arbejder, der have egne Bærelser, og over hvilke „Selskabet for nordisk Kunst“ synes at vaage. Men har end Malerisamlingen af ældre Bærker enkelte, hvis Ægthed maa antages for godtgjort og hvis kunstneriske Værd er utvivlsom, kan den dog ikke maale sig med andre store Stæders Billedgallerier, og enkelte Skoler ere saa tarveligt repræsenterede, at den som historisk Galleri kun har ringe Betydning; ogsaa synes en vis Ensidighed i kunstneriske Anskuelser at gjøre sig gjældende. Maaaskee kunde det være hensigtsmæssigt, saafremt Rummet tillod det — hvad dog ved nogen Deconomi maatte synes rimeligt, — at man successivt nedtog nogle af hine paa Loftet hængte Malerier og ophæng dem i et særligt Bærelse, for efter nogen Tids Forløb at ombyttes med andre, ligeledes fra Loftet. Mulig kunde da Kjendere opdage en eller anden skjult Skat.

Man har — ret hensigtsmæssigt — lettet Oversigten ved i Vinduesnicherne at give en kort Forklaring over Malerierne og Kunstnerens Navn, Levetid m. m. med Anviisning til det Sted, paa hvilket Stykket hænger i Salen. Det forekommer os, at man

med stadigt Hensyn til det store Publicum, der dog stundom har Vanskelighed ved at orientere sig ved denne Betegningsmaade, gjærne kunde gaae et Skridt videre og lade en utidig Fornemhed fare, ved paa Tavler under selve Maleriet at angive dets Betydning og Mesterens Navn. Var det tydeligt og stort malet, vilde det ikke være at befrygte, at Noget ved altfor stor Nærmelse skulde bestaaende Stykkerne, og at en saadan Tavle skulde støde Diet eller fordærve Indtrykket af Maleriets Farver kunde undgaaes f. Ex. ved at male Signaturen med Blegrodt paa Mørkegraat, Straagult paa Sort etc. — Nu fristes man til at antage, at en sliq Underkrift befindes ukunstnerisk af det mere end ukunstneriske Hensyn: at der da muligen sælges færre Cataloger.

Hvad Catalogen angaaer, da faaes denne paa Stedet for temmelig billig Pris, og da den idelig udkommer i nye Udgaver, maa vel altid hver seneste betragtes som den bedste. — En ældre raisonnerende Catalog i tre Bind eller Afdelinger haves af J. C. Spengler. Skjøndt dette Værk nu er aldeles ubrugbart som Fortegnelse, betragtes det dog som et i sit Slags classisk Arbeide og holdes som saadant i Pris, naar det nu og da viser sig paa den antiquariske Literaturs Marked.

Den Moltke'ske Malerisamling,

der er samlet af N. G. Moltke og i sin Tid udgjorde en ikke uvæsentlig Deel af de mange Kostbarheder, som smykkede Grevens Palais paa Amalienborg (see S. 84), har i over et halvt Aarhundrede havt sin Plads i det Ældste Palais (Kongens Nytorv Nr. 205), hvor den med megen Liberalitet fra de resp. adelige Eieres Side er tilgængelig for Alle fra 1ste Mai til 1ste Decbr. hver Onsdag fra Kl. 12—2. For Reisende staaer Samlingen bestandig aaben, naar de derom henvende sig til Inspecteuren, Landskabsmaler J. Strøe (Kronprindsensgade Nr. 33). Galleriet indeholder c. 150 gode Malerier og omfatter adskillige udmærkede Kunstværker, der danne ligesom et Supplement til det store kgl. Billedgalleri. Over Samlingen haves en god Catalog af Prof. Høyen: „Fortegnelse over den Moltke'ske Malerisamling 1852“.

[3 Henseende til Malerier og Sculpturarbejder findes vel hist og her i Byen enkelte mindre og større Privatsamlinger, for ikke at tale om vore Kunstners Ateliers, der kunne have særlig Interesse for fremmede Kunstnere og Kunststkere at besøge; men hvilke vi dog ansee det for overflødig her at opføre, da Folk af Faget nok selv ville vide at skaffe sig den behørig Adresse, og de idelig ere Forandring underkastede med Hensyn til Flytning, Dødsfald, Afhændelse o. s. v. — At Kunstacademiet besidder en noget sær Samling af Afstøbninger efter Oldtidens Mesterværker, der har sin Plads i den store Figursal og nogle tilstødende Sale, er allerede tidligere antydet. Academiet har ogsaa en Samling af Kobberværker og Bøger, hvorom bl. A. haves en Fortegnelse fra 1831. — For at kunne tage hine Gipsafstøbninger etc. i Diesyn, har man i Almindelighed at henvende sig til Portneren paa Charlottenborg.]

Tøihuset. Kjøbenhavns Arsenal. „Rustkammeret“.

Dette staaer under Artillericorpsets Opsigt og bevogtes derfor af dette ved en Vagt. — Tøihuset er beliggende bag Christiansborg Slot, har sin noget beskædne Indgang i Tøihusgaden og bestaaer af, foruden en Part i en mindre Bygning, en betydelig Tværbygning, der vender ud til Gaarden, hvor man ved et Indblik strax faaer at see en Opstabling af Kanoner, Rugler og Lævetter, som et betydningsfuldt Skilt paa Bygningens rige Indhold. Tøihuset er jevnaldrende med Rosenborg og bygget samme Aar som dette, nemlig 1604, af Christian IV, der lod indtage og opfylde denne og flere nærliggende Bygningers Grund af Havet, saa at der imellem Tøihuset og Proviantgaarden (Opstabsstedet for Sø-Statens Provisioner, som afhentes her paa de saakaldte „Kostbager“) er dannet en lille Havn for Ammunitionsskibe. — Over Porten læser man de Ord: Tempore pacis de bello cogitasse neminem panituit. Coacti belli justa causa. Indenfor finder man en fast utrolig Mængde af Rustninger, Faner, store Kanoner etc. opdyngede, og derhos Vaaben — som der siges — for 80,000 Mand. Iblandt flere, tilbøds historiske Sjelsbender vises to forgyldte Kanoner og en Mørser, der ere blevne støbte i Venedig i

Fr. IV's Overværelse. — I den anden Etage er det egentlige „Kustkammer“, en uhyre Sal paa 300 Alens Længde, overalt decoreret med altslags Skjæde- og Hugge=Vaaben, der tilligemed Harnisser, Hjelmene, Pantserne, Standarder, Faner og alffens Krigsbytte er ordnet i phantastiske Grupper og Figurer. I den øverste Sal er ligeledes alle Sorter Vaaben og Krigsforraad i stor Mængde opbevaret.

Indtrykket, som alle disse Sager gjøre paa Beskuerne, er ubeskriveligt, man kunde gjerne sige: det er overvældende. Maa nu dette end tilbels søges i den uventede Masse, hvis Storhed alt kan virke imponerende, og tilbels i den bevægede Phantasi, der befolker disse Rustninger med Kjømpere, for ikke at tale om de historiske Erinbringere, der knytte sig til saa mange Trophæer og nationale Mindesmærker, — saa kan det vel dog ogsaa for en stor Deel tilskrives den Omstændighed, at det er et særligt Held, at Rogen faaer Rustammeret at see. Banffeligheden forhøier saaledes Nydelserne. Thi Afgangen til at tage Tøihuset i Diesyn kan ikke betales, saaledes som til Rosenborgs Skatte; endnu mindre er den offentlig til bestemte Tider, saaledes som de fleste af de tidligere nævnte Museers. Det er en Godhed, en Artighed, en Naade — eller hvad man nu vil kalde det — af Bestyrelsen at faae Arsenalet at see, og ihvorvel Tilladelsen uden synderlig Bidtløstighed eller Banffelighed kan erholdes, nemlig hos Tøimesteren og — for Ublændinges Vedkommende — hos Brigadefesen, saa er dette dog en gjensidig Gøene, der affrækker de Fleste. Man har ofte i Skrifter og i Blade anket over en saa forældet Bestemmelse, og for ikke ret lang Tid siden har Bladet „Fædrelandet“, som ogsaa med Varme har omtalt Sagen, givet et Slags Haab om den længe ønskede Forandring. Imidlertid er Sagen endnu uafgjort, og det maa tjene til Fremmedes og udenbyes Landsmænds Trøst, at det færreste Antal af Kjøbenhavn's egne Indvaanere have havt det Held at tage hine bøde og dog saa levende Minder i Diesyn.

[Imedens vi nedskrive dette, er allerede foregaaet en Forandring med Hensyn til Generallieutenant de Mezas Stilling til Arsenalet, ligesom maaskee ogsaa v. Schumacher's er forandret.

Maatte nu end hiin som „Præses“ over Vaabenvæsenet endnu be-
tragtes som „rette Bedkommende“, troe vi dog, at man ved at
henvende sig til Tøihuusforvalteren, Krigsraad Smith (s. I. ved
Langebros Nr. 260) eller til Arsenalets Kustmester, Krigsr. Schmidt,
lettest vil erholde Afgang eller idetmindste den bedste Anviisning
til Naadesveien.]

Laboratorium.

I det vi tale om Krigsvæsenet, maae vi her kortelig nævne,
at Landetatens **Laboratorium** vel er paa Christianshavn, nemlig
bag ved Frederiks tybste Kirke (Overgade n. B. 173), men at de
egentlige Krudmagaziner ere henlagte udenfor Byen efterat et Krud-
taarn sprang i Staden i Aaret 1779 — en Begivenhed, der maa
have været temmelig voldsom, efterdi Aaret paa Grund heraf be-
nyttedes af mange ældre Folk som Ura.

Caserner.

Militaire **Caserner** findes paa forskjellige Steder, saasom:
Sølvgaden (og Volben), den største og anseeligste; Kronprindses-
gade, Dvæsthuegade, Østervold, Frederiksholms Canal (Hest-
gardens), Tolbodveien (Husarernes), samt tre eller fire paa Chri-
stianshavn, hvor Artillericorpsets smukke nye Caserne (bag Frelser
Kirke 314 B.) først er opført 1836.

Gammelholm.

Seeværdig er vistnok ogsaa **Gammelholm**, hvortil Indgangen
er i Størrestræde forbi Holmenskirke og Søfort-Archivet gjennem
en Port med Overskriften: „Kongeligt Værft“. Herunder er ind-
befattet en Mængde Bygninger, Comptoirer, Magaziner, Værk-
steder, Fængsler, Vagt o. s. v., og Pladsen — tidligere „Bremer-
holm“ — var, som et af Chr. IV's kjæreste Opholdssteder, i sin
Tid meget berømt. Nu, da de større Skibe bygges paa Nyholm,
reducerer Skibsbyggeriet sig her i Reglen til Baade og smaa Far-
tøier. I blandt Anstalterne fortjene vel især at tages i Diesyn det
store mekaniske Smede- (Anker-) Værksted, hvis tunge Hamre be-
væges ved en Dampmaskine, og give den uvante Besfuer en lille
Idee om Vulcans Esse og Cyklopernes Iarmende Færd; ligeledes
den henved 1150 Fod lange Reberbane. — Forøvrigt har man i
længere Tid ventileret om Gammelholms Afhændelse til Commu-
nen, da Pladsen vilde afgive endeel Byggegrund, og det er rime-
ligt, at Anlægget snart vil blive nedlagt eller henflyttet til Nyholm,

Nyholm.

hvis Indretninger til Flaadens Udrustning m. M. sikkert vilde være mangen Rejsende af Interesse at tage i Diehyn; men hvortil særlig Tillæbelse maa indhentes, forsaavidt Afgang ikke erholdes ved Beskjenstskab med en høiere Søofficier eller paa anden saadan Maade, og saafremt ikke just — hvad allerede S. 6 er bemærket — et større Skib løber af Stabelen. Paa Nyholm har man ogsaa, siden 1831, med megen Bekostning været især med Boringen af en artesiske Brønd; men Foretagendet synes nu opgivet, efter at man er trængt adskillige hundrede Fod dybt uden Resultat, fra regnet det videnskabelige Udbytte, der ogsaa — at dømmes efter Fremgangsmaaden — maa betragtes som det overveieende Hensyn ved denne kostbare Boring.

Artesisk
Brøndboring.

Her maa vi ogsaa endnu berøre **Dokken**, der aabnedes den 26 Mai 1739 under Chr. VI. og erholdt en væsentlig Forbedring 1784 ved den geniale Henrik Gerner. Den ligger ligeoverfor Gammelholm paa Christianshavn og er nu under Ombygning, idet Frederik VII d. 15 Aug. 1856 indsatte Slusens Centersteen i den nye Dok. Man staaer ogsaa i Begreb med at anlægge en Tunnel til Gammelholm fra Dokken, navnlig til Lettelse for Vand-, Gas- og mulig Cloakrørs Anbringelse; imidlertid er det ikke usandsynligt, at Foretagendet kan strande paa Naturvanskeligheder.

Dokken.

Vi have i det Foregaaende søgt at samle det Væsentligste af hvad der maa antages at have Interesse for Fremmede i Almindelighed, og skulde Noget af virkelig eller formeent Vigtighed synes ubeglemt — især formedelst tidnævnte Uro og den i andre Henseender glædelige Opryddelseslyst, der overalt spores, — saa bede vi, at man velvilligt vil ihukomme Digterens Ord: „Hvo vil klage over, at Overflødighed end ei er Alt?“

Med Hensyn til Seeværdigheder af en mere speciel Natur, da maa vi, næst efter at henholde os til hvad vi nylig have ytret ved Malerisamlinger, nævne med at nævne: Universitetets Naturaliesamling (hvori den grevelige Moltke'ske Samling), med et zoologisk og mineralogisk Museum, i Communitetsbygningen; Universitetets Samling af fysikalske Instrumenter i den polytechniske Lærestanst; Universitetets anthropologiske Mu-

Forstjellige
andre Samlinger.

seum, med Indlemmelse af det tidligere Chirurgiske Academies anatomiske Præparater; den naturhist. Forenings Museum; Veterinairskolens Samling af Skeletter og anatomiske Præparater især af Hunsdyr (Ebn. St. Annegade 283), der vel snart vil blive placeret udenfor Byens Vesterport, idet den nye store Bygning alt er under Krands; den botaniske Haves Herbarier etc. etc.

- Rigsdagen. Politikere maae det vel være af Interesse at overvære **Rigsdagsforhandlingerne**. Disse Folkets Repræsentationer ere offentlige (tildeels ogsaa for Damer, der have en egen Loge over Tilhøvrerpladsen) og afholdes paa Christiansborg Slot (Indgangen i Colonaden tilhøre) saavel for Lands- som Folkethingets Bedkommende. Den ordentlige Rigsdag sammenkalbes i Reglen til October og vedvarer nogle Maaneder af det paafølgende Aar; Tiden er foranderlig og erfares bedst af Bladene. — Rigsraadet, der just ikke er nogen synderlig folkeyndet Institution, aabnede sin første ordentlige Samling i Folkethingsalen 1856 d. 1 Marts og varede indtil d. 2 Juni. — Da Ebsvorne-Retter eller Juryer endnu ikke ere indførte, og skriftlig Procedure er den almindelige ved Underretterne, saa frembyder Tribunallet ingen Interesse for den Fremmede; dog er Høiesteret offentlig (Amalienborg) og Sagerne procederes i Almindelighed mundtlig.
- Folkething. Lige (tildeels ogsaa for Damer, der have en egen Loge over Tilhøvrerpladsen) og afholdes paa Christiansborg Slot (Indgangen i Colonaden tilhøre) saavel for Lands- som Folkethingets Bedkommende. Den ordentlige Rigsdag sammenkalbes i Reglen til October og vedvarer nogle Maaneder af det paafølgende Aar; Tiden er foranderlig og erfares bedst af Bladene. — Rigsraadet, der just ikke er nogen synderlig folkeyndet Institution, aabnede sin første ordentlige Samling i Folkethingsalen 1856 d. 1 Marts og varede indtil d. 2 Juni. — Da Ebsvorne-Retter eller Juryer endnu ikke ere indførte, og skriftlig Procedure er den almindelige ved Underretterne, saa frembyder Tribunallet ingen Interesse for den Fremmede; dog er Høiesteret offentlig (Amalienborg) og Sagerne procederes i Almindelighed mundtlig.
- Landsthing. Lige (tildeels ogsaa for Damer, der have en egen Loge over Tilhøvrerpladsen) og afholdes paa Christiansborg Slot (Indgangen i Colonaden tilhøre) saavel for Lands- som Folkethingets Bedkommende. Den ordentlige Rigsdag sammenkalbes i Reglen til October og vedvarer nogle Maaneder af det paafølgende Aar; Tiden er foranderlig og erfares bedst af Bladene. — Rigsraadet, der just ikke er nogen synderlig folkeyndet Institution, aabnede sin første ordentlige Samling i Folkethingsalen 1856 d. 1 Marts og varede indtil d. 2 Juni. — Da Ebsvorne-Retter eller Juryer endnu ikke ere indførte, og skriftlig Procedure er den almindelige ved Underretterne, saa frembyder Tribunallet ingen Interesse for den Fremmede; dog er Høiesteret offentlig (Amalienborg) og Sagerne procederes i Almindelighed mundtlig.
- Rigsraadet. Lige (tildeels ogsaa for Damer, der have en egen Loge over Tilhøvrerpladsen) og afholdes paa Christiansborg Slot (Indgangen i Colonaden tilhøre) saavel for Lands- som Folkethingets Bedkommende. Den ordentlige Rigsdag sammenkalbes i Reglen til October og vedvarer nogle Maaneder af det paafølgende Aar; Tiden er foranderlig og erfares bedst af Bladene. — Rigsraadet, der just ikke er nogen synderlig folkeyndet Institution, aabnede sin første ordentlige Samling i Folkethingsalen 1856 d. 1 Marts og varede indtil d. 2 Juni. — Da Ebsvorne-Retter eller Juryer endnu ikke ere indførte, og skriftlig Procedure er den almindelige ved Underretterne, saa frembyder Tribunallet ingen Interesse for den Fremmede; dog er Høiesteret offentlig (Amalienborg) og Sagerne procederes i Almindelighed mundtlig.
- Høiesteret. Lige (tildeels ogsaa for Damer, der have en egen Loge over Tilhøvrerpladsen) og afholdes paa Christiansborg Slot (Indgangen i Colonaden tilhøre) saavel for Lands- som Folkethingets Bedkommende. Den ordentlige Rigsdag sammenkalbes i Reglen til October og vedvarer nogle Maaneder af det paafølgende Aar; Tiden er foranderlig og erfares bedst af Bladene. — Rigsraadet, der just ikke er nogen synderlig folkeyndet Institution, aabnede sin første ordentlige Samling i Folkethingsalen 1856 d. 1 Marts og varede indtil d. 2 Juni. — Da Ebsvorne-Retter eller Juryer endnu ikke ere indførte, og skriftlig Procedure er den almindelige ved Underretterne, saa frembyder Tribunallet ingen Interesse for den Fremmede; dog er Høiesteret offentlig (Amalienborg) og Sagerne procederes i Almindelighed mundtlig.

Udenfor Byen.

Forstæderne og Omegnen.

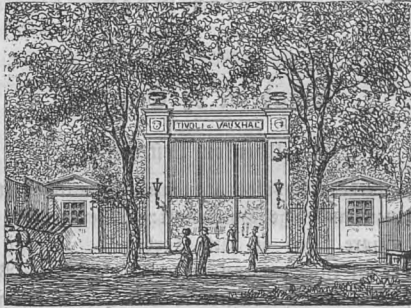
1. Udenfor Vesterport.

Side 23 forbeholdt vi os at maatte vende tilbage til den første flygtige Gjennemvandrings Hvilepunkt: Vesterport; og vi ville nu tillade os at gjøre Brug af dette Forbehold, idet vi herfra føre den Fremmede til en Spadseretur udenfor Byen. — Vistnok kunde vi allerede paa Gammel Amagertov Nr. 6 have bestegt en Omnibus, der for 8 f. (naar det just ikke er efter Bomtiden, eller paa en Helligdag, eller man formedelst slet Fjere har forspændt 4re Heste, thi da er Betalingen 12 f.) befordrer Passagerer til Frederiksberg, Kjøbenhavnernes gamle og ewigunge Balsfartssted i Sommertiden; — men, for at kunne see os omkring og dvæle lidt ved hvert seeværdigt Sted, er det nødvendigt, at vi forsmæe hiin billige Kjørsel, uagtet Broen, formedelst Mangel af flyggesfulde Træer, i Solheden fast er utaalelig at passere for Fodgjængere.

Omnibusser.

Vi antage, at vi lykkelig og med hele Lemmer have passeret Vesterports Snevring — og ved nogen Behændighed lader det sig gjøre, især naar det just ikke er Torvedag, eller der er Festiviteten paa Skydebanen, eller det ikke netop er i det Dieblik, at den embedsivrige Post farer igjennem Porten, for hellere at knuse et

Par Menneſter end komme et Par Secunder for ſent til Jernbanegaarden. Vi ere forbi Bomhuſet, Stadsgraven og ſtaaе uben-
 Drosſcher. for Havelinen. Her vinke Drosſkerne os til at ſpare vore Been. Følge Taxten vil man kjøre os til Alleen for 28 ſj. og til Frederiksberg for 40 ſj. (ſamt lidt Drifkepenge); dog atter modſtaaе vi tappert Friſtelfen, og efter at have ſfjænket „Kongens Klub“*) til Høre vort opmærkſomme Blik, ſom en paa Glaciet let og indbydende Sommerbygning, vende vi os til Benſtre, hvor vi træffe paa den ſmagfulde Indgang, der fører os til

Tivoli.

Denne Forlyſtelsesanſtalt er anlagt ved et Actieſelskab i Aaret 1843, og har tidnævnte Cap. G. Carſtensen unegtelig den Fortjenefte ikke blot at han fik „Gouverneuren til at lukke Baſtionerne op“, men ogsaa at have gjort Terrainet til et ſmukt Anlæg. — Entreen maa rigtignok betales (1 Mark Perſonen, høiere Pris ved høitidelige Leiligheder), men man har da ogsaa hele Aftenen Concert, Foreſtilling paa det aabne Theater, ſjundom Fyrværkeri, Aſcenſioner, anden Linebands o. ſ. v. i ſamme Betaling. — Ba-

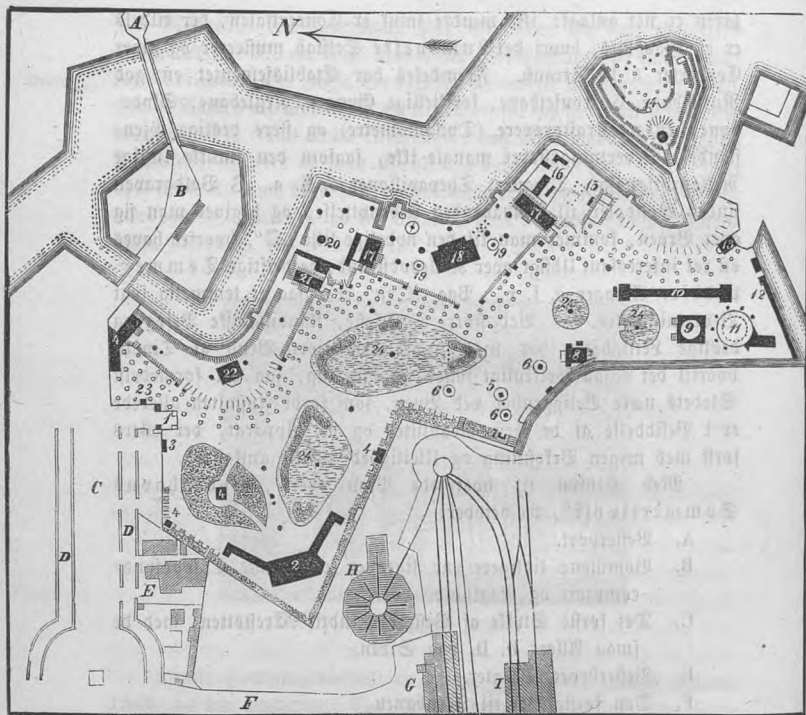
*) Dette er naturligviis kun en tom Titel. — Selskabet erholdt i Aaret 1782 Tilladelse til at føre dette mere pompeuſe end betegnende Navn.

zaren er net anlagt; ikke mindre smuk er Concertsalen, der tilbøjs er et Glashuus, hvori det Lumbyske Selskab musicerer og giver Concerter à la Strauss. Fremdeles har Etablisementet en god Rutschbane, Carrouselbane, forskjellige Gynger, Reglebane, Skydebane, endel Kraftprøvere (Dynamometre) og flere deslige Gjenstande. Bevertningssteder mangle ikke, saasom den smukke luftige Restaurationsaal, Divaner, Thepavilloner o. fl. a. I Boldgraven findes Gondoler til Lyshavendes Afbenyttelse, og begiver man sig over Broen, kommer man til den nydelige lille „D“, hvorfra hæves en ret interessant Udsigt over Kallebodstrand, de driftige Tømmerplads, Amager o. s. v. Paa „Den“ er ogsaa et temmelig søgt Bevertningssted. — Ved større Folkefeste, skandinaviske Besøg og deslige Feiligheder har man undertiden gjort Brug af Tivoli, hvortil det ogsaa fortrinligt synes at egne sig, saa vel formedelst Stedets nære Veliggenhed ved Byen, som fordi Anstalten allerede er i Besiddelse af de Feste-Requisiter og det Apparat, der ellers først med megen Bekostning og Uleilighed maatte anskaffes.

Med Hensyn til hofsjede Plan over „Kjøbenhavns Sommer-tivoli“, da betyder:

- A. Vesterport.
- B. Bommen; tidligere var ligeover for samme Toldopsyns-comptoir og Vagthold.
- C. Det første Stykke af Vesterbro indtil Grefstøtten, med de smaa Alleer D. D. paa Siden.
- E. Vesterbroes Theater.
- F. Den første Veil til Jernbanen.
- G. Jernbane-Stationen.
- H. Vognremise og I. Locomotivbygning.

1. Indgangen til Tivoli med Vognplads. 2. Bazaren og Restaurationen. 3—4. Thepavillons. 5. Spilen. 6. Solierer (Fuglehuse). 7. Rilden. 8. Pavillon. 9. Carrouselbanen. 10. Rutschbanen. 11. Circus. 12. Reglebanen. 13. Ishuset. 14. Den med Pavillon, hvortil fører en maadelig Bro over Stadsgraven. 15. Gyngerne. 16. Laboratoriet. 17—17. Divaner. 18. Concertsalen. 19—19. Forskjellige Blomsterpartier. 20. Belsvider.

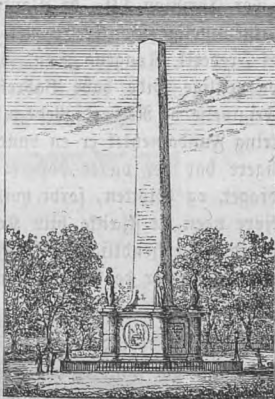
Plan af Civoli og Omegn.

21. Caffé'en. 22. Theatret. 23. Comptoiret. 24—24—24. Forskjellige større og mindre Plainer.

Komme vi udenfor Civoli og begive os lidt ned ad Broen, der paa nysnævnte Plan er betegnet med Bogstavet C, da møder vort Blik en 24 Alen høj Obelisk, der paa Planen er angivet ved tilvenstre for F. Det er

Frighedsstotten.

Dette smukke Monument, hvortil man neppe kunde have valgt heldigere Plads, indviedes d. 31. Juli 1792 paa Frederik VI.'s Bryllupsdag. Kongen eller — som han da hed — Kronprindsen nedlagde selv en Guldsplade i Grundstenen med den Indskrift: „Nar efter Christi Fødsel 1792, satte enige Borgere her en Støtte af Steen, til Minde om deres Konges Christian den Syvendes Velgjerninger imod Danmarks Bondestand, og især ved at løse den fra Stavnsbaandet.“ — Statsraad Generalprocureur Colbjørnsen holdt en Tale tilligemed Justitsraad Ove Walling, hvorhos Kronprindsens Fødselsmedaille i Guld nedlagdes i Stenen ved Siden af Pladen, under vedvarende Torden af det kongl. Artilleries Kanoner. Da Kronprindsen forlod Stedet, strøedes fra Altaner Blomster af „ædle Borgerinder“ paa hans Vej. — Forsvrigt er Monumentet, som meldt, veist til Minde om Bondestandens

Frighedsstøtten

Frigivelse af Stavnsbaandet, er bekostet ved offentlig Subscription (14,000 Daler D. Cour.) og udført efter Prof. N. Abildgaards Udkast. Støtten er af bornholmsk Sandsteen, Fodstykket af norsk Marmor og de 3½ Al. høie Figurer paa de fire Hjørner ere af italiensk Dito. Deraf forestiller den ene Figur Troskab (med en Hund), af Prof. Wiedewelt, den anden Agerdyrkningsflid (med en Plov og et Overflødhedshorn), af Prof. Weidenhaupt; den tredie Tapperhed (med flere i en Fane viklede Spyd i Haanden), af Prof. N. Dajon, og endelig den fjerde Figur Fædrelandskjærlighed (med en Borgerkrone og Fascos eller Victorernes Stofkeknippe med en fremstikkende Øxe), ligeledes af Dajon. Indskrifterne, der ere af Th. Thaarup, lyde paa den østlige Side: „Kongen kendte, at Borgerfrihed, bestemt ved ret-

færdig Lov, giver Kjærlighed til Fædreland, Mod til bets Værn, Lyft til Kundskab, Attraa til Guld, Haab om Held.“ Paa den venstre Side: „Kongen bød, Stavnsbaandet skal ophøre, Landbo- lovene gives Orden og Kraft, at den frie Bonde kan vorde kjel og oplyst, flittig og god, hæderlig Borger, lykkelig.“ De tvende af Jodstykkets Sider have ogsaa Indskrifter, nemlig paa den søndre: „For Christian VII, de Danstes og Norskes Konge, af enige og taknemmelige Borgere“; paa den nordre: „Grundstienen blev lagt af Frederik, Kongens Søn, Folkets Ven MDCCXCII.“ Den østlige og vestlige Side have Vasreliefs, forestillende en livegen Bondes Frigivelse og Ketsfærdighedsgudinden med hendes Attributer. Omkring Fundamentet er en rund Græsplaine og et Jerngitter. Tidligere har her været posteret en Skildvagt. Denne er nu ind- draget, og Støtten, forbi hvilken den danske Bonde sikkert ikke kan kjøre uden at skjænke hiin Konge og de Mænd, der vare i hans Raad, en erkjendtlig Tanke, tjener paa en Maade til at vise Høre og Venstre for de Mange, som befærde denne Bro.

Idet vi forlade dette — noget nær eneste — offentlige Min- desmærke om smuk og ædel Daad (thi adskillige Gresmonumenter for berømte og fortjente Mænd, saasom Dehlenschläger, Mynster, Schouw, ere vel paatænkte, man har subscriberet dertil og Arbeidet er paabegyndt, men Sligt gaaer langsommere hertilands end For- lystelsesanstalters Anlæg) —, dreie vi et Øieblik atter ud fra den lige Linie til vort egentlige Maal: Frederiksberg, for at gaae ned ad den Vej ved Frihedstøttens Runding, der i ovenstaaende Plan er betegnet med Bogstavet F.; vi komme da til G., Jernbanens Hovedbygning.

Jernbane-Stationen ved Kjøbenhavn.

Da den første Stump Jernbane (Kjøbenhavn-Roeskilde, 4 Mil) anlagdes, maatte det være Enhver indlysende at denne i mange Aar fornemmelig vilde blive benyttet som et Slags Lystbane, idet ikke blot Roeskilde ved sin ældgamle Domkirke med Kongernes Begravelse og ved sin hele classiske Omegn vilde være en tiltræk- kende Magnet baade for Kjøbenhavnerne selv og de Fremmede,

der besøgte Hovedstaden, men at ogsaa de mellemliggende Stationer, især Valby (Frederiksberg) maatte give Mangfoldige Lyst til at benytte den hurtige og bekvemme Befordring. Havde man da strax, med en Iver, Klogskab og Energi, der synes at have manglet, faaet Banegaarden anlagt i selve Byen og ikke udenfor sammes Bold, turde Fregventsen i en ikke ringe Grad være steget, bl. N. af den Grund, at Fristelsen til sliq en lille Udflugt altid bliver større, naar den haves for Die, naar Afdgangen lettes og den ligesom kommer til os, saa at vi ikke behøve at gaae til den. — Denne formeentlige Forsømmelse vil nok hævne sig ved et kostbart „Besfermachen“, og har tildels allerede hævnet sig.

Den Sjællandske
Jernbane.

Jernbanestationen.

Banen er nu forlænget til Korsør, saa at den gaaer helt igjennem Sjælland, og som saadan ogsaa fører Navn af den Sjællandske Jernbane.

Persontoget afgaaer fra nærværende Kjøbenhavns Station hver Morg. Kl. 7 og om Aftenen ligeledes Kl. 7, ankommer til Roeskilde Kl. 8, til Ringsted Kl. 9, til Sorø Kl. 9, 24 M., til Slagelse 9, 51 M. og til Korsør 10, 15 M., hvad enten man regner Morgen- eller Eftermiddagstog. Varetoget afgaaer Kl. 12 Middag, er i Roeskilde 1. 25', i Ringsted 2. 50', i Sorø 3. 30', i Slagelse 4. 10' og i Korsør 4. 45'. Omvendt afgaaer Persontoget fra Korsør Morg. 7. 15', ligesom om Aftenen til samme Klokkeslet, kommer til Roeskilde 9. 40' og til Kjøbenhavn

Kjøreplan.
(Afgang og
Ankomst.)

10. 30', være sig Formiddag eller Aften. Varetøget afgaaer 12. 45' Middag fra Korsør og er kl. 5. 35' Efterm. ankommet til Kjøbenhavn.

Tart.

Taxten med Hensyn til de væsentligste Stationer er:

	I. Cl.	II. Cl.	III. Cl.
	Rd. f.	Rd. f.	Rd. f.
Kjøbenhavn — Valby	16	12	8.
— Glostrup	42	32	20.
— Taastrup	64	48	32.
— Hedehusene	92	68	44.
— Høeskilde	1. 16	84	56.
— Borup	1. 88	1. 40	92.
— Ringsted	2. 40	1. 76	1. 20.
— Sorø	3. "	2. 24	1. 48.
— Slagelse	3. 56	2. 64	1. 76.
— Korsør	4. 24	3. 16	2. 12.

For Børn under 2 Aar betales Intet, for Børn fra 2 til 12 Aar erlægges halv Pris. Enhver Rejsende har 50 Pd. Rejsegods frit.

Man vil heraf see, at vi retvel for 8, 12 eller 16 f., efter hvilkensom „Classe“ vi valgte, kunde dampe til Valbystationen, der ikke er fjernt fra Frederiksberg. Men vi ville antage, at Kloffen hverken er 7 om Morgenen eller 7 om Eftermiddagen, og saaledes nødsages vi til, hvad vi jo gjerne ville, at gaae Veien som Sagttagere.

Fra Banegaarden kunne vi, naar det ikke just er i Afspæringsøieblikket, begive os til **Tommerpladsen**, — et Anlæg, der er altfor plesaldende til at dets Hensigt behøver videre Forklaring. Nær ved er det saakaldte „Enighedssvævn“ med Skydebane og Fuglestang. Afskillige Selskaber have her Sommerlocale, her afholdes Baller, Concerter, Forsamlinger o. s. v. i den ret rummelige, men nu noget forfaldne Bygning, og Pladsen benyttes af Militaire og Andre til Skydeøvelser.

Herfra vende vi os ad en Bei, der ikke findes betegnet paa tidtmeldte Tivoli-Plan, fordi den er noget længer nede end Omridsets nederste Kamme, tilbage til Vesterbro. Tilhøre sætter

Far=i=Mags=Veien denne Bro i Forbindelse med Nørrebro, og strax foran ved samme, ved den saakaldte „Trommesal“ (see S. 11), løber Gamlekongevei parallel med Broen og Alleen lige til Frederiksbergby. Bistnok er denne Bei langt smukkere, mange tildels Lyststeder, opførte i Nutidens bizarre Smag og unævnelige Stil, give en rig Afveksling for Diet — af mere materielle Anlæg nævne vi blot et Maskinstøberi (tidligere Hørspinderi), et stort og flere mindre Garverier, et bairersk Ælbryggeri o. s. v., — men vi foretrække dog Broen, den skyggeløse Bro med sit nye søndre For- tog og sine mange Slagtere.

Efter en kort Vandring i denne Forstadens Hovedgade, hvor Dverge- og Kjempehuse endnu findes ved Siden af hinanden, maae vi overlade til Kjendere eller Yndere af storartede Anlæg at tage det til Vensire beliggende **Gasværk** i Diesbyn. Da dette for Diebliffet er under Arbeide, kunne vi for vort Bedkommende ikke sige stort Andet derom, end at Fuldsførelsen skeer under Englæn- dernes gode Medvirkning.

Gasværket.

Lidt længere ude komme vi til den **kongelige Skydebane**, et ret smukt Huus, om det end ikke har den Hvide, som det nye Apothek og flere andre tversoverfor beliggende nyere Bygninger. Foran er en Forgaard, bagved en vakker Have med Fuglestang o. s. v. Den kgl. Skydebane er et meget søgt, noget fornemmere Bevertningssted og drives som saadant for privat Regning. Her feires større Bryllupper, politiske Feste, Laugsdite o. s. v. Men Hovedbestemmelsen er at være Locale for Stadens ældste Selskab: „Det kgl. kjøbenhavnske Skydeselskab og danske Broderskab“, hvis første Begyndelse idetmindste kan henføres indtil det 14de Aarhundrede; dog regnes Selskabets egentlige Begyndelse først fra Aaret 1542, da Chr. III. lod sig optage i dets Midte. Senere have Danmarks Konger stedsje været Medlemmer af Selskabet og bivaane i Reglen den aarlige Fuglestydning, der, som forhen meldt, tidligere betragtedes som en sand Folkefest og endnu vel tildels har nogen folkelig Interesse. I Almindelighed gjøre Kongen og de tilstedeværende Medlemmer af Kongehuset nogle Skud til den paa en høi Stang anbragte Fugl; den nuværende Konge har endog

Skydebanen

og

det danske
Broderskab.

Dehlenschlägers
Fødested.

selv personlig nedstødt Gevinster, ligesom han ved Andres Skud har været Selskabets „Fuglekonge“. — Endnu længer ude træffe vi et langt Plankværk og ved dette et lille, uanseeligt, skjævt, hvidkalket Huus. I dette ringe, nu næsten faldesværdige Huus er Danmarks store Digter Adam Dehlenschläger født (14. Novbr. 1779). Der er ingen Udsigt til, at Nationen skulde frede om denne Braa, hvor Digterkongens Bugge ghyggede; man har jo hans Værker i forskjellige Udgaver til Grindring om ham, og han — han døde dog som Conferentsraad! —

Skraasoverfor er Bærnedamsveien, der, ligesom noget tidligere „Bagerveien“, sætter Broen i Forbindelse med Gamle-kongevei. Paa Bærnedamsveien findes tvende Etablissementer af temmelig modsat Natur, nemlig Dandsesalonen „Colossæum“ og den smukke Bygning, der nylig er opført af Schneekloth til hans Skole.

Alhambra.

Vi staae nu ved Indgangen til Alleen. Her have vi strax til Høire en stor Træbygning, forziret med Thorvaldsens Alexander-tog. Dette Locale indeholder Möllers mechaniske Bogcabinet, Panorama ic. I Haven er Bevertning og en „Schweizerpavillon“. Ligeoverfor er en bairersk Lhalle. — I Rundingen af Alleen, hvortil vi nu komme, har indtil for kort Tid siden været en Conditorpavillon. Lidt længer nede i Alleen til Høire er man for Liebliffet ifærd med Anlægget af „Kjøbenhavns Alhambra“ — Georg Carstensen's Svanesang, om vi saa maae sige, idet han, kommen tilbage fra Amerika, forgjæves søgende at erholde Indskyldelse paa det af ham anlagte „Casino“ og „Sommertivoli“, forskaffede sig fgl. Bevilling til i Eiendommen Nr. 4 i Frederiksberg Allee at indrette en Lusthave, og saaledes her — paa Actier — paabegyndte at indrette et nyt og selvstændigt Etablissement. Døden borttrykkede ham midt i sit Værk, hvis Plan imidlertid er optaget og udføres af Andre. Foreløbig staaer allerede en Lhalle (Münchener-Halle), der seer maurisk nok ud; andre Bygninger skride raff frem.

Vi maae her bemærke med Hensyn til selve Alleen, at uagtet de gamle Lindetræer, der successivt erstattes ved yngre, naar de —

hvad ikke sjældent skeer — enten knækkes af Storme eller splintres af Lynstraaler, endnu med deres fire Rækker afgive en behagelig Skygge, saa fortrediges Fodgængeren dog meget af de ideligt for-
bifarende Droschkers og Omnibussers Støv; i mørke Aftener er den lange skumle Allee aldeles ikke oplyst, og i slet Føre, navnlig om Foraaret, maa man her vade i Dynd, efterat andre Veie og Stier forlængst ere tørre.

Længer ude træffe vi paa „Alleenberg“ med Carrouselbane, Gyng, Pavillons og Lysthuse &c. Synes end dette Sted efter dets driftige Eier Chr. Kehlets Død at have tabt endeel af sin daglige Søgning, saa har det dog endnu hver Sommer søndag, naar Veiret blot er nogenlunde taaleligt, en uforandret Tiltrækningskraft, navnlig for den jevne Middelstand, ligesom Terrainets Storhed og Veligheden, i Forening med Stedets gamle, udstrakte Privileg og andre gunstige Omstændigheder, sikkert afgive Elementer nok, for under en Eier eller Tilsynsmand, der har noget Greb paa „Tidens Forbringer“ og besidder nogen Genialitet med Hensyn til Forlystelsesvæsenet, at kunne gjenopstaae som en Phønix. — Det har en mægtig Medbeiler i sin Nabo „Sommerlyst“. Dets Eier (Thaarup), der har Fordelen af at have kunnet indrette sit Etablissement senere end nysævante, hvorved Alt seer nyere, elegantere og mere smagfuldt ud, har i afvigte Aar ladet opføre en stor, smuk og kostbar Concertsalon, ligesom han overhoved synes ivrigt at sørge for, ved — bedre eller slettere, men altid — piquant Musik at tildrage Publicum. Saaledes have det Lumbøyske Selskab, Møller med Klampenborgs Selskab, Thyrolere, comisse Sangere &c. idelig veylet. I Haven er forresten Carrouselbane, forskjellige Skydeindretninger, Kraftprøvere &c., samt et lille, luftet Theater. Undertiden gives her, ligesom paa „Alleenberg“, Banzahaller, arrangerede med orientalske Lamper, Fyrværkeri, Festsblus &c.

Ligeoverfor denne Forlystelsesrække, paa den modsatte Side af Alleen, seer man — som en skarp Modsetning af Liv og Død — en lang klegguul Kirkemuur, der omgærder den sig stedse mere og mere udvidende Frederiksberg Kirkegaard, hvor fast daglig, og hyppig under Basunchoraler, Omegnens Afbøde og Andre nedsenkes, og paa hvilken mangan savnet Samtidig hviler; vi

Alleenberg
og

Sommerlyst.

Frederiksberg
Kirkegaard.

fulle blot nævne: Jacobsen („Trolddoms“ Forf.), Prof. Vin-
desbøll, Billedhugger Ussing, Skuespillerinde Anna Nielsen
o. m. Fl.; men fremfor Alle Digterkongen **Adam Dehlschläger**
(† d. 20. Jan. 1850 — 2-Narsdagen efter Chr. VIII), foruden
den for længere Tid siden saa høist fortjenstfulde Publicist Knud
Lyne Rahbek. — Kirkegaarden, der nu staaer aaben til visse
Tider hver Dag, gjør et eiendommeligt blidt veemodigt og idyllisk
Indtryk paa den stille Vandrer. Kirken selv kan maaskee ikke
upassende sammenlignes med en Elegi.

Frederiksberg Kirke.

Frederiksberg
Kirke.

Denne, opført af Chr. VI., er beliggende saaledes, at Ind-
gangen fører dertil fra Alleens anden Runding („Runddelen“).
Den er af Form ottekantet, næsten rund og sankes ved Tagets
Overdeel med en ret jirlig Taarnspids. Kirken er vel ikke meget
stor, men har dog smukke Ornamentter, et dobbelt Galleri, som
gaaer rundt omkring og en Altertavle af Eckersberg (Madveren),
foruden nogle mindre ældre Malerier. I det Hele taget har den
noget rart Hyggeligt ved sig, som de fleste af Hovedstadens Kirker
mangle. Med Hensyn til Brudevielser har den — i mildere Be-
tydning — været et Slags Greta-Green, d. v. s. mange Brude-
folk have, ved en eller anden Omgaaen af Sognetvangsloven, ladet
sig vie her, for at undgaae Opsigt eller deslige.

Den smukke, virkelig pittoreske Runddeel benyttes i Almindelighed til Holbeplads for Omnibusser og andre Hvreovogne, foruden Equipager. Ved Indgangen til Haven, paa venstre Side, er ogsaa et Blomster-Udsalg. Denne Indgang er ligesom Alleen. Veien tilhøre fra Staden, der ligesom den modsatte tilvenstre har to Støtter med Steenløver (efter Sigende Ungdomsarbejder af Thorvaldsen), bringer os til Frederiksberg=By, der tidligere har været en Amagerby (Vester=Amager, senere Prindsens Amager) og nu udgjør en broget Blanding af enkelte Lyststeder, Bevertningssteder, tidligere Fabrikbygninger, det Værnste Opdragelses- og Underviisnings=Institut, Smaagaarde 2c. 2c. Halv Landsby, halv Kjøbstad er Byen opstaaen saaledes som alle flige Flækker opstaae: først bosatte sig Arbeidere, senere lavere Hofbetjente i Nærheden af et nyt kgl. Slot, og efterhaanden drage de Handlende og andre Familier til sig. — Tidligere havde en jovial Bert, Lars Mathiesen, tiltrukket sig en vis Navnkundighed, der ogsaa hidbrag Fremmede; nu, efter hans Død, har den nette lille Eiendom foran i Alleegaden og nærved Runddelen havt afskillige Ciere uden at kunne gjenvinde sin tidligere Ry. — Iblandt flere Bevertningsanstalter i nævnte Gade anføre vi kun Tracteur Slettings, som et af Almuen, enkelte Sangforeninger o. s. v. meget søgt og meget billigt Forfriskningssted med en stor nyopsført Bygning. — I Flugt med Alleegaden, der støder op til Gamlekongevei, har man den lange, endnu noget kjedsomme Falconerallée, der fører til Rørrebro, Assistentkirkegaarden (hvorom senere vil blive talt) og Sagtveien. — Tilvenstre af Runddelen har man derimod Pilealleen med den indbydende, vedbendbeslyngede Præstegaard, den falsdefærdige Skolebygning og nogle smaa Bevertningshaver, tildels af Marschallatet overdraget Hofstatens mindre Betjente. Veien fører forbi Kongeveien eller Roeskilde=Landveien op til Bakkegaarden, derfra med et Sving til det Jacobsenske meget høitliggende bairiske Albruggeri, til Balby o. s. v. Vi ville, efterat have besøgt Frederiksberghave, komme tilbage til dette Punkt.

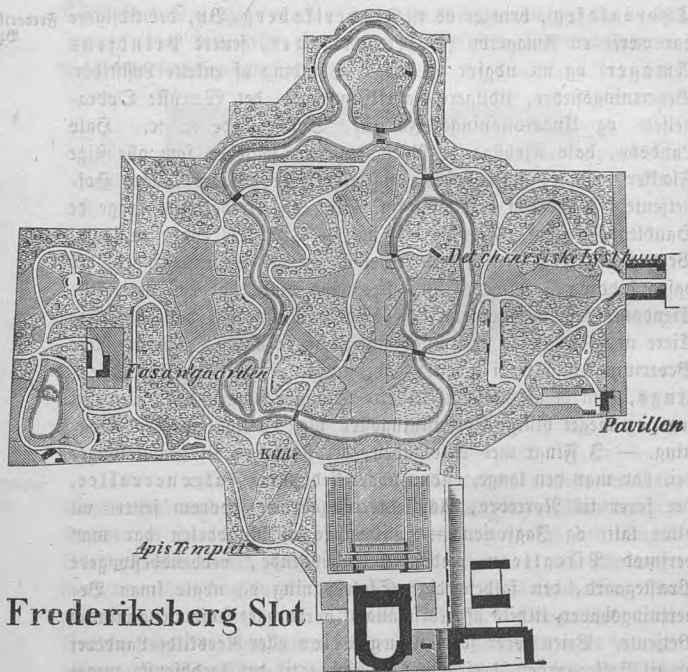
Igjennem en temmelig snever Gang, med en yppig Blomsterhave, Drangerier og Gartnerbolig paa begge Sider, komme vi ind i den herlige

Runddelen.

Frederiksberg-
By.

Frederiksberghave,

der anlagdes af Fr. IV. og vidner om denne Konges romantiske Smag. Gjennemfæaren af Canaler, hvor Svaner flyde, rig paa de skønneste Partier, Trægrupper, Broer, smukke Udsigter 2c. har Haven i mange Aar været Kjøbenhavnernes fjæreste Udflugtssted;

Frederiksberg Slot

Plan over Frederiksberghave.

og har det end ikke mere det Drylleri, som omgav det i hiin patri-archalste Tid, da den hvidhaarede Sjette Frederik, med udpyntede Sluproere og — stundom i Admiralsuniform — selv

styrende Lystbaadens Roer, seilede med den kongelige Familie under Janitscharmusik forbi det levende tætte Hegn af tiljublende Under-
saatter: — saa virker dog den heldige Harmoni imellem Kunst og
Natur endnu velgjørende og oplivende paa Enhver, der besøger
dette smukke Anlæg. — Høstrykte Plan antyder Havens fornemste
Punkter: Conditorpavillonen (Jostys), den maleriske Kilde; det
saakaldte Apistempel med corinthiske Søiler, og Osiris' hellige
Dyr i Fronten; Schweizerhuset, med en udmærket land-
lig Udsigt og en Bevertning med lette Drikkevarer; det chine-
siske Lysthuus, der ligger paa en Canal og er ved en Gitterbro
afspærret (enten for at man ikke ved nærmere Eftersyn skal opdage
dets forfaldne Tilstand, eller ogsaa for at blive i den chine-
siske Afspærings-Stil); samt Fasangaarden, hvor Dehlenschläger
har hentet abskillige Aar af sit Digterliv, og hvor H. Chr. Dr-
sted — hvem Gaarden paa hans Jubilæum, d. 7. Novbr. 1850
indbrømmedes til Livsfæste og Sommerbolig — ligeledes tilbragte
en ganske kort Tid før sin Død, d. 9. Marts 1851. — Som andre
interessante Steder maae endnu blot nævnes „Rjæmpehøien“,
„Brudehøien“, Bænken ved „Svanepøen“, Grananlægget &c. — Gan-
gene og Alleerne ere forøvrigt saa labyrinthisk slyngede, at den i
sig selv store Have synes endnu langt større og vidtløftigere.

Om trent 25 Men over Haven kneiser

Frederiksberg Slot,

hvis Bygning fuldendtes i Aaret 1703. Paa sin Udenlandsreise
som Kronprinds havde Fr. IV. faaet Smag for den moderne
italienske Architectur og opførte sig da et Sommer slot paa dette
fortrinligt dertil egnede Sted. I Begyndelsen stod kun den mel-
lemste af Slottets Hovedbygninger; men efter nogle Aars Forløb
tilføiedes de i lige Høide med denne ved begge Ender parallelt
løbende Sidebygninger, saa at Slottet fik Form af et latinist H.
Hegnet imod Nord siden ved Haven, var man senere ogsaa betænkt
paa at omgive Slottet mod den søndre Side med en lavere Byg-
ning. Dette skete da Chr. VI. maatte med sin Hofstat vælge sig
Frederiksberg som Bolig indtil Christiansborg blev færdig. Nu
blev Slots gaarden (der tidligere har havt et Springvand i Midten)

omgivet med 3-Etagers Bygninger, hvilke i tvende Rundsdele blye sig sammen som et Slags Amphitheater og imod Gaarden hvile paa en Mængde fritstaaende Piller. Herved fremkom en Arcade, ligesom ved Christiansborg Slots Løngange, under hvilken man kan gaae omkring uden at generes af Sol eller Regn. — Gemakkerne udmærkede sig og udmærkede sig tilbøielig endnu ved mange historiske Malerier (forfaavidt de ikke findes paa Christiansborg Slots Pulterloft), især nogle Plafonds af Krock, Coffre og Dagard. — Fra den store Altan paa Hovedbygningens Kobber-tag er en viid Udsigt over Kjøbenhavn, Trefundet og det nordlige Landskab. I Souterrain-Etagen (halv under, halv over Horisonten) er Capellet, nær derved et Marmorbad. En underjordisk Gang fører til nogle lavere, nedenfor „Bjergets“ Fod som i en Dal beliggende Bygninger: Stalde, Ridehuus, Remiser og Kjøkkenet.

Frederiksberg Slot.

Igjennem denne minerede Hvalving, der faaer sin Lysning ovenfra Haven nedfaldende igjennem murede Huller, opbaeres Maden tværs igjennem Jordhøien til Slottet, og i Almindelighed har det ikke været Alle og Enhver formeent at passere denne saakaldte „mørke Gang“, der forresten frembyder et godt Echo. — Frederiksberg Slot har senest været beboet af Maria Sophia Frederikke, Enkedronning efter Fr. VI., som kortvarigt Sommeropholdssted; for Dieblisset tjener det bl. A. til Lazareth for de af den „ægypt-

tisse Ziensuge" lidende Militaire. Iøvrigt have her enkelte Hof-officianter Bopæl, ligesom ogsaa Digteren Statsr. Prof. Hauch.

Tæt udenfor Slottets østlige Fløi er den saakaldte Perspleetivbakke (Smale=Bakke), fra hvis herlige Udsigt man vanskeligt kan løsrive sig. Man har der tilvenstre det med Skibe bedækkede Sund, lige for sig i Baggrunden hele Staden med sine Taarne, tilhøire seer man i klart Veir den svenske Kyst med Malmø, Lund &c., og i Forgrunden giver endeel af Frederiksbergby med Kirke, Møller, Landsteder, Fabrik anlæg, Jernbanen &c. et rigt og afvekslende Stue.

Skrider man igjennem Slotsgaarden imod Syd, kommer man igjennem Porten af en endnu senere tilføjet Bygning, hvor Bagstuen er eller har været, ud til Kongeveien, der i en for Mange kjedelig næsten snorret Linie fører forbi Planteskolen, Damhuset, Glostrup, Taastrup o. s. v. til Roeskilde. Udenfor Slottet straaer Høien til begge Sider og danner især imod Kjøbenhavn en meget steil, for Heste og Vogn høist farlig Bakke, der — som almindelig Landevei forlængst burde have været udjevnet paa en eller anden Maade; men nu, formedelst Jernbane-anlægget, sagtens længe faaer Lov til at blive i sin truende Skikkelse. — Skyder man tværs over Veien og den ved samme liggende ophoiede Plaine, kommer man til

Sondermarken, et eiendommeligt Anlæg i temmelig kunstlet Stil, hvilket i mange Aar har været et terra incognita for de fleste, der ikke kjendte eller yndede Naadesveien, idet Haven var affpærret og forbeholdt den kongelige Familie samt Hofset. Nu er den aaben for Alle og Enhver. Over Sondermarken hviler en egen melancholisk Tone, der dog tiltaler Adskillige mere end selv Frederiksberg Haves livligere Anlæg. Iblandt de mange større Træer, som her findes, kan bl. A. fremhæves en saakaldt Blodbøg. Formodentlig fordi Haven eller Lunden hidtil ikke har været synderlig besøgt af Mennesker, hentye hertil endnu adskillige Fuglearter, som ellers ikke findes i Omegnen; men de ville vel nu snart efterhaanden forsvinde. Tidligere var her endeel Curiositeter, hvis Ruin tillægges Krigsaaret 1807, da Skotlænderne bivouaquerede herinde; nogle findes vel endnu, men i forfalden Tilstand, f. Ex.

et chineesiff Lyfshuus, et Zodiacaltempel, en Hytte af Form som en Brændestabel, et Par forlorne Kilder og Grøtter 2c. Meest storartet i denne smaalige Henseende skal vel det Parti være, der efterligner en norsk Egn. Her seer man et norsk Huus med bito Bohave; en Naturbro buer sig ghyngende over Elven, de mørke alvorlige Graner kneise, og tager man lidt Phantasi til Hjælp, kan man til Rød faae den muddrede, med Andemad bevogede Grøvt til som stummende Fos at styrte sølskinnende over Fjeldet. — En tidligere meget zirlig og stor Swanepark, omgiden af høie Træer, er nu prosaisk taget i Beslag til Reservoir for Kjøbenhavns nye Vandledning. — Ved Udgangen af Søndermarken til Valbyveien er en Bevertning med Carrouselbaue 2c. — Foran i selve Valby findes adskillige vandre Landsteder.

Begive vi os nu atter til Hovedstaden, da komme vi, efter saaledes at have omkredset Frederiksberg Have, Slot og Søndermarken, forbi „Ballegaard“ — (længer oppe paa Valbyveien gaar tilvenstre Veie til det allerede nævnte bayerske Ubruggeri, samt til Jernbanens Valby-Station) — til en høist tiltrækkende Udsigt fra en Skraaning ved „Ny-Ballegaard“, hvilken vel ikke er saa viid og udstrakt som hiin fra „Perspektivbakken“, men langt mere malerisk. For ikke at vælge Pilealleen, hvor Intet videre er at bemærke, foretrække vi at gaar igjennem „Smøgen“, en uanstændig snever Gang, der snoer sig om „Ballehuset“, meer bemeldte K. L. Rahbeks Bolig i sin Tid og et Slags Asyl for Datidens Skjønaander. For kort Tid siden er denne smukke Eiendom — ironisk nok! — bleven anvendt til en Idiotaanstalt, og faa Favne derfra, tværs over den ikke meget brede Bei, ligger ovenikjøbet den nærværende Kultusministers Eiendom og Bopæl „Ny-Ballehuus“. I Navnet „Balle“ synes man her at være for- elsket; thi tæt ved hinanden haves: Ny-Ballehuus, Gamle-Ballehuus, og fletten Ballehuset senza ornamenti, ligesom ogsaa forskjellige Ballegaarde.

Er man kommen ud af „Smøgen“, træder man ind i „Rahbeks-Allee“. Her er hensat et Monument med K. L. Rahbeks veltrufne Silhouet som Basrelief og den Underskrift: „Her boede Knud Lyne Rahbek og hans elselige Hustru Karen Margrethe

Idiotaanstalt.

Rahbeks
Støtte.

Heger.“ Støtten er nu indeklemt imellem Bygninger; men dog altid — Noget hertilands, hvor man har gjort saa Lidet for Eftermælets Opbevaring.

Vi ere nu paa Konge- eller Landeveien, hvor anseelige Bygninger, trods det paaberaabte mindre sunde Terrain, rejse sig som ved Hjælp af Maddins Tryllelampe. De ældre Bygninger, saasom „Slotskroen“, „Sortehest“, „Amerika“ o. s. v. træde ganske i Skygge. Iblandt flere Fabrik anlæg, Bryggeri ic. maa nævnes den S. 141—142 omtalte Bing & Grøndahl'ske Porcellainsfabrik, som ligger lige overfor „Gamle Vinstrups mølle“; noget længer imod Byen møder man den første Weilængde-Angiver, nemlig en lille Kampesteensstøtte, der betegner $\frac{1}{4}$ Mil eller en Fjerdingvei.

— Hvor Kongeveien ved Alleens Begyndelse støder op til Broen er Gartner Mohrs store smukke Have; denne Eiendom er nylig solgt og vil formodentlig ogsaa blive benyttet til en Række Bygninger. — Haveselskabets Have, hvortil Indgangen er i Frederiksborggallees første Rumdeel, indtager et Areal imellem Alleen og Kongeveien. Fra sidstnævnte fører endnu en Vei til „Engshaven“.

Vi have nu tilstrækkeligt seet os omkring udenfor Vesterport og have kun at tilføie, at denne efter Forlydende snart skal nedbrydes. Saalænge dette Arbeide staaer paa, og det formenes at skee endnu inden Sommerens Begyndelse, vil Passagen for Fodgjængere formodentlig skee over en Pontonbro, lagt over Stadsgraven. Det er overskødt at udtale, hvormeget denne hensigtsmæssige Foranstaltning glæder Enhver, der agter Medborgeres Liv og Lemmer høiere end lidt Fæstnings-Poesi.

2. Udenfor Nørreport.

Skjøndt vi (S. 25-26) have beskrevet og afbildet denne Kjøbenhavns smukkeste Port, saa vil man dog nu forgjæves søge den; thi medens vi have fordybet os i Hovedstaden og dens Seeværdigheder, have Ingenieurerne (i Juli 1856) borttaget Nørreport, og fra Frederiksborggaden gaar vi derfor igjennem et vidt og luftigt Gab lige ud af Byen. — Volden er derved bleven afbrudt, og det synes, at man endnu ventilerer om, hvorvidt Breschen skal straaues

Nørreports
Nedbrydning.

til begge Sider, eller Boldstykkerne atter forbindes foroven ved en monstros Jernbro.

Nørrebro er med Hensyn til Fodgjængere vel lige saa besærdet næsten som den Bro, vi nys forlode. Men Folk synes her at have et ganske andet Niemed, navnlig i Sommertiden. Vesterbro gjælder mest Fornøielsesmaalene; Nørrebro de materielle og industrielle Interesser. Der spores derfor her en eiendommelig Travlhed og Higen i Samfærdselen, iffe Spadseregjængerens behagelige Mag og stille Nyden; og uagtet forskjellige virkelig smukke og afholdte Promenader støde til denne Bro, saa er dog de fleste Spadsereendes Endemaal — Kirkegaarden, der uuegtelig er mere trist, om end noksaa populair som Frederiksberg med dets diverse og stedse stigende Forlystelsesetablissementer.

Paa begge Sider af Broen ved Glaciet er, i Lighed med de andre Broer, to smaa ophsiede Alleer. Her have vi tilhøre og venstre Farimagssveien, der forbinder Vester- og Østerbro med Nørre. Lidt længer ude møder man en lang smal Vej, der fører langs med Søerne: Sortedams- og Pøblingesøen, og som tidligere ogsaa løb langs med St. Jørgenssø lige til Gamlelongevei. Den kaldes „Kjærlighedsstien“ og er i gunstigt Veir en særdeles behagelig Promenade. — Naar man er kommen over den lange og bekvemme Veibro, der adskiller Pøblinge- fra Sortedamsøen, men under hvis Bue Vandet dog har Gjennemløb, er man ved „Døsfæringerne“, hvor dog den frie Passage er omdisputerlig, hvisaarsag vi foretrække „Kjærlighedsstien“, naar vi nu gjøre en lille Afstikker tilvenstre eller imod Syd, førend vi begive os længer ud paa Nørrebro.

Bemeldte Sti, med det smukke Navn, ender for Diebliffet ved Ladegaardsveien, der her adskiller Pøblinge- fra St. Jørgenssøen, ligesom den — ved et Attentat paa Fæstningsværkerne forlænget over Glaciet og Stabsgraven (den saakaldte „Teglgaardsbro“) — paa den anden Side forforkter Afstanden imellem Byen og Forstaden. St. Jørgenssøen selv er nylig bleven udtørret, og man er

Det nye Vandværk.

fortiden ivrigt ifærd med at oprense og omgive den med stærke Dæmninger samt en Tverdæmning, for at den, delt i to Reserver, kan tjene det nye Vandværk, efter at være forshnet fra

Damhuset, til Beholder med Filtre &c. — Fremtiden vil lære, hvorvidt den dertil, hvad Nogle betvivle, er passende.

Ladegaardsveien — (der forøvrigt er mindre beqvem at passere paa dette Sted, naar man ikke vil betræde Kjøreveien, idet en meget smal Bei med Træer paa den ene Side og Pøblingesøen paa den anden, uden nogetsomhelst Slags Rækværk, let kan have en frivillig Badetour til Følge, saafremt man er noget svimmel) — fører langs med Ladegaardsaaen, der ret malerisk bugter sig forbi Store=Svanemosegaard, en lille Række nye Steder, Brohuset, Rolighed, Nahuuset, Falconeergaarden igjennem en Steen=Bro under Falconeeralleen, gjennemskjærende Marker og Enge videre forbi Grøndal, Bogholdergaarden til Nalekistehuset og Damhuus=søen, efter dog først paa sin Udflugt fra Pøblingesøen at have hilst førend Svanemosegaarden den mærkelige Bygning „Ladegaarden“. Denne Tvangs- og Arbeidscoloni, hvorom allerede er talt S. 115, har tidligere som Krigshospital henhørt tillige med flere Huse (saasom Bodrupsgaard med Seildugs=Fabrik) til Kjøbenhavns Slots Ladegaard, blev dernæst i Forbindelse med St. Sjørgens Hospital til St. Hans Hospital eller Pesthuset, senere til et ordentligt Hospital for 170 Lemmer og havde dermed i Forbindelse „en halv Snees Daarekister“. Da Magistraten i Aaret 1781 overtog Pesthuset, var dets Capitaler over 3 Tønder Guld; men da Fattigvæsenets Direction i 1799 overlodes Stiftelsen, vare Capitalerne — tilbels ved godbædige Bidrag — opvoxede til henved halv syvende Tønder Guld. Det vilde blive for vidtløftigt, hvis vi her skulde gennemgaae dette Hospitals Historie; kun ville vi bemærke, at Hovedbygningens Beliggenhed som Fort med formelige Grave omkring sig gjorde den fortrinlig skicket i 1807 for Engländerne til Batteri, ifødetfor at de Danske selv i Tide burde have opskrevet de gamle Befæstninger omkring Ladegaarden og indrettet denne med flere andre faste Bygninger til Forsvar ved at besætte dem med hele den mobile Deel af Garnisonen. Det var især det Batteri, som var opkastet ved Ladegaardsveien, foran „Rolighed“, med 10 hundredepundige og 150 pundige Morterer, der virkede saa forøøveligt. De Syge bragdes tilbels til Frederiksbergkirke, og Engländerne røvede Matrasserne og de fleste Klæder. — Endnu

Ladegaarden.

abskillige Aar efter Bombardementet vedblev Ladegaarden at have et Hospital for Ufsindige; men omsider indsaae man dog det Uhenfigtmæssige i at opsamle hele Landets erklærede Galskab i „Daarefister“ saa nær ved Hovedstaden, og Anstalten forlagdes da til Bidstrupgaard i Nærheden af Roeskilde, hvorhos Ladegaarden blev til en Tvangs- og Arbeidsanstalt. De ikke-gale nye Beboere stak efter nogle Aars Forløb, hvad tidligere allerede er bemærket, Ild paa „Gaarden“, ligesom Fangerne endeel Aar forinden paa Forbedringshuset *); men dette vilde Foretagende af ryggesløse Menneffer og tildels løsladte Forbrydere havde kun en ny Opbyggelse med betydelig Udvidelse af Fabrikbygningerne til Følge. Ladegaarden staaer nu — lige over for den slittige, opblomstrende Blaagaards By — som en stor og solid Bygning; men — folkedømt som neppe nogen anden lignende Anstalt.

Blaagaard.

For at komme fra Ladegaardsveien tilbage til Nørrebro, hvor vi skulle fortsætte vor Vandring, kan man benytte en af de Broer, der af Private ere slaaede over Aaen (flere ere paatænkte), nemlig „Bangerts Bro“, „Bylows Bro“ og „Blaagaards Bro“. Forstævnte er mest nyttig og mest befærdet; men som nærmest ved Ladegaarden vælge vi den sidste, og komme nu til Blaagaard (tidligere et Skolelærer-Seminarium), paa hvis omkringliggende Jorder i utrolig kort Tid har reist sig en Forstad, der med rastløs Iver udbifler og udbider sig til alle Sider, hvor kun taalelig Byggegrund findes, frembydende Liv og Nøre, men ogsaa adskillige undgaaelige og uundgaaelige Ulemper: Planløshed, yderst flette Veie eller Gader, phantastisk Architektur &c., imod hvilke Under en nylig udkommen Byggelov i alt Fald bringer for silde Hjælp. Vi træffe her alskens Gader: Brogade og Bredgade, Tømmer- og Murer-Gade, Hovedgaden og Kalkveien o. s. v., fremdeles see vi Handlende og Haandværkere, navnlig adskillige Fabrikarlæg, ligesom den tidligere nævnte Ulrichsenffe Stiftelse. Apotheket er paa selve Broen, og Kirken, den S. 37 i Forbigaaende nævnte St. Johannes Kirke, bygges paa Blegdamsfælleden ved St.

*) Forbedringshusets eller Børnehushets Brand under Fangernes Tumult er S. 59 anført at have fundet Sted d. 25. Juli 1816. Dette Aarstal maae vi her tillade os at berigtige til 1817. —

Hanstorvet, forsaavidt som Foretagendet ikke for Diebliffet maa Den nye Kirke.
 standse formedelst Mangel paa Midler. Den er nemlig anslaaet
 til at skulle koste 73,000 Rb.; dertil have Private tilveiebragt 13,800,
 Communalbestyrelsen 10,000 og Pastor Kaffin ved Testamente 9000.
 Man vil nu have $\frac{1}{3}$ Deel af Summen eller 25,000 Rb. for at
 kunne fortsætte Arbeidet, men det er noget vanskeligt, især da
 Talen ikke er om en — Forlystelsesanstalt.

Til bemeldte St. Hanstovb kommer man ved at passere
 Fælled-veien, der er paa høire Side af Nørrebro, forbi et tidligere
 bekendt Bevertningssted, nu et Klub-Selskab („den bestandig bor-
 gerlige Forening“) tilhørende Eiendom „Store Ravnborg“. —
 Fra Torvet udgaae: Barkmølleveien, Nørre Allee og Blegdams-
 veien. Ved Torvet er foruden Skolen ogsaa paa Blegdamsveien
 det nye Thinghuus, en for faa Aar siden opført Bygning, hvor
 Rjøbenhavns Amts Birkethingsret, Forligelsescommission m. M.
 holdes, ligesom her er Amtets Arresthuus. — Blegdamsveien,
 førende til Østerbro, afgiver en flyggefuld og ret behagelig Pro-
 menade, med Fælleden paa den ene Side og Blegdammene paa
 den anden. Disse sidstes Haver og Blegeplads løbe ned til Døs-
 seringen ved Sortedamsø. —

Thinghuset.

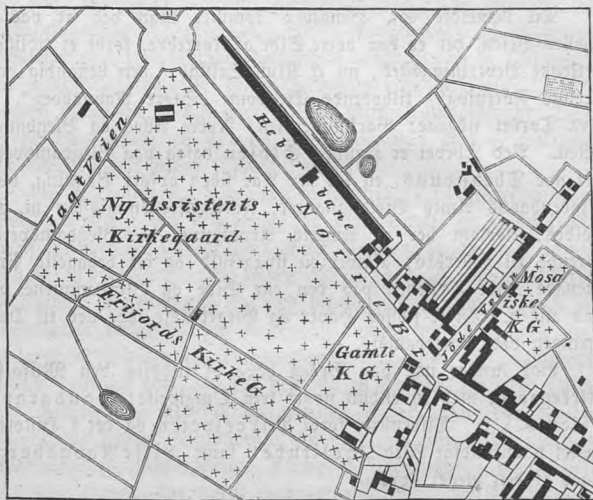
Lidt længer ude paa Broen have vi tilhøire den **Mosaicke Kirkegaard**, med en endnu noget trist Omgivelse: Sandgravs-
 veien o. s. v. Tilvenstre, forbi Parcelveien og det i Historien
 noget naavkundige Sted „Solitude“, samt „Lille Ravnborg“,
 naae vi den meget store

Assistentskirkegaard

med en lang Reberbane lige overfor sin hvide Muur og den for-
 længebe Nørrebro, der oppe, hvor Kirkegaarden ender, ved en
 Runding støder sammen med Sagtveien og Falconeralleen og, i
 lige Linie, med Lygteveien. Længer ud i Omegnen, forbi „Lyg-
 ten“, Leersøen, til Uttersløv, Brønshøj o. s. v. tør vi ikke
 fjerne os fra Hovedstaden.

Hvad Kirkegaarden angaaer, da fortjener den i høi Grad den
 Besøgendes Opmærksomhed. Tidligere var her kun Begravelses-
 plads for Fattige; men efterat Etatsr. Johan Samuel Augu-

stin (født i Osbenswort i det Eiderstedtske d. 31. Marts 1715), der døde d. 26. April 1785, som den første Mand af nogen Anseelse og ophøiet Stilling i Samsundet her havde ladet sig jorde, var Pladsen saa at sige bleven adlet, Fordommen veg og snart fulgte Mange hans smukke Exempel, saa at de Dødes Ager efterhaanden maatte udvides til sin nærværende Størrelse, hvilken om-

Plan over Kirkegaarden.

trent vil sees af ovenstaaende Plan, og rimeligviis vil der ikke hengaae ret mange Aar, inden Kirkegaarden maa flyttes endnu længer ud for den sig nærmende Stad, indenfor hvis Bolde nu heller Ingen mere maa begraves. — Navnte Augustin, en ogsaa i andre Henseender elskelig og agtværdig Mand, skrev i sit Testamente, at da han ikke vidste, at han med Forsæt eller Villie nogen- sinde havde fornærmet Nogen medens han levede, saa ønskede han heller ikke, at hans døde Legeme skulde tilføie Nogen den mindste

Skade. Derfor anordnede han, at dette skulde, bestrøet med en tilstrækkelig Mængde ulædsket Kalk, i en simpel Kiste nedgraves langt udenfor Nørreport paa de Fattiges Kirkegaard 10 Fod dybt i Jorden. — Dette skete. Senere satte Benkskab ham en Mindesteen af hvidt og blaat Marmor, der endnu sees. Den er udarbejdet af Wiedewelt og har til Emblem Katost=Arten og Arons Staven med Paaakriften Foris Malva Asphodelusqve, Intus Mortuus (Udentil er Malva og Asphodil, indvendig en Asfød) og foroven Bogstaverne I. S. A., samt den Asfødets Balgsprog: Bene qvi latuit, bene vixit (Den levede bedst, der levede ubemærket.) —

Assistentskirkegaarden kan betragtes som et Slags Pantheon. Gjennem jirlige, velordnede Gange ledes man fra et Mindesmærke til et andet, og har ved Siden af den opløstende Følelse som sli en Vandring i „de Dødes Have“ maa opvække, tillige Leilighed til at bemærke de Forandringer, som Kunsten, Smagen, Tider og Sæder medføre i Løbet af et Sekel ogsaa i denne Henseende, ved at beskue de mangfoldige mere eller mindre kostbare og kunstneriske Monumenter, der skulle bevare Mindet for de yngre Slægter om mange store og ædle Mønstre, hvis Støv Jorden skjuler. Her hvile L. Nothe, Samsø, Storm, Niber, Tode, C. Horneman, Abildgaard, Wahl og mange, mange Flere, hvis Daad eller Skrifter leve. De yndigste Blomster og Krands, Gran, Birk og Taarepile forskjønne „Haven“, og bringe Død og Forgængelighed i forsonende Harmoni med Opstandelse og Uforfrænkelse. —

[Kobberstikker G. L. Lahde har leveret en Samling af Assistentskirkegaardens Mindesmærker med tilhørende biographiske Efterretninger. — Prof. F. Høegh-Guldberg har i en elegisk Idyl i flere Scener: „Assistentskirkegaarden“, givet en poetisk Skildring af en Vandring i dette de Dødes Hjem, hvilket Digt sikkert er det Skjønneste, som den danske Literatur i den Retning har at opvise.]

3. Udenfor Østerport.

Østerbro er omtrent anlagt paa samme Maade som de tvende tidligere omtalte Broer, nemlig med smaa ophjædede Alleer paa begge Sider; dog mærker man let ved mere Luftning og Lysning,

at man nu er ved Byens Yderende nær Stranden. Forinden man her kommer til „Farimagsveien“ og „Kjærlighedsstien“, der forbinde Øster- med Nørrebro, og til den paa den modsatte høre Side til Døvsstummeinstituttet, Kalkbrænderiet og Stranden førende Citadelsvei, har man tillige allerede to eller tre betydelige Kirkegaarde. Tilhøre paa Glaciet, foruden den saakaldte Hospitals Kirkegaard, er:

Land-Statens- eller **Garnisonskirkegaard**, med adskillige smukke Monumenter, hvoriblandt navnlig maa fremhæves Olaf Rye's (han faldt d. 5-6. Juli 1849, Nord for Treldeffandsen, ved Udfaldet fra Fredericia). Tilvenstre, lidt længer ude, ved Farimagsveien, er:

Sø-Statens- eller **Skibskirkegaard**, hvor en Gravhøi er opkastet over de i Søslaget paa Rheden, d. 2. April 1801, faldne Helte. Høien er omgivet af en Mængde store Steen, paa hvis nederste Række er udhugget Navne paa de 11 Officierer, der faldt i Slaget, og de Skibe, paa hvilke de med Hjel Dødsforagt kjæmpede. Foran Høien ere nette Blomsterpartier, og ad en Bei, der løber op omkring den, kommer man til Platfonden, hvorfra man kan skue ud over „Kongedybet“, hvor Kampen fandt Sted. Fra Høiens Fod kneiser en Støtte, paa hvilken læses:

„Den Krands, som Fædrelandet gav,

Den visner ei paa faldne Krigers Grav.“

Broen fører nu, med Sortedamsløpen tilvenstre og en Række smukke Bygninger, der ligge som i en Dal, tilhøre forbi „Rohligheidsdal“ og „Lille Rohlighed“ til Blegdamsveien og Østerfælle. Det øvrige Areal imellem Broen og Stranden bestaar tildels af

Clasens Have, der bl. A. er bleven navnkundig ved Kjøjægerens Kamp her 1807. Efter et Udfald igjennem Citadelsporten, d. 26. og 31. August nævnte Aar foresaldt her adskillige Træfninger. Ved den sidste Affaire blev den danske General Peymann selv saaret af en Musketkugle i Benet, ligesom de Danske havde 20 Døde og 82 Saarede. Alle Bygningerne i Haven bleve stukne i Brand og Holmens Tømmermænd sædvede Træerne o. s. v. Senere har Clasens Have nu og da været benyttet til Fyrværkeri, Luftballoners Opstigning og andre saadanne glædeligere Syser.

I Cholera-tiden (1853) fandt man, at langt henfigtsmæssigere end amerikansk Olie og bitre Draaber var en Forandring af et usundt og bepakket Opholdssted, for at sætte den skrækelige Gæst Skranker. Man ryddede derfor op i Hovedstadens overfyldte „Hoide Koster“ og „Pjalttenborge“, og lod indrette paa Glaciet imellem Vester- og Nørreport en Teltleir for de Cholera-Betrængte, hvorved sikkert mangt et Menneskeliv er blevet reddet. I et mildt Efteraar, som det dengang var, tumlede sig da Gamle og Unge lystigt om paa det friske Grønsvær, vel tilmode ved dette nye Komodeliv og uden synderligt at ønske de for vort Klima saa lustige Boliger. Da imidlertid den strenge Aarstid udkræver andre Tøge og Bægge end Telte kunne yde, var Krigsministeren saa naadig at indrømme en Plads paa østre Farimagssvei til saakaldte Barakkers Opsørelse. Efterhaanden maatte disse dog — der i October nævnte usalige Aar afgave et ikke uinteressant Skue for spadserende Kjøbenhavnere — atter nedrives, for ei at belejre Fæstningsværkerne længer end høist nødvendigt. Men nogle energiske Mænd — vi vilde gjerne tillægge det autoriserede Sundhedstilsyn selv Vren, dersom vi med nogenlunde Urlighed kunde det! — sørgede nu for, belæret ved de vundne Resultater, at der opførtes **de nye Arbejderboliger paa Østerfælled**. Det er ved disse, vi nu staae med en alvorssfuld Tanke, førend vi ad den fortryllende Strandvei begive os til de Glæder og Nydelsler, som en romantisk Natur i Forbindelse med en forædlende Kunst snart i saa rigeligt Maal vil byde os. Vi skulle med Hensyn til hine nye Boliger kun i al Korthed bemærke, at deres Beboere glæde sig til en god Hælbred i Almindelighed; ja, man har endog bragt i Erfaring, at de mindst af andre deslige Indretningers Beboere i de øvrige udenbyes Qvarterer have lidt af de forskjelligte epidemiske Sygdomme, som siden hint Aar næsten ere bleve endemiske for Hovedstaden og dens nærmeste Omegn. — Forøvrigt har Østerfælled en anden — sørgelig historisk! — Navnkundighed: det var nemlig paa denne, at Greverne Struense og Brandt henrettedes (d. 28. April 1772), styrtebde ved den Hof-Revolution, der fandt Sted efter et Hofbal paa Christiansborg Natten imellem 16.

Arbejderboligerne paa Østerfælled.

og 17. Jan. f. A. og ifølge hvilken den tilsigtede Statsomvæltning udførtes, ligesom Dronning Caroline Mathilde forvistes.

I umindelige Tider har en Tour til Dyrehaven været ligesom en Nødvendighed for Kjøbenhavnerne. I detmindste een gang om Aaret maatte Enhver til Kirsten Pils Rilde, og have end mange nærmere og modernere Forlystelsesetablissemeters Dp rettelse noget fortrængt den tidligere Interesse, saa seer man dog endnu, navnlig i „Dyrehavstiden“, Folk i Tusindevis, Unge og Gamle, Formuende og Saadanne, der kun ved Assistentshusets Laan have erholdt „Dyrehavspenge“, strømme ud, — en Udflugt, hvortil Fremmede, formedelst den overordentlig beilige Egn, gjerne medtages, og ved hvilken vi derfor lidt nærmere ville dvæle. —

Dyrehavstiden.

Bemeldte Dyrehavstid er oprindelig ansat fra St. Hansdag til Mariae Besøgesdag (2. Juli), men udstrækkes ved „Tillæg“ langt ud over dette Tidsrum, og seer man da i disse glade Dage — saafremt man ellers ikke tager til Skoven med Damp — Strandveien fuld af alskens Equipager, af statlige Ryttere og pyntede Fodgjængere med og uden Oppakning, givende udtømmeligt Stof til Skildringer og Skizzer af Folkelivet. Især spille de saakaldte „Kaper“ eller „Rildevogne“, ogsaa kaldte „Caffemøller“, en vigtig Rolle. Disse Vogne findes, naar de ikke ere i Activitet, ved Østerport, Østerfælled og andre dem anviste Holdepladse udenfor Portene, og tilhøre i Reglen Bønder og Landbrugere fra Omegnen, der fra 1ste Juni til 31te Juli have Tilladelse til at befordre Folk til og fra Skoven, uden at komme i Conflict med Bognmands=lauget.

Strandveien.

Vi ville tilfods følge den paa tørre Dage vel vandede Strand=vei, med Sundet og Slaanes Kyst paa høire Haand, og smukke Villae, venlige Landsteder paa venstre; og vi ville derhos, istedet=for alle Udbrud af Henrykkelse, hvortil den henrivende Omgivelse og Havets evigvejlende Charakter saa let frister, nøies med lig=fremt at opregne det Bæsentligste af hvad den vide Synsmark frembyder.

Vi have passeret Fælleden, ere komne forbi Ny=Kalkbræn=deri og Lille=Vibenshuus, Christiansminde, Rilde=vælde, Svane Møllen, Vangehuset, Tuborg'erne,

Gammel=Vartou og naae „Slukefter“. Denne Kro var i fordums Dage bekendt — for ikke at sige berømt — for sit „Krus gammelt Ol med en Pind i“, en Drik, der i vore bairiske Tider er en Anachronisme. Efter en let Forfriskning gaae vi videre, passere Hellerup, Dns Gaard, Tafelbay, Marielyst, Von Esperance, Constantia og komme nu, efter en kort Miils Vandring, til den yndige lille Skov

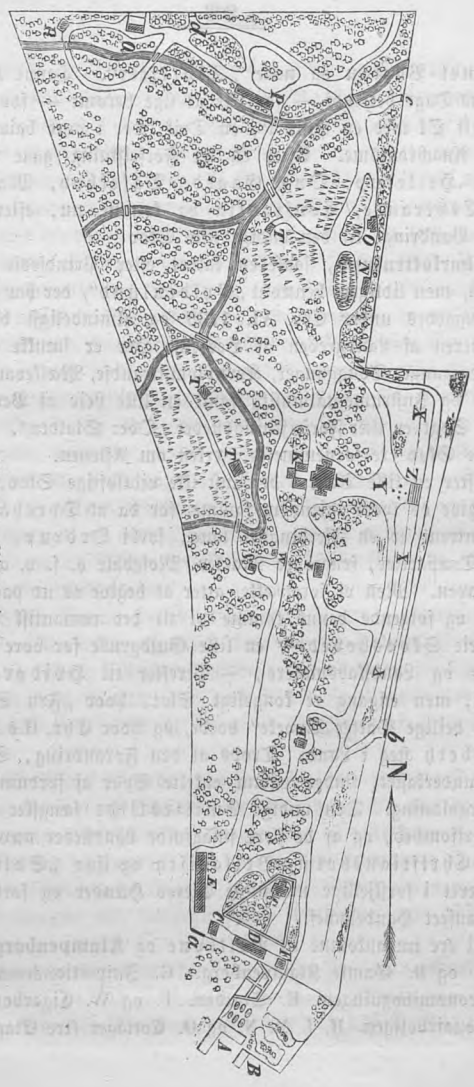
Charlottenlund, saaledes kaldet efter Prindsesse Charlotte Amalia, men tidligere benævnt „Gyldenlund“, der har et Lysslot, som byggedes under Chr. VI. 1733 og almindeligst beboes om Sommeren af Landgreven af Hessen. Her er smukke Alleer og Spadseregange, Touggynge, Kornblomstkrands, Mælkevand, alffens Vocal- og Instrumentalmusik, samt en lille Leir af Bevertningsstelte. Søgt er især Forfriskningsstedet „Over Stalden“. Besøgene i denne Skov ere fornemmelig stærkest om Aftenen.

Efter en lille Tour i den just ikke vidtløftige Skov, kunde vi vel begive os tværs igjennem samme, for da ad Dyrehavsveien, der omtrent er en Fjerdingvei lang, forbi Drdrup, forskjellige vakre Træpartier, frugtbare Marker, Mosedale o. s. v. at naae til Dyrehaven. Men vi foretrække, atter at begive os ud paa Strandveien, og følgende denne komme vi til det romantisk beliggende Fisserleie Skovshoved — en lille Gulbgrube for vore Marine-, Genre- og Landskabsmalere, — derefter til Hvidøre, nu et Bageri, men engang et kongeligt Slot, hvor „Fru Sigbrit og hendes beilige Datter Dyveke“ boede, og hvor Chr. II.s Dronning Elisabeth steg i Land. Trods al den Forandring, Stedet har været underkastet, findes endnu enkelte Spor af fordums Glands og Forgylbning. Den yndige Emilieskilde fangster ogsaa vor Opmærksomhed, og af de flere smagfulde Landsteder nævne vi kun endnu Christiansholm, Bellavista og især „Sølyst“, der har været i forskjellige misundte Tjeres Hænder og fortiden eies af en anseet Handelschef.

Vi ere nu ankomne til Bellevue og Klampenborg.

A. og B. Gamle Klampenborg. C. Inspectionscomptoirerne. D. Deconomibygningen. E. Stalden. F. og W. Cigarbontifer. G. Functionairboligen. H. I. M. N. og O. Cottager (tre Etagers Byg-

Plan over Klampenborg.

ninger, indrettede til at udleies dels til Familier, dels til enkelte Personer). K. Spisefalon og Billard do. L. Concertfalon. P. Kurhufet. Q. Badskerhuus. R. og S. Kildehuse. T. Apartements. X. Terrasser. Y. Flagstangen. Z. Trappe til Terrasserne. — a. Hovedport og b. Laage til Taarbek. c. Laage og d. Port til Skoven.

Høstrykte Plan med tilføiede Bogstavforklaring giver en tilstrækkelig Oversigt over denne i Aaret 1844 af et Actieselskab med Dr. Hjaltelin til Entrepreneur oprettede Vandkuur-, Brønd- og Søbade-Anstalt, hvis Virksomhed begyndte det paafølgende Aar. Christian VIII. afstod nemlig til dette Anlæg en Strækning paa 23 Tdr. Land af Jægersborg-Dyrehave m. M. Da imidlertid dette Terrain ikke støder umiddelbart til Stranden, kjøbtes et Lyssked („Christiansro“), beliggende i Fjisterbyen Taarbek, med Frugt- og Blomsterhave paa 2 Tdr. Land, samt „Skrånten“, en Strækning nord for Taarbek, til Anlæg af Søbade, hint for Damer og denne for Herrer. (Dog er „Skrånten“ senere bleven frasolgt og Søbadene flyttede til Taarbek.)

Badesaisonen regnes fra 15. Mai til 15. Septbr. — Cotagerne, der udleies med eller uden Meubler og Opvartning, have tilsammen c. 70 Bærelser at hyde over. Concertpavillonen danner en Kvadrat af 30 Alens Diameter med to lignende Pavilloner af 12 Al. D., hvoraf den ene er indrettet for den kgl. Familie, den anden til Ræsecabinet. Disse, saavel som de øvrige Bygninger, have et fordringsløst, noget originalt, men til de landlige Omgivelser svarende Ydre. Den store Sals Indre er ikke uden Smag og i alt Fald hensigtsmæssig til Concerter og Baller.

Om de øvrige Bequemmeligheder og Behageligheder skulle vi her saa meget mindre udtale os, som Anstaltens nærværende Inspecteur temmelig detailleret og med en kjenkelig Sandhedskjærlighed har beskrevet Badesstedet, dets Indretninger, Omgivelser o. s. v. Til dette Skrift („Klampenborg Badeanstalt ved Kjøbenhavn, beskrevet med nærmest Hensyn til Kuurgjæster og Besøgende“ ved Sebbelow, Inspecteur. Stinck's Forlag) maae vi derfor henvisse Enhver, der nærmere interesserer sig for Anstalten. Kun maae vi fremhæve, at Terrainet er ret heldigt benyttet, yndige Græsplainer ere omgivne af smukke Trægrupper som Levninger

af den ryddede Skov, eller af plantede Bouffetter: Acacie, Guldbregu, Syring, Tjørn oc.; Vedbend, vilde Roser, vilde Ranter og andre Slyngeplanter snoe sig frodigt op ad Bygningernes Vægge, og Blomsterbede ere indskaarne i Plainerne. Udsigten er naturligvis over al Beskrivelse henrivende: Over Sundet øiner man Landskronen i Sverrig med sine to Kirkeetaarne, lidt mod Nord Dybo Brages Ø Hveen, hvis Kirke, Møller og Gisserhytter kunne sees med blotte Øine, og længer endnu mod Nord stuer man i taaget Fjerne det vældige Kronborg=Slots Taarne. Da Drefundets største Dybde følger langs Sjællandsfiden, maae alle Seilere nærme sig denne, og til enhver Tid paa Dagen oplives derfor Scenen af forbiøilende eller krydsende Skibe af alle mulige Størrelser.

Det maa vistnok beklages, at et saa særdeles smukt, af den yppigste og mest romantiske Natur høit begunstigede Anlæg, og — som vi antage — bydende et i Henseende til Sundhed for Sjæl, Legeme og Sind lige velgjørende Opholdssted, ikke som Entreprise kan komme ud over Crisen, eller naae idetmindste nogen af den Anseelse, som fremmede Badesteder — fortjent eller ufortjent — nyde. Vi vove ikke at afgjøre, hvorvidt bemeldte Dr. Hjaltelins Forkjærlighed for den Priesznig'ske Vandkur, eller ved som Hydropath fornemmelig, maaskee udelukkende at anvende Vand som Lægemiddel, har bidraget Noget til, at Badeanstalten ikke har havt hint ydre Held. Saameget er kun vist, at Actionairerne have for Diebliffet ikke stort andet Udbytte end at blive spottede; Actierne, oprindeligt til 50 Rd. St., ere solgte til en Gjennemsnitspris af c. — 7 Rd.!

Vi ville nu begive os ind i den berømte og populaire

Fægersborg Dyrehave,

flethen „Dyrehaven“ kaldet. Her træde vi overalt paa classiff Grund; dog give vi os ikke Tid til archæologiske Undersøgelser, thi Kilden — den gamle og evigunge „Kirsten Pils Kilde“ vinker os. Den har maaskee været kjendt og søgt af vore „bolde Fædre“, de gamle Hedninger, for over et Martusinde siden, været viet Freia eller Frigga, det er Noget, hvorefter der kan disputeres;

men egentlig opdaget er den først i Aaret 1583, altsaa under Fr. II. nogle faa Aar efter Chr. IV.s Fødsel. Herom vidner den ved Kildens Fattigblok anbragte Indskrift, saalydende:

„Det Kildevæld, som her sit Udløb haver taget,

Er af Kirstine Piil først fundet og opdaget (A. 1583)

Men nu til Manges Lust og Nytte sat i Stand

Ved Grev af Neventlow som Stiftsbefalingsmand (A. 1750).“

Til Kilden føres man ad adskillige Steentrapper med flere Affats, og efter at have smagt et Glas af det meget kjølige Vand begive vi os op igjen, hvor da en Table ved en Bøsse falder os i Dinene. Paa hiin staaer et Bers, der meget smukt og trohjertet begynder saaledes:

„Enhver, som suud og glad til denne Kilde træder,

Forglemme ei en Skjærv til dem, som fattes Glæder! ic.“

Som alle nogenlunde ansjete Kilder, besøges ogsaa denne mest St. Hansaften. Dog gjælder Balsarten hertil mere en munter Sammenkomst, en lille Svingom og en dito Svir i det Grønne, end just den Lægedomskraft, som Dvertroen tillægger Vandet netop nævnte Aften.

Men nu ere vi paa „**Bakken**“. Dette er Brændpunktet for Mængden, om end ingenlunde Dyrehavens sande Glands punkt, naar man har Sands for Naturskjønhed eller sværmer for „Skoveensomhed“. Dog — ligemeget! vi kaste os i Hvirvlen; thi at have været i Dyrehaven og ikke besøgt „Bakken“, er at have været i Rom uden at see Paven. Her er i „Dyrehavstiden“ Alt hvad alle Sandsjer kunne forlange. Et broget Chaos for Dren og Die: Telte og Boder, Piremænd og alskens Virtuoser, Synger efter de forskjellige Systemer, og Carrouselbanen efter det eneste rigtige: evig rundt, uden Begyndelse og Ende; Kunstberidere og Menagerier, Lykkestjerner og Panoramer, Vorfignere og Vassellbagere, offentlige Marionetteatre, hvor Entreen betales efter Behag og dito Blaavædere — — fort sagt: Skrig, Larm, Trompetstød og Udraaben, hvormed man synes at ville overdøve hverandre i den Kunst at gjøre Mirakler og Spectakler, imod at erlægge en Kjendelse til Gjentofte Hospital for Tilladelsen. At maleriske Grupper af Bønderpiger med Gyldensfykkes Huer og slagrende Vaand, lige-

som de intet Sted manglende vevre Amagerstjønheber i deres eien-
dommelige Dragt, for ikke at tale om enkelte Dallullar og andre
vore svenske Naboerster, oplive de mørkere, mere profaiske Rækker
af pyntede Hovedstadsborgere med Koner og Børn, — hør vi ikke
forglemme at fremhæve i denne Skizze af det gemtylige Folke-
liv, i hvilket selv ikke Danmarks Konger have indbladt aarlig at
blande sig.

Men fjerner man sig fra Tumsen, søger man idyllisk Ro
dybere inde i den herlige Skov, da vil jo Afstanden formilde det
Bedøvende i hint musicalske Quodlibet. Man skimte hist og her
de hvide Telte imellem de ærværdige Bøgestammer, man see den
lysegraae eller blaalige Røg stige paa den dunkelgrønne Baggrund,
og nyde med fjeffe Drag en krydret Duft af Dvas og Dviste,
blandet med et Aroma af Caffé, — da kan man vaagen drømme
sig henfat i en bøhmisk Skov med en Zigeunerleir i Nærheden!

I Hjertet af Skoven — denne er forresten over 1 Miil lang
og henved 1 Miil bred, og foruden ad adskillige „Laager“ føres
man dertil igjennem Nøde Port og Konge Port, ligesom der
ved Udkanterne findes de af borgerlige Familier saa gjerne søgte
„Skovløberhuse“, — ligger **Gremitagén**, et af Chr. VI. 1736 op-
ført Jagtslot. Det er bygget i en snirklet Stil og prydet med
diverse Jagtemblemer. Da man har valgt det høieste Punkt paa
en stor Slette, saa haves fra Slottets Binduer og Altaner en viid
Udsigt. Fordum opløstes her ved en mekanisk Indretning paa
et givent Signal igjennem Gulvet i Spisefalen et fuldt Tafel med
alt Tilbehør, — nu er Trykkeriet forsvundet, og „hvad man faaer,
maa contant man betale.“ Sletten er undertiden benyttet til større
Folkeforsamlinger, saasom Grundlovsfest, Militairrevuer o. desl.

Østlig for Gremitagén er Kjømperingen, et gammelt
Thingsted, ligesom hist og her andre Oltidsminder. — Nærved
„Ulvedalen“ syd for Gremitagén findes de berømte Ege, hvis
Døbeseddel tyde paa mindst 1000 Aar, i hvis Bark altsaa Thyre
Dannebød retvel kan have skaaret sin Gorms Navn, dersom man
ellers dengang tolkede sin Elskov paa denne pastoralske Maneer.
I Skovgaardens Have findes det mærkværdige Træ, der anslaaes
til en Alder af c. 2000 Aar, er 5 à 6 M. i Diameter og 16 M.

i Omfang. Den hule Stamme, for hvilken er anbragt en Dør, benyttes til Gjemme for Brændsel og skal kunne rumme adskillige Læs Tørv. —

Lyngby=Åa gennemskærer Dyrehaven i Bredden, og løbende fra Furesøen til Stranden driver den otte forskellige Møller og Fabriker. Som saadanne nævne vi indenfor Dyrehaven: **Naadvaddam** eller Fileværket, Isenkræmmerens Birmingham, Stampen, og yderligst Strandmøllen, en Papisfabrik. Udenfor Dyrehaven er der Nymølle, Drholm og Brede med deres skønne Omgivelser.

Vi skulde endnu have talt om Fortunen, Ermelunds=Krat, den lille smukke By Jægersborg (i senere Aar med en Husarskole), Fuglesangsveien, Kongekilden, Drdrup med Drdrups=Krat, „**Skodsborg**“, hvor den nuregerende Konge gjerne tilbringer nogen Tid af Sommeren (nordlig for Taarbek), „Frydenlund“, „Enerum“ med en smuk lille Skov, „Kungsted“ med „Fuglehaven“ og „Ewalds Hvi“, hvor en Fiskemester har sat en Mindesteen over Digteren Johannes Ewald, „Mathilde=veien“, der fører til Hirschholm og skal være anlagt og ofte våndret af Caroline Mathilde; — ved alle disse nævnte og endnu flere unævnte mindesværdige Steder i denne fortryllende Omegn var der Meget og Mangt at bemærke; men vi maae resignere, tillukke vore historiske Kilder og erindre, at der nærved Strandmøllen findes et gammelt Sted, hvis Navn er „Spring=forbi“, og dette maner os om, at vi maae indskrænke os til en tør summarisk Opramsning, for endnu at besøge

„Sorgenfri.“

Dette Christian VII's mest afholdte Sommersted danner det tredje Blad i Kjøbenhavnernes Skovkløver. Skovegnen ved Lyngby=Åa, der her udvider sig til Sø, er overordentlig deilig. Slottet selv er i Begyndelsen af det attende Aarhundrede opført af Grev Carl Ahlefeldt og beboedes af Fr. V. som Kronprinds. Fyrstinde Sophia Carolina af Ostfriesland har ladet det ombygge og pryde med et Spir. Haven er smagsfuldt anlagt med Terrasser til den forbi løbende Åa. Det er nu, som Statseiendom,

Sommeropholdssted for Enkedronning Caroline Amalia. Lidt syd for Sorgenfri er Landsbyen Lyngby, der, i Lighed med alle Flekker i Nærheden af Slotte, efterhaanden har erhvervet sig en fjøftadagtig Charakter. Dens mange smukke Steder gjør den til Alderssøyl for pensionerede Embedsmænd og andre Folk, som ville og kunne søge Dium.

Ikke langt herfra, i B. N. B., har man det lille Paradis **Frederiksdal** med sine yndige Skovpartier, sine smilende Budsøer og — ifald vi tør dale fra Henrykkelse til materiellere Gjenstande — sine velbekendte fede „Frederiksdals Aal“. Her udfolder nu ogsaa Furesøen (skrives Fær—Fur—Fuur og Fure—Sø) al sin digteriske og virkelige Skjønhed med de omkringliggende Steder, hvert med sine eiendommelige Fortrin. Ligesom Frederiksdal ligger mod Sydøst af Furesøen, har man Farum ved en lille Sø af samme Navn i Vest. Ogsaa seer man den historisk mærkelige Ruin af det stærkt befæstede Slot „Hjortholm“, bekendt i „Grevens Feide“. S Nordøst er „Søllerød“ ved Landsbyen af dette Navn, og den heilige Eiendom **Dronninggaard**, der ligger høist behageligt ved en indløbende Arm af Furesøen, omgivet med Skove og kaldet saaledes efter Dronning Sophia Amalia, som engang eiede Gaarden og lod der anlægge et Hollænderi. Den har ogsaa tilhørt den nylig afdøde rige Hamborger Jenisch.

Noget fra Sorgenfri, nærmere Dyrehaven, Bøgersborg og Charlottenslund, ligger Slottet „Bernstorff“ med Bernstorffs Skov. Gaarden er — under den tidligere nævnte Monnr. Sardins Direction — bygt af Geheimeraad Baron Bernstorff 1762, og beboes, efter mangehaande Omvejslinger af Eiere, tilbels „Penge mænd“, fortiden af Prinds Christian til Danmark.

Endnu skulle vi kun nævne, at paa den egentlige Landevei, førend man fra Hovedstaden regnet kommer til 1 Milepælen, der staaer udenfor Gjentofte Sø og den venlige Landsby Gjentofte, kneiser en anden, en historisk Milepæl — **Bernstorffs Stotte**. Enhver Bønde kan mere veltalende end vi formaae forklare den Fremmede Obelisksens Betydning; thi, som H. C. Ørsted saa smukt har sagt i sit Digt om Greverne Hartwig og Andreas Bernstorff:

„Den Stand, som stolte Fogder kued;
 Er modnet frem til mandig Daad;
 Den Træl, man før med Svøben trued,
 Han sidder nu i Folkets Raad.“ —

4. Udenfor Amagerport.

Da vi S. 27 og 28 omhandlede Amagerport, — hvilken forøvrigt halvt om halvt er bestemt til Redbrydning, hvorimod Forventningen om Vesterports snare Borttagelse allerede siden vi udtalte vor Glæde herover er bleven skuffet ved, som man siger, nogen Frygt fra Krigsministerens Side med Hensyn til Ansæret, — bemærkede vi, at det var en Fordom, maaskee foranlediget ved Retterstedets og Renovationspladsens Henlæggelse til Amagerland, at man ikke hyppigere gjorde Udflugter igjennem denne Port, idet en Balsfart derud til ikke er uden Interesse. Vi gjentage hvad vi i saa Henseende have ytret, og tilføie, at Veiene ere blevne forbedrede, mange smukke Steder opførte, nydelige Haver anlagte og der er nu aldeles ingen Grund forhaanden til at frygte denne Deel af Stadens Omegn mere end nogen anden.

Den (omtr. $1\frac{1}{2}$ Mil lang og $\frac{3}{4}$ M. bred) er flad, men meget frugtbar. Som tidligere anført er den at betragte som Hovedstadens Kjøkkenhave; den forsyner ei blot Kjøbenhavn og Forstæder, men ogsaa fjernere Egne, hvor Havedyrkning forsonnes for Markernes Drift, med „Urter“: Gulerødder, alffens Kaal &c. Af Træer seer man ikke mange; de findes dog, baade store og gamle, i nogle Alleer, ligesom i de saakaldte „Remiser“ for Havernes Skyld og i „Kongelunden“, den egl. Bildbane, et smukt Anlæg, hvor navnlig lægges Vind paa Jasaner. — Beboerne, forsaavidt de ikke høre til de allerede nævnte i de forreste Byer Sundbyøster og Sundbyvester bosatte Skibstømmere, have tildeels bibeholdt en eiendommelig Dragt, adskillige særlige Stikke, samt mindre danske Benævnelser og Navne. Chr. II. indforstrev nemlig i 1515, paa Sigbrits og paa Dronningens (Isabell eller Elisabeth) Tilskyndelse, fra Waterlandet i Nord-Holland endeel Hollændere, som det paafølgende Aar nedsatte sig paa

Amager. Der indrømmedes dem de yderste Byer: Magleby (Hollænderby) og Dragør (hvis mandlige Beboere nu fordetmeste ere Søfarende, Lodsør o. s. v., medens den kvindelige Deel selskabet sætter sig ved Bøvning), hvorimod de nærmere Taarnby, Kastруп, Sundbyerne m. fl. beholdt deres egne Indbyggere. Men skjøndt disse sidste vare langt talrigere, tilegnede de sig dog snart de hollandske Familiers Bedtægter, Klædedragt, Ager- og Havedyrkningsmaade, Flid og Bindstibeligbed. I Hollænderbyens Kirke, der ikke er saaledes som de almindelige Landsbykirker, men har et Spir, har der tidligere ogsaa været prædiket Plattysk; nu er Dansk det almindelige Sprog, kun udtales det af Folket paa en særegen syngende Maade. I nysnævnte By findes endnu mange Spor af de oprindelige Colonister, saasom smukt Bøhave og kunstigt udkaarne Redstaber, ældre Brudesmykker, Figurer i Træpanelet med hollandske eller gammeltydske Inscriptioner &c. &c.

Paa Broen ville Yndere af Fabrik anlæg finde Leilighed til at gjøre sig bekendt med adskillige Etablissementer, der tidligere af os ere berørte under Fællesnavnet „Fredens Mølle“. — Fra den østlig for Amager beliggende 1 Mil lange og $\frac{1}{2}$ Mil brede D. Saltholm hentes i smaa Fartøier Kalksteen til Kastруп, for der at brændes til videre Brug. Paa Kastруп selv er ogsaa nogle industrielle Anlæg, navnlig et Glasværk, tilhørende Grev Danneskjold-Samsø, hvor der i Reglen produceres Dflasker, store Vitriol-dito og deslige. Mangfoldige Kjøbenhavnere have aldrig besøgt disse Hovedstaden dog saa nære Indretninger; men Ingen vil fortryde, paa en smuk Sommerdag at have gjort en Tour til Amager.

Kun altfor ofte have vi været nødsagede til i dette lille Skrift at beklage, hvad der vistnok ellers i andre Henseender maa betragtes som et glædeligt Phænomen: at Forandringer — i Reglen til det Bedre — skee i vore Dage saa ilsvart, at det bliver vanskeligt at give et tro Billede, hvor Originalen har et saa vegsende Minespil. Og saa her til Slutning maae vi gjentage

Register.

- Abel Cathr. Boder 64. 114
 Abfalens Brønd 70.
 Academi f. d. ff. Kunster. 88. 127.
 Alexanderstoget. 71. 161.
 Alhambra. 184.
 Alleenberg. 185.
 Almindl. Hospital. 64. 106.
 Almue- og Borgerstolevæsenet. 126.
 Amager. 211.
 Amagerbro. 212.
 Amagerport. 27. 211.
 Amagertorv. 17.
 Amaliegade. 13. 14.
 Amalienberg 13. 14.
 Amalienborgs Palaiet. 82.
 Amtstuen (Lerkes Gaard). 95.
 Anneplads (see Garnisonstpl.)
 Anstalter til Uddannelse. 129.
 Anthropologiske Museum. 174.
 Antik Cabinet. 166.
 Antiquar- og Boghandlere. 123.
 Apistempel. 189.
 Apotheker. 111.
 Arbejderboliger paa Østerfælled.
 201.
 Arbejdshuse. 115.
 Arresthuus (civile). 21.
 Arsenalet. 170.
 Artesisk Brøndboring. 173.
 Assistentshuset. 118.
 Assistentens Kirkegaard. 197.
 Astronom. Observatorium. 47. 125.
 Atyler. 115.
 Athenæum. 122.
 Badehuse. 30.
 Bag- og Børsen. 94.
 Bageri (Kongens). 69.
 Baffen (i Dyrehaven). 207.
 Baffegaarde og Baffehuse. 192.
 Banegaarden. 181.
 Bangerts-, Blaagaards- og Bü-
 lows-Brø. 196.
 Banken. 93.
 Baraffer. 201.
 Belysning. 8.
 Bernstorff. 210.
 — Palais. 86.
 — Stotte. 210.
 Beyerningstæder. 148.
 Bibliothek, det store kgl. 119.
 — det Glasstæffe. 121.
 — Universitetets. 120.
 Bidstrup. 110. 196.
 Bispegaard. 39.
 Blaagaard. 196.
 Blindeinstitut. 110.
 Boghandlere. 122.
 Bogtrykkerier. 123.
 Bombebøssen. 116.
 Borchs Collegium 101.
 Borgercorps. 10.

- Borgerbyden. 126.
 Botanisk Have. 89.
 Branders. Compt. 93.
 Brandvæsenet. 10.
 Brede. 209.
 Bredgade (s. ogsaa Norgesg.) 15.
 Brevkasser. 115.
 Bronzegruppe. 81.
 Bryggerier. 143.
 Brødremenighed. 64.
 Brøndanstalt (Rosenborgs). 31. 79.
 Budolphi-Kloster. 116.
 Børnehospital. 110.
 Børnehuset. 196.
 Børnehuus-Bro. 33.
 — Kirke. 59.
 — Torv. 36.
 Borsen. 90.
 Børsal. 92.
 Børstaaen. 92.
 Caffehuse. 148.
 Cancelliet. 67. 70. 94.
 Caserner. 172.
 Casino. 133.
 Catholsk Kirke. 62.
 Charlottenborg. 87.
 Charlottenlund. 203.
 Chineseiske Lyshuse. 189. 192.
 Christiansborgslot. 66.
 Christianshavn. 5.
 Citadellens Kirke. 52.
 Citadelsveien. 200.
 Glasens Have. 200.
 Climadet. 2.
 Colonnaden. 84.
 Colosseum. 184.
 Communalbestyrelsen. 9.
 Communitiesbygning. 99.
 Conditotier. 148.
 Consistori-Huus. 99.
 Cultusministeriet. 95.
 Dagblade („Fædrel.“, „B. T.“,
 „Flyvep.“ ic.) 149.
 Dagbladenes Grindringsliste. 153.
 Daguereotypister. 145.
 Damp-Etablissementer. 146.
 Dampskøffent. 118.
 Dands. 138.
 Dannelsesanstalter (høiere). 128.
 Danneffs-Laurv. Palais. 86. 87.
 Dehns Palais. 86.
 Doffen. 173.
 Døseringen. 194.
 Drager. 212.
 Dramatiske Selskaber. 136.
 Drifkevand. 4.
 Dronninggaard. 210.
 Droscher. 175.
 Dyrehaven. 202.
 Døvstummeinstitut. 110. 200.
 Efterslægten. 126.
 Ehlersens Coll. 101.
 Enerum. 209.
 Engelske Kirke. 64.
 Enghaven. 193.
 Enghedsværn. 28. 182.
 Eremitagen. 208.
 Griffens Palais. 89.
 Grindringsliste (see Dagblade).
 Grmelunds-Krat. 209.
 Gylanaden. 12. 139.
 Etablissementer. 142.
 Etinographisk Museum. 162.
 Evang. luth. Frimenighed. 65.
 Exerceerplads. 74.
 Fabriker. 140.
 Falconeerallee. 187.
 Farimagsvai. 183. 194. 200.
 Farum. 210.
 Fasangaarden. 189.
 Fattigvæsenet. 9.
 Fehrels Hospital. 116.
 Figurfal. 89. 170.
 Fisketov. 36.
 Flaaden. 5.
 Folketorlystelser. 138.

Folkemængde, 5.
 Folkething, 72, 174.
 Forbedringshuset, 59, 196.
 Foreninger, 139.
 Fortogsret, 8.
 Fortunen, 209.
 Fredens Mølle, 146, 212.
 Fredriks (tydske) Kirke, 58.
 Frederiksberg-By, 187.
 Frederiksberggade, 22.
 Frederiksberg-Have, 188.
 — Kirke, 186.
 — Kirkegaard, 185.
 — Slot, 189.
 Frederiksdal, 210.
 Frederiksgade, 13.
 Frederiksholms canal, 33, 73.
 Frederiks Hospital, 104.
 Frederikskirken (see Marmork.)
 Frederiksplads, 82.
 Frelser Kirke, 54.
 Friholiger, 117.
 Frihedsstøtten, 179.
 Frimurerloger, 140.
 Fruekirke, 38.
 Frueplads, 35.
 Fuglesamling (Dr. Kjørbellings),
 167.
 Fugleskydning, 138.
 Furresøen, 210.
 Fæstningsværker, 6.
 Fødielsnitstelsen, 2, 109.

G
 Gaders Længde, 8.
 Galvanoplastik, 103, 145.
 Gamlefonteyn, 183.
 Gammelholm, 172.
 Gammelstrand, 36.
 Gammeltorv, 18.
 Garnisonshospital, 108.
 Garnisons Kirke, 14, 51.
 — Kirkegaard, 200.
 Garnisonsplads, 14.
 Garnisonsskolen, 129.
 Gasværket, 183.

Generalitetsbygningen, 67.
 Gjentofte, 210.
 Gjestgivergaard, 147.
 Glasværk, 212.
 „Guldjorenhed“, 117.
 Graabroder Torv, 34.
 Græft catholisk Menighed, 64.
 Grønningen (see Giplanaden).
 Guldhuset, 108.

H
 Haandværkerstitstelsen, 117.
 Halmtorvet, 22, 34.
 Hamb. Sjøleborer (J. Tschels
 Høsp.)
 Handel, 7.
 Handelsacademier, 128.
 Harboes Enkefruekloster, 116.
 Hauserylads, 35.
 Havnedistricter, 10.
 Heftekrifter, 153.
 Helliggeistes Kirke, 49.
 Herculespavillon, 80.
 Hirtvedromet, 135.
 Hjortholm, 210.
 Hoftheatret, 69, 132.
 Hollanderby, 212.
 Holmens Bro, 32.
 — Kirke, 52.
 Høst, Lethreb, Palais, 90.
 Hospital for Sindsyge, 109.
 Hoteller, 147.
 Hotel d'Angleterre, 16, 17, 137.
 Hotel du Nord, 16, 137.
 Hovedvagen, 16, 131.
 Hveen, 206.
 Hoibro, 32.
 Heibroplads, 17.
 Høiesteet, 174.

I
 Idiotanstalt, 110, 192.
 Jernbanestation, 180.
 Industriforening, 140.
 Johanneskirken, St. 37, 196.
 Justeerammeret, 21.
 Nægersborg, 209.

Søgersborg Dyrehave (see Dyrehave).

Sorgenfæ, St. 194.

Kalkbrud. 212.

Kalkbrennerier. 30. 200. 202.

Kanifestrædes Theater. 136.

Kastrup. 212.

Kay Lyffes Gaard. 59.

Kilden (i Frederiksbergh.) 189.

— (i Dyrehaven). 206.

Kirken Pils Kirke. s. S.

Kirkebjergangen. 24. 30.

Kjærlighedsstien. 194. 200.

Kjebmagergade. 17.

Kjøkkenturv. 30.

Kjøreplan (Jernbanens). 181. 182.

Klampenborg. 31. 203.

Knippelsbro. 31.

Kobberstiftsamling. 165.

Kongefilden. 209.

Kongelunden. 211.

Kongensgade, St. 13.

Kongenshave (s. Rosenborgh.)

Kongens Klub. 139. 176.

Kongens Nytorv. 15. 16.

Kongeveien. 187.

Krigsministeriet. 67. 95.

Kronprindsessegade. 82.

Kulturvei. 35.

Kunstforeningen. 128.

Kunsthandlere. 128.

Kunstammer. (162). 166.

Kunst-Museum. 162.

Laaneanstalt (s. Assistentshuus).

Laboratoriet. 58. 172.

Ladegaarden. 115. 195.

Ladegaardsveien. 194.

Lancadets-Academiet. 128.

Land-Statens Kirkeg. (s. Garnisons Kirkeg.)

Landsthing. 174.

Langebrogade. 29.

Langelinie. 139.

Perkes Gaard. 67. 95.

Piigkasser. 119.

Punbyeske Orchester. 137. 177.

Pungbn. 210.

Pæredsboder. 50.

Pøngange (Pøngange). 68. 190.

Magleby. 212.

Malerisamling (den fgl.) 168.

— (den Moltkesse) 169.

Maleværks Compt. 94.

Mariboets Institut. 129.

Marmorbroen. 33.

Marmorkirken. 13.

Masterader. 133. 134. 138.

Materialgaarden. 22.

Maßmannske Søndagskoler. 126.

Melchior's Borgersk. 126.

Meiers Vinde. 64. 117.

Metropolitanstolen. 39. 125.

Meubelmagaziner. 89. 144.

Militair Højskole. 128.

Militaire Underviisningsanst. 128.

Moltkes Palais. 86.

Mosaiske Kirkegaard. 197.

Museer. 124.

Museer og Seeværdigheder. 155.

Musik. 137.

Musikforeningen. 137.

Musikhandlere. 123.

Mønt- og Medalje-Cabinet. 78.

159.

Naturaliesamling (Univerf.) 173.

Naturh. Museum. 167.

Nicolajplads og Gade. 35.

Nicolaitaarn. 65.

Nivellement. 36.

Norgesgade. 13.

Nyboder. 5.

Nyhavn's Canal. 16.

Nyholm. 6. 173.

Nymelle. 209.

Nytorv. 19.

Nørrebro. 194.

Nørreport. 25. (dens Nedbrydning) 193.
Nørretorv. 35.

Nehlenschlägers Fødested 184,
Sommeropholdssted 189, Begravelsessted 186.

Nilsager, Museum for nordiske, 163.

Omnibusser. 175.

Opfostningshuset. 114.

Ordrup. 203. 209.

Ornithologisk Cabinet. 84.

Orthopædisk Institut. 110.

Pas-Comptoir. 9.

Pebblingesøen. 194.

Pedermadsensgang. 17.

Pelts Stiftelse. 116.

Perspectivbakken. 191.

Petersens Somfrukloster. 115.

Petri Kirke, St. 43.

Philosophgangen. 23.

Pilealleen. 187.

Polhoide. 1.

Politi. 9.

Polytechnisk Læreanstalt. 100. 124.

Porcellainsfabrik (Bing & Grenzdahls) 141. 193.
— (det kongel.) 140.

Porte. 6.

Post-Frimærker. 103. 155.

Postgaarden. 102.

Postvæsenet. 154.

Prindsens Bro (Toihuus B.) 33.

Prindsens Palais. 73.

Professorboliger. 100.

Proviantering. 10.

Proviantgaarden. 95. 170.

Quadriga. 97.

Quartere. 7.

Quærsthuset (s. Søværstb.)

Raad- og Dombuset. 19.

Raadvaddam. 209.

Rahbeks Allee og Stotte. 192.

Reformeert Kirke. 61.

Regentten. 100.

Regentskirken. 100.

Remiser. 211.

Restaurationer. 148.

Retterstedet. 28.

Ridderiale. 71. 77.

Ridebane. 68.

Ridehuset (Gardernes). 23.

Ridehuus (Luffede). 69. 137.

Rigsdagsforhandling. 174.

Rigsaktenodier. 78.

Rigsraadet. 174.

Religthed. 195.

Rosenborghave. 78.

Rosenborg Markværtigheder. 155.

Rosenborgslot. 74. 79.

Runddelen. 187.

Rungsted. 209.

Rustkammer (see Arsenal).

Risstenen. 6. 28.

Saltholm. 212.

Sangforeninger. 137.

Schimmelmanns Palais. 85.

Schoustrupsgaard. 17.

Selskab for nord. Kunst. 128.

Sibskirkegaard. 200.

Sjæsborg. 209.

Skolesang. 137.

Solevæsen. 125.

Skovshoved. 203.

Skydebane, den fgl. 183.

Slagterboder. 34. 35. 36. 66.

Slotsholm. 94.

Slotskirke. 60. 68.

Slusefester. 203.

Smalebakke (s. Perspektivb.)

Snorre Bro 33.

Solitude. 197.

Sommerlyst. 185.

Sorgenfri. 200.

- Sortedamsø. 194.
 Spaderegange. 139.
 Sparekassen. 119.
 Springforbi. 209.
 Springvand. 18.
 — (Nosenborgs). 79.
 Staldene (de fgl.) 69.
 Statuen paa Amalienborg. 82.
 Statuen paa Kongens Nytorv. 15.
 Steentrykkerier. 123.
 Stempelpap. Compt. 67. 95.
 Stormbro. 32.
 Stormgade. 32.
 Strandmøllen. 209.
 Strandstræde. 15.
 Strandveien. 202.
 Studentercomedier. 136.
 Studiiigaarden. 98.
 Støberier. 143.
 Størrelse (Stadens) 4.
 Sundbyøster og -vester. 211.
 Sundhedsstilstand. 2.
 Synagogen. 62.
 Søbade. 205.
 Søcadetacademiet. 129.
 Sø-Statens Hosp. 108.
 Sø-Statens Kirkegaard (s. Skibsfirkegaard).
 Søllerød. 210.
 Solyst. 203.
 Søndermarken. 191.
 Søqvæsthuset. 109.
- T**
 Taarbef. 205.
 Taarnby. 212.
 Technisk Institut. 127.
 Telegraphstation. 103.
 Temperatur. 2.
 Theater (det fgl.) 129.
 Thinghuset. 197.
 Thorvaldsens Arbejder til Fruekirke. 40—42.
 Thorvaldsens Museum. 96. 160.
 Thotts Palais. 87.
 Thymes Pleiehuss. 115.
- Tivoli. 176.
 Tivoli Theater. 136.
 Toldeboden. 12.
 Trekroner. 6.
 Treschow's Stiftelse. 117.
 Trinitatis Kirke. 45.
 Trommesalen. 11. 183.
 Trøstens Bolig. 117.
 Tøhuset. 213. (see ogsaa Arse-nalet).
 Tommerpladsen. 28. 182.
- U**
 Ugeskrifter. 152.
 Ulfeldtsplads (s. Graabødret).
 Ulrichsenske Stiftelse. 117. 196.
 Understøttelsesanstalter og Sel-faber. 118.
 Universitetet. 123.
 Universitetsbygningen. 98.
- V**
 Vaccinationsanstalt. 110.
 Vagtparaden. 137.
 Vagtaarn (s. Nicolaitaarn)
 Vaisenhuset. 114.
 Valby. 192.
 Valkendorfs Coll. 102.
 Vandforsuring. 8.
 Vandkunsten. 35.
 Vandværk, det nye, 194.
 Vartou. 9. 112.
 Vartoukirke. 64.
 Veirlig. 3.
 Verkssteder (Kunst og Haandv.) 144.
 v. Westenske Institut. 126.
 Vesterbro. 175.
 Vesterbroes Theater. 135.
 Vesterport. 25. 175. 193.
 Veterinærskolen 111. dens Skelet-samling 174.
 Wilders Bro. 33.
 Wildmanden. 137.
 Wimmelfastet. 17.
 Winstrups mølle. 193.
 Vodrussgaard. 195.

Volden. 23.
 Voreabinet. 184.
 Vægtene. 9.
 Varnedamsveien. 184.
 Værnse Institut. 117.
 Xylografer. 144.
 Zahlfammeret. 67. 70. 94.

Diansyge. 110. 191.
 Øbrnggerier, baierff 187 v. f. St.
 Øthaller. 143.
 Ørholm. 209.
 Ørsted, H. G.'s Bûste. 103.
 Østerbro. 199.
 Østerfælled. 201.
 Østergade. 17. 139.
 Østervort. 27.
 Øvrighed. 9.

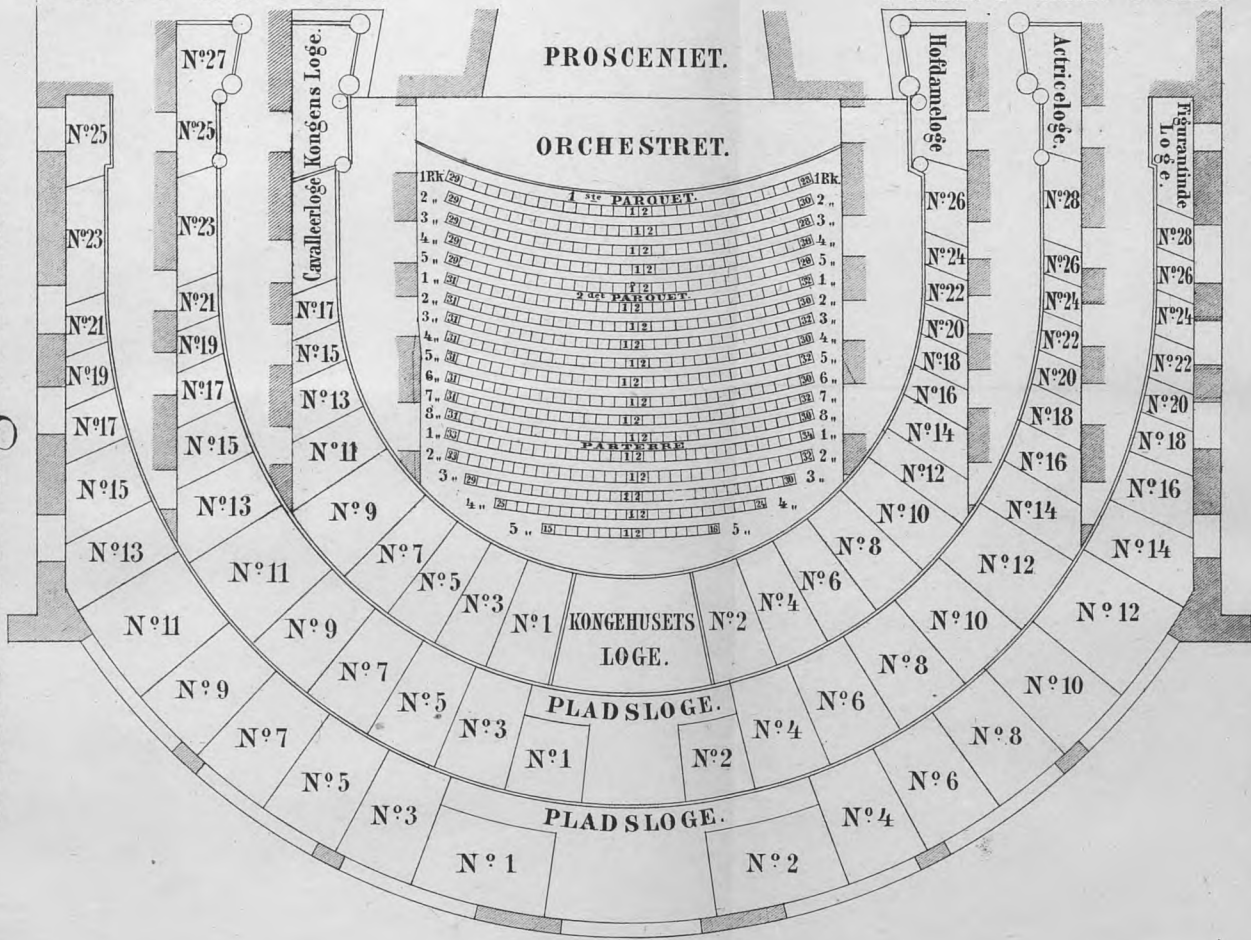
(mirrored bleed-through text from the reverse side of the page)

(mirrored bleed-through text from the reverse side of the page)

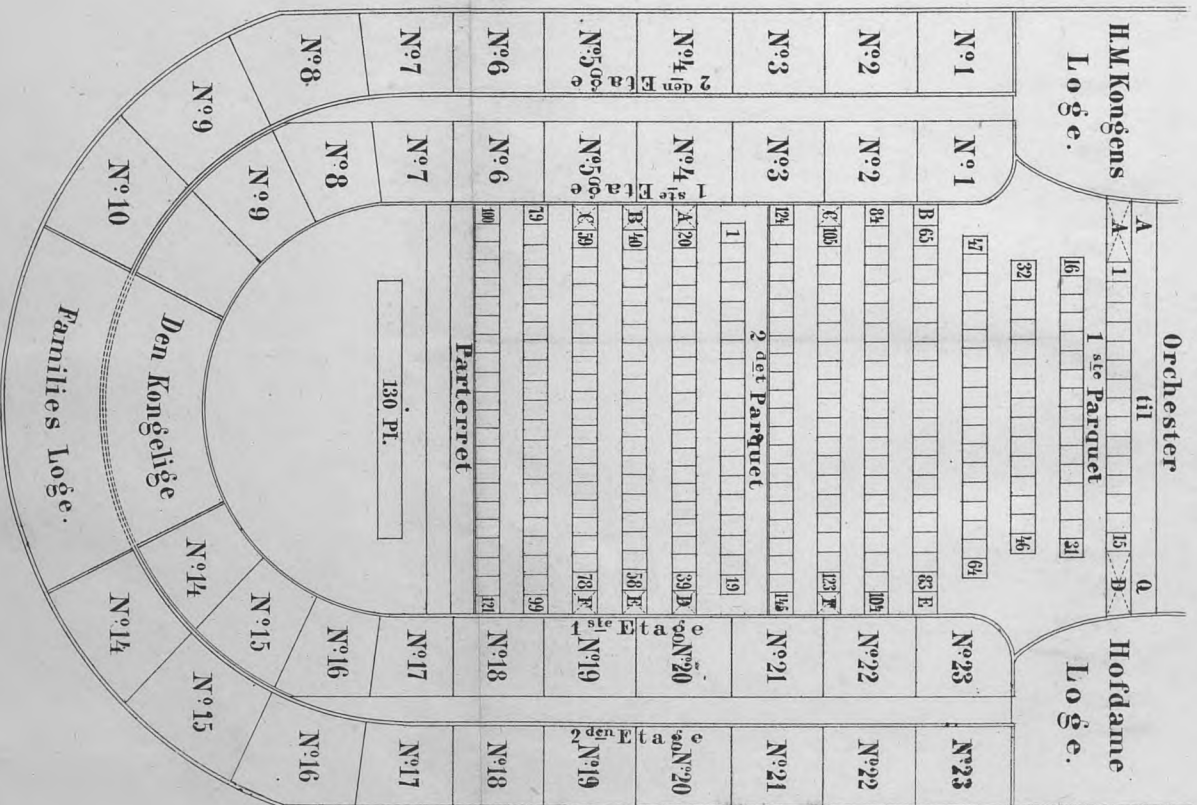
Plan over det Kgl. Theater.

3^{die} ETAGE. 2^{den} ETAGE. 1ste ETAGE.

1ste ETAGE. 2^{den} ETAGE. 3^{die} ETAGE.

Plan over Hoftheatret.

PLAN AF KJÖBENHAVN MED FORSTÄDER

